

DISSERTATIONS IN
**SOCIAL SCIENCES
AND BUSINESS
STUDIES**

VISA TUOMINEN

*Maistereiden
työllistyvyys*

PUBLICATIONS OF THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND
Dissertations in Social Sciences and Business Studies

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

Maistereiden työllistyvyys

VISA TUOMINEN

*Maistereiden
työllistyvyys*

Publications of the University of Eastern Finland
Dissertations in Social Sciences and Business Studies
No 57

Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja kauppätieteiden tiedekunta
Joensuu
2013

Suomen yliopistopaino Oy
Tampere, 2013
Vastaava toimittaja: Prof. Kimmo Katajala
Toimittaja: Eija Fabritius
Myynti: Itä-Suomen yliopiston kirjasto

ISBN (nid.): 978-952-61-1117-9
ISSN (nid.): 1798-5749
ISSNL: 1798-5749
ISBN (PDF): 978-952-61-1118-6
ISSN (PDF): 1798-5757

Tuominen, Visa
Maistereiden työllistyvyys, 76 s.
Itä-Suomen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, 2013
Publications of the University of Eastern Finland,
Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 57
ISBN (nid.): 978-952-61-1117-9
ISSN (nid.): 1798-5749
ISSN-L: 1798-5749
ISBN (PDF): 978-952-61-1118-6
ISSN (PDF): 1798-5757
Väitöskirja

ABSTRAKTI

Väitöstutkimus koostuu yhteenvetoartikkelista ja neljästä aiemmin julkaistusta artikkelista. Tutkimukseni yläkäsite on työllistyvyys (engl. employability), joka on asetettu eurooppalaisen korkeakoulutusalueen uudistuksen yhdeksi keskeiseksi tehtäväksi. Työllistyvyydellä tarkoitetaan yksilön kykyä löytää työtä, pysyä töissä ja edetä työurallaan. Suomessa yliopistolaitoksen uudistaminen on tähdännyt työllistyvyyden parantamiseen, jopa niin, että jatkossa työlliset valmistuneet vaikuttavat yliopistojen perusrahoitukseen yhden prosentin osuudella (OKM 2012a).

Kukin tutkimukseni artikkeli on itsenäinen alaluku, jossa pureudutaan tarkemmin tiettyyn tutkimuskysymykseen. Johdantoartikkelissa pohjustan tutkimuksen käsitteellistä tarkastelua ja työllistyvyyss keskustelua sekä esittelen Harvey'n (2002) työllistyvyyssmallin, jota muokkaan eteenpäin tutkimustulosteni pohjalta. Toinen artikkeli tarkastelee tutkintoon käytetyn opintoajan ja työmarkkinatilanteen yhteyttä. Kolmannessa tutkin valtakunnallisen aineiston avulla sitä, missä valmistuneet asuvat ja työskentelevät viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Maistereiden työllistymisvaikeuksiin ja työttömyyskokemusten yleisyyteen ja kestoon keskitytään neljännessä artikkelissa. Viidennessä artikkelissa tutkin puolestaan työpäikan saamiseen vaikuttaneita tekijöitä ja erityisesti sitä, mitä ovat henkilökohtaiset ominaisuudet työllistymisessä.

Avainsanat: Työllistyvyys, työllistyminen, työllistymisvaikeudet, akateeminen työttömyys, maisteri, työmarkkinat, alueellinen sijoittuminen.

Tuominen, Visa
The Employability of Graduates with Master's Degree, 76 p.
University of Eastern Finland
Faculty of Social Sciences and Business Studies, 2013
Publications of the University of Eastern Finland,
Dissertations in Social Sciences and Business Studies, no 57
ISBN (bind): 978-952-61-1117-9
ISSN (bind): 1798-5749
ISSN-L: 1798-5749
ISBN (PDF): 978-952-61-1118-6
ISSN (PDF): 1798-5757
Dissertation

ABSTRACT

This PhD study consists of a dissertation summary and four previously published research articles. The key concept of the study is employability, which has been defined as one of the central missions of the higher education renewal in Europe. Employability refers to individuals' ability to find work, remain in their jobs and progress in their career. In Finland, the university reform has aimed at improving employability, with the consequence that in future one percent of the basic university funding is based on the number of graduates who have been employed (OKM 2012a).

Each article in this thesis forms an independent section, in which a specific research question is scrutinized in more detail. In the summarizing introduction, I lay the foundation for the conceptual discussion on employability and present Harvey's (2002) model of graduate employability development, which I will then develop further on the basis of my research results. The second article examines the connection between the time spent in one's studies and the employment market situation. With the help of national data, the third article investigates where the graduates reside and work five years after their graduation. The fourth article concentrates on the graduates' employment difficulties and on how common and long-lasting their unemployment experiences have been. In the fifth article, I study the factors behind the graduates' employment with special emphasis on the graduates' personal characteristics in finding work.

Key words: employability, employment, employment difficulties, academic unemployment, graduate with master's degree, regional mobility

Kiitokset

Lopulta. Tämä sana kuvaa parhaiten tuntojani. Väitöstutkimuksen tekeminen on ollut pitkä prosessi (tutkimuksen aikajänne, liite 1). Aineiston kerääminen vei vuosia ja sitä kertyi valtavasti. Aineiston muokkaaminen väitöskirjaksikaan ei tapahtunut toivotun nopeasti. Vaikka tilastolliset aineistot keräsin osana tuolloisia työtehtäviäni, on jatko-opiskelu ja väitöstyön tekeminen tapahtunut eräänlaisena harrastuksena töiden, perhe-elämän ja muiden aktiviteettien ohessa. Lopulta päätös työstää artikkeleja monografian sijaan osoittautui minulle parhaaksi ja luultavasti ainoaksi tavaksi saada väitöstyö valmiiksi.

Kiitoksia esitän matkan varrella tutkimukseeni tavalla tai toisella vaikuttaneelle. Heistä suurin osa on Joensuun (nyt Itä-Suomen) yliopiston nykyistä tai entistä henkilökuntaa: Ossi Kokko, Jopi Nyman, Leena Vesterelve, Pentti Sinisalo, Jussi Silvonen, Arto Nevala, Päivi Korhonen, Esa Penttilä, Jyri Manninen, Satu Kouki, Outi Suorsa, Kirsi Vallius-Leinonen ja Leena Koski. Heitä kiitän kyselylomakkeen, tutkimusraporttien tai julkaisujeni kommentoinnista. Kommentoinnin avulla nousi esiin uusia tutkimuskysymyksiä, jotka herättivät kipinän oman tutkimuksen tekemiseen, joka realisoituu tässä työssä. Erja Widgren-Sallinen, Petri Lintunen, Teuvo Pohjolainen ja Perttu Vartiainen saavat kiitokset siitä, että he aikanaan aktiivisesti edistivät työllistymisseurantalajärjestelmien rakentamista. Ilman niillä kerättyjä tilastollisia aineistoja ei tätä työtä olisi.

Marjatta Vanhalakka-Ruoholle suuret kiitokset siitä, että pohtiessani kasvatus-tieteen lisensiaattityön aihetta, sai Marjatta minut tarttumaan nauhuriin ja haastattelemaan yliopistosta valmistuneita. Tavoite oli kerätä yksilötason kokemuksia työmarkkinoille siirtymisestä ja elämänuran muotoutumisesta. Haastatteluaineistoa, jota keräsin viiden vuoden seurannalla, en lopulta käyttänyt tuohon vuonna 2009 valmistuneeseen lisensiaattityöhön. Haastatteluaineistoja olen hyödyntänyt tässä työssä ja niistä tulee vielä muutama artikkeli tämän jälkeenkin.

Niiden vuosien kuluessa, jolloin työstin tutkimustani, vaihdoin työtehtäviä yliopiston sisällä rekrytointipäälliköistä erikoissuunnittelijaksi ja lehtoriksi ja takaisin rekrytointipäälliköksi. Väitöskirjan teko on kulkenut tuona aikana mukanani. Kiitän kannustuksesta kaikkia työyhteisön jäseniä niin Joensuun tai Itä-Suomen yliopiston Opiskelijapalveluissa, Hallintovirastossa kuin Ohjauksen koulutuksessa. Lopulta tutkimuksen teon aikana siirryin yliopiston sisällä Filosofiseen tiedekuntaan ja Joensuun normaalikoulun lukiolle. ”Norssilta” kiitän erityisesti Jyrki Korkkia kärsivällisyydestä kuunnella tarinoitani tutkimuksen teosta. Marita Hokkasta ja Petri Saloa kiitän väitöskirjan viimeistelyyn myönnetyistä työvapaista. Taloudellisesti sen mahdollisti kuuden kuukauden apuraha, josta kiitos kuuluu Jenny ja Antti Vihurin rahastolle.

Tutkimusyhteistyöstä kiitän Antero Puhakkaa ja Juhani Rautopuroa. Heidän kanssaan on pahimmillaan tai parhaimmillaan ollut puolentusinaa artikkelia työn alla tai arviointikierroksilla. Aina ei ole ollut selvyyttä kenellä on viimeisin versio mistäkin artikkelista, mutta kymmenkunta on valmistunut. Kaksi niistä on tässä työssä. Anterolle esitän kiitokset myös tutkimukseni ohjaamisesta, kuten Eeva Jokiselle arvokkaista kommentteista käsikirjoituksen parantamiseksi.

Käsikirjoitukseni esitarkastajille, Marja-Leena Stenströmille ja Jussi Välimalle, kiitos näkemyksistä ja korjausehdotuksista, jotka paransivat käsikirjoitusta väitöskirjaksi. Jussi Virratvuorelle kiitos kuuluu taitosta. Ilman lomakekyselyyn vastanneita ja haastatteluihin osallistuneita ei empiiristä aineistoa olisi, joten kaikille kyselyihin vastanneille ja haastatteluihin aikaansa uhranneille esitän kiitokset. Kiitoksia lähtee myös Juha Sainiolle Turkuun ja Juha Lahdelle Jyväskylään. Heidän kanssaan olen käynyt mielenkiintoisia ajatustenvaihtoja kasvokkain, sähköpostitse ja puhelimitse. Pohdinnassa ovat vuoroin olleet tutkimuksen tekeminen, koulutuspolitiikka kuin korkeakoulukentän tulevaisuuskin.

Puolisolleni Seijalle kiitos siitä, että olen saanut kannustusta tutkimuksen tekemiseen, mutta samalla olen kuullut muistutuksia vapaa-ajan ja muun elämän tärkeydestä tutkimuksen vastapainoksi. Poikiani Oskaria ja Elmeriä kiitän sen sietämisestä, että olen istunut vuosien ajan iltaisin ja viikonloppuisin kirjoittamassa, kun isää olisi tarvittu tärkeämpiinkin tehtäviin, kuten pihapeleihin. Isälleni Vesalle kiitokset esimerkin näyttämisestä siihen, että väitöskirjan teko vaatii ennen kaikkea sitkeyttä. Näin on. Sitkeästi eteenpäin pala, sana tai jopa pilkku kerrallaan. Ja lopulta tuli valmista.

Joensuun Niittylahdessa, 22.4.2013,

Visa Tuominen

Sisällys

1 JOHDANTO.....	11
2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	15
2.1 Artikkelit, aineistot ja analyysi	15
2.2 Toteutus ja tulosten yleistettävyys.....	17
3 YLIOPISTOSTA TYÖELÄMÄÄN.....	22
3.1 Työmarkkinoille siirtymän muutos	22
3.2 Työllistyvyys.....	25
3.3 Työllistyvyystaidot.....	30
3.4 Akateeminen työttömyys	35
3.5 Alueellisten työmarkkinoiden erot.....	38
4 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	41
4.1 Harvey'n mallin jatkokehittely	41
4.2 Työllistyvyysmallin soveltaminen yliopistoissa	45
LÄHTEET	51
LIITTEET	64
ARTIKKELIT	76

KUVIOT

Kuvio 1 Taikatemppumalli (Harvey 2001)	14
Kuvio 2 Harvey (2002) työllistyvyysmalli	28
Kuvio 3 Edelleen kehittämäni Harvey (2002) työllistyvyysmalli	42

KESKEISET LYHENTEET

Gen	generalistinen tutkinto. Esimerkiksi filosofian maisterin tutkinto, johon ei sisälly opettajan pätevyyttä tuottavaa koulutusta.
Maisteri	yleisnimitys työhöni sisältyvistä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista.
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö.
Pro	professiotutkinto. Maisterin tutkinto, joka antaa pätevyyden esimerkiksi psykologiksi tai opettajaksi.
Uraseuranta	Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen, Aarresaari-verkoston uraseuranta, joka toteutettiin syys-lokakuussa, viisi vuotta valmistumisen jälkeen.
Vasta-valmistunut	maisteri, jotka vastasi Joensuun yliopiston sijoittumisseuranta kyselyyn valmistumisvuoden jälkeisessä huhtikuussa, 4–15 kuukautta valmistumisen jälkeen.

1 Johdanto

Tutkimuksen tausta ulottuu vuoteen 2001, jolloin aloitin työskentelyn Joensuun yliopiston (nykyisin Itä-Suomen yliopisto) Opiskelijapalveluihin kuuluvissa Ura- ja rekrytointipalveluissa. Yhdeksi työtehtävistäni tuli uudistaa yliopistosta valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden seurantajärjestelmä, jolla selvitetäisiin valmistuneiden alueellista sijoittumista, työllistymis- ja työttömyyskokemuksia sekä kerättäisiin palautetta koulutuksesta. Järjestelmää ja kyselylomaketta olivat mukana suunnittelemassa yliopiston ainelaitokset, ylioppilaskunta, ATK-keskus ja työmarkkinajärjestö AKAVAn edustaja. Viimeksi mainittu oli tuolloin päättämässä omaa LAASER-hankettaan, jonka pyrkimyksenä oli luoda yliopistoille malli valmistuneiden työllistymisseurantaan (ks. Suutari 2003).

Joensuun yliopistossa seurantahetkeksi valittiin valmistumisvuoden jälkeinen huhtikuu. Viive valmistumisesta (4–15 kuukautta) kyselyyn oli varsin lyhyt ja tulokset kuvasivat työmarkkinoille siirtymävaihetta. Toisaalta palaute koulutuksesta ei siirtynyt kohtuuttoman pitkälle ja tämä antaisi Woodleyn ja Brennanin (2000) mukaan luotettavampia tuloksia koulutuksen ja työllistymisen välisestä suhteesta kuin pidemmän viiveen seuranta.

Joensuun yliopiston vastavalmistuneiden osalta tulokset raportoitiin Hallintoviraston julkaisuja -sarjassa¹ (Puhakka ja Tuominen 2002, Puhakka ja Tuominen 2005, Puhakka, Rautopuro ja Tuominen 2007). Vastavalmistuneiden eri vuosien yhdistetystä aineistosta olen väitöskirjaani työstänyt kaksi artikkelia. Niistä *Varhainen mato linnun nappaa?* käsittelee opintoaikojen ja työmarkkinatilanteen välistä yhteyttä. Artikkelissa *Henkilökohtaiset ominaisuudet maistereiden työllistymisessä* selvitän, mitä ovat työllistymiseen vaikuttaneet henkilökohtaiset ominaisuudet. Jälkimmäisessä hyödynnän myös tekemiäni teemahaastatteluja.

Vastavalmistuneiden sijoittumisseurantoja toteutettiin samanaikaisesti useimmissa Suomen yliopistoissa. Niissä havaittiin tarve muullekin kuin välittömän valmistumisen jälkeisen ajan seurannalle, sillä esimerkiksi Suutari (2003) oli katsonut työuran vakiintuvan yleensä kolmessa vuodessa valmistumisesta. Suomen Akateemisten rekrytointipalvelujen, Aarresaari-verkoston uraseurannan viiveeksi vakiinnutettiin tästä syystä viisi vuotta valmistumisesta. Aarresaariverkosto ei kehittänyt uraseurantaa kilpailevaksi, vaan täydentäväksi järjestelmäksi vastavalmistuneiden seurannalle, ja uraseurannan painopisteeksi tulivat työmarkkinatilanne viisi vuotta valmistumisesta, työuran ensimmäisten vuosien aikana tapahtuneet muutokset ja palkkatietojen kerääminen. Myös alueellista sijoittumista pidettiin tärkeänä selvittää.

¹ Raporttien lisäksi tarkempia tuloksia tuotettiin yliopiston sisällä ainelaitoksittain. Aineistosta oli myös mahdollista tehdä erilaisia hakuja yliopiston verkkopalvelussa, sähköisellä sijoittumisraporttijärjestelmällä (SRJ).

Uraseurannan tuloksia raportoitiin Joensuun yliopiston osalta Hallinto-
viraston julkaisuja -sarjassa (Puhakka ja Tuominen 2006) ja Itä-Suomen yli-
opiston perustamisen tarpeisiin erillisenä julkaisuna (Tuominen, Rautopuro
ja Puhakka 2008). Uraseuranta-aineistosta on kaksi artikkelia väitöskirjatyo-
säni. *Paluu Nokian taakse* -artikkelissa selvitän valmistuneiden muuttosuuntia
ja käytän valtakunnallista, vuonna 2003 valmistuneiden uraseuranta-aineistoa.
Edustettuina ovat kuudentoista yliopiston vastanneet silloisesta kahdestakym-
menestä yliopistosta. Työllistymisvaikeuksia selvittävässä artikkelissa hyödyn-
nän kolmen vuoden (2001–2003) valmistuneiden yhdistettyä uraseuranta-aineis-
toa Joensuun yliopiston osalta, jota täydennän teemahaastatteluin keräämälläni
aineistolla.

Riippumatta siitä, tehdäänkö seurantoja vastavalmistuneille tai viiden vuo-
den viiveellä, niiden tarkoitus on hankkia tietoa akateemisten työmarkkinois-
ta, jotka ovat kokeneet rajun muutoksen niin kuin yliopistotkin. Suomalaisessa
koulutuspolitiikassa on viime vuosikymmeninä nähty yhteiskuntamme tarvitse-
van yhä paremmin koulutettuja työntekijöitä (Suikkanen, Linnakangas ja Martti
2002; Tynjälä, Slotte, Nieminen, Lonka ja Olkinuora 2004). Monien muiden länsi-
maiden tapaan suomalaisten yliopistojen määrää ja koulutustarjontaa on laajennet-
tu voimakkaasti ja suoritettujen ylempien korkeakoulututkintojen määrä on mo-
ninkertaistunut. Esimerkiksi vuosien 1975–1995 aikana tutkintojen määrä kasvoi
noin 4 600 tutkinnosta 9 800 tutkintoon (Nevala 1999 ja 2006; Rouhelo 2008, 37).
Vuonna 2003, jona vuonna valmistuneita tarkastelen tutkimukseni artikkeleissa,
suoritettiin ylempiä korkeakoulututkintoja noin 12 400 kappaletta. Vuonna 2008,
joka oli valmistuneiden määrässä mitattuna poikkeuksellinen vuosi², valmistui
jo noin 21 800 ylempää korkeakoulututkintoa (KOTA -online).

Samaan aikaan kun opiskelijamäärät ovat moninkertaistuneet, on budjetti-
varoin palkatun yliopiston opetushenkilöstön määrä vuosien 1981–2009 aikana
kasvanut vain noin kaksikymmentä prosenttia (6 471 -> 7 654 henkilötyövuoteen,
KOTA -online). Viime vuosina yliopistojen rahoitusindeksiä ei ole täysimääräi-
sesti saatettu vastaamaan vuosittaisia kustannustason nousuja, mikä on käytän-
nössä tarkoittanut Sintosen (2012) mukaan kymmenien miljoonien eurojen hä-
viämistä yliopistojen budjeteista. Suomessa on siis viime vuosina toteutunut se,
minkä Ducrotoy (2001) raportoi tapahtuneen Ranskassa ja Englannissa jo toista-
kymmentä vuotta sitten: yliopistot kouluttavat yhä suurempia opiskelijamääriä
suhteellisesti aiempaa pienemmillä talous- ja henkilöresursseilla.

Vuonna 1999 alkaneen Bolognan prosessin myötä on reilussa kymmenessä
vuodessa suomalaisissa yliopistoissa otettu laadunvarmistustyö osaksi toimin-
toja, myllyretetty yliopistojen perustutkinto kaksiporaiseksi (kandidaatti-mais-
teri) ja opintoviikot muunnettu opintopisteiksi (Opetusministeriö 2005). Myös
kansainvälistä opiskelijaliikkuvuutta on haluttu lisätä (Saarinen 2012). Maisterin
tutkintoon käytettävissä olevaa opintoaikaa on myös rajattu (Laki yliopistolain

² Vuonna 2008 oli viimeinen mahdollisuus valmistua ns. vanhoilla tutkintovaatimuksilla, joka sai
vuosiksi opintonsa keskeyttäneet suorittamaan opintonsa loppuun. Ks. esimerkiksi Liitén, Helsingin
Sanomat (jatkossa HS), 10.1.2009.

muuttamisesta 556/2005). Nämä muutokset ovat kuitenkin olleet pienempiä verrattuina niin sanottuun yliopistojen rakenteelliseen kehittämiseen³.

Korkeakoulupolitiikalla on ensin luotu maahamme suuri määrä yksiköitä, joita on viime vuosina rakenteellisen kehittämisen nimissä pyritty vähentämään. Tämä on tapahtunut yhdistämällä ja karsimalla toimintoja (Kaukonen ja Välimaa 2010; Saarinen ja Välimaa 2005, 105–106). Korkeakoulutuksen kasvuvaihe, jolloin yksiköitä ja koulutuksia tietoisesti lisättiin, näyttäisi Suomessa olevan ohi. Kun suomalaisten nuorten ikäluokat pienenevät⁴ ja samanaikaisesti Suomesta halutaan tehdä maailman osaavin kansa väestön koulutustasoa nostamalla, ajatellaan sen tapahtuvan parantamalla opiskelijoiden siirtymää koulutukseen⁵ ja koulutuksesta työelämään ja ylipäänsä kaikkia yliopistojen toimintoja tehostamalla (Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) 2010; OKM 2012c, 9). Yliopistojen aloituspaikkojen määrät säilynevät vielä ainakin lähivuodet nykyisellään, sillä opiskelijapaikkaleikkuri on korkea-asteella toistaiseksi kohdistunut erityisesti ammattikorkeakoulujen kulttuuri-, matkailu-, ravitsemis- ja talousaloille sekä tekniikkaan ja liikenteeseen (OKM 2012b, 44). Yhtenä perusteluna vähennyksille on pidetty nimenomaan tulevaisuuden työvoiman kysyntään vastaamista (OKM 2012c).

Suomessa yliopistojen toiminta on rahoitettu pääasiallisesti verovaroin. Ursinin (2011, 111) lakoninen kysymys on, että kukapa ei haluaisi, että vuosittain käytettävät noin 1,7 miljardia veroeuroa suunnattaisiin koulutukseen, joka olisi yhteiskunnallisesti hyödyllistä ja tuottaisi työelämässä tarvittavia taitoja. Vastatakseen yliopistojen niin sanottuun kolmanteen tehtävään, joka velvoittaa toimimaan vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa ja kasvattamaan opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa⁶ tulisi yliopistojen taata koulutus-, elämä- ja motivaatio- taustoiltaan erittäin heterogeeniselle (Lahti ja Ahola 2009; Moore 2003; Tuominen 2010) opiskelija-ainekselle valmiudet hyvään työllistymiseen. Näin valmistuneet voisivat työpanoksellaan ja osaamisellaan turvata suomalaista ja eurooppalaista kilpailukykyä (OKM 2012c, 9). Valmistuneilta kerättävillä työllistymistiedoilla pyritäänkin vakuuttamaan koulutuspolitiikasta vastaavat, työnantajat ja tulevat opiskelijat siitä, että koulutukset ovat laadukkaita ja että kyseisen yliopiston valmistuneita tarvitaan työelämässä (Brennan, Williams ja Woodley 2005).

Väestön koulutustason noustua tutkinnon merkitys yksilölle on muuttunut. Korkeakoulututkinto oli kenties aiemmin suora keino korkeaan taloudelliseen, kulttuurilliseen ja sosiaaliseen statukseen (Kivinen, Rinne ja Ahola 1989), mutta 2000-luvun työmarkkinoilla se on usein pelkkä lähtöpiste työnhakemiselle (Brown 2001). Tomlinson (2008) menee näkemyksessään vielä pidemmälle. Hänen mukaan-

³ Rakenteelliselle kehittämiselle ei löydy selkeää määritelmää, mutta yleisesti sillä käsitetään toimintojen lakkauttamista ja supistamista, kun korkeakoulutuksen säästökohteita etsitään (Nevala 1999, 63).

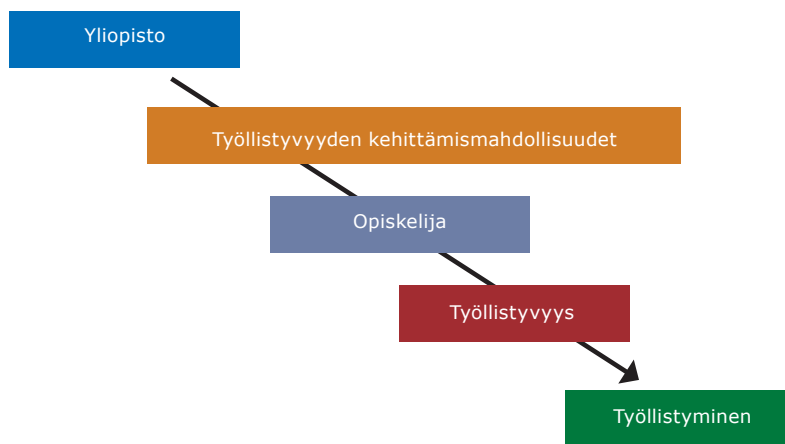
⁴ Tilastokeskuksen Väestöennusteen (2009) mukaan suomalaisten lukioikäisten (16–18-vuotiaiden) ikäluokka on vuonna 2020 noin 178 000 henkilöä. Vuoteen 2010 verrattuna (noin 200 000 henkilöä) vähennystä tulee noin 22 000 henkilöä koko maassa. Nuorten ikäluokkien pieneneminen koskettaa käytännössä koko Eurooppaa (ks. Euroopan Komissio 2011a, 30).

⁵ Vaikka muita koulutusreittejä on pyritty avaamaan, tulevat uudet opiskelijat yliopistoihin Suomessa edelleen lähes täysin lukioreittiä (Kivinen, Nurmi ja Kanervo 2002, 12–13; Tuominen 2010, 15).

⁶ Yliopistolain (558/2009) mukaan kaksi muuta tehtävää ovat ”---edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta---”.

sa yliopistotutkintoon sisältyviä tietoja ja taitoja opiskeltiin ennen sen vuoksi, että niiden avulla osattiin tehdä töitä – nyt, että niiden avulla saadaan töitä.

Kun entistä suurempi joukko ikäluokasta astuu korkeimman koulutuksen maailmaan, täytyy entistä paremmin huomioida myös ne aiemmat kokemukset ja tausta, joka opiskelijoilla oli ollut ennen yliopistoon tuloa (Lees 2002). Harveyn (2001 ja 2002) mukaan tutkimukset, joissa selvitetään työmarkkinoille siirtymistä, lähtevät liian usein ajatuksesta, että yksilön työllistyvyyteen ja työllistymiseen vaikuttavat vain yliopistossa hankitut taidot. Tätä lähestymistapaa, jossa yliopistokoulutus johtaa lineaarisesti työllistymiseen, on Harvey (2001) kritisoinut *Magic Bullet* (engl.) -ajatteluksi (kuvio 1). Suomennan käsitteen taikatemppumalliksi, alkuperäinen kuvio on liitteenä 2a.

Kuvio 1. Taikatemppumalli (Harvey 2001).

Taikatemppumallin mukaisesti yksilö tulee koulutukseen, jossa hänet varustetaan työllistymiseen tarvittavilla taidoilla. Valmistuttaessa tutkinto ja sen sisältämät työllistyvyystaidot johtavat taianomaiseen, suoraan työllistymiseen (Harvey 2001; Harvey, Locke ja Morey 2002). Kun työmarkkinoille kuitenkin tulvii aiempaan verrattuna moninkertaisesti tutkinnon suorittaneita, on pelkän tutkinnon kyky avata työpaikkojen ovia heikentynyt (Aro 2003; Harvey 2000; Tomlinson 2008). Yksilöllä on tutkinnon lisäksi oltava muitakin kykyjä ja ominaisuuksia, että haluttuihin työtehtäviin on mahdollista päästä (Kivinen ja Nurmi 2003; Paul ja Murdoch 2000).

Selvitän tutkimuksessani sitä, mitkä muut seikat kuin pelkkä tutkinto vaikuttavat yksilön työllistyvyyteen, joko edistävästi tai vaikeuttavasti. Lisäksi taustoitatan käytyä työllistyvyys- ja työllistyvyystaitokeskustelua. Esittelen Harveyn (2002 ja 2005) taikatemppumallin sijaan kehittämän moniulotteisemman työllistyvyysmallin, jota kehitän eteenpäin suomalaiseseen kontekstiin sopivaksi, empiiristen tutkimustulosteni pohjalta. Näin väitöskirjallani osallistun keskusteluun maistereiden työllistyvyystyöistä ja työllistymisestä.

2 Tutkimuksen toteutus

2.1 ARTIKKELIT, AINEISTOT JA ANALYYSI

Tarkastelen tutkimuksessa vain ylemmän korkeakoulututkinnon (jatkossa maisteri) suorittaneita. Tätä perustelen sillä, että näin tutkimuksessa tarkasteltavilla vastaajilla on yhtäläinen koulutustaso ja että Suomessa monista muista Euroopan maista⁷ poiketen maisterin tutkintoa pidetään akateemisena perustutkintona. Sellaisena se on Opetus- ja kulttuuriministeriön (2012b, 47) vuosille 2011–2016 laaditun koulutus- ja kehityssuunnitelman mukaan tarkoituksena myös säilyttää.

Väitöskirjani koostuu viidestä osasta, joista neljä on aiemmin julkaistuja artikkeleja. Artikkeleista kaksi (*Varhainen mato linnun nappaa?* ja *Maistereiden työllistymisvaikeudet*) ovat yhteisjulkaisuja Antero Puhakan ja Juhani Rautopuron kanssa. Jokainen artikkeli on työllistyvyyskeskusteluun oma temaattinen kokonaisuutensa, jota on mahdollista tarkastella muista artikkeleista erillään. Artikkelit muodostavat kuitenkin kokonaisuuden, jossa tutkimuksen yläkäsite on työllistyvyys (engl. employability). Se on eurooppalaiseen korkeakoulutusalueeseen tähtäävän niin sanotun Bolognan prosessiin kuluneiden vuosien aikana nostettu yhdeksi keskeisistä yliopistolaitoksen uudistuskohdeista (vertaa Bolognan 1999, Lontoon 2007 ja Leuven ja Louvain-la-Neuven 2009 julkilausumia).

Työllistävyydellä käsitetään European Centre for the Development of Vocational Trainingin (CEDEFOP, 2008) määritelmän mukaan vapaasti suomennettuna *”yhdistelmää yksilön kykyjä, tietoja ja taitoja, joiden avulla hän löytää töitä, pysyy töissä ja etenee työurallaan”*. Termistä käytetään yleisesti myös suomennosta *”työllistettävyyys”*, mutta koska jälkimmäisessä suomennoksessa yksilö nähdään enemmän passiivisena toiminnan kohteena, käytän suomennosta *”työllistyvyys”*, jossa yksilön oma rooli on aktiivisempi.

Työllistävyydestä on mahdollista erottaa yksilötason tarkastelun lisäksi esimerkiksi sosioekonomisia tai organisatorisia tasoja. Sosioekonomisessa työllistävyydestä tarkastelussa ollaan kiinnostuneita esimerkiksi työttömien työnhakijoiden työmarkkinoille saamisesta. Organisatorisessa työllistävyydestä tarkastelussa voidaan tarkastella sitä, miten organisaation sisäinen osaamis potentiaali optimoitaisiin ja ihmisiä koulutettaisiin niin, että he voisivat joustavasti korvata toisiaan eri työtehtävissä (Nauta, van Vianen, van der Heijden, van Dam ja Willemsem 2009, 235–236). Tarkastelen tässä tutkimuksessa työllistävyyttä lähinnä yksilö-

⁷ Ks. esimerkiksi Kivinen ja Nurmi (2003) ja Lindberg (2008) eroista eri Euroopan maiden tutkintokäytänteistä, opiskeluaikaisen työkokemuksen hankkimisesta ja työmarkkinoille kiinnittymisestä.

⁸ *”Employability is the combination of factors which enable individuals to progress towards or get into employment, to stay in employment and to progress during their career.”* CEDEFOP (2008).

näkökulmasta, mutta pohdin myös sitä, mitä yksittäinen yliopisto voisi organisaationa tehdä työllistävyyden edistämiseksi, sillä vuoden 2013 alusta käyttöön otetussa yliopistojen rahoitusmallissa *valmistuneet työlliset* vaikuttavat perusrahoitukseen yhden prosentin osuudella. Työllisyysasteen tulee mittaamaan Tilastokeskus valmistumista seuraavan vuoden joulukuussa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2012a).

Seuraavaksi esittelen tutkimukseni artikkelit, niiden tutkimuskysymykset ja sen, miten jatkossa viitataan jo julkaistuihin artikkeleihin. Esitän ohessa myös keskeiset tutkimusmenetelmät ja julkaisun, jossa artikkeli on ilmestynyt. Tarkemmat bibliografiset tiedot aiemmin julkaistuista artikkeleista löytyvät sivulta 76.

Ensimmäinen artikkeli on yhteenvetoartikkeli, jossa esittelen tutkimuksen käsitteellistä tarkastelua sekä aineistot ja niiden keräämisessä ja analysoinnissa tehtyjä ratkaisuja. Taustoitan myös työllistävyyden ja työllistävyydestäitokeskustelua, esittelen akateemisten työurissa tapahtuneita muutoksia sekä Harvey'n (2002) työllistävyydennmallin, jota kehitän eteenpäin tutkimustulosteni pohjalta. Lisäksi teen loppupohdinnan.

Toinen artikkeli *Varhainen mato linnun nappaa? Opiskeluajan yhteys vastavalmistuneiden maistereiden työmarkkinatilanteeseen* on julkaistu referee-arvioituna Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumin artikkelikokoelmassa (2009). Viitataan siihen jatkossa nimellä Mato-artikkeli. Aineistona artikkelissa käytetään Joensuun yliopiston vuosina 2003–2006 vastavalmistuneiden kyselyä. Tarkasteluun rajattiin vain ne maisterit (n = 1181), joilla ei ollut aiemmin tai yhtä aikaa suoritettuja muita korkea-asteen tutkintoja, jotka olisivat voineet vääristää tuloksia opiskeluun käytetystä ajasta.

Kyseisessä yhteisjulkaisussa tarkastellaan sitä, onko opiskeluun käytetyllä ajalla ja työmarkkinatilanteella yhteyttä. Tilastollista aineistoa analysoidaan pylväskuvioin, prosenttijakaumien avulla sekä keski- ja hajontalukuja hyödyntäen ja tarkastelu tehdään professio-generalistiryhmittäin. Muuttujien välisten mahdollisten yhteyksien selvittämiseen käytetään khiin-neliötestiä. Mainittakoon vielä, että Mato- ja Henkilökohtaiset-artikkeleissa esitetään työpaikan saamiseen vaikuttaneista tekijöistä lievästi erilaisia prosenttiosuuksia, sillä analyysissä on mukana rajausten vuoksi eri määrä vastaajia.

Kolmantena oleva *Paluu Nokian taakse – Maistereiden asuin- ja työpaikkojen sijainti viisi vuotta valmistumisen jälkeen* on julkaistu referee-arvioituna Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen Aarresaari-verkoston artikkelikokoelmassa (2011). Siihen viitataan jatkossa nimellä Paluu-artikkeli. Kyseisessä artikkelissa selvitän, missä maisterit asuvat ja työskentelevät viisi vuotta valmistumisensa jälkeen. Aineistona käytän vuonna 2003 valmistuneiden valtakunnallista uraseuranta-aineistoa, josta analyysiin on poimittu kaikki maisterit (n = 6692). Opiskelu- ja työuran eri vaiheista kerätyt paikkakuntatiedot olen yhdenmukaistanut koodaamalla ne aineiston keruuhetken, vuoden 2008 Tilastokeskuksen (www.stat.fi) alueluokitusten mukaisiksi (esimerkiksi maakunta tai lääni). Tämä mahdollistaa asuinpaikkavertailun. Alueellista sijoittumista vertaan siihen alueeseen, jol-

la vastaaja oli asunut ennen yliopisto-opintojaan. Keskinäisiä riippuvuuksia tai eroja selvitän ristiintaulukoinnein ja niihin liittyvillä khiin neliö -testeillä sekä prosenttiosuus- ja residuaalitarkasteluilla.

Neljäs artikkeli on *Maistereiden työllistymisvaikeudet*, joka on julkaistu kahden toimituksen asettaman, nimettömän arvioijan hyväksymänä yhteisartikkelina Työ- ja Elinkeinoministeriön Työpoliittisessa aikakauskirjassa (2011). Siihen viitataan jatkossa nimellä Vaikeudet-artikkeli. Tässä artikkelissa aineistona käytetään Joensuun yliopiston vuosina 2001–2003 valmistuneiden uraseurantaineistoa (n = 1221), ja sen perusteella selvitetään maistereiden kokemia työllistymisvaikeuksia sekä mahdollisten työttömyyskokemusten yleisyyttä ja kestoa viiden valmistumista seuranneen vuoden aikana. Tilastollisen aineiston analysoinnissa on käytetty tavallisimpia keski- ja hajontalukuja (aritmeettinen keskiarvo, keskihajonta, mediaani ja kvartiilit). Kyselylomakkeen työllistymisvaikeusväittämät on tiivistetty pääkomponenttianalyysin suurimpien latausten perusteella laajemmiksi ulottuvuuksiksi. Lisäksi olen valikoinut artikkeliin tekstikatkelmia tekemistäni teemahaastatteluista kolmelta erityyppisistä työllistymisvaikeuksia kokeneelta maisterilta.

Viimeisenä artikkelina on *Henkilökohtaiset ominaisuudet maistereiden työllistymisessä*, joka on julkaistu referee-arvioituna Tiedepolitiikka-lehdessä (2012). Tähän artikkeliin viitataan työssäni nimellä Henkilökohtaiset-artikkeli. Käytän tässä artikkelissa aineistona vuosina 2003–2006 Joensuun yliopistosta vastavalmistuneiden kyselyaineistoa. Valmistumisen jälkeen töissä olleilta (n = 1358) tiedusteltiin valmiiksi muodostetuilla 22 väitteellä työpaikan saamiseen vaikuttaneita tekijöitä. Tärkeimmäksi yksittäisiksi tekijöiksi nousivat henkilökohtaiset ominaisuudet ja oma aktiivisuus. Se, mitä henkilökohtaiset ominaisuudet työnhakutilanteessa tarkoittavat, selvitin tarkemmin teemahaastatteluissa, jotka tein 17 vastavalmistuneelle. Tekstin sisällönanalyysillä, jossa luokittelun peruste oli lause tai lauseen osa, luokittelin henkilökohtaisia ominaisuuksia koskevat luonnehdinnat (50 kpl) edelleen laajemmiksi, rekrytointiin vaikuttaneeksi neljäksi kokonaisuudeksi.

2.2 TOTEUTUS JA TULOSTEN YLEISTETTÄVYYS

Mato-, Vaikeudet- ja Henkilökohtaiset-artikkeleissa vertaan professio- ja generalistimaistereita toisiinsa. Professiotutkinnolla käsitän Suutarin (2003) mukaisesti tutkintoa, joka antaa kelpoisuuden tiettyyn tehtävään, aineistossani pääasiallisesti eri kouluasteen opettajiksi mutta myös psykologiksi. Generalistitutkinto puolestaan on esimerkiksi filosofian maisterin tutkinto ilman opettajan pedagogisia opintoja. Paluu-artikkelissa en voinut tehdä professio-generalisti vertailua, sillä kaikki uraseurantaan osallistuneet yliopistot eivät kysyneet tarvittavia taustatietoja tai poimineet niitä opiskelijarekisteristä.

Tutkimukseni menetelmät edustavat metodologisesti kahta erilaista tieteen tekemisen perinnettä; kvantitatiivista ja kvalitatiivista tutkimusta.

Kvantitatiivinen aineisto, joita on kolme ja joissa kaikissa ovat mukana vuonna 2003 valmistuneet, selvittää käsiteltävien aiheiden, kuten muuttosuuntien ja työllistymisvaikeuksien yleisyyttä prosenttiluvuin. Kvalitatiivisella aineistolla, jossa edustettuina ovat vuonna 2003 valmistuneet, annetaan ääni yksittäiselle henkilölle ja hänen kokemuksilleen.

Menetelmien yhdistämiset (engl. combined tai mixed methods) mahdollistavat Morsen (2003, 195–196) mukaan tutkittavan ilmiön, tässä tapauksessa valmistuneiden työmarkkinoille siirtymän ja varhaisten työurien rakentumisen, perusteellisemmän lähestymisen kuin yhden aineistotyyppin käyttäminen. Bryman (1992, 158) näkee kahden tutkimusmenetelmän käyttämisen eräänlaiseksi palapeliksi, jossa ne täydentävät ja jopa edellyttävät toinen toisiaan. Toisaalta Morse (2003, 195) muistuttaa, että yhdistettyjä menetelmiä käytettäessä voisi olla hyvä pitäytyä selkeästi asetelmassa, jossa toinen aineisto muodostaa pääasiallisen aineiston, jota toinen tukee ja täydentää. Näin olen tehnyt niissä kahdessa artikkelissa (Vaikeudet- ja Henkilökohtaiset-artikkelit), jossa käytetään sekä kvantitatiivista tai kvalitatiivista aineistoa.

Tutkimusasetelmassa vastavalmistuneiden lomakekysely on toteutettu ensin, valmistumisvuoden jälkeisessä huhtikuussa. Vuonna 2003 valmistuneiden lomakekyselyn mukaan liitin haastattelupyynnön, johon vastasi 17 henkilöä (perustiedot haastateltavista löytyvät liitteestä 3). He edustavat viittä eri koulutusala ja miehiä oli haastateltavista kolme. Ensimmäisen teemahaastattelukierroksen toteutin kesäkuussa 2004 ja toisen kesäkuussa 2005. Suunnitelmat muokkaantuivat matkan varrella ja pidensin seurannan viisivuotiseksi 16 henkilön kanssa, jotka haastattelin vielä kesäkuussa 2008. Yksi henkilö jättäytyi kolmannelta haastattelukierrokselta pois.

Nauhoittamistani ja tekemistäni yhteensä 50 haastattelusta olen purkanut tekstimuotoon eli litteroinut 45 haastattelua sanasta sanaan. Loput haastattelut litteroi esimerkkilitterointieni mukaisesti silloinen Ura- ja rekrytointipalvelujen kausityöntekijä. Haastatteluaineistosta käytän suoria tekstilainauksia ja olen myös kvantifioinut haastatteluaineistoa. Tämä on perustunut litteroidun tekstin sisällönanalyysiin, jossa luokittelun perusteena on ollut lause tai lauseen osa. Luokittelemalla olen muodostanut laajempia kokonaisuuksia ja pyrkinyt välttämään laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä ilmaisuja kuten ”paljon” tai ”useat” (Creswell 2003, 220–221; Maxwell 2010).

Tässä tutkimuksessa käytetyissä tilastollisissa aineistoissa⁹ on yhteensä noin 8 500 eri vuosina vastannutta maisteria ja aineistoja on noin 33 400 A4-sivua. Haastateltavia oli aluksi siis 17, joista viiden vuoden seurantaan heistä jatkoi kuusitoista. Haastateltavien henkilöiden vähäinen määrä suhteessa tilastolliseen aineistoon saattaa aiheuttaa sen, että yksittäisen henkilön näkemykset voivat saada turhan suuren painon. Lukijan on hyvä pitää tämä varaus mielessään.

Tilastolliset aineistot olen Joensuun yliopiston osalta kerännyt vuosittaisella sijoittumisseurantakyselyllä osana aiempia työtehtäviäni. Kyselyt on toteu-

⁹ Tilastolliset aineistot on toimitettu Yhteiskunnalliseen tietovarastoon Tampereelle, josta ne ovat saatavilla tutkimuskäyttöön.

tettu poikkileikkausasetelmalla. Vastavalmistuneiden pysäytyskuva on kysytty valmistumisvuoden jälkeisessä huhtikuussa (kyselylomake liitteenä 4). Uraseurannassa tiedusteltiin vastaajan tilannetta puolestaan lokakuussa, viisi vuotta valmistumisen jälkeen (kyselylomake liitteenä 5). Kuten jo todettua, uraseurannan lomakkeella tiedusteltiin myös työuran alkuun liittyviä tekijöitä, kuten ensimmäiseen valmistumisen jälkeiseen työpaikkaan liittyviä tietoja sekä asuin- ja työpaikan sijaintitietoja.

Eri vuosien lomakekyselyaineistot yhdistämällä olen pyrkinyt vähentämään yhden vastausvuoden mahdollista satunnaisvaihtelua ja saanut käyttööni riittävän suuren aineiston. Esimerkiksi Creswell (2005, 150) katsoo, että tilastollisia analyyseja varten käytössä tulisi olla vähintään 350 hengen vastaukset. Käytännössä keskikokoisessa yliopistossa kerättyjen tietojen tarkasteluun vaikkapa sukupuolen, professio-generalisti-tarkastelun tai ainelaitostason mukaisesti osoittautui kolmen vuoden yhdistetty aineisto (vähintään 1 000 vastaajaa) pienimmäksi, jolla tarkastelua pystyi tekemään (tarkemmin Puhakka ym. 2007).

Useamman vuoden aineistojen yhdistäminen voi olla ongelmallista, jos työmarkkinatilanne muuttuu voimakkaasti eri vastausvuosien välillä. Esimerkiksi vuonna 2001 ja 2002 valmistuneisiin verrattuna vuonna 2003 valmistuneet siirtyivät Sainion (2009) mukaan lievästi heikentyneen työllisyystilanteen vallitessa työmarkkinoille. Tämä ero ei kuitenkaan näy tilastollisissa aineistoissani. Tarkistin Mato-, Vaikeudet- ja Henkilökohtaiset-artikkelien yhdistetyistä tilastollisista aineistoista eri vastausvuosien ja työmarkkinatilanteen väliset mahdolliset erot, mutta tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$) eroja ei vastausvuosien välillä ole. Näin ollen katson, ettei aineistojen yhdistämiselle ollut estettä.

Lievänä ongelmana voitaneen pitää sitä, että useamman vuoden aineistoja yhdistämällä aineisto väistämättä alkaa vanhentua alkupäästä. Vuonna 2003 vastavalmistuneiden tilastoaineiston keräämisestä (keväällä 2004) on kulunut yhdeksän vuotta ja vuonna 2001 uraseurannan keräämisestä (syksy 2006) lähes seitsemän vuotta (ks. tutkimuksen aikajänne, liite 1). Tuona aikana on suomalaisessa yliopistokentässä tapahtunut lukuisia muutoksia, joista osa on kuvattu Johdanto-luvussa. Toisaalta yliopistosta työmarkkinoille siirtyvien tutkiminen on aihe, jonka tulokset eivät välttämättä ole valmistumisvuoteen sidoksissa. Joka vuosi siirtyy tuhansia valmistuneita työmarkkinoille ja aiheesta tehtävä tutkimus kiinnostaa niin opiskelemassa kuin valmistumassa olevia, niin yliopiston henkilökuntaa kuin tiedotusvälineitäkin. Esimerkiksi sanomalehdissä esitettyjä peruskysymyksiä ovat olleet, minne valmistuneet sijoittuvat alueellisesti (esimerkiksi Siukonen 2009) ja miten työmarkkinoille kiinnittyminen onnistuu (esimerkiksi Liitén 2012).

Tulosten yleistettävyyttä parantaa tilastollisten kyselyjen vastausprosentit, joita on pidettävä korkeina: vastavalmistuneet 65 prosenttia ja uraseuranta 66 prosenttia. Tätä selittää Joensuun yliopiston käytäntö¹⁰ lähettää noin kuukauden päästä niille henkilöille kyselylomake uudelleen, joilta vastausta ei ollut palautu-

¹⁰ Yksityiskohtaisemmin kyselykäytänteistä, Puhakka ja Tuominen (2006): luvut 1 ja 2; Puhakka, Rautopuro ja Tuominen (2007), luku 2, ja Tuominen, Rautopuro ja Puhakka (2008): luvut 1 ja 2.

nut. Sen jälkeen kaikki tunnistetiedot hävitettiin, mutta lopuksi kaikille postitettiin kiitoskortti, tietämättä olivatko he vastanneet vai ei. Uusintapostituskierrös ja kiitoskortti lisäsivät vastanneita yhteensä parikymmentä prosenttia ensimmäisen kierroksen jälkeen. Myös valtakunnallisen uraseurannan vastausprosentti (56 prosenttia valmistuneista) on korkea, jos sitä verrataan joidenkin seuranta-kyselyjen vastausprosentteihin. Niissä on saatettu jäädä viidennekseen valmistuneista (esimerkiksi Nabi 2003). Tulosten yleistettävyyttä rajoittaa puolestaan se, että Mato-, Vaikeudet- ja Henkilökohtaiset-artikkeleiden tilastollisissa aineistoissa edustettuina ovat kahdeksan koulutusalan vastaajat, kun yliopistollisia koulutusaloja on kaksikymmentäyksi¹¹. Tulokset myös kuvaavat maistereiden tilannetta ensimmäisen viiden vuoden aikana valmistumisesta, joka on työuria tutkittaessa lyhyt aikajänne. Näin tuloksia tulee tulkita koskemaan vain työurien alkuvuosia.

Yksi alaryhmä, henkilöt, joiden viimeisin osoitetieto oli ”ulkomaat”, on rajautunut tarkastelusta pois, sillä kyselyt postitettiin kaikille henkilöille, joiden osoitetiedot oli mahdollista saada Väestörekisterikeskuksen kautta. Teichler ja Jahr (2001) ovat kansainväliseen aineistoon perustuen arvioineet ”ulkomailla” Suomesta muuttaneen neljä vuotta valmistumisensa jälkeen noin seitsemän prosenttia valmistuneista. Joensuun yliopiston osalta tämä osuus on pienempi, joka johtunee koulutusaloista ja -painotuksista¹². Yhteensä ulkomailla sijaitsevan osoitetiedon, osoitekiellon tai vastaavan syyn vuoksi jäi vastavalmistuneista tavoittamatta vuosittain valmistuneista kahdesta-kolmeen prosenttia (parikymmentä henkilöä) ja uraseurannan osalta kolmesta-viiteen prosenttia (kolmisenkymmentä).

Aineiston koodaamisen lomakkeista SPSS-matriiseiksi ja eri vuosien matriisien yhdistämiset sekä uudelleenkodeaukset aineiston käsittelyssä olen Joensuun yliopiston aineiston osalta tehnyt itse. Valtakunnallisen uraseuranta-aineiston lomakkeiden koodaaminen matriiseiksi muiden kuin Joensuun yliopiston osalta tapahtui Tampereen yliopistolla, jos vastaaja ei ollut vastannut sähköisesti, mitä mahdollisuutta käytti noin viidennes. Kaikki valtakunnallisen aineiston uudelleenkodeaukset havaintomatriisiin, kuten numeraalisesta kuntakoodista maakunniksi tai lääneiksi muuntamiset ja luokittelujen tiivistämiset Paluu-artikkelia varten, tein itse.

Lomakekyselyistä ei Joensuun yliopiston vastanneiden osalta tiedetä keneltä vastaukset palautuivat. Anonymyymissa kyselyssä oli kyse siitä, ettei kyselytietoja haluttu yhdistää opiskelijarekisterin tietoihin ilman yksiselitteistä lupaa vastaa-

¹¹ Ks. yliopistolliset koulutusalat, esimerkiksi Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen liitteen muuttamisesta 421/2012. Paluu-artikkelissa on mukana 17 koulutusalan vastaajia, ks. Paluu-artikkelin liitetaulukot 1–4.

¹² Kivisen ja Nurmen (2003, 53–54) mukaan eri koulutusaloilta valmistuneilla on erilainen kiinnostus ja valmius ulkomailla työskentelyyn. Opettajien ja lääkäreiden kiinnostus ulkomailla työskentelyyn on ollut laimeampaa verrattuna teknisen, kaupallisen ja luonnontieteellisen alan valmistuneisiin. Joensuun yliopiston (nyk. Itä-Suomen yliopisto) yksi vahvuusala on opettajankoulutus, joten ei ole yllättävää, että ulkomailla työskenteleviä on vähemmän kuin esimerkiksi Helsingin kauppakorkeakoulun valmistuneista. Heistä Söderholm ja Makkonen (2011, 10) raportoivat työskentelevän noin 11 prosenttia viisi vuotta valmistumisesta ”ulkomailla”.

jilta, koska uraseurannassa kysyttiin muun muassa palkkatietoja. Anonymius tarkoittaa, ettei katoanalyysia kyselyyn vastaamattomista voida luotettavasti tehdä eikä vastavalmistuneiden ja uraseurannan aineistoja voida yhdistää toisiinsa. Näin menetetään tilaisuus verrata työuran alkupuolella tapahtuneita mahdollisia muutoksia yhdistämällä kaksi eri aikaan kerättyä tilastollista aineistoa¹³.

Verrattaessa joitain keskeisiä tietoja kyselyihin vastanneista opiskelijarekisterin tietoihin, voidaan vastaajien katsoa kuvaavan kaikkia valmistuneita hyvin. Poikkeuksena tähän on se, että naiset ovat vastanneissa lievästi yliedustettuihin miehiin verrattuina. Vastavalmistuneiden yhdistetyssä aineistossa naisilla on kolmen prosenttiyksikön yliedustus valmistuneisiin verrattuna (74 > 71 %, KOTA-online), kuten myös yhdistetyssä uraseuranta-aineistossa (72 > 69 %). En pidä naisten lievää yliedustusta aineistossa ongelmana, sillä en tutki palkkaeroja, perhevapaita tai työsuhteen lajia. Niillä ja sukupuolella on todettu olevan yhteyttä, esimerkiksi siten, että naiset työskentelevät miehiä useammin määräaikaissa työsuhteissa viisi vuotta valmistumisesta (ks. Kouvon, Stenströmin, Virolaisen ja Vuorinen-Lampilan kokooma aiheesta 2011, 70–72).

¹³ Niillä yliopistoilla, jotka käyttävät kyselyissään tunnistetietoja, estettä yhdistämiselle ei ole, jos vastaajilta on kysytty lupa opiskelijarekisteritietojen ja kyselyjen yhdistämiselle.

3 Yliopistosta työelämään

3.1 TYÖMARKKINOILLE SIIRTYMÄN MUUTOS

Suomessa 1990-luvun lama muutti perinteisen siirtymän koulutuksesta työelämään. Aiemmin koulutuksesta siirryttiin työelämään, jossa toimittiin kunnes lopulta tuli aika siirtyä eläkkeelle. Laman myötä työpaikkoja katosi sekä yksityiseltä että julkiselta sektorilta. Kesällä 1993 Suomessa oli pahimmillaan lähes puoli miljoonaa työtöntä työnhakijaa. Prosentteina ilmaistuna valtakunnan työttömyys nousi vuodesta 1990 vuoteen 1993 kolmesta prosentista noin 17 prosenttiin (Tilastokeskus, Työvoimatutkimus 2012). Tilanne heijastui myös akateemisten työtilanteeseen. Kadonneiden työmahdollisuuksien myötä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyys nousi yhdestä kuuteen prosenttiin (Kasvio 1994, 14–15, 103; Rouhelo 2008, 42–49).

Vaikka akateemisten asema työelämässä oli lama-aikanakin työttömyysprosentilla mitattuna helpompaa kuin muiden koulutustason suorittaneiden, vaikeutui siirtymä erityisesti vastavalmistuneiden osalta. Työmahdollisuuksien puuttumisen vuoksi valmistuneita jäi työmarkkinoiden ulkopuolelle, piti väli-vuosia tai jatkoi keinotekoisesti opiskelua (Kasvio 1994; Lindberg 2008; Rouhelo 2008). Yhtäaikainen työllisyystilanteen heikentyminen, työmarkkinarakenteiden muutos ja kasvaneet opiskelijamäärät pakottivat yliopistot Suomessa lisäämään opetussuunnitelmiinsa työelämänäkökulmaa ja vahvistamaan työelämäyhteyksiä. Myös erilaisia ohjaus- ja tukipalveluja perustettiin ja samalla yliopistoista valmistuneiden työllistymistä alettiin seurata aiempaa systemaattisemmin (Kivinen, Nurmi ja Kanervo 2002; Puhakka, Rautopuro, Tuominen ja Vuorinen-Lampila 2012; Vuorinen ja Valkonen 2007).

Laman väistyttyäkin ei koulutuksesta työelämään siirtymä ole palautunut sitä edeltävän ajan kaltaiseksi. Vaikkakin viimeaikaisten tutkimusten (Puhakka ja Tuominen 2011; Sainio 2008a) mukaan kaksi kolmesta maisterista siirtyy asteittain työelämään¹⁴ jo ennen valmistumistaan, on työelämään siirtymä akateemisilla aiempaa epävarmempaa ja ajallisesti pidempää. Pysyvien työpaikkojen sijaan tarjolla on entistä enemmän pätkätoita, joilla tarkoitetaan määräaikaisten työsuhteiden katkeavia ketjuja ja erilaisia projekteja (Jolkkonen ja Koistinen 2001; Kivinen ja Nurmi 2003; Sainio 2008b). Nykyisille koulutus- ja työurille on luonteenomaista aiempaa suurempi limittäisyys ja vaihtelevuus, jossa saattavat vuorotella työllistyminen, työttömyys, opiskelu, työelämän ulkopuolelle jättäytyminen ja maastamuutto (Havén 2006; Vuorinen ja Valkonen 2007).

¹⁴ Kivisen ja Nurmen (2003, 92) mukaan erityisesti niin sanotut aikuisopiskelijat pikemminkin opiskelevat työnteon ohessa kuin työskentelevät opintojen ohessa. Heidän kohdallaan voi olla kyseenalaista puhua ”työmarkkinoille siirtymästä”.

Väestön koulutustason nostoa, jossa koulutukseen panostaminen on nähty hyödylliseksi sekä yhteiskunnallisella että yksilötasolla, on toteutettu länsimaissa jo 1970-luvulta alkaen (Trow 2005). Tätä kehitystä ovat Grubb ja Lazerson (2005) kuvanneet koulutukselliseksi ilosanomaksi. Ilosanomien keskeinen väite on, että työn luonne ja yhteiskunnan rakenteet ovat perusteellisesti muuttuneet niin sanotun tietovallankumouksen, globaalin kilpailun ja maailman valtioiden uuden kilpailuasetelman myötä ja täten tarvitaan entistä koulutettumpia työntekijöitä (Grubb ja Lazerson 2005; Harvey 2000). Lehikoisen mukaan (2005, 22) myös Suomi on tässä kilpailussa pärjätäkseen valinnut strategiakseen osaamiseen perustuvan tietotalouden, ”jossa halvat tuotantokustannukset eivät ole kilpailussa menestymisen keskeinen pohja”.

Nykyisissä, niin kutsutuissa tietotyöpaikoissa työ tehdään käsillä tekemisen sijaan yksilön pään sisällä. Tietotyöhön tarvittavat taidot katsotaan olevan mahdollista saavuttaa parhaiten yliopistokoulutuksella. Samalla koulutusten kestot ovat pidentyneet, koska työvoiman kysynnässä on arvioitu tarvittavan yhä korkeammin koulutettuja (Pyöriä 2006; Rouhelo 2008; Suikkanen ym. 2002). Noin puolella suomalaisesta ikäluokasta tulisi olla korkeakoulututkinto suoritettuna, mikä on Lehikoisen (2005, 22) mukaan samansuuntainen tavoite kuin esimerkiksi Yhdysvalloilla, Japanilla ja Iso-Britannialla. Näin yliopistojen tehtävä on länsimaissa muuttunut eliittien uusintajasta, jolloin vain pieni osa ikäluokasta pystyi pääsemään yliopistoihin, massojen kouluttajaksi ja työvoiman uusintajaksi (Trow 2005).

Yksilön kannalta yhteiskunnan koulutustason nousu ja sitä mahdollisesti seuraava koulutusinflaatio on johtanut koulutuspääoman merkityksen muuttumiseen ja yliopistotutkinnon arvon heikentymiseen työmarkkinoilla (Lindberg 2005; Pyöriä 2006; Sainio 2008a). Pelkkä yliopistokoulutus ei enää takaa helppoa työllistymistä ja korkeampaa taloudellista statusta. Saman suhteellisen aseman säilyttämiseksi olisi kouluttauduttava yhä korkeammalle (Appold 2005; Aro 2003) tai tehtävä vaikkapa kaksi maisterin tutkintoa, joko erottautuakseen työmarkkinoilla tai korjatakseen aiempaa, vähemmän onnistunutta koulutusvalintaa (Tuominen 2011). Muutoin valmistuneet saattavat ajautua työtehtäviin, joita aiemmin on hoidettu alhaisemmalla koulutuksella (Rautopuro 2011). Jos kuitenkin näiden työtehtävien sisältö olisi muuttunut tietovallankumouksen myötä siten, että niistä selviytyminen edellyttää korkeaa tieto- ja taitotasoa, tilanne ei ole välttämättä koulutuspoliittisesti tai yksilön kannalta ongelmallinen (Wielers ja Glebbeek 1995). Yksilöt saattavat myös onnistua Loren, Brennanin ja de Weertin mukaan (2007, 42) mukaan nostamaan vähitellen työtehtäviensä sisältöjä vastaamaan koulutustasoaan, vaikka toimisivat työtehtävässä, johon ei alun perin olisi tarvittu yliopistotutkintoa.

Vaikka yliopistotutkinnon suorittaneiden työllistyminen on ehkä *keskimäärin vaikeutunut*, niin etua siitä edelleen on ainakin taloudellisesti. Töissä olevat hyötyvät yhä akateemisesta tutkinnosta keskimääräistä parempana kuukausipalkkana verrattuna muun koulutusasteen suorittaneisiin (Kivinen, Hedman ja Kaipainen 2012). Keskimäärin vaikeutumisesta puhuttaessa mielestäni unohtuu myös se, etteivät akateemisten työmarkkinat ole suinkaan yhtenäiset. Ne ovat

eriytyneet ainakin professio-generalisti-akselilla. Professiotutkinnon suorittaneiden työllistymistä määräävät kelpoisuusehdot, jotka rajaavat muut kuin muodollisen pätevyyden omaavat henkilöt epäkelpoisiksi tai -päteviksi. Muutamista professiokoulutuksen suorittaneiden alaryhmistä on työmarkkinoilla jatkuvaa alitarjontaa. Esimerkiksi hammaslääkäripulaa on pienemmillä suomalaisilla paikkakunnilla valitettu jo vuosia (Suominen-Taipale 2007). Vastaavasti erityisopettajia näytetään tällä hetkellä tarvittavan pääkaupunkiseudulla enemmän kuin heitä ehtii yliopistoista valmistua¹⁵. Lisäksi akateemisten työmarkkinat ovat eriytyneet alueellisesti, josta alaluvussa 3.5 lisää.

Työmarkkinoille pyrittäessä on mahdollista, että rekrytoijat lähtevät siitä, että koulutus toimii signaalina henkilön oletetuista kyvyistä ja taidoista (Spence 1973). Siten koulutetun henkilön rekrytointi olisi työnantajalle kannattavaa. Jos pelkkiä tutkintotodistuksia käytetään signaaleina työntekijän kyvykkyydestä, voivat yhä useammat työmarkkinoille siirtyvät korkeakoulutetut aiheuttaa pohdintaa siitä, ovatko kaikki samantasoisien koulutuksen suorittaneet yhtä kyvykkäitä (Allen ja van der Velden 2005). Koulutusta täytyykin Smithin (1986) mukaan pitää suhteellisenä eikä absoluuttisena indikaattorina ihmisten oletetuista kyvyistä ja taidoista. Kilpailussa tietotyöpaikoista tutkinto on kuitenkin yleensä oltava. Sen merkityksen työmarkkinoille siirtymisessä tiivistää Kanervo (2006, 194) siten, että ilman loppututkintoa olevalle korkeakouluopiskelijoille on työmarkkinoilla tarjolla suhteellisen vähän ja heikosti arvostettuja töitä.

Varmistaakseen ”kyvykkäimpien” valinnan joutuvat työnantajat nostamaan rekrytointivaatimuksiaan tai etsimään muita erottelevia tekijöitä henkilön muista kuin koulutusvalifikaatioista (Brown ja Hesketh 2004; Lore ym. 2007; Murray ja Robinson 2001). Yhtäläisen koulutustason omaavien välillä keinoja erottautua ja syrjäyttää muita työnhakujonosta ovat kirjallisuuden mukaan ainakin vapaaehtoistyö (Harvey 2005, 21), verkostoituminen (Rouhelo 2008), erikoiset harastukset (Brown ja Hesketh 2004, 34–36), opiskelutapahtumien järjestäminen (Murray ja Robinson 2001) ja työnhakuprosessiin ja siihen liittyviin asiakirjoihin panostaminen (Brown, Hesketh ja Williams 2004).

Opiskelijat toivovat yliopistotutkinnon suorittamisen johtavan uranäkymien turvaamiseen, hyvin palkatun ja turvatun työn muodossa (Glover, Law ja Youngman 2002, Maharosoa ja Hay 2001, Washer 2007). Esimerkiksi Itä-Suomen yliopistossa heti opintojen aluksi tehdyssä kyselyssä 89 prosenttia vastaajista ilmoitti, että he olivat valinneet koulutuksensa siksi, että se avaa heille mahdollisuuden hyvään työpaikkaan, ja 52 prosenttia ilmoitti haluavansa hyvin palkatun työn tulevaisuudessa (Tuominen 2010).

Merkittävä muutos yliopistokoulutusta kohtaan on Clarkin ja Higgittin (1997) mukaan ollut hyväksyntä käsitykselle, että yliopistotutkinto on myös työuraan valmistautumista, samalla kun se on akateemisten oppiaineiden opiskelua niiden mielenkiinnon vuoksi. Tämä ammatillistumiseksi kutsuttu kehitys on nousut oppiaineiden piirteeksi niin, että sitä käytetään houkuttimena laitosten ja

¹⁵ Esimerkiksi Uudellamaalla työskentelevistä erityisopettajista oli Kumpulaisen (2011, 162) mukaan kolmasosa muodollisesti epäpäteviä.

yliopistojen kesken. Työllistymistulosten esittelyssä on osaltaan ollut kyse siitä, että panostamalla työllistävyyden edistämiseen, on sen uskottu auttavan uusien opiskelijoiden rekrytointia. Useimmat opiskelijat valitsevat koulutuksensa kuitenkin ensisijaisesti henkilökohtaisten intressiensä pohjalta¹⁶ eivätkä välttämättä siksi, että se suoraan edesauttaisi heidän työllistymistään (Lees 2002).

Tilanteen väitetään kuitenkin olevan muuttumassa ja että opiskelupaikkaa valitsevat puntaroisivat erilaisia uramahdollisuuksia ja taloudellisia realiteetteja (Cox ja King 2006; Gedye, Fender ja Chalkley 2004). Opiskeluaika tarkoittaa usein ajanjaksoa, jolloin opiskeluun käytetyn ajan vuoksi menetetään ansiotuloja. Sen lisäksi opiskelusta seuraa myös erilaisia välillisiä lisäkustannuksia. Näitä joudutaan mahdollisesti rahoittamaan opintolainalla. Jos valmistuminen johtaa työllistymiseen ja riittävään tulotasoon, on koulutusinvestointi kuitenkin ollut kannattava (Cox ja King 2006). Aiemmin valmistuneiden työllistymistuloksilla pyritään vakuuttamaan, että kyseinen yliopisto on hyvä valinta. Näin työllistävyyks on saanut osakseen yliopistojen mielenkiinnon ja tarve *hyvien*¹⁷ tulosten raportointiin on suuri (Cox ja King 2006).

3.2 TYÖLLISTYVYYS

Työllistävyydellä käsitetään, kuten aiemmin totesin, yhdistelmää yksilön kykyjä, tietoja ja taitoja, joiden avulla hän löytää töitä, pysyy töissä ja etenee työuralaan (CEDEFOP 2008). Työllistyminen on puolestaan aikaan sidottu hetkellinen tapahtuma. Korkeimman koulutuksen ja työllistymisen suhde on puhuttanut jo ainakin kaksisataa vuotta. Kysymys on siitä, mikä on yliopisto-opintojen tarkoitus. Onko tarkoitus valmistaa opiskelijat suoraan työelämään? Vai onko tavoitteena mahdollistaa henkilökohtainen älyllinen, sosiaalinen kehittyminen ja akateemisen tiedon lisääminen, mikä johtaa epäsuorasti uranäkymien paraneamiseen? (Lees 2002; Slep ja Reed 2006; Williams 1985).

Työllistymistä on voitu pitää todisteena laadukkaasta koulutuksesta, jos suoritettu tutkinto on mahdollistanut pääsyn hyviin työtehtäviin, ja samalla merkkinä siitä, että valmistuneilla on niitä tietoja taitoja, joita työnantajat vaativat (Gedye ym. 2004; Knight 2001). Suoraviivainen ajattelu koulutuksen ja työllistymisen välillä on kuitenkin saanut osakseen kritiikkiä. Mittaamalla työllistymistä prosentein ja näiden tulosten käyttäminen selittämään yliopiston laatua tai opiskelijoiden työllistävyyden edistämisen onnistumista on Harveyn (2001 ja 2003) mukaan erheellistä. Työllisyysprosentteja käyttämällä kuvitellaan mittattavan koulutusorganisaation onnistumista, vaikka itse asiassa organisaatio ei työllisty, vaan yksilöt työllistyvät (Harvey 2001 ja 2003).

¹⁶ Tekemissäni juuri yliopisto-opiskelunsa aloittaneiden kyselyissä olen saanut tuloksia, että noin puolet opintonsa aloittaneista ei ollut selvittänyt koulutusalsansa työllisyystilannetta (Tuominen ja Siitonen 2008; Tuominen 2010).

¹⁷ Brennanin ym. (2005, 86) mukaan tiedetään tapauksia, joissa sijoittumisseurantojen työttömille on aineiston keruun aikana postitettu uusintakyselyjä. On toivottu, että he olisivat työllistyneet tällä välin ja tulokset paranisivat. Työllisille uusintakyselyä ei ole tehty, koska he olisivat voineet menettää työnsä.

Suomessa työllistyvyyskeskustelua voidaan lähteä tarkastelemaan yliopistolaitoksemme kehityslinjojen kautta. Se voidaan kiteyttää Nevalan (1999, 40) sanoihin ”virkamiesten koulutuksesta talouspolitiikan talutusnuoraan”. Ensin painopisteenä oli virkamiesten kouluttaminen, jota seurasi 1960- ja 1970-luvuilla alueellinen levittäytyminen ja työvoiman kouluttaminen hyvinvointiyhteiskunnan tarpeisiin. 1990-luvulla alettiin ”tiedon ja osaamisen yhteiskunnan” koulutuspolitiikassa keskustella koulutuksen kansainvälisyydestä, laadusta ja työelämän tarpeista (Nevala 1999, 52, 79–81).

Suomalaista korkeakoulutettuihin kohdistunutta työllistymistutkimusta olemme tarkastelleet toisaalla (Puhakka, Rautopuro, Tuominen ja Vuorinen-Lampila 2012). Tiivistettynä sen voi katsoa alkaneen jo 1970-luvulla yksittäisillä alakohtaisilla selvityksillä. Tutkimusten määrä kasvoi huomattavasti 1990-luvulla. Tähän osaltaan syynä oli jo aiemmin mainittu taloudellinen lama, jota seurasivat akateemisten työllistymisvaikeudet ja yliopistojen Urapalveluyksiköiden ja vastaavien perustaminen. Niiden työtehtäviin ja joissain tapauksissa yliopistojen laatutyön osaksi sisällytetty valmistuneiden sijoittumisseuranta lisäsi tutkimusta ja raportteja huomattavasti (emt.). Myös tieteellisesti kunnianhimoisemmat tutkimusprojektit ovat paneutuneet koulutuksen ja työllistymisen suhteeseen niin Suomessa kuin muuallakin. Esimerkiksi tutkimusprojekti CHEERS¹⁸ on tutkinut ja vertaillut yhdentoista Euroopan maan ja Japanin vuosina 1994–1995 valmistuneita. Projektin tuloksena on ilmestynyt parisataa artikkelia, työpapereita tai raportteja. REFLEX¹⁹ on puolestaan vertaillut neljäntoista Euroopan maan ja Japanin vuosina 1999–2001 valmistuneita viisi vuotta valmistumisesta.

Työllistyvyyskeskustelu ei siis aiheena ole uusi, mutta uudempi vaihe keskustelussa oli virinnyt erityisesti Britanniassa, jossa maan yliopistoille asetettiin 2000-luvun vaihdetta lähestyessä voimakkaita paineita tuottaa valmistuneita, jotka olisivat aiempaa valmiimpia työelämään. Muutospaineet johtuivat muun muassa kansainvälisestä talouskehityksestä ja -kilpailusta sekä opiskelijoiden taloudellisen tilanteen muutoksista, jotka johtivat vaatimuksiin huomioida työllistyvyys paremmin opetussuunnitelmissa (Gedye ym. 2004; Glover ym. 2002; Knight ja Yorke 2003). Britanniassa viimeiset parikymmentä vuotta käyty vilkas työllistyvyyskeskustelu ja tämän tutkimuksen tekemisen aikajänne (liite 1) selittävät osaltaan painottumisen paitsi suomalaisen työmarkkinoille siirtymistä tutkivaan kirjallisuuteen, myös 2000-luvun vaihteen brittiläiseen tutkimukseen.

Vuonna 1999 alkaneen yhtenäisen eurooppalaisen korkeakoulualan rakentamiseen tähtäävän Bolognan prosessin aikana työllistyvyyden edistäminen on nostettu yhdeksi yliopistolaitoksen uudistamisen keskeisistä tehtävistä (ks. yhteenveto aiheesta Puhakka, Rautopuro ja Tuominen 2010). Suomessa tämän tutkimuksen aineiston keräämisen ja kirjoitusprosessin aikana on siirrytty keskustelusta käytäntöön, ja vuoden 2013 alusta käyttöön otetussa yliopistojen

¹⁸ CHEERS (Careers after Higher Education: a European Research Study) -projekti tavoitti viisi vuotta valmistumisen jälkeen kyselyllä 37 000 korkeakoulutettua.

¹⁹ REFLEX (The Flexible Professional in the Knowledge Society New Demands on Higher Education in Europe) -projekti tavoitti viisi vuotta valmistumisen jälkeen kyselyllä 40 000 korkeakoulutettua.

rahoitusmallissa *valmistuneet työlliset* vaikuttavat perusrahoitukseen yhden prosentin osuudella (OKM 2012a).

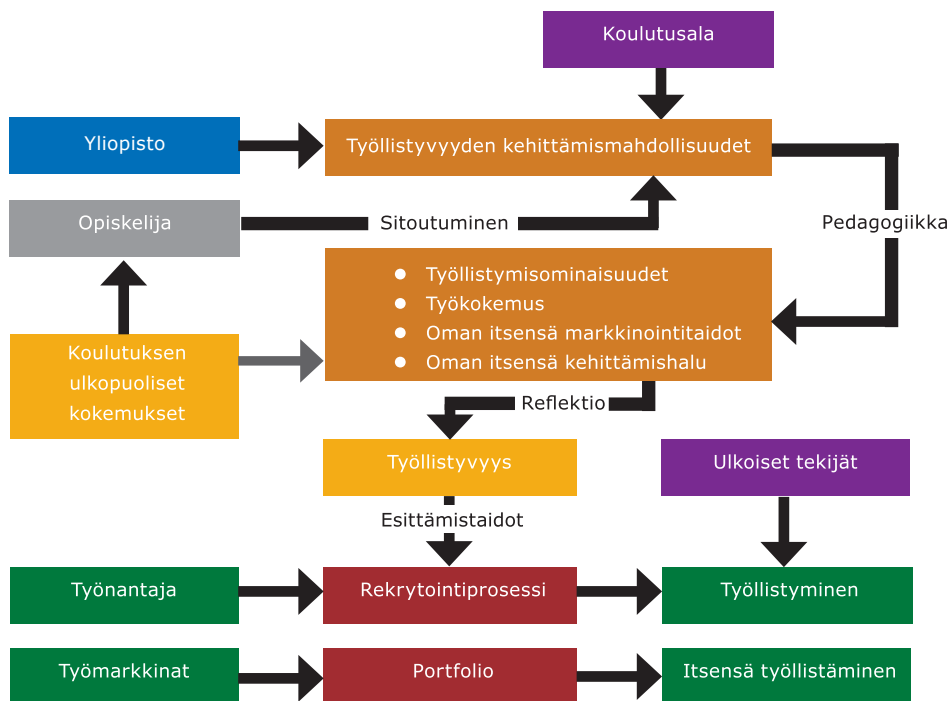
Harveyn ym. (2002, 18–19) mukaan tutkimukset, joilla mitataan yksilöiden työmarkkinoille siirtymistä lähtevät usein ajatuksesta, että työllistyvyyteen ja työllistymiseen vaikuttavat vain yliopistossa hankitut taidot. Tätä lähestymistapaa, jossa yliopistokoulutuksen, työllistyvyyden kehittymisen ja työllistymisen välille on piirretty kausaalinen yhteys, Harvey (2001) nimitti taikatempumalliksi (ks. johdannon kuvio 1). Taikatempumalli jättää huomiotta ne taidot ja ominaisuudet, jotka henkilö oli tuonut mukanaan korkeimpaan koulutukseen (Harvey ym. 2002; Tomlinson 2008). Yhä useamman kohdalla tämä tarkoittaa joko aiempaa työkokemusta tai tutkintoja, sillä peräkkäiskoulutuksen²⁰, jossa henkilö suorittaa samalta koulutusosalta useampia eritasoisia tutkintoja, on raportoitu lisääntyneen jo vuosituhaten alussa (Kivinen, Ahola, Hedman, Kaipainen ja Silvennoinen 2001; Woodley ja Brennan 2000, 248–249). Taikatempuajattelulla ei myöskään tunnisteta kulttuurisen pääoman merkitystä, joka henkilöllä on kotitaustansa perusteella, ja joka voi näkyä esimerkiksi hyvänä kielitaitona ja johtaa työllistymiseen sitä kautta (Kivinen, Nurmi ja Salminiitty 2000; Merenluoto 2009; Tuominen 2012).

Yksilö pystyy vaikuttamaan omaan työllistyvyyteensä hankkimalla, paitsi yliopistokoulutuksen, myös työkokemusta sekä muuta kuin korkea-asteen koulutusta (Woodley ja Brennan 2000, 248–249). Ulkoiseen työllistyvyyteen ei yksilö juurikaan voi vaikuttaa, mutta se voi edistää tai vaikeuttaa yksilön työllistymistä. Ulkoiseen työllistyvyyteen liittyvät ainakin yleinen työmarkkinatilanne ja organisaatioiden rekrytointitarpeet (Harvey ym. 2002; Rothwell ja Arnold 2005). Taloudellisesti hyvinä aikoina työmahdollisuuksia on enemmän, ja vastaavasti huonoina aikoina uusien työntekijöiden rekrytointia pienennetään. Samanaikaisesti aiemmin valmistuneita ja työkokemusta omaavia voi tulla työmarkkinoille kilpailemaan vapaina olevista työtehtävistä (Manninen 1999). Ulkoista työllistyvyyttä on myös se, että rekrytoijat saattavat suosia tietyistä oppilaitoksista valmistuneita, joko aiempien kokemusten tai maantieteellisen saavutettavuuden vuoksi. Tähän opiskelija ei voi vaikuttaa muutoin kuin arvaamalla tai pääättelemällä oikein, minkä yliopiston valitsee opintoja aloittaessaan (Murray ja Robinson 2001; Stewart ja Knowles 2000).

Työntekijöiden rekrytointiprosessit vaihtelevat huomattavasti, eivätkä ne suinkaan ole aina työnhakijalle ennustettavia (Harvey 2001 ja 2003). Rekrytointi voi perustua rationaaliseen arviointiin, jossa selvitetään hakijan kykyjä ja ominaisuuksia. Rationaalisen lähestymistavan lisäksi on olemassa muitakin työllistymisprosessiin vaikuttavia tekijöitä. Näistä tuli jo esille 1) yliopisto, josta on valmistuttu. Sen lisäksi Harveyn (2001) mukaan rekrytointiprosessissa voivat vaikuttaa 2) opintojen tyyppi; osa-aikaisuus vs. kokopäiväisyys, 3) valmistuneen kyky liikkua tai olla sidoksissa tiettyyn alueeseen, 4) koulutusala, 5) aiempi työkokemus, 6) ikä, 7) etnisyys, 8) sukupuoli sekä 9) sosiaaliluokka. Näihin tekijöihin ei useinkaan voi opiskelija itse vaikuttaa (Harvey 2001).

²⁰ Tunnettu peräkkäiskoulutus on esimerkiksi lastentarhanopettajiksi valmistuneiden jatkaminen kasvatustieteen maisterin tutkintoon (Tuominen 2010).

Työllistyvyyteen vaikuttavien lukuisien seikkojen vuoksi Harvey (2002) esitti taikatempuajattelua huomattavasti moniulotteisemman työllistyvyysmallin²¹ (ks. kuvio 2, alkuperäinen on liitteenä 2b). Mallissa asemoidaan jo mainitut sisäinen ja ulkoinen työllistyvyys, yliopistokoulutuksen ulkopuoliset kokemukset, työkokemus ja rekrytointiprosessi. Lisäksi työllistyvyyteen vaikuttavaksi tekijäksi on lisätty koulutusala tai -ohjelma, joiden erityispiirteiden on Suomessakin todettu vaikuttavan monin tavoin työllistymisprosessiin (esimerkiksi Puhakka ja Tuominen 2006; Sainio 2008a) ja josta lisää alaluvussa 3.4 akateemisen työttömyyden yhteydessä.

Kuvio 2. Harveyn (2002) työllistyvyysmalli.

Harveyn (2002) työllistyvyysmallissa moni asia vaikuttaa toiseen, joko suoraan tai välillisesti, mikä lopulta voi johtaa (tarkoituksenmukaiseen) työllistymiseen. Selkeä ero taikatempuajatteluun löytyy siitä, että opiskelijan oma rooli ja vastuu nostetaan voimakkaasti esiin. Esimerkiksi Suomessa generalistitutkinnon suunnittelun, sivuainevalinnat ja opintojen aikataulutuksen tekee opiskelija pitkälti itse, kun taas professiotutkinnon rakenne on tiukemmin määritelty vastaamaan muodollisia kelpoisuusehtoja.

²¹ Harvey on esittänyt työllistyvyysmallista toisistaan lievästi eroavia versioita (Harvey 2002; Harvey ym. 2002 ja Harvey 2005). Näistä käytän lähtökohtana Harveyn (2002) mallia, jossa on huomioitu itsensä työllistäminen eli yrittäjyys. Se on suurin ero eri versioiden välillä.

Harveyn (2001; 2002; 2003 ja 2005) mukaan yliopisto tarjoaa mahdollisuuksia itsensä ja tärkeiden työllistävyydestaitojen, kuten kriittisen ajattelun, kommunikointitaitojen, ihmisten välisten taitojen ja ongelmanratkaisukyvyyn kehittämiseen. Se, miten opiskelijalla itsellään on ”draivia” kiinnittyä opiskeluun, halua kehittää itseään ja miten hän hyödyntää yliopiston tarjoamia pedagogisia vaihtoehtoja, on osa työllistävyydprosessia. Sitä on myös opiskelijan opintoihinsa kohdistama suunnittelu ja reflektointi, jota nykyisin suomalaisissa yliopistoissa toteutetaan laatimalla henkilökohtainen opintosuunnitelma (ks. esimerkiksi Nahkola, Hirsto ja Lumikko 2012).

Sekä onnistuneista että vaikeuksia tuottaneista opiskeluaikaisista valinnoista on havaintoja Henkilökohtaiset ja Vaikeudet -artikkeleissani. Esimerkiksi *Mika* kertoi Henkilökohtaiset-artikkelin haastattelukatkelmassa pohtineensa ja suunnitelleensa hyvinkin tarkasti sitä, miten hänestä itsestään rakentuu tuote työmarkkinoille. Sen toteennäyttäminen tapahtui tutkintotodistuksella ja opiskeluaikaisella työkokemuksella, joka kuten todettua, löytyy Harveyn mallista. Vastaavasti *Kiira* puolestaan kertoi Vaikeudet-artikkelissa siitä, että opintojen aikana tehtäväksi suositeltu, ei-pakollinen työharjoittelu oli jäänyt suorittamatta. Harjoittelupaikka olisi pitänyt itse järjestää eikä relevanttia työkokemusta käytännössä opiskeluajalta kertynyt, mikä johti osaltaan työllistymisvaikeuksiin valmistumisen jälkeen.

Opintojen aikaiseen työssäkäyntiin opiskelijoita kannustaa paitsi taloudellinen toimeentulo, myös se että siitä koetaan olevan hyötyä myöhempää työuraa ajatellen (Aho, Hynninen, Karhunen ja Vanttaja 2012; Kivinen, Nurmi ja Kanervo 2002). Takkinen ja Vahtikari (2000, 18) ovat todenneet, että kun on kerran päässyt oman alan töihin, on helpompaa saada myös toinen paikka. Monille tuo ensimmäinen niin sanottu oman alan työpaikka on juuri työharjoittelupaikka (Takkinen ja Vahtikari 2000).

Kaikkiin generalistitutkintoihin työharjoittelua ei kuulu ja koulutuksissa, joihin pakollinen harjoittelu kuuluu, on kovan kilpailun vuoksi voinut olla vaikeuksia löytää edes harjoittelupaikkaa (Lindberg 2008, 11). Rouhelon (2008) mukaan harjoittelut paitsi edistävät suoria siirtymiä työmarkkinoille, auttavat myös rakentamaan suhdeverkostoja, joiden merkitys suomalaisessa työelämässä on suuri. Verkostoissa, joita muodostuu entisten ja nykyisten työntekijöiden ja ystävien kautta, liikkuu esimerkiksi tietoja avoimista työpaikoista, jotka eivät välttämättä tule julkiseen hakuun (Rouhelo 2008).

Harveyn (2002) mallista löytyvä yrittäjäksi ryhtyminen tai freelancer-työskentely on seurausta kasvavasta akateemisten valmistuneiden määrästä. Suomessa on jo pidempään (Sainio 2001) ennustettu yrittäjyyden olevan yhä useamman akateemisen väylä työelämään julkisen sektorin voimakkaiden säästöpainoiden vuoksi. Siitä huolimatta akateeminen yrittäjyys lisääntyy hitaasti ja yrittäjyydestä näytetään jopa luovuttavan, jos on mahdollisuus siirtyä palkkatöihin (Puhakka ja Tuominen 2011). Pian valmistumisensa jälkeen yrittäjinä toimivat useimmiten näyttelijät ja taiteilijat, ilmeisesti freelancer-pohjalta (Kivinen ym. 2002). Viisi vuotta valmistumisen jälkeen useimmiten yrittäjinä ovat toimineet eläin- ja hammaslääketieteelliseltä koulutusosalta valmistuneet, joista vähintään

kolmannes oli toiminut yrittäjänä. Myös humanistisen koulutusalan valmistuneista oli viidennes toiminut yrittäjänä, joka voi olla stereotyyppisten käsitysten vastaista, tosin vastausten perusteella ei voida todentaa, onko kyse ollut sivutoimisesta yrittäjyydestä (Puhakka ja Tuominen 2011, 17–18).

Tomlinsonin (2007) mukaan opiskelemissa olevat ovat hyvin tietoisia siitä, että opiskeluaikana on tärkeää kerätä omaan ansioluetteloon merkintöjä erilaisista opiskelullisista, mutta myös *koulutuksen ulkopuolisista kokemuksista*, joka löytyy myös osana Harveyn mallia. Näitä kokemuksia tuodaan työmarkkinoille pyrkimisvaiheessa esiin, ja niiden avulla erottaudutaan muista hakijoista, kun työpaikoista kilpaillaan (Tomlinson 2007). Yliopistokoulutuksen ulkopuolisilla seikoilla kuten kilpaurheiluharrastuksen kautta voidaan myös oppia työelämään sovellettavia taitoja ja ominaisuuksia, kuten päättäväisyyttä, peräänantamattomuutta, kurinalaisuutta ja tavoitteellisuutta (Piispa 2013, 25).

Edelleen Harveyn (2002) työllistyvyysmallissa on huomioitu opiskelijan *esittämistaidot*. Nämä Harvey (2002) on määrittänyt yksilön kyvyksi artikuloida omasta kokemuksesta ja taidoistaan. Toisin sanoin voidaan puhua itsensämarkkinointikyvyistä, joilla yksilö vakuuttaa työnantajat siitä, että juuri hänet kannattaa palkata. Rekrytointiprosessit voivat ratketa hyvinkin pieniin eroihin. Jos *Mikan* haastattelukatkelmaa Henkilökohtaiset-artikkelissa käytetään jälleen esimerkkinä, siinä valinta kahden maisterin välillä oli tehty henkilökohtaisten ominaisuuksien ja haastattelutilanteessa tapahtuneen asioiden esittämistavan ja non-verbaalisen johtajuuden perusteella.

Olemalla ”vakuuttava” voi siis saada työpaikan, kuten Takkinen ja Vahtikari (2000) ovat esittäneet. Onko tämä ymmärrettävä siis niin, että kurssittamalla yliopisto-opiskelijat hakupapereiden täyttöön ja haastatteluteknikoihin, voidaan heidän työllistyvyyttään edistää? Varmaankin joidenkin kohdalla on näin, mutta Harvey (2005, 17) muistuttaa, että sen lisäksi, että onnistuu saamaan työpaikan, pitäisi siellä myös pystyä pärjäämään ja ehkäpä myös etenemään.

3.3 TYÖLLISTYVYYSTAIDOT

Koulutuksen järjestäjän opetussuunnitelmien, opiskelijoiden oppimistulosten ja työmarkkinoiden vaatimusten tulisi ideaalitalanteessa vastata toisiaan. Valmistuneet näyttävät kuitenkin – ainakin työuriensa alussa – työllistyvän usein tehtäviin, joissa heidän oppiaineisiin perustuva tieto- ja taitopohja jää vähäisemmälle arvostukselle ja muut tiedot ja taidot ovat tärkeämpiä (Hills, Robertson, Walker, Adey ja Nixon 2003; Perrone ja Vickers 2003; Tuominen ym. 2008). Suomessa on osaltaan kyse siitä, että maisterin tutkinnon tulee antaa valmiudet tieteellisten jatko-opintojen tekemiseen. Tutkimusmenetelmälliset taidot suoritetaan yleensä opintojen loppuvaiheessa, ja ne on saatettu kokea turhiksi vastavalmistuneiden siirtyessä työmarkkinoille, mutta jatko-opintojen aloittaminen voi realisoitua vasta vuosien päästä valmistumisesta (Rautopuro, Tuominen ja Puhakka 2011).

Hyvin harvoin työnantajat haluavat yliopistosta valmistuneilta lisää tai syventäviä oppiainekohtaisia erityistaitoja. Päinvastoin, erityisesti yksityissektorilla on pyritty matalaan hallintorakenteeseen ja työt tehdään paljolti yhteistyössä, jolloin ihmisten väliset taidot näyttäytyvät erityisen tärkeinä (Clarke 1997; Murray ja Robinson 2001; Yorke ja Harvey 2005). Kellermann ja Sagmeisterin (2000) mukaan niin sanotussa todellisessa maailmassa tarvittavien tietojen ja taitojen puhutaan olevan erilaisia kuin mitä yliopistokoulutuksesta saadaan. Syinä tähän voivat olla 1) yliopistojärjestelmä on niin kaukana työelämästä, etteivät kouluttajat tiedä mitä oikeassa työelämässä tarvitaan. 2) Työpaikat eivät osaa hyödyntää valmistuneiden taitoja tehokkaasti ja 3) valmistuneet saattavat olla ylikoulutettuja työtehtäviinsä nähden.

Miksei kaikkiin yliopistojen opetussuunnitelmiin yksinkertaisesti vain lisätä *sopivasti* niitä taitoja, jotka takaavat työllistymisen ja joita työelämässä tarvitaan? Yliopistoissa on kyllä pohdittu, miten opiskelijoiden työllistyvyyttä parannettaisiin ja tulisiko siihen vaikuttavia taitoja käsitellä koulutusohjelmien opetusohjelmiin sisäänrakennettuina vai erikseen opetettavina taitoina tai kursseina (Ducrotoy 2001). Leeson (2002) mukaan työelämässä oletettujen taitojen integroiminen opetussuunnitelmiin antaisi niille saman statuksen kuin muullekkin tiedolle ja pakottaisi luennoitsijat ja opetussuunnitelmat käsittelemään näitä perusteellisesti. Harvey (2005) puolestaan toteaa, että jos työelämässä tarvittavia taitoja ei linkitetä muuhun koulutusohjelman sisältöön, ne jäävät helposti irralliseksi ja opiskelijat ovat haluttomia osallistumaan tällaisille kursseille.

Tomlinsonin (2007) mukaan harva opiskelija edes odottaa työskentelevänsä samoissa työtehtävissä, saman työnantajan palveluksessa koko työuraansa. Työntekijöillä oletetaan olevan lukuisia uria työelämänsä aikana, minkä vuoksi heidän täytyy olla joustavia, kyetä vaihtamaan työtehtäviä ja pitää jatkuvasti huolta omasta työllistyvyydestään (Tomlinson 2007). Työelämässä vaihdetaan työtehtäviä esimerkiksi ylenemällä saman työnantajan palveluksessa, mutta myös vaihtamalla työnantajia joko irtisanottuina tai omasta halusta (Kivinen ym. 2002, 8).

Työllistyvyyks on siis prosessi, joka ei pääty työllistymiseen, vaan valmistuneen tulee pysyä ja mahdollisesti edetä työuralla (Harvey 2001, 2003 ja 2005). Tämä on jo sen ulkopuolella, johon yksilö tai yksittäinen yliopisto voi koulutuksella vaikuttaa, sillä työelämän muutokset ovat nopeita ja yliopisto-opintojen aikajänne pitkä. Aloittaessaan yliopisto-opintoja opiskelija ei voi varmuudella tietää, miltä työelämä ja työtehtävät näyttävät silloin, kun hän valmistuu (Lairio, Penttinen ja Penttilä 2007, 91). Peruskysymys kuuluu, tulisiko siis yliopistojen kehittää niitä taitoja, joita tarvitaan työuran alussa, vai niitä, joihin muutaman työvuoden jälkeen siirrytään (Harvey ja Voorhees 2005)?

Nabin (2003) englantilaisiin kauppatieteilijöihin kohdistuneessa tutkimuksessa vastanneet olivat kolme vuotta valmistumisensa jälkeen tyypillisesti toisessa työpaikassaan. Suomessa kaksi kolmesta Puhakan (2011) tutkimuksen valtakunnallisen aineiston vastanneista oli viiden ensimmäisen työuravuotensa aikana työskennellyt vähintään kahden eri työnantajan palveluksessa. Joka kol-

mas vastaaja katsoi lisäksi, että oman työtehtävän luonne oli muuttunut viiden vuoden aikana. Työtehtävien vaihdot uran alkuvuosina ovat Puhakan (2011) mukaan osoittaneet, että valmistuneilla on ollut riittävästi työllistävyystaitoja siirtyä työpaikasta ja -tehtävästä toiseen ja viedä osaamista mukanaan. Työssä tarvittavien taitojen tarkempi analysointi paljasti kuitenkin huomattavia eroja samantyyppisiäkin työtehtäviä tekevillä, mutta eri työnantajasektoreilla työskentelevillä. Ne taidot, joita tarvitaan toisissa töissä, eivät välttämättä olleet tarpeellisia kolmansissa. Todennäköisesti kyse on jopa jokaisen eri työtehtävän erilaisista vaatimuksista toiseen verrattuna (Puhakka 2011) ja siitä, onko työnantaja vaikkapa pieni vaiko monikansallinen yritys (Brown ym. 2004).

Erityisesti generalistitutkinnoilla voidaan sijoittua hyvinkin erilaisiin tehtäviin (Tuominen ym. 2008). Vastaavasti se, että samoihin työtehtäviin voidaan työllistyä erityyppisellä koulutuksella, korostaa niin sanottujen yleisten tietojen, taitojen ja valmiuksien merkitystä työmarkkinoilla (Lairio ym. 2007; Puhakka 2011). Yleisten tietojen, taitojen ja valmiuksien yksiselitteinen määrittely ja mitaaminen on Allenin ja van der Veldenin (2005) mukaan osoittautunut Graalin maljan löytämiseen verrattavaksi tehtäväksi. Useimmiten nämä käsitetään kuitenkin niiksi valmiuksiksi, jotka ovat saavutettavissa lähes jokaisen yliopistokoulutuksen kautta, kuten tiedonhankinta- ja raportointitaitoja, ihmisten välisiä taitoja, viestintä- ja esittämistaitoja sekä kognitiivisia kykyjä (Jones 2009; Mason, Williams ja Cranmer 2009; Quek 2005, 238).

Entä tulisiko työllistävyystaitoja kehittää yhteistyössä työnantajien kanssa, jotka viime kädessä muuttavat työllistävyyden yksilön työllistymiseksi? Sleep ja Reed (2006) ovat todenneet, ettei ole yllätys, jos työnantajat kritisoivat valmistuneita tieto- ja taitopuutteista. Luonnollisesti työnantajat haluaisivat valmiimpia työntekijöitä, joita heidän tarvitsisi kouluttaa mahdollisimman vähän. Niinpä vaatimuslistat ovat pitkiä koskien sitä, millaisia valmistuvien tulisi olla. Harvey (2005) ja Stewartin ja Knowlesin (2000) mukaan työnantajat haluavat ihmisiä, jotka ovat tehokkaita ja jotka tulevat toimeen muutoksen kanssa. He hakevat ihmisiä, jotka ovat älykkäitä, joustavia, sopeutuvia ja jotka ovat nopeita oppimaan ja voivat tehdä useita tehtäviä samanaikaisesti. Lisäksi heillä on hyvät sosiaaliset taidot, tiimityötaitoja ja ongelmanratkaisutaitoja sekä valmiutta itsenäiseen työskentelyyn. Yliopistotutkinnon jo suorittaneiden nähdään olevan valmiimpia täyttämään nämä kriteerit kuin vielä opiskelemissa olevien (Harvey 2005).

Clarken (1997) tutkimuksessa työnantajien näkemys teollisuuden palvelukseen työllistettävistä henkilöstä on, että kyseinen henkilö on motivoitunut, itsevarma, sitoutunut, sopeutuva ja joustava. Luonnollisesti hän arvostaa liike-elämää ja kauppaa, omaa asiakaslähtöisen lähestymistavan ja on sitoutunut korkeimpaan laatuun työskentelyssään. Hänellä on myös voimakas halu itsensä kehittämiseen, uteliaisuutta ja analyttisyyttä. Lisäksi hän on tiimityöntekijä ja taitava kommunikoi, innovaattori, ongelmien ratkaisija, päätöksentekijä sekä muutoksenhallitsija. Clarken (1997) mukaan tämä listaus toivetyöntekijästä realisoituu kuitenkin vain erittäin harvan ihmisen kohdalla.

Koulutusohjelmat ovat saattaneet tehdä yhteistyötä yritysten kanssa, jota opiskelijoista tulisi edellisessä kappaleessa mainitun listan kaltaisia ja työmarkkinoilla menestyviä. Opiskelijoiden osallistumista työelämässä tarvittavien taitojen kehittämistyöhön ovat kuitenkin vaikeuttaneet näkemykset, joita opiskelijoilla on työelämästä. Opiskelijat ovat saattaneet nähdä työpaikat tylsiksi ympäristöiksi, työtehtävät sisällöiltään yksinkertaisiksi ja odotukset yhteistyöstä ovat pian osoittautuneet epärealistisiksi. Opiskelijoiden, yliopistojen koulutusohjelmien ja työnantajien tarpeet eivät yksinkertaisesti toimi samalla aikajänteellä. Yritysten näkökulmasta yliopistojen aikakäsitykset ovat jäykkiä. Akateemisten mielestä yritysten pitäisi puolestaan sitoutua pitkäkestoiseen kehittämistyöhön ilman välitöntä taloudellista tai muuta hyötyä (Ducrottoy 2001, 244–246). Onkin todettu (Wilton 2008), että lopultakin paras tietolähde saada selville se, mitä työllistyyvyystaitoja yliopistoissa tulisi kehittää, ovat valmistuneet itse. Valmistuneilta kerättävillä työllistymistiedoilla ja työnantajien rekrytointikäytänteitä tutkimalla tulisi informoida opiskelemissa olevia siitä, mitä on oletettavissa työmarkkinoille pyrittäessä (Brennan ym. 2005; Harvey ja Voorhees 2005).

Työelämään siirtymässä on koettu pettymyksiä, kun yliopisto-opiskelijat ovat valmistuneet suurin oletuksin, että pääsisivät vuosien opiskelujen jälkeen käyttämään käsitteellisiä ja analyttisiä akateemisia taitojaan (Perrone ja Vickers 2003). Valmistuneiden osalta on yksityissektorilla saatettu keskittyä lähinnä valmistuneiden puutteisiin; nuoreen ikään, käytännön kokemuksen vähyyteen ja edellytetty, että työtehtävät alkavat hierarkian alimmilta tasoilta. Erittäin hyvin menestyneitä opiskelijoita on valmistumisen jälkeen rekrytoitu harjoitteluohjelmiin, joiden kesto on voinut olla vuodesta–puoleentoista (Harvey ym. 2001; Raybould ja Wilkins 2006).

Osaltaan harjoitteluohjelmissa on Harveyn (2005) mukaan ollut kyse uusien työntekijöiden sosiaalistamisesta työpaikan kulttuuriin ja käytänteisiin. Työllistyyvyystaidot eivät kehity pelkästään luokkahuoneessa, vaan työharjoittelut ja -kokemus ovat tärkeä osa työllistyyvyyden kehittymistä (Cranmer 2006). Harjoitteluohjelmilla ja opiskeluaikaisella työskentelyllä sitoutetaan valmistuneita organisaatioihin, sillä uuden työntekijän perehdytysvaihe on hidas ja kallis prosessi. Työnantajat ovat haluttomia kantamaan riskiä siitä, että nuoret, ehkä työhön tottumattomat henkilöt eivät sopeudu työntekoon ja irtisanoutuvat. Koska suurin osa opiskelijoista työskentelee loma-aikoinaan tai opintojensa ohessa, tulisi opiskelijat saada näkemään myös se, mitä he ovat työskentelystään oppineet ja miten tämän voisi jatkossa kääntää osaksi omaa työllistyyvyyttään. Työnantajat palkkaavat mieluummin työntekijöitä, joilla on aiemmin ollut jo vaikkapa lyhytkin työsuhde työnantajaan (Harvey ym. 2002, 18; Harvey 2005, 15).

Gedye ym. (2004) selvittivät tutkimuksessaan sekä maantiedettä vielä opiskelevia että jo samasta koulutusohjelmasta valmistuneita. Lähes kaikki (92 %) tutkimukseen vastanneet, olivatpa he opiskelemissa tai jo valmistuneita, kokivat, että opetussuunnitelman pitää sisältää työllistymistä auttavia tietoja ja taitoja (Gedye ym. 2004). Toisaalta samanaikaisesti kun opiskelemissa olevat halusi-

vat työllistymistä auttavia tietoja ja taitoja, harva heistä kuitenkaan suunnitteli tulevaa työuraansa. Lisäksi Gedyen ym. (2004) mukaan alle kolmannes (29 %) maantiedettä opiskelevista oli sitä mieltä, että he tarvitsevat enemmän työuraansa ohjaavaa koulutusta, sen sijaan valmistuneista peräti 71 prosenttia vastasi, että sitä *olisi tarvittu* enemmän.

Lairio ym. (2007, 87–89) ovat raportoineet Jyväskylän yliopistosta tuloksia, jotka muistuttavat Gedyen ym. (2004) huomioita. Tulevaan työhöön liittyviä pohdintoja oli ollut ”paljon” opintojen aloitusvaiheessa noin 30 prosentilla, opintojen keskivaiheessa noin 42 prosentilla ja opintojen päätösvaiheessa noin 75 prosentilla. Näin joka neljäs opiskelija ei vielä opintojensa loppuvaiheessakaan olisi paljoakaan pohtinut tulevaa työuraansa. Vaihtoehtoinen tulkinta on, että suunnitelmat tai työtilanne on opintojen aikana ollut niin selkeä, ettei pohdintaa ole tarvittu. Lairion ym. (2007) havainnot viittaavat siihen, että opiskelijat, joiden alalla oli hyvä työtilanne käyttivät työuransa pohtimiseen aikaa vähemmän. Tästä esimerkkinä tuolloin hyvässä työllisyystilanteessa olleet informaatioteknologian tiedekunnan opiskelijat, joista joka kolmas oli pohtinut työuraansa vain vähän tai ei lainkaan. Vastaavasti humanistisen tiedekunnan opiskelijoista, joiden työtilannetta ei voitu Lairion ym. (2007) mukaan pitää yhtä hyvänä, ainoastaan noin viisi prosenttia oli pohtinut työuraansa vain vähän tai ei lainkaan²².

Kuten aiemmin työssä esitelty Harveyn malli (2002) konkretisoi, työllistyvyys rakentuu monista osa-alueista ja on prosessi, joka ei pääty työllistymiseen. Prosessi jatkuu työllistymisen jälkeen töissä pysymisenä, omien työllistyvyystaitojen kehittämisenä, elinikäisenä oppimisena ja työuralla etenemisenä. Ajatus siitä, että olisi yksiselitteinen rastituslista taidoista, jotka identifioitaisiin ja koulutuksen aikana opittaisiin – nimitetäänpä niitä siirrettäviksi taidoiksi, avaintaidoiksi, geneerisiksi taidoiksi, ydintaidoiksi, henkilökohtaisiksi kompetensseiksi tai vastaaviksi – ja mikä sitten johtaisi suoraan työllistymiseen, on jo vuosikymmen sitten leimattu Britanniassa kapeakatseiseksi ajatteluksi (Gedye ym. 2004; Harvey 2002; Holmes 2001; Nabi 2003). Yksittäisten taitojen sijaan tulisi kiinnittää huomio kokonaisvaltaisempaan opiskelijan henkilökohtaisen kehittymiseen, parempaan opiskelijoiden uraohjaukseen ja -suunnitteluun sekä harjoittelu- ja työmahdollisuuksien kehittämiseen ja niissä opitun hyödyntämiseen. Nämä kaikki osaltaan mahdollistavat työllistyvyyden kehittymisen ja sujuvamman siirtymisen opiskelusta työelämään (Cranmer 2006; Gedye ym. 2004; Harvey 2002; Holmes 2001; Nabi 2003).

Opiskelijat tulisi saada ymmärtämään se, että he oppivat yliopistossa taitoja, joita tarvitaan monissa erityyppisissä tehtävissä, ilman että niitä erikseen nimetään työllistymistaidoiksi. Näitä ovat kuvion 2 yhteydessä aiemmin mainittu

²² Suuntaa antava vertailu Jyväskylän yliopistosta vuonna 2005 valmistuneiden maistereiden tilanteesta viisi vuotta myöhemmin kertovaan kalvosarjaan näyttää, että humanistien opiskeluaikaiset pohdinnat eivät olleet auttaneet. Puolet humanisteista oli valmistumisensa jälkeen ollut työttömänä, ja yli puolet la työttöminä olleista työttömyysaika oli ylittänyt puoli vuotta (diat 10–12). Informaatioteknologian tiedekunnan osalta kalvosarjassa ei ole vertailuaineistoa, eivätkä Jyväskylän yliopiston kaikki työllistymistiedot ole julkisia, vaan saatavilla ainoastaan Jyväskylän yliopiston verkossa olevilta koneilta. Ks. https://www.jyu.fi/yliopistopalvelut/opintopalvelut/tep/ohjeet-opiskelijoille/valmistuneidensijoittuminen/valmistuneet/2005maisterit_uraseuranta.pdf (kalvosarjan tekijää ei mainittuna, haettu 20.3.2013).

kriittinen ajattelu, kommunikointitaidot, ihmisten väliset taidot ja ongelmanratkaisukyky (Harvey 2003; Holmes 2001; Stewart ja Knowles 2000). Osaa näistä taidoista, joita kaikissa työtehtävissä tarvitaan, kuten pitkäjänteisyys, itsekuri ja ajankäytön suunnittelu, ei suoraan opeteta millään kurssilla. Niiden taitojen opiminen on kuitenkin edellytys tutkinnon suorittamiseen (Ahola ja Olin 2000). Muita vastaavia työnantajan arvostamia ja yliopisto-opintojen osana välillisesti opittavia taitoja ovat esimerkiksi joustavuus ja sopeutumiskyky, analyysi- ja synteesitaidot sekä organisointikyvyt (Harvey 2003).

Yliopiston puolesta tarjottavalla uraohjauksella tulisi korjata opiskelijoiden mahdollisesti epärealistisia uraodotuksia ja heikkoa opintojen suunnittelua, sillä kiristyneestä työmarkkinoiden kilpailusta huolimatta, ainakin pieni osa opiskelijoista näyttää uskovan, ettei heidän tarvitse kuin kävellä suoraan yliopistosta töihin (Gedye ym. 2004; Tomlinson 2007). Vaikka ääripäitä yhä heterogeenisemmasta opiskelijajoukosta²³ varmasti löytyy, eivätkä kaikki opiskelijat välttämättä suunnittele opintojaan kovinkaan pitkäjänteisesti, on opiskelijoille tarjottavien palvelujen oltava kunnossa. Niiden pitää olla kunnossa, vaikka kaikki opiskelijat eivät niitä käyttäisikään tai valmistuttuaan eivät siirtyisikään koulutuksensa mukaisiin työtehtäviin. Opiskelijat odottavat, että tarvittaessa he saavat tukea ainakin työnhakutaitojensa parantamiseen, harjoittelupaikkojen tai -ohjelmien löytämiseen ja urasuunnitteluun (Harvey ja Voorhees 2005). Laiminlyömällä opiskelijoiden urapyrkimyksiin liittyvien palvelujen ja opintojen tarjoamisen Gloverin ym. (2002) ja Gedyen ym. (2004) mukaan yliopistot vahingoittavat vain itseään, sillä nykyiset opiskelijat ovat alkaneet käyttäytyä kuten kuluttajat.

3.4 AKATEEMINEN TYÖTTÖMYYS

Perinteisesti maistereiden työttömyysprosentti on Suomessa ollut alhainen (Sainio 2008a). Jopa synkimmän 1990-luvun laman aikana korkeasti koulutettujen työttömyysprosentti oli noin kuusi, kun koko valtakunnassa vallitsi vajaa kahdenkymmenen prosentin työttömyys. Mitä enemmän koulutusta, sitä vähemmän työttömyyttä, on ollut nyrkkisääntö, joka on pätenyt niin Suomessa kuin kansainvälisesti (Mora, Garcia-Montalvo ja Garcia-Aracil 2000; Paul ja Murdoch 2000; Rouhelo 2008, 39; Suikkanen ym. 2002).

Kuten edellä todettiin, kaksi kolmasosaa valmistuneista on siirtynyt työelämään jo opintojensa loppuvaiheessa. Perinteisesti ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyys on korkeimmillaan kesäisin, kun valmistuneet tulevat yliopistosta työmarkkinoille ja alkavat etsiä paikkaansa työmarkkinoilta (AKAVAn työttömyyskatsaus, joulukuu 2012). Niistäkin, jotka eivät valmistuessaan ole töissä, useimmat siirtyvät työskentelemään kuuden kuukauden sisällä valmistumisesta (Saarikallio, Hellsten ja Juutilainen 2008, 60; Schomburg 2000;

²³ Itä-Suomen yliopistossa syksyllä 2009 opintonsa aloittaneissa *uusissa opiskelijoissa* oli henkilöitä, jotka olivat iältään 18–65 -vuotiaita ja joista joka neljäs oli suorittanut jo jonkin aiemman korkea-asteen tutkinnon, tyypillisimmin ammattikorkeakoulututkinnon ennen yliopistoon hakeutumistaan, mutta joukossa oli myös tieteellisen jatkotutkinnon suorittaneita (Tuominen 2010).

Tuominen ym. 2008). Akateemisessa työttömyydessä on ainakin aiemmin²⁴ ollut kyse välittömästä valmistumisen jälkeisestä työttömyydestä ja vaikeudesta löytää ensimmäinen työpaikka (Puhakka ja Tuominen 2006; Tuominen ym. 2008 ; Tyers, Connor, Bates, Pollard ja Hunt 2006).

Kokonaisuutena tarkasteltuna valmistuneet ovat olleet hyvin suojattuja työttömyydeltä, sillä tutkimuksesta ja maasta riippumatta 60–70 % valmistuneista ei ole ollut hetkeäkään työttömänä valmistumisensa jälkeen (esimerkiksi Chevalier ja Lindley 2006; Korhonen ja Sainio 2006; Tuominen ym. 2008). Tutkittaessa yliopistoista valmistuneiden työmarkkinoille siirtymistä todetaan kerta toisensa jälkeen, että työttömyys muutaman vuoden jälkeen valmistumisesta on 2–4 prosenttia ja vain harvat yliopistotutkinnon suorittaneet kokevat pitkäkestoista työttömyyttä (AKAVAn työttömyystilasto lokakuu 2012, Brennan ym. 2005; Korhonen ja Sainio 2006).

Toisaalta työttömyys myös kumuloituu samalle, mutta prosentuaalisesti pienelle, ryhmälle. Esimerkiksi niistä generalisteista, jotka olivat olleet työttöminä valmistumisensa jälkeen, oli joka kymmenes viiden vuoden aikana valmistumisesta ollut vähintään 30 kuukauden ajan työttömänä. Joka neljännes työttömyyttä kokeneen generalistin työttömyys oli kestänyt yli vuoden (Tuominen ym. 2008). Työttömyyskierteeseen joutuminen näyttää olevan vaikeasti katkaistavissa, sillä Devinsin ja Hogarthin (2005) mukaan työnantajat rekrytoivat mieluummin jo työssä olevia henkilöitä kuin työttömän asemasta töitä hakevia.

Akateemisten alhaisesta työttömyydestä puhuttaessa on muistettava muutama varaus, jo mainitun työttömyyden kumuloitumisen lisäksi. Avoin työttömyys, siis rekisteröityminen työttömäksi työnhakijaksi ei suinkaan kata kaikkia henkilöitä, jotka eivät ole ansiotöissä. Esimerkiksi itävaltalaisen tutkimuksen (Kellermann ja Sagmeister 2000) mukaan työttöminä oli kahden yliopiston vastaajista noin neljä prosenttia valmistumisensa jälkeen. Sen sijaan noin joka viides oli jatkamassa opintoja, kotona lasten kanssa, suorittamassa asepalvelusta tai työharjoittelussa. Ne jotka jatkoivat opintojaan tai olivat kotona lasten kanssa, eivät välttämättä olleet työllistyneet, mutta eivät olleet myöskään vastaushetkellä työttöminä.

Kivinen ym. (2000, 174) ovat katsoneet, että jos on olemassa pelkoa työttömyydestä, on varsin yleistä jatkaa opiskelua ja odottaa, kunnes työllistymismahdollisuuksia ilmaantuu. Tynin (2005) mukaan joka kolmas (35 %) jatko-opinnot aloittanut oli ilmoittanut jatko-opiskelujensa motiiviksi sen, ettei muuta vaihtoehtoa ollut tarjolla sillä hetkellä. Todellisen työttömyysasteen määrittäminen ei siis ole yksiselitteistä, ja Kellermann ja Sagmeister (2000) päättelivät työllistymisongelmien koskettavan paljon useampia kuin vastaushetkellä avoimesti työttöminä olevia. Tätä näkemystä he perustelevat sillä, että hetkellisesti työttömänä valmistumisensa jälkeen oli ollut joka kolmas. Työttömyystilastoissa eivät näy myöskään ne henkilöt, joiden on ollut pakko hyväksyä huonopalkkaisia tai osaaikaisia töitä, vaikka ne eivät mitenkään liittyisi opintoihin tai olisi omaa kou-

²⁴ Tämän tutkimuksen viimeistelyn aikana akateeminen työttömyys on pahentunut jatkuvasti (ks. AKAVAn työttömyystilastot). Viitteitä on myös siitä, että akateemisen työttömyyden kesto pitkittyy. Pitkäaikaistyöttömien osuus on kasvanut vuosien 2010–2012 aikana 19 prosentista 22 prosenttiin, mutta luvussa ovat mukana niin alemmat, ylempät ja tutkija-asteen työttömät. Ks. www.akava.fi -> julkaisut -> Akavaaika-tilastokooste, s. 14 (haettu 3.4.2013).

lutustasoa vastaavia. Tämän on raportoitu olevan yleistä etenkin generalistien kohdalla sekä niillä, joiden oppiaineilla ei ole suoraa yhteyttä tiettyyn ammattiin (Aro 2003; Kivinen ym. 2000; Schomburg 2000).

Työttömyys onkin Nabin (2003) mukaan vain yksi mittari akateemisten työllistyvyysongelmissa. Britanniassa akateemisten avointa työttömyyttä suurempi huomioarvo on ollut julkisessa keskustelussa Holdenin ja Jamesonin mukaan (2002, 271–272) niillä yliopistoista valmistuneilla, jotka vuosia opiskeltuaan toimivat esimerkiksi linja-auton kuljettajana. Jopa suomalaisiin lehtiin on päätynyt tarina yliopistotutkinnon suorittaneesta nuoresta miehestä, joka työskenteli pellolla elävänä linnunpelättinä (Kahilainen, Ilta-Sanomat 6.10.2012).

Omien tutkimusteni mukaan kaikki eivät vastentahtoisesti joudu selkeästi koulutustason alapuolella oleviin työtehtäviin eivätkä myöskään ole työttöminä vastentahtoisesti. Ainakin yksittäisissä tapauksissa kyseessä voi olla eräänlainen välivuoden viettäminen tai hetkellinen suunnan etsiminen elämälle, kuten Vaikeudet-artikkelin *Kirsillä*. Koulutustason alapuolella oleva työ voi myös olla omaa koulutusta vastaavaa kiinnostavampaa ja siksi tietoinen valinta (Puhakka, Rautopuro ja Tuominen 2007, 61). Myös Tomlinsonin (2007, 301) havainnot viittaavat siihen, että valmistuneiden joukossa on aina henkilöitä, jotka eivät ole opintojensa aikana tai niiden jälkeen kovin kiinnostuneita työllistymisestä tai taloudellisten seikkojen puntaroinnista. Matkustelu ja elämän kokeminen voi olla pienelle osalle valmistuneita kiinnostavampaa kuin työskentely.

Koulutusalan on todettu vaikuttavan työllisyysmahdollisuuksiin ja samalla myös työttömyyteen. Esimerkiksi Suomessa humanistiselta, taideaineiden sekä maa- ja metsätieteelliseltä koulutusaloilta valmistuneet ovat valmistumisensa jälkeen olleet useammin työttöminä kuin vaikkapa lääke- tai eläinlääketieteen koulutusosalta valmistuneilta (Kivinen ym. 2002; Puhakka, Rautopuro ja Tuominen 2008; Puhakka ja Tuominen 2006; Sainio 2008a). Samankaltaisia ovat huomiot Englannista (Woodley ja Brennan 2000). Siellä työttömyysprosentit vaihtelivat lääketieteen ja hammaslääketieteen lähes olemattomasta (0,2 %), noin joka yhdeksännen (11,8 %) luovista taiteista tai suunnittelusta valmistuneen työttömyyteen. Lindbergin (2005, 394) yksinkertainen neuvo siihen, miten varmistaa itselleen työpaikka tulevaisuudessa, onkin ”valitse oikea ala”.

Pelkkä koulutusalan valinta ei kuitenkaan suoraan tarkoita hyvää tai huonoa työllistymistä tai työttömyyttä. Koulutusalojen sisällä professiotutkinnon suorittaneet siirtyvät työmarkkinoille generalisteja helpommin ja nopeammin (mm. Suutari 2003; Puhakka ym. 2008). Siksi myös professioammattiin valmistuvien odotukset koulutuksen jälkeisestä nopeasta työllistymisestä ovat olleet korkeat (Lindberg 2009, 29).

Harveyn (2002) työllistyvyysmallin ulkoisista tekijöistä suhdannevaihtelut vaikuttavat akateemisten työllistymismahdollisuuksiin niin Suomessa kuin muuallakin. Valtakunnallisen koulutuspolitiikan osana tehtävät erilaiset koulutustarpeiden ennakkoinnit (esimerkiksi Hanhijoki, Kantola, Karikorpi, Katajisto, Kimari ja Savioja 2004) pyrkivät luomaan tulevaisuuden työvoiman tarvetta. Hanhijoki ym. (2004, 177–178) toteavat ennakkointien toteutumiseen vaikuttavan paitsi kou-

lutuksen tehokkuuden, väestönkehityksen, myös maailmantalouden muutokset. Lisäksi suuren yrityksen tuotannon siirtäminen pois Suomesta voi muuttaa kokonaisten maakuntien kehitysedellytyksiä pysyvästi, jolloin ennakkonnit eivät osu oikeaan. Silloin korkeakoulutettuja(kin) valmistuu Pyöriän (2006) sanoin ”suoraan kortistoon” kuten viime aikoina on käynyt esimerkiksi tietotekniikka-alan insinööreille ja diplomi-insinööreille (Kalmi, Taloussanomat 17.8.2012).

Akateeminen työttömyys noudattaa siis selkeästi yleistä työmarkkinoiden trendiä, johon yksittäisen yliopiston toimilla ei juuri ole merkitystä (Manninen 1999). Kun työttömyys on jälleen viime vuosina Suomessa lisääntynyt, esimerkiksi vuosien 2007 ja 2011 aikana parillakymmenellä tuhannella henkilöllä (Tilastokeskus, Työmarkkinat-tilasto 2012), on samalla myös akateeminen työttömyys lisääntynyt. AKAVAn työttömyystilasto lokakuulta 2012 kertoi Suomessa olevan 29 000 korkeakoulututkinnon suorittanutta työtöntä ja yhteensä 236 000 työtöntä työnhakijaa. Heistä akateemisia on siis noin joka yhdeksäs. Onko kasvanutta akateemista työttömyyttä tulkittava myös niin, että kun koulutustason nostamisen myötä yliopistoista valmistuneiden määrä on kasvanut huomattavasti, tarkoittaa pienikin prosentti akateemisia työttömiä samalla suurempia numeraalisia määriä?

Erityisen vaikeaa työmarkkinoille siirtyminen Suomessa on AKAVAn mukaan ollut vastavalmistuneille. Se, että huonompina taloudellisina aikoina vaikeimmassa asemassa työmarkkinoilla ovat iältään nuorimmat ja vähiten työkokemusta omaavat, on todettu aiemminkin (esimerkiksi Mora ym. 2000). Joka tapauksessa koulutuksen tuoman suhteellisen edun työmarkkinoille pyrittäessä on todettu olevan koko ajan pienenemässä työllistymisnäkökulmasta katsottuna (Aro 2003; Liitén, HS 27.10.2012).

3.5 ALUEELLISTEN TYÖMARKKINOIDEN EROT

Koulutuksen, työllistyvyyden ja työllistymisen välistä suhdetta värittää epätaisainen pääsy koulutus- ja työllistymismahdollisuuksien ääreen (Knight 2001). Valmistuneiden muuttosuuntia käsitelleissä tutkimuksissa tulos on eurooppalaisessa kontekstissa ollut käytännössä aina sama: muuttovoitto virtaa suuremmille, menestyville kaupunkimaisille seuduille, jotka tarjoavat parempia työmahdollisuuksia kuin pienet paikkakunnat (esimerkiksi Moscati ja Rostan 2000, Stockdale 2006; Vartiainen 1997).

Suomessa akateemisten työpaikat ovat keskittyneet suurimpiin kaupunkeihin. Vuonna 2001 valmistuneiden maistereiden työpaikoista kaksi kolmasosaa (65 %) sijaitsi viisi vuotta valmistumisen jälkeen yhdeksän suuremman kaupungin alueella²⁵. Noin silloista 390 suomalaista manner-Suomen kuntaa työllistivät loput vastanneista, joista opettajat olivat ainoa numeraalisesti suurempi ryhmä (Tuominen, Puhakka ja Rautopuro 2009).

Yhdeksään akateemisia eniten työllistävään kaupunkiin sisältyivät kaikki vähintään sadantuhannen asukkaan kaupungit, joita Vaikeudet-artikkelin ky-

²⁵ Kyselyn ulkopuolelle jäivät henkilöt, joiden viimeisin osoitetieto oli ”ulkomaat”.

selyn vastaushetkellä 2006 olivat Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku ja Oulu. Kolme muuta yhdeksän joukkoon kuulunutta olivat keskisuuria yliopistokaupunkeja: Jyväskylä, Kuopio ja Joensuu. Vaikka monet muuttavat, on suuri osa yliopistosta valmistuneista ennemminkin alueellisesti kiinnittyneitä kuin alueellisesti liikkuvia (Tuominen 2009). Tämä ilmenee Aron (1997) mukaan esimerkiksi niin, että muuttoliike suuntautuu paitsi suurimpiin valtakunnallisiin keskuksiin, mutta myös ”oman kotiläänin” sisällä pienemmiltä paikkakunnilta yliopistopaikkakunnille, kuten Jyväskylään, Joensuuhun ja Lappeenrantaan. Sama näkyy myös tähän työhön sisältyvässä Paluu-artikkelissa, jonka yksi keskeinen tulos oli, että yksitoista suurempaa kaupunkimaista kuntaa keräsi kumulatiivisesti kaksikolmannesta vastanneista. Tässä kappaleessa jo nimetyn yhdeksän kaupungin lisäksi kaksi muuta olivat Vaasa ja Lappeenranta.

Alueellisen liikkuvuuden syistä on esitetty monia näkemyksiä. Vaikka suomalainen yliopistolaitos on edelleen alueellisesti hyvin hajanainen, ei kaikkia koulutusaloja voi opiskella kaikissa Suomen kunnissa tai maakunnissa (Puhakka, Rautopuro ja Tuominen 2009; Saarivirta 2010). Monien on muutettava kouluttautumaan, mutta monet myös haluavat muuttaa pois kotiseuduiltaan suuremmille paikkakunnille tai toiselle puolelle Suomea, joka selittää, miksi Suomessa nuoret 18–24-vuotiaat ovat maan sisäisen muuttoliikkeen ”kärjessä”. Muutamat yliopistopaikkakunnat keräävät suurimman osan opiskelijavoitosta ja lopulta myös suuren osan työllisistä (Myrskylä 2006; Nivalainen 2010; Tuominen 2012). Paitsi koulutusmahdollisuudet, myös koulutuspääoma ja lopulta työllistymismahdollisuudet jakaantuvat Suomessa epätasaisesti (Jauhiainen 2010; Puhakka ym. 2009).

Kaikki nuoret eivät suinkaan muuta, ja tässäkin alueelliset erot manner-Suomen alueella ovat suuret. Jauhiaisen (2010, 25) mukaan monilla Helsingin metropolialueella asuvilla nuorilla ei ole aikomustakaan muuttaa opiskelemaan toisaalle, eivätkä he myöskään yliopistotutkinnon suoritettua niin tee. Tätä näkemystä tukee se, että Puhakan ym. (2009) mukaan vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista ja entisen Etelä-Suomen läänissä ennen opintojaan asuneista 83 prosenttia myös työskenteli Etelä-Suomen läänin alueella viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Toisessa ääripäässä, entiseen Lapin lääniin oli työllistynyt 29 prosenttia ennen yliopisto-opintoja siellä asuneista (Puhakka ym. 2009, 39). Lapin nuorilla poismuuttamisen onkin väitetty olevan toimintatapa, jota harvoin kyseenalaistetaan ja jonka päinvastoin nähdään kasvattavan omia tulevaisuuden mahdollisuuksia (Ollila 2008, 203–204).

Ylipäänsä alueet, joilla on korkeampaa työttömyyttä menettävät, kun työllistymismahdollisuuksia tarjoavat alueet ”voittavat”. Mitä enemmän pohjoiseen ja itään mennään, sitä useammin yliopistoista valmistuneiden työmahdollisuudet ovat ainakin aiemmin löytyneet julkissektorilta, mutta tilanne voi olla muuttumassa. Vaikka eteläisen Suomen työmahdollisuudet näyttäytyvät yksityissektorin tehtäviin pyrittäessä ainakin määrällisesti mitattuna selkeästi paremmilta, sijaisi vuonna 2003 valmistuneiden ja valtiosektorilla työskentelevien työpaikoista jo puolet entisen Etelä-Suomen läänin alueella (Puhakka 2011, 67).

Kaupungeista opiskelemaan tulevat sijoittuvat valmistuttuaan asumaan ja työskentelemään yleensä joko kotikaupunkiinsa tai muihin kaupunkeihin (Ritsilä 2000), mutta syrjä- ja maaseudulta opiskelemaan lähtö liittyy usein lopulliseen poismuuttoon. Kun akateemisten työpaikat keskittyvät muutamaisiin suurempiin kaupunkeihin ja entisten Itä-Suomen, Oulun ja Lapin läänien alueilla on suhteellisesti muuta maata vähemmän kaupunkimaisia kuntia, on niissä myös vähemmän akateemisille soveltuvia työpaikkoja. Kaupunkeihin muuttavat Nivalaisen (2010) mukaan etupäässä nuoret ja perheettömät, maalle kaupungeista puolestaan pariskunnat ja eläkeläiset. Kun lisäksi maalta kaupunkeihin muuttavat ovat pääsääntöisesti koulutetumpia kuin kaupungeista maalle muuttavat, pitää tämä kaupunkien ikärakennetta nuorekkaampana ja kehityksen edellytyksiä hyvinä ja maaseudulla päinvastoin. Näin maaseuduilla menetetään inhimillistä pääomaa ja jo valmiiksi vinoutunut ikärakenne maaseuduilla ja taajamissa vääristyy edelleen (Nivalainen 2010, 15–16; Stockdale 2006). Toisaalta toisella paikkakunnalla työskentely ei automaattisesti tarkoita poismuuttoa entiseltä alueelta. Koulutetut henkilöt ovat Nivalaisen (2010) mukaan muista väestöryhmiä alttiimpia työskentelemään yli kuntarajojen eli ”pendelöimään”.

Pelkät työmahdollisuudet eivät selitä muuttokäyttäytymistä. Ritsilän ja Haapasen (2003) tulokset osoittavat, että koulutetut henkilöt muuttavat muita herkemmin kaupunkeihin, ja työllistymismahdollisuuksien lisäksi he näkevät selityksenä tälle runsaampia mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen ja harrastuksiin, joihin on suuremmilla paikkakunnilla usein paremmat edellytykset. Koulutetun väestön ja inhimillisen pääoman kertyminen kaupunkialueille on nopeaa ja alueelliset erot näyttävätkin Suomessa kasvavan edelleen muuttoliikkeen seurauksena (Aro 2007; Myrskylä 2006; Nivalainen 2010).

Sainio (2008a, 43) on havainnut, että valmius vastaanottaa työtä oman koulutusmaakunnan ulkopuolelta vähentää todennäköisyyttä joutua työskentelemään koulutustasoa vastaamattomissa töissä. Tästä on kirjoittanut myös Tiainen Jyväskylän ylioppilaslehdessä (2013) raportoidessaan, että esimerkiksi psykologiksi valmistuneita on Jyväskylässä runsaasti työttöminä, vaikka heidän työtilanetta voidaan pitää valtakunnallisesti tarkasteltuna erinomaisena. Muuttaminen työn perässä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen ratkaisu. Perheelliset saattavat Doltonin ja Sillesken (2001, 8) mukaan muuttaa puolison työn perässä riippumatta siitä, voivatko he itse löytää kohdealueelta töitä, jossa hyödyntää koulutustaan.

Työmarkkinoiden koko näyttäytyy relevanttina tekijänä valmistuneiden työmarkkinoilla. Valmistuneiden olisi tärkeää liikkua sellaisille alueellisille työmarkkinoille, joissa työpaikoista kilpailun aste on alhainen. Kehnot työllistymisnäkymät ja odotettavissa olevat huonot ansiot asuinpaikkakunnalla kannustavat muuttamaan ja näkemään muuton eräänlaisena investointina. Jos taas työllistymisnäkymät ovat hyvät ja ansiotulot myös, jäädään asuinpaikkakunnalle (Yankow 2004). Pienet työmarkkinat vähentävät mahdollisuutta löytää työ, jossa voisi hyödyntää kykyjä ja koulutusta, kun vastaavasti mahdollisuus etsiä töitä suuremmilta työmarkkinoilta lisää sopivan työn löytymisen todennäköisyyttä (Büchel ja van Ham 2002; Dolton ja Silles 2001, 8).

4 Johtopäätökset

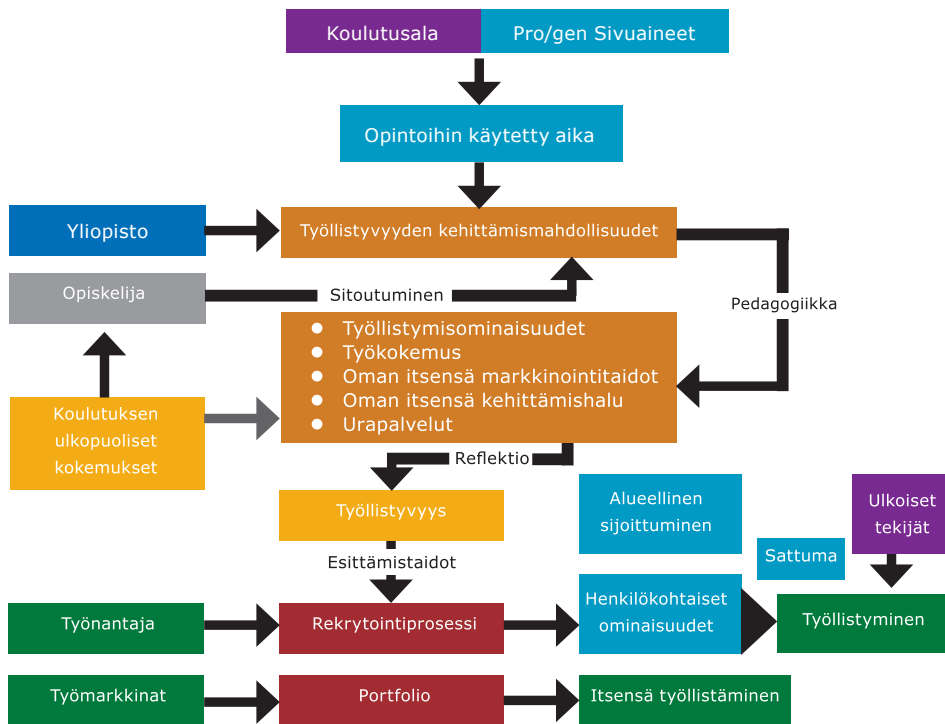
4.1 HARVEYN MALLIN JATKOKEHITTELY

Esitän tässä kappaleessa Harveyn (2002) työllistävyydshallinnasta (ks. kuvio 2) eteenpäin muokkaamani version (kuvio 3, seuraava sivu). Tutkimukseni yläkäsitte on siis työllistävyys, jolla käsitetään yhdistelmää yksilön kykyjä, tietoja ja taitoja, joiden avulla hän löytää töitä, pysyy töissä ja etenee työurallaan (CEDEFOP 2008). Tutkimus koostuu yhteenvetoartikkelista ja neljästä aiemmin julkaistusta artikkelista. Niissä olen tarkastellut maistereiden opiskeluajan vaikutusta työmarkkinatilanteeseen, alueellista sijoittumista, koettuja työllistymisvaikeuksia ja myös sitä, mitä ovat henkilökohtaiset ominaisuudet, kun viitataan maistereiden työllistymiseen.

Mato-artikkelin keskeinen havainto oli, että nopeasti maisteriksi valmistuneet olivat työllistyneet paremmin kuin hitaasti opiskelleet. Tulokset olivat samansuuntaiset sekä professio- että generalistimaisteriryhmien sisällä, mutta verrattaessa professio- ja generalistitutkinnon suorittaneita toisiinsa, olivat generalistien työttömyysprosentit selvästi suurempia. Nopeasti valmistuneiden ensimmäiset työpaikat olivat myös useammin vastanneet koulutustasoa kuin pidempään opiskelleilla. Lisäksi nopeasti valmistuneet olivat myös saaneet parempia arvosanoja opinnoistaan kuin hitaasti kiiruhtaneet, mikä on samansuuntainen huomio Merenluodon (2005) tulosten kanssa. Hitaasti opiskelleet olivat vastaavasti olleet useammin työttöminä kuin muut. Nopea valmistuminen näyttää hyödyttävän ainakin generalisteja työllistymisen ja sen laadun suhteen.

Mato-artikkelin tulosteni perusteella lisään Harveyn malliin työllistävyyteen vaikuttavaksi tekijäksi *opintoihin käytetyn ajan* (kuvio 3). Opiskeluajalla näyttää Suomessa olevan vaikutusta työllistymiselle – suuntaan ja toiseen. Kuten Korhonen (2004, 106) on todennut, työnantajat voivat olla epäluuloisia ääripäitä edustavia työnhakijoita kohtaan; sekä poikkeuksellisen nopeasti ja poikkeuksellisen hitaasti opiskelleita. Omissa tuloksissani erityisesti hitaasti opiskelleet näyttävät kärsivän työmarkkinoille siirtymävaiheessa, jos tilannetta tarkastellaan työttömyys- ja työllisyysprosenttien kautta. On toisaalta huomattava, että tuloksissani kyse on opiskelujen suhteellisesta nopeudesta. Mitään absoluuttista nopeutta jolla työllistyminen olisi taattu, ei näiden tulosten perusteella voida todentaa, sillä muutoin kannattaisi työllistymisnäkökulmasta lyhentää kaikkien tutkintojen suoritusajoja²⁶.

²⁶ Tätä kirjoitettaessa uutisoitiin Suomeen harkittavan kokeiluun uusia, lyhyempiä kaksivuotisia korkeakoulututkintoja, joista siirryttäisiin suoraan työelämään (Ks. OKM 2013). Asiaa pohtineen työryhmän raporttiin (OKM 2013) oli kirjattu liitteisiin Suomen yliopistot UNIFI ry:n ja useamman työmarkkinajärjestön eriävät näkemykset, joiden mukaan lyhyttutkinnoille ei ole tarvetta.

Kuvio 3. Edelleen kehittämäni Harveyn työllistyvyysmalli

Vaikeudet-artikkelissa professiotutkinnon suorittaneiden siirtymä työmarkkinoille tapahtui generalisteja helpommin. Generalisteista puolet (49 %) oli kokenut työllistymisvaikeuksia, kun professioryhmässä tilanne oli sama vajaalla kolmanneksella (31 %). Suuri osa maistereiden työttömyydestä sijoittuu välittömään valmistumisen jälkeiseen aikaan ja työttömyysjaksojen tyyppiarvo oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen niin generalisti- kuin professiomaistereilla yksi. Professiomaistereiden työttömyysaika oli kuitenkin tilastollisesti merkitsevästi generalisteja lyhyempi (4 vs. 7 kuukautta). Työttömyyden kesto oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen kohtuullisen lyhyt, sillä esimerkiksi Saarikallion ym. (2008) ja Schomburgin (2000) tutkimuksissa viive valmistumisen jälkeen työllistymiseen oli keskimäärin ollut kuusi kuukautta.

Lisään Harveyn (2002) työllistyvyysmalliin kohdan *koulutusala* viereen muutujan *pro-gen* (kuvio 3). Harvey (2001, 99) sivuaa tutkinnon suuntautumisen merkitystä ja mainitsee esimerkiksi opettaja- ja sosiaalityöntekijöiden tutkintojen olevan paremmin työllistäviä verrattuna vaikkapa filosofian tai kirjallisuuden opiskelijoihin, mutta suoraan ei tuo tätä muuttujaa malliinsa. Perustelen tätä lisäystä paitsi omilla, mutta myös lukuisilla muilla suomalaisilla (esimerkiksi Rouhelo 2008; Sainio 2009; Suutari 2003) tutkimuksilla, joissa aina lopputulemaksi saadaan professio- ja generalistitutkintojen suorittaneiden työurien kehittävän eri tavoin.

On kuitenkin huomattava, että suoraviivainen ajattelu siitä, että generalistitutkinto olisi työuralla professiotutkintoa työllistävyydeltään huonompi, ei välttämättä pidä paikkaansa. Itä-Suomen yliopiston perustamisen tarpeisiin tehdys-
sä raportissa havaitsimme (Tuominen ym. 2008), että viisi vuotta valmistumisen jälkeen generalistisen tutkinnon suorittaneet näkivät etenemismahdollisuutensa työuralla professiotutkinnon suorittaneita paremmiksi ja he olivat usein profes-
siotutkinnon suorittaneita paremmin palkattuja – kunhan työura ensin oli pääs-
syt alkuun.

Henkilökohtaiset-artikkelissa selvitin työllistymiseen johtaneita tekijöitä valmiiksi annetuilla väittämillä. Niistä vastaajat olivat kokeneet tärkeimmiksi henkilökohtaiset ominaisuutensa (92 %) ja oman aktiivisuuden (92 %). Muut viiden tärkeimmän joukossa olivat akateeminen tutkinto (87 %), ammatilliset pätevyyydet (82 %) ja pääaine (78 %). Näiden viiden lisäksi tutkinnon sivuaineet oli koettu varsin tärkeäksi (60 %) työllistymiselle. Sivuainevalintojen merkitystä työllistävyydelle puolustaa myös Vaikeudet-artikkelin tulos, jonka mukaan keskiarvomuuuttujien avulla muodostetuista ulottuvuuksista *tutkinto* oli vaikeuttanut eniten työllistymistä, erityisesti generalisteilla. Tämä korostaa sivuainevalintojen tärkeyttä, joka on todettu aiemminkin (esimerkiksi Puhakka ym. 2007, 81; Takkinen ja Vahtikari 2000).

Näin ollen lisään Harveyn (2002) malliin Vaikeudet-artikkelin perusteella vielä *sivuaineet*, jonka sijoitan kohdan *koulutusala* ja *pro/gen* viereen. Voidaan kysyä, olisiko kolme alakohtaa (koulutusala, pro/gen, sivuaineet) helpompi korvata vain muuttujalla *tutkinto*, mutta en näe asiaa näin yksinkertaisena. Vaikka koulutusalojen välillä on eroja työllistymisessä, myös samankin koulutusalan tai ainelaitoksen valmistuneet voivat olla eri tavalla työllistyviä riippuen siitä, ovatko he suorittaneet tutkintonsa sivuaineena opettajaopinnot eli professiotutkinnon. Lisäksi esimerkiksi aineenopettajilla ero työllistävyydessä voi puolestaan johtua siitä, montako ja mitä opetettavia sivuaineita he ovat tutkintoonsa suorittaneet (Puhakka ja Tuominen 2006, 13). Näillä kaikilla kolmella (koulutusala, pro/gen, sivuaineet) seikalla on siis oma merkityksensä työllistävyyden kehittymiselle.

Vaikeudet-artikkelissa ja Paluu-artikkelissa yhden ulkoisen tekijän, alueellisen työmarkkinatilanteen osuus työllistymisvaikeuksiin oli suuri (50 %). Vaikka henkilö olisi kuinka työllistytävä, saattaa työllistävyyspotentiaalin realisoituminen työllistymiseksi vaatia maan sisäistä muuttoa tai pendelöintiä työskentelemään kuntarajojen yli, sillä työllistymismahdollisuudet ovat alueellisesti epätasaisesti jakaantuneet. Aina työn perässä liikkuminen ei kuitenkaan perhetilanteen tai taloudellisten realiteettien vuoksi ole mahdollista. Vaikeudet-artikkelin haastattelukatkelmassa *Kiira* toteaa, että hänen työn perässä muuttamisensa tarkoittaisi perheelle jo kolmannen asunnon ylläpitämistä. Se ei olisi enää taloudellisesti järkevää, koska hänen miehensä joutui jo perheen yhteisen asunnon lisäksi ylläpitämään ylimääräistä asuntoa työskennellessään toisella paikkakunnalla.

Lisään edellisen perusteella Harveyn (2002) malliin kohdan *alueellinen sijoittuminen*. Tätä perustelen lisäksi sillä, että Paluu-artikkelista selviää, ettei työl-

listymismahdollisuuksia taajamissa ja maaseudulla ole Suomessa suurem-
sa määrin kuin koulutuksen parissa työskenteleville. Paluu-artikkelin toinen
keskeinen tulos oli, että vain kahden maakunnan alueella (Uusimaa +80 % ja
Pirkanmaa +28 %) asuvien määrä lisääntyi verrattuna tilanteeseen ennen opiske-
lujen aloittamista. Kolmas keskeinen tulos on, että vastaajat keskittyivät voimak-
kaasti kaupunkeihin, joista yksitoista suurempaa keräsi vastanneiden työ- ja
asuinpaikoista kaksi kolmannesta. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden
muuttoliike suuntautui myös ”oman läänin” sisällä suurempiin (yliopisto)
kaupunkeihin, joissa työllistymismahdollisuudet maistereille vaikuttivat nume-
raalisesti mitattuina parhaimmilla. Niinpä maaseutumaisissa kunnissa asuneis-
ta asui edelleen viisi vuotta valmistumisen jälkeen maalla enää vajaa kolmannes
(29 %).

Alueellisen sijoittumisen voisi työllistyvyysmallissa sijoittaa esimerkiksi *työllis-
tyvyyden kehittymismahdollisuuksien* tai *työkokemuksen* yhteyteen, kun opiskelijat
etsivät itselleen opiskelun ohkeen töitä tai kesätyö- ja harjoittelumahdollisuuksia.
Näitä olla alueellisesti eri tavoin tarjolla, kuten valmistumisen jälkeisiä työmah-
dollisuuksiakin. Asemoin kuitenkin työllistyvyysmallissa alueellisen sijoittumi-
sen lähemmäs työllistymistä, jolloin viimeistään korostuu alueellisen sijoittumi-
sen merkitys tai kyky työskennellä yli kuntarajojen.

Henkilökohtaiset-artikkelissa selvitin, mitä henkilökohtaiset ominaisuudet
olivat olleet työnhakutilanteessa. Tärkeimpinä työllistymiseen vaikuttaneena
tekijänä vastaajat olivat tilastollisen aineiston perusteella kokeneet henkilökohtai-
set ominaisuudet (92 %) ja oman aktiivisuuden (92 %). Teemahaastatteluista
saadut maininnat (50 kpl) henkilökohtaisista ominaisuuksista luokittelin ja työ-
stin edelleen laajemmiksi rekrytointiin vaikuttaviksi kokonaisuuksiksi. Niistä
tärkeimmäksi muodostui (työhön sopiva) *persoon*a, jonka kuusitoista haastatel-
tavaa seitsemästätoista mainitsi vaikuttaneen työllistymiseensä. Toiseksi tär-
keimmäksi kokonaisuudeksi muodostui *tuttuus* (13 mainintaa) ja kolmanneksi
sosiaaliset taidot (12 mainintaa).

Kun Johdannossa kuvatulla tavalla työmarkkinoille tulee enemmän ja enem-
män samantyyppisillä muodollisilla kvalifikaatioita varustautuneita maistereita,
on työnhakukilpailussa kyse erottautumisesta (Tomlinson 2007 ja 2008). Viime
kädessä ratkaisu saatetaan tehdä hakijan henkilökohtaisilla ominaisuuksilla,
joilla voi kyse olla siitä, miten hakija sopii työyhteisöön. Tätä toi haastateltavani
Marko esille Henkilökohtaiset-artikkelissa nostaessaan esiin työpaikkakunnan
jääkiekkoilun tuntemuksen ja hirvenmetsästysharrastuksen. Samaan aikaan
hän painotti sitä, ettei häntä olisi voitu valita seurakuntapastorin työtehtävään,
jos hän ei olisi ollut muodollisesti pätevä.

Henkilökohtaiset-artikkelissa toinen kokonaisuus, *tuttuus*, ilmeni siten, että
Jutta meni suureen yritykseen kesätöihin, hoiti tehtävänsä hyvin ja työskenteli
useampana kesänä samantyyppisissä tehtävissä. Kun organisaatiossa vapautui
vaativampi työtehtävä ja *Jutan* maisteriopinnot oli tehty, hänen valintansa teh-
tävään oli etukäteen sovittu työnantajan kanssa, vaikka työpaikka oli jouduttu
laittamaan julkiseen hakuun. Kolmas rekrytointeihin vaikuttanut kokonaisuus,

ihmisten väliset taidot, käsitetään esimerkiksi ulospäin suuntautuneisuudeksi ja ihmisten kanssa toimeen tulemiseksi.

Vaikka olen Henkilökohtaiset-artikkelissani pilkkonut työllistymiseen vaikuttaneita henkilökohtaisia ominaisuuksia edellä mainittuihin pienempiin osiin, lisään Harveyn malliin nämä kaikki alakohdat yhtenä *henkilökohtaiset ominaisuudet* -muuttujana. Tämän lisäyksen teen nuolena, joka kuvaa sitä, että muiden perusvalmiuksien ollessa kunnossa, voivat henkilökohtaiset ominaisuudet olla se viimeinen asia, jolla on suomalaisilla työmarkkinoilla funktionaalinen, erotteleva merkitys, kun uusi työntekijä valitaan.

Keskimmäiseen laatikkoon sijoitan Harveyn itsensä vuonna (2005) tekemän lisäyksen: Urapalvelut. Sitä hänen vuoden 2002 mallissa ei vielä ollut. Vaikka Harvey (2005, 18) käyttää Urapalveluista käsitettä *Central Support* (suomennettuna keskushallinnon tuki), viittaa hän sillä sisällöllisesti keskushallinnon ylläpitämien yliopiston Urapalvelujen ja vastaavien tarjoamiin palveluihin. Nämä hän rajaa käsittämään muut kuin opiskelijan oman ainelaitoksen tai tiedekunnan tarjoamat työllistyvyyden edistämistoimet, joita voivat olla työharjoittelupaikkojen välitys, työmarkkinatilanteesta tiedottaminen ja opiskelijoiden valmentaminen työpaikan hakemiseen. Nämä kaikki saattavat edesauttaa työllistymistä.

Vielä lisään alkuperäiseen Harveyn (2002) malliin muita pienempänä ja hie-manerillään olevana muuttujana *sattuman*, jolla olen toisaalla todennut (Tuominen 2012) olevan merkitystä työllistymisprosessissa. Tuloksieni perusteella sattuman merkitystä näytetään yliarvioitavan työnhakuprosessissa. Sattumalla voi silti olla merkityksensä siihen, ketkä päättävät avointa työpaikkaa hakea, jos paikka on julkisessa haussa tai tulee yllättäviä, jo tehtävään valitun henkilön perumisia, jotka voivat avata työmahdollisuuden muille (Tuominen 2012).

Näin alkaa valmistua suomalaiseen kontekstiin eteenpäin kehrittelemäni Harveyn (2002) malli siitä, mitkä tekijät vaikuttavat maisterin työllistyvyyteen ja työllistymiseen. Mallin mukaan työmarkkinoille opiskelijasta rakentuu työllistytvä monimutkaisella yhtälöllä. Siihen vaikuttavat paitsi yliopiston tarjoamat koulutusmahdollisuudet ja pedagogiset prosessit, myös opiskelijan omat valinnat. Niiksi voidaan laskea ainakin tutkinnon sivuaine(et), opiskelujen ulkopuoliset aktiviteetit, opintojen suunnittelu ja reflektointi ja tutkimukseen käytetty opiskeluaika. Ne kaikki luovat mahdollisuuksia työllistymiseen, mutta työllistyvyys voi olla kiinni myös opiskelijan esittämistaidoista, joilla valmistunut artikuloi omasta puolestaan työnhakutilanteesta.

4.2 TYÖLLISTYVYYSMALLIN SOVELTAMINEN YLIOPISTOISSA

Työllistyvyyteen ja työllistymiseen vaikuttavat myös niin sanotut makrotason tekijät, kuten yleinen työmarkkinatilanne ja organisaatioiden rekrytointitarpeet (Harvey ym. 2002; Rothwell ja Arnold 2005). Lisäksi alueellinen työmarkkinati-

lanne voi luoda mahdollisuuksia tai rajoittaa työllistyvyyttä. Ulkoisiin tekijöihin kuuluvat myös valtakunnalliset yliopistojen koulutusmäärät ja koulutusmäärien ennakkointien osuminen oikeaan. Jos viimeksi mainittuja huomioitaisiin edellä esitetystä mallissa, saataisiin siitä vielä monitahoisempi. Puhumattakaan, jos mallissa huomioitaisiin edes yksi Harveyn (2001) mainitsemista tekijöistä, joihin opiskelullisesti ei voida vaikuttaa, mutta jotka voivat vaikuttaa rekrytointiin, kuten ikä. Tästä esimerkkinä haastateltavani Marko kertoi Henkilökohtaiset-artikkelissa iällä olleen merkitystä, kun uutta seurakuntapastoria valittiin, koska sillä kertaa oli etsitty työyhteisöön mieluiten nuorta työntekijää.

Tomlinsonin (2007) mukaan harva opiskelija odottaa työskentelevänsä samoissa työtehtävissä, saman työnantajan palveluksessa koko työuraansa. Työllistyvyyden tarve ei siis pääty siihen, kun henkilö kerran työllistyy, vaan prosessi jatkuu työuran aikana (Harvey 2003 ja 2005). Tästä esimerkki konkretisoituu Henkilökohtaiset-artikkelissani, jossa Linda kertoi työantajansa päätyneen yritystön kohteeksi. Työt konttoripäällikkönä olisivat pian loppuneet, joten hän päätti siirtyä kauppatieteiden maisterin tutkinnolla taloushallinnon kouluttajaksi. Koulutuksessa hankittuja ja työelämässä opittuja taitoja pitää pysyttyä siirtämään työpaikasta toiseen, huolehtia tietojen päivittämisestä ja sitä kautta omasta työllistyvyydestään (Tomlinson 2007).

Yliopistojen uudessa rahoitusmallissa ei luonnollisestikaan voida huomioida prosessia, vaan Tilastokeskuksen prosentuaalisesti mittaama hetkellinen tilanne. Vuosi valmistumisen jälkeen, joulukuussa mitattava "*valmistuneet työlliset*" tuo yhden prosentin yliopistojen perusrahoituksesta vuoden 2013 alusta, ilman että valmistuneen työsuhteen laadulla, kestolla tai työtehtävien sisällöillä olisi merkitystä (OKM 2012a).

Yhteys yliopistotutkimuksen suorittamisen, työllistyvyyden kehittymisen ja työllistymisen välillä nähdään siis rahoitusmallissa lineaarisena. Tätä ajattelutapaa Harvey (2001, 2002) nimitti taikatemppuajatteluksi. Työllistyvyys ja työllistyminen voivat olla monimutkaisia prosesseja, jossa moni asia vaikuttaa toiseen, kuten tässä tutkimuksessa on tuotu esiin. Monimutkaisuus on myös selvästi todettu Opetus- ja kulttuuriministeriön ehdotuksessa, ja sittemmin hyväksytyssä rahoitusmallissa (OKM 2011, 29). Ilmeisesti sillä, että työllistymisestä jaetaan vain yksi prosentti perusrahoituksesta, on tarkoitus lähinnä saada huomiota työllistyvyyteen ja työllistymisen edistämiseen (ks. Ursin 2011). Jos prosenttiosuus olisi ollut suurempi, olisi se Tampereen ylioppilaslehdessä kirjoittaneen Kaukosen (2010) arvion mukaan tiennyt huonosti työllistävälle aloille lopun alkua.

Yliopistoissa ei tarvitse enää pohtia sitä, tuleeko niiden keskittyä parantamaan tietoja ja taitoja, joita tarvitaan pian valmistumisen jälkeen vai niitä, joita tarvitaan myöhemmin työelämässä ja työuralla. Rahoituksen kannalta vastaus on ilmeinen: taitoja, joita tarvitaan varsin nopeasti valmistumisen jälkeen. Tutustumalla Korhosen ja Sainion (2006, 276–292) tutkimuksen kaksipalstaiseen, 17-sivuiseen listaukseen monialayliopistoista vuonna 2000 valmistuneiden ammattinimikkeisiin, voidaan kuitenkin aprikoida, miten tämä yleispätevästi tahtuisi. Nabin (2003) näkemys tähän on, että kun otetaan huomioon yliopistojen

resurssit, kasvaneet opiskelijamäärät ja työnantajien vaatimusten vaihtelevuus, eivät yliopistot voi mitenkään varustaa opiskelijoita kaikilla kuviteltavissa olevilla työllistävyyystaidoilla. Kun on olemassa aiempaa suurempi joukko yliopistosta valmistuneita, heidän myös oletetaan työllistyvän laajemmille työalueille kuin aiemmin (Lees 2002).

Nabin (2003) mukaan tuleville työnantajille tulee jättää se, missä he ovat parhaita, nimittäin erikoisalan kurssittaminen ja kouluttaminen, kunhan valmistuneiden perusvalmiudet ja asenne ovat kunnossa. Tästä ajatuksesta olen samaa mieltä. Ei voida ajatella, että esimerkiksi opettajaksi tai lääkäriksi valmistuvat varustetaan *perustutkinnon* suorittamisen aikana koko työuran tiedoilla ja taidoilla. Samaa voidaan sanoa luonnollisesti myös generalistitutkinnon suorittaneista – tieto muuttuu jatkuvasti. Tarve tietojen päivittämiseen eli elinikäiseen oppimiseen on tietoyhteiskunnassa välttämätön (Harvey 2001, 2005). Tämä selittää osaltaan tulosta, jonka mukaan esimerkiksi Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 1999 ja 2000 valmistuneet olivat lähes kaikki (92 %) osallistuneet viisi vuotta valmistumisensa jälkeen johonkin lisä- tai täydennyskoulutukseen²⁷ (Tuominen ym. 2008, 29–30).

Työllistymistaitojen kehittämiselle oma haasteensa on, että Suomessa akateemiset työmarkkinat ovat jakaantuneet professio- ja generalistitutkintojen mukaan. Generalistien työmarkkinoilla voidaan työskennellä eri koulutuksilla samanlaisissa työtehtävissä ja samanlaisilla koulutuksilla erilaisissa työtehtävissä. Esimerkiksi Kivinen ym. (2002, 59) ovat arvioineet joka kymmenennen generalistin sijoittuvan työtehtäviin, joissa suoritettua tutkinnon koulutusosalalla ei ole suurtakaan merkitystä.

Professioammattiin valmistuvien osalta on selkeä näkemys siitä, minne tutkinnolla voi suunnata. Henkilö joko on psykologin tai hammaslääkärin toimeen muodollisesti pätevä tai hän ei ole²⁸. Näin myös työllistävyystaitojen edistäminen tapahtuu helpommin tiettyä tehtävää ajatellen. Erityisen helppoa työllistävyystaitojen edistämisen voi arvella olevan työvoimapulaa potevilla koulutusaloilla. Hammaslääkäreiden työllistävyystaidoista ei tarvinne olla huolissaan, mikäli he muuttavat hammaslääkäripulaa kärsiville paikkakunnille (Suominen-Taipale 2007) tai erityisopettajat pääkaupunkiseudulle (ks. Kumpulainen 2011, 162). Ylipäänsä alueelliset erot akateemisten työmarkkinoissa ovat suuret ja erilaisella koulutuksella on eri puolilla Suomea huomattavan erilaiset mahdollisuudet löytää koulutusta tai koulutustasoa vastaavia työtehtäviä (Tuominen ym. 2009).

²⁷ Tietojen päivittäminen ja lisäkouluttautuminen Suomessa on koskenut ainakin aiemmin Kivisen ym. (2002) mukaan erityisesti ATK-taitoja ja jatkuvasti uusiutuvia ATK-järjestelmiä.

²⁸ Professiotutkintoa voidaan pitää yhtenä harvoista joko/tai-muuttujista työmarkkinoilla. Esimerkiksi Harveyn (2003) mukaan viestintä- tai tiimityötaitoja ei voida arvioida joko/tai-mittarilla, että niitä olisi tai ei olisi, sillä näitä taitoja voidaan kehittää. Konkretisoin joko/tai-ajattelua seuraavasti: jos laskettaisiin mahdollisuus löytää henkilö, jolla olisi oikea (joko/tai) pääaine, oikea sivuaine, oikeanlaista työkokemusta ja oikeat henkilökohtaiset ominaisuudet, ja hän olisi vielä työtehtävään nähden oikeaa sukupuolta, olisi yhtälö $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} \times \frac{1}{2} \times \frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{32}$ eli 0,03125. Tällöin olisi siis noin kolmen prosentin mahdollisuus löytää henkilö, joka täyttäisi jokaisen kriteerin. Mitä useampi koulutuksellinen tai sen ulkopuolinen joko/tai-muuttuja kaavaan lisätään, sitä harvinaisemmiksi halutut henkilöt käyvät.

Kaikki tutkinnon suorittaneet eivät kuitenkaan valmistuttuaan työskentele koulutuksensa mukaisissa tehtävissä. He voivat siirtyä joko omasta halustaan tai pakon edessä koulutustaan vastaamattomiin työtehtäviin (Puhakka ym. 2007). Tuolloin tarvitaan jo ehkä eri (työllistyvyys)taitoja, joita koulutusohjelma on tarjonnut. Vaikeudet-artikkelin *Kirsi* vietti luokanopettajaksi valmistumisensa jälkeen eräänlaista välivuotta, samalla työskennellen iltanäyttelijänä ja freelancer-kääntäjänä. Saman artikkelin *Kiira* työskenteli kääntäjän ja tulkin koulutuksella luokanopettajan sijaisena opettaen muun muassa uskontoa ja matematiikan jakokulmia. Näin he molemmat tarvitsivat töissään sellaisia taitoja, joita he eivät olleet koulutuksessaan opiskelleet.

Jos yliopistot etsivät helppoa tietä panostaa lyhyen tähtäimen työllistyvyys-taitoihin, merkinnee se panostamista yhteen pieneen osa-alueeseen Harveyn (2002) mallissa: esittämistaitoihin. Niitä on todettu tarvittavan rekrytointiprosessissa, jolloin työnhakija voi vakuuttaa työnantajat siitä, että hänet kannattaa palkata. Mutta auttaako työnhakukoulutus tai esiintymiskurssi niitä maistereita, jotka eivät ole aktiivisia, sosiaalisesti kyvykkäitä ja nopeasti valmistuneita, mutta samanaikaisesti hankkineet opintojensa aikana relevanttia työ- ja harjoittelukokemusta? Puhumattakaan niistä työpaikkaa hakevista, joiden henkilökohtaiset ominaisuudet eivät kohtaa työnantajan toiveita tai jotka asuvat seutukunnalla, jolla on akateemisille vähän soveltuvia työpaikkoja. Ovatko esittämistaidot lopulta asia, johon vain yliopistokoulutuksella voidaan vaikuttaa vai voivatko jonkun henkilön esittämistaidot olla hyvät ilman yliopistokoulutusta tai yliopistokoulutuksesta huolimatta?

Kun mietitään yliopistojen kehittämien, pidemmällä työuralla tarvittavien taitojen kehittymistä, ei niiden puolesta tarvinne huolestua. Euroopan parlamentin ja neuvoston (2006) listaaman, kahdeksasta elinikäiseen oppimiseen tarvittavista avaintaidoista voi perustellusti väittää kehittyvän minkä tahansa maisteritutkinnon suorittamisen yhteydessä seuraavien: viestintä äidinkielellä, viestintä vierailla kielillä, oppimistaidot ja sosiaalisuuteen sekä kansalaisuuteen liittyvät taidot²⁹. Lisäksi niin sanottu yliopistojen piilo-opetussuunnitelma opettaa valmistuneille Aholan ja Olinin (2000) mukaan pitkäjänteisyyttä ja itsekuria, joita tarvitaan lähes kaikissa työtehtävissä. Muita yleisluontoisia taitoja, joiden kehittymiselle ei ole liene suuria eroja eri koulutusalojen välillä ovat esimerkiksi kyky itsenäiseen työskentelyyn ja keskittymiskyky (Kivinen ym. 2002, 62). Näiden taitojen avulla yksilö voi myös lisä- tai täydennyskouluttautua, jos osaamista on päivitettävä työllistymistä varten.

Wilton (2008) katsoo, että jos halutaan tietää, mitä taitoja työelämässä tarvitaan ja kehittää niitä, paras tietolähde ovat valmistuneet itse. Kun vielä Euroopan Komissio (2011b, 5) kehotti eurooppalaisia yliopistoja keräämään ja hyödyntämään valmistuneilta palautetta yliopistokoulutuksen kehittämiseksi, on selvää, mistä suunnasta palautetta tulisi kerätä. Suomalaisissa yliopistoissa on valmistuneiden työllistymistietoja ja palautetta kerätty vuosien ajan, jopa

²⁹ Muut ovat: Aloitekyky ja yrittäjäyys, tietoisuus kulttuurista ja kulttuurin ilmaisumuodot, digitaaliset taidot ja matemaattinen osaaminen ja perusosaaminen luonnontieteiden ja tekniikan aloilla.

vuosikymmeniä, sekä vastavalmistuneilta että uraseurannassa. Aineistoja on kuitenkin hyödynnetty mielikuvituksettomasti niiden potentiaaliin verrattuna. Tutkimusraportit sisältävät usein pelkät koko yliopistotason poikkileikkausasetelman prosenttiosuudet ja ylivoimaisesti suurin osa aineistosta jää hyödyntämättä, jonka jälkeen kerätään taas uusi aineisto. Toisaalta tutkimusraporttien tekijöitä ei voine yksiulotteisuudesta syyllistää, kun jatkossa yliopistojen pieni osuus perusrahoituksestakin perustuu yhteen prosenttilukuun (OKM 2012a).

Niillä yliopistoilla, joilla jo kerättyihin kyselyaineistoihin on yhdistetty vastaajan tunnistetiedot, olisi kansainvälisestikin ainutlaatuinen tilaisuus yhdistää vastavalmistuneiden ja uraseurantojen tilastolliset aineistot ja ottaa lisäksi teemahaastatteluihin pieni joukko jo työuralla toimineita. Myös yhden opiskelijakohortin seurantatutkimus yhdistetyillä menetelmillä (engl. combined methods) opiskeluajalta ja työelämän alkuvuosiin ulottavana voisi tuoda mielenkiintoisia tuloksia, vaikka olisikin raskas organisoida³⁰.

Yksilölle, joka miettii nyt hakeutumista yliopistokoulutukseen, josta aikaan työllistyisi *takuuvarmasti* ja laadukkaasti, voi näiden tulosten perusteella väittää, ettei sellaista koulutusta ole olemassakaan. Muuttujia, jotka voivat työllistyvyyteen ja työllistymisprosessiin vaikuttaa, on yksinkertaisesti liikaa. Niitä ovat esimerkiksi kouluttautumisen aikana tapahtuvat työmarkkinamuutokset, opiskelijan oma panos opintoihin ja niiden suunnitteluun, rekrytointiprosessi, alueellinen sijoittuminen ja hakijan henkilökohtaiset ominaisuudet. Lindbergin (2005, 394) ohjeella eli ”valitsemalla oikean alan”, pääsee kuitenkin huomattavan paljon lähemmäs työllistymistä. Yhteiskunnat ja koulutusorganisaatiot kuitenkin muuttuvat ja työmarkkinatilanne elää jatkuvasti. Se mikä päti aiemmin, ei välttämättä toteudu muutaman vuoden päästä. Esimerkiksi suomalaisessa koulutuspolitiikassa oltiin 1990-luvulla huolestuneita hammaslääkäreiden liikakoulutuksesta ja niinpä koulutus Kuopiosta lakkautettiin. Se jouduttiin kuitenkin perustamaan uudelleen kymmenkunta vuotta myöhemmin, jotta saadaan vastattua nyt hammaslääkäripulaan (ks. Nevala 1999, 64–68; Opetusministeriö 2007).

Työllistyvyys ja työllistyminen ovat aiheita, joita ei yhdessä tutkimuksessa lopullisesti selvitetä. Pelkästään CHEERS-projekti on tuottanut parisataa julkaisua, mutta tutkittavaa riittää edelleen. Omat aikeeni tehdä tutkimusta tästä eteenpäin liittyvät keräämieni aineistojen hyödyntämiseen. Tilastollisia aineistoja hyödyntävä yhteisartikkelimme on juuri hyväksytty julkaistavaksi (Tuominen, Rautopuro ja Puhakka 2013). Lisäksi vertaisarviointiin tarkoitettuja yksin tehtyjä tai yhteisartikkeleita on tilastollisista aineistoista työn alla pari. Se jää nähtäväksi, millä aikataululla artikkelit valmistuvat tai kelpuutetaanko niitä *refereiden* toimesta julkaistavaksi. Erityisen kiinnostavaa olisi kuitenkin rakentaa haastatteluaineistoistani Perronen ja Vickersin (2003) tapaan *case*-tutkimuksia, joissa paneudutaan tarkasti yhden–kahden henkilön työ- ja elämänuriin. Aineistollani se tarkoittaisi seuranta valmistumisesta aina tilanteeseen viisi vuotta valmistumisesta.

³⁰ Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE on toteuttanut 12 eri yliopiston tai tiedekorkeakoulun vuonna 2005 opintonsa aloittaneiden seurantatutkimusta (ks. Lahti ja Ahola 2009).

Tämä tutkimukseni on tarkastellut maistereiden työllistyvyyttä ja työllistymistä pääasiallisesti yksilönäkökulmasta samalla miettien, miten koulutusorganisaatio voisi edistää työllistyvyyttä. Lineaarista taikatempumaista (Harvey 2001) yhteyttä koulutuksen ja työllistyvyyden välillä ei välttämättä ole, eikä työllistymistilastoja tule pitää suorana mittarina yliopiston koulutuksen tai työllistymistä edistävien toimenpiteiden laadusta tai laaduttomuudesta. Lukija, joka odottaa tästä tutkimuksen loppuosasta löytävänsä patenttiratkaisun, jolla kaikki yliopistosta valmistuneiden työllistymisongelmat kertakaikkisesti ratkaistaan, joutuu valitettavasti pettymään.

Kapean taito-ajattelun sijaan, jossa pohditaan, onko yliopistosta valmistuneilla jokin yksittäinen taito kehittynyt liikaa, sopivasti, vai liian vähän ja tulisiko työllistymistaitoja opettaa osana opintoja vai niiden päälle liimattuina osiina, tulisi yliopistoissa ja koulutuspolitiikassa kiinnittää huomiota laajempaan ja kokonaisvaltaisempaan opiskelijoiden henkilökohtaisen kehittymisen suunnitteluun, uraohjaukseen ja -suunnitteluun. Myös yliopistojen harjoittelu- ja työmahdollisuuksia tulisi kehittää, mikä on nyttemmin kirjattu Euroopan laajuiseksi korkea-asteen oppilaitosten kehittämiskohteeksi (Euroopan Komissio 2011b). Professiokoulutuksissa työharjoittelut ovat osa tutkintoa, mutta opiskeluaikaisen relevantin harjoittelu- tai työkokemuksen kerääminen näyttää olevan erityisen tärkeää generalisteille, kuten ovat todenneet aiemmin muun muassa Takkinen ja Vahtikari (2000, 18).

Toisaalta on mietittävä sitä, miten paljon erilaisia tukitoimia ja harjoitteluohjelmia kannattaa ylläpitää, jos selvästi voitaisiin osoittaa, että tietyiltä aloilta valmistuneille ei ole kysyntää työmarkkinoilla. Kuten tutkimuksessani on tuotu esiin, on työllistyvyyteen ja työllistymiseen vaikuttavia muuttujia kuitenkin niin monta, ettei myöskään koulutuksen ja työttömyyden välistä yhteyttä voida pitää lineaarisena. Jos näin olisi, silloin työllistymisnäkökulmasta katsottuna olisi yksinkertaisinta lakkauttaa kyseiset koulutukset. Täten palattaisiin taas siihen peruskysymykseen, miten tulevaisuuden koulutusmäärät pystytään ennalakoimaan oikein.

Uuden rahoitusmallin mukaan ahkerasti opintoja suorittanut, määrääjassa valmistunut opiskelija ja lopulta työllistynyt opiskelija on jatkossa yliopistoille taloudellisesti arvokas (OKM 2012a). Tämä ei ole voinut tulla yhdellekään suomalaiselle yliopistolle yllätyksenä, sillä aikomus on ollut luettavissa vuosia (Opetusministeriö 2008; Puhakka ym. 2010). Siitä huolimatta yliopistojen viimevuosien myllerryksessä (ks. Johdanto ja pääluku kolme) on hallinnolliset rakenteet saatettu nähdä opiskelijoiden tarpeita tärkeämpinä (Ursin, Rautopuro ja Välimaa 2011, 30). Opintojen läpäisyä edistäviä palveluja, kuten opiskelijoiden uraohjausresursseja tai opintopsykologipalveluja on jopa vähennetty. Jos opiskelijoiden muuttuminen kuluttajiksi (Glover ym. 2002; Gedye ym. 2004) toteutuu ja heidän palveluja karsitaan tai niitä ei ole lainkaan, voidaan pian ihmetellä, minne opiskelemissa olevat katoavat. Näin ei olisi myöskään *valmistuvia työllisiä*, jotka muodostavat pienen osan yliopistojen perusrahoituksesta.

Lähteet

- Aho, Simo; Hynninen, Sanna-Mari; Karhunen, Hannu & Vanttaja, Markku (2012): Opiskeluaikainen työssäkäynti ja sen vaikutukset. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 26/2012. Saatavissa: http://www.tem.fi/files/33421/TEMjul_26_2012_web.pdf (haettu 21.09.2012).
- Ahola, Sakari & Olin Nina (2000): Yliopiston piilo-opetussuunnitelma. Eli tutkimus siitä miten yliopistossa pärjää pelaamalla yliopistopeliä. Turun yliopisto. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE, raportti 54.
- AKAVAn työttömyystilasto, lokakuu (2012): http://www.akava.fi/tutkimukset/akavan_tyottomyyskatsaus/korkeasti_koulutettujen_tyottomien_maaran_kasvu_kiihtyy.7645.news (haettu 5.12.2012).
- Akavaaka-tilastokooste, syksy 2012, saatavissa: http://issuu.com/akava/docs/akavaaka_syksy2012 (haettu 3.4.2013).
- Allen, Jim & van der Velden, Rolf (2005): The Role of Self-Assessment in Measuring Skills. REFLEX Working paper 2, March 2005. Saatavissa: <http://www.fdewb.unimaas.nl/roa/reflex/documents%20public/publications/REFLEX%20Working%20paper%2002%20Role%20of%20Self-Assessment%20of%20Skills%20version%2028%20april%202005.pdf> (haettu 21.3.2013).
- Appold, Stephen (2005): The Weakening Position of University Graduates in Singapore's Labour Market: Causes and Consequencies. *Population and Development Review*, Vol. 31 (1), 85–112.
- Aro, Mikko (2003): Pitääkö koulutus lupauksensa? *Sociologia*, Vol. 40 (4), 313–328.
- Aro, Timo (1997): Muuttoliike keskittyy korkeakoulukaupunkeihin. Siirtolaisuusinstituutti–Migrationsinstitutet, Turku – Åbo. Saatavissa http://www.migrationinstitute.fi/articles/052_Aro.pdf (Haettu 2.3.2013).
- Aro, Timo (2007): Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin maassamuuttokehitystä. *Yhteiskuntapolitiikka*, Vol. 72 (4), 371–379.
- Bolognan julistus (1999): The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education. Saatavissa: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF. (haettu 21.2.2009).
- Brennan, John; Williams, Ruth & Woodley, Alan (2005): Alumni studies in the United Kingdom. *New directions for institutional research*, n:o 126, 83–94.
- Brown, David (2001): The Social Sources of Educational Credentialism: Status Cultures, Labor Markets, and Organizations. *Sociology of Education*, Vol. 74, Extra Issue: Current of Thought, *Sociology of Education at the Dawn of the 21st Century*, 19–34.
- Brown, Philipp & Hesketh, Anthony (2004): *The Mismanagement of Talent: Employability and the Competition for Jobs in the Knowledge Economy*. Oxford University Press.

- Bryman, Alan (1992, uusintapainos 1993): Quantative and qualitative research. Further reflections on their integration. Teoksessa Julia Brannen (toim.) *Mixing methods: qualitative and quantitative research*.
- Büchel, Felix & van Ham, Maarten (2002): Overeducation, regional labour markets and spatial flexibility. IZA Discussion Papers 424.
- CEDEFOP (2008): European Centre for the Development of Vocational Training <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Index.aspx> (haettu 12.8.2012).
- CHEERS (Careers after Higher Education: a European Research Study) –projekti. Julkaisuluettelo projektin julkaisusta saatavissa http://www.uni-kassel.de/wz1/TSEREGS/publi_e.htm (haettu 3.3.2013).
- Chevalier, Arnaud & Lindley, Joanne (2006): Over-education and the skills of UK graduates. IZA Discussion Papers No. 2442.
- Clark, Gordon & Higgitt, Martin (1997): Geography and lifelong learning: A report on a survey of geography graduates. *Journal of Geography in Higher education*, Vol. 21 (2), 199–213.
- Clarke, Andrew (1997): Survey on employability. *Industrial and Commercial Training*, Vol. 29 (6), 177–183.
- Cox, Sharon & King, David (2006): Skill sets: an approach to embed employability in course design. *Education + Training*, Vol. 48 (4), 262–274.
- Cranmer, Sue (2006): Enhancing graduate employability: best intentions and mixed outcomes. *Studies in Higher Education*, Vol. 31 (2), 169–184.
- Creswell, John W. (2003): *Research Design. Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*, Second Edition. Sage Publications.
- Creswell, John W. (2005): *Educational Research. Planning, Conducting and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*, Second Edition. New Jersey: Pearson.
- Devins, David & Hogarth, Terence (2005): Employing the Unemployed: Some Case Study Evidence on the Role and Practice of Employers. *Urban Studies*, Vol. 42 (2), 245–256.
- Dolton, Peter & Silles, Mary (2001): *Over-Education in the Graduate Labour Market: Some Evidence from Alumni Data*. London: Centre for the Economics of Education, London School of Economics and Political Science.
- Ducrotoy, Jean-Paul (2001): Higher education in coastal sciences and management: establishing a partnership between education and industry. *Innovations in Education and Teaching International*, Vol. 38 (3), 239–250.
- Euroopan Komissio (2011a): Recent developments in European higher education systems. European Commission staff working document (SEC (2011) 1063 final). Accompanying the Commission Communication COM(2011) 567 final. Supporting growth and jobs: an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems. Brussels, 20.09.2011 SEC(2011) 1063 final. Saatavissa: http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/wp0911_en.pdf (haettu 20.3.2013).
- Euroopan Komissio (2011b): Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems. Brussels, 20.9.2011, COM(2011) 567 final. Saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0567:FIN:EN:PDF> (haettu 26.9.2012).

- Euroopan parlamentin ja neuvoston suositus (2006): 2006/962/EY, annettu 18 päivänä joulukuuta 2006, elinikäisen oppimisen avaintaidoista (EUVL L 394, 30.12.2006). Saatavissa: http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/lifelong_learning/c11090_fi.htm (Suomenkielinen versio, haettu 20.3.2013).
- Gedye, Sharon, Fender, Elizabeth & Chalkley, Brian (2004): Student's Undergraduate Expectations and and Post-graduation Experiences of the value of a degree. *Journal of Geography in Higher Education*, Vol. 28 (3), 381–396.
- Glover, Derek, Law, Sue & Youngman, Andrea (2002): Graduateness and employability: student perceptions of the personal outcomes of university education. *Research in post-compulsory education*, Vol. 7 (3), 293–306.
- Grubb, W. Norton & Lazerson, Marvin (2005): Vocationalism in higher education: The triumph of the education gospel. *The Journal of Higher Education* Vol. 76 (1), 1–25.
- Hanhijoki, Ilpo; Kantola, Seppo, Karikorpi; Mervi; Katajisto, Jukka, Kimari, Matti & Savioja, Hannele (2004): Koulutus ja työvoiman kysyntä 2015. Valtakunnallisia ja alueellisia laskelmia. Helsinki: Hakapaino, Opetushallitus.
- Harvey, Lee (2000): New realities: the relationship between higher education and employment. *Tertiary education and management*, Vol. 6, 3–17.
- Harvey, Lee (2001): Defining and measuring employability. *Quality in Higher Education* Vol. 7, 98–109.
- Harvey, Lee (2002): Employability and Diversity. Saatavissa: <http://www2.wlv.ac.uk/web-team/confs/socdiv/sdd-harvey-0602.doc> (haettu 8.9.2012).
- Harvey, Lee (2003): On Employability. *The Higher Education Academy*. Saatavissa: <http://www.qualityresearchinternational.com/esectools/esectpubs/harveyonemp.pdf> (haettu 18.10.2012).
- Harvey, Lee (2005): Embedding and Integrating Employability. *New Directions for Institutional Research*, Issue 128, winter 2005, 13–28.
- Harvey, Lee; Locke William & Morey Alistair (2002): Enhancing employability, recognizing diversity. Making links between higher education and the world of work. Main report, Universities UK and CSU. Saatavissa: <http://www.qualityresearchinternational.com/esectools/relatedpubs/enhancingemployabilityrecdiversity.pdf> (haettu 20.2.2007).
- Harvey, Lee & Voorhees, Richard, A. (2005): An Action Agenda for Institutional Researchers. *New Directions for Institutional Research*, Issue 128, winter 2005, 99–103.
- Havén, Heikki (2006): Nuoren työvoiman koulutustaso kohoaa ripeästi. Tilastokeskus, Tieto & Trendit. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_04_06_nuorten_koulutustaso.html (haettu 4.10.2012).
- Hills, J.M. (etunimiä ei mainittuina); Robertson, G., Walker, M., Adey, M. & Nixon, I. (2003): Bridging the Gap Between Degree Programme Curricula and Employability Through Implementation of Work-related Learning. *Teaching in Higher Education*, Vol. 8 (2), 211–231.
- Holmes, Len (2001): Reconsidering graduate employability: the “graduate identity” approach. *Quality in Higher Education*, Vol. 7 (2), 111–119.

- Holden, Rick & Jameson, Stephanie (2002): Employing graduates in SMEs: towards a research agenda. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, Vol. 9 (3), 271–284.
- Jauhiainen, Signe (2010): *Studies on Human Capital Flows and Spatial Labour Markets*. Jyväskylä Studies in Business and Economics 94. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/25585> (haettu 5.12.2010).
- Jones, Anna (2009): Generic attributes as espoused theory: the importance of context. *Higher Education*, Vol. 58 (2), 175–191.
- Jolkkonen, Arja & Koistinen, Pertti (2001): Pätkätyö – askel vai este pysyvään työllisyyteen? *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, Vol. 97 (4), 556–572.
- Kahilainen, Juho (2012): Humanistille töitä: 22-vuotias mies on elävä variksenpelätti. *Sanomalehtiartikkeli, Iltasanomat* 6.10.2012. Saatavissa: <http://www.iltasanomat.fi/ulkomaat/art-1288505469934.html> (haettu 7.10.2012).
- Kalmi, Riikka (2012): Valmistuvaa IT-insinööriä ei nyt naurata. *Sanomalehtiartikkeli, Taloussanomat* 17.8.2012. Saatavissa: <http://www.taloussanomat.fi/tyo-ja-koulutus/2012/08/17/valmistuvaa-it-insinooria-ei-nyt-naurata/201235591/139> (haettu 18.8.2012).
- Kanervo, Otto (2006): *Korkeasti koulutetut ja työ. Valintojen rationaalisuus eurooppalaisessa vertailussa*. Turun yliopisto. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE, raportti 68.
- Kasvio, Antti (1994): *Uusi työn yhteiskunta. Suomalaisen työelämän muutokset ja kehittämismahdollisuudet*. Jyväskylä: Gummerus.
- Kaukonen, Hertta-Mari (2010): Yliopisto saa rahaa opiskelijan työpaikasta - Rehtori Holli lupaa, ettei heikosti työllistäviä aloja karsita. *Sanomalehtiartikkeli, Tampereen ylioppilaslehti Aviisi*, 14/2010. Saatavissa: <http://www.aviisi.fi/artikkeli/?num=14/2010&id=3b45df9> (haettu 12.06.2012).
- Kaukonen, Erkki & Välimaa, Jussi (2010): Yliopistopolitiikan ja rakenteellisen kehittämisen taustoja. Teoksessa Aittola, Helena & Marttila, Liisa (toim.) *Yliopistojen rakenteellinen kehittäminen, akateemiset yhteisöt ja muutos. RAKE-yhteishankkeen (2008–2009) loppuraportti. Opetusministeriön julkaisuja 2010:5*. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/opm05.pdf?lang=fi> (haettu 23.3.2013).
- Kellermann, Paul & Sagmeister, Gunhild (2000): Higher Education and Graduate Employment in Austria. *European Journal of Education*, Vol. 35 (2), 157–164.
- Kivinen, Osmo; Ahola, Sakari & Rinne, Risto (1989): *Koulutuksen rajat ja rakenteet*. Juva: WSOY.
- Kivinen, Osmo; Ahola, Sakari; Hedman, Juha; Kaipainen, Päivi & Silvennoinen, Heikki (2001): Paikalliset ratkaisut globaaleihinkin ongelmiin. Suuntaviivoja Turun seudun koulutuspoliittisen ohjelman rakentamiseksi, Turku, RUSE. Saatavissa: <http://ruse.utu.fi/> (haettu 23.10.2012).
- Kivinen, Osmo; Hedman, Juha & Kaipainen, Päivi (2012): *Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. Yhteiskuntapolitiikka*, Vol. 77 (5), 559–566.

- Kivinen, Osmo & Nurmi, Jouni (2003): Unifying higher education for different kinds of europeans. Higher education and work: a comparison of ten countries. Comparative Education, Vol. 39 (1), 83–103.
- Kivinen, Osmo; Nurmi, Jouni & Kanervo, Otto (2002): Maisteriopista työuralle. Suomalaiset korkeakoulutetut eurooppalaisessa vertailussa. Opetusministeriö: Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 94. Saatavissa: http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2002/maisteriopista_tyouralle_suomalaiset_korkeakoulutetut_eurooppal?lang=fi (haettu 26.12.2012).
- Kivinen, Osmo; Nurmi, Jouni & Salminiitty, Ritva (2000): Higher education and graduate employment in Finland. European Journal of Education, Vol. 35 (2), 165–177.
- Knight, Peter (2001): Editorial: Employability and Quality. Quality of Higher Education, Vol. 7 (2), 93–95.
- Knight, Peter & Yorke, Mantz (2003): Employability and Good Learning in Higher Education. Teaching in Higher Education, Vol. 8 (1), 3–16.
- Korhonen, Päivi (2004): Tutkinto ja työkokemus työllistymisen avaimina. Työurien käynnistyminen yhteiskuntatieteellisellä koulutusallalla. Tampere: Tampereen yliopiston opintotoimiston tutkimuksia ja selvityksiä 45.
- Korhonen, Päivi & Sainio, Juha (2006): Viisi vuotta työelämässä. Monialayliopistoista vuonna 2000 valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Aarresaari & Akava ry. Kirjapaino Hermes.
- KOTA -online, Opetus- ja kulttuuriministeriön ylläpitämä tietokanta. <https://kotaplus.csc.fi/online/Etusivu.do>.
- Kouvo, Anne; Stenström, Marja-Leena; Virolainen, Maarit & Vuorinen-Lampila, Päivi (2011): Opintopoluilta opintourille. Katsaus tutkimukseen. Koulutuksen tutkimuslaitos, Tutkimuslauseita 42. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37588/978-951-39-4340-0.pdf?sequence=1> (haettu 2.10.2012).
- Kumpulainen, Timo (toim. 2011): Opettajat Suomessa. Koulutuksen seurantaraportti 2011:6, Opetushallitus. Saatavissa: http://www.oph.fi/download/131532_Opettajat_Suomessa_2010.pdf (haettu 3.12.2012).
- Lahti, Irina & Ahola, Sakari (2009): Bolognan prosessin tavoitteet ja korkeakouluopiskelun todellisuus – arvioita kolmannen vuoden väliasemalla. Tiedepolitiikka, Vol. 34 (1), 39–52.
- Lairio, Marjatta, Penttinen, Leena & Penttilä, Minna (2007): Akateeminen urasuunnittelu ja työelämään siirtyminen. Teoksessa Lairio, Marjatta & Penttilä, Minna 2007 (toim.) Opiskelijälähtöinen ohjaus yliopistossa. Jyväskylän yliopisto: Koulutuksen tutkimuslaitos, 69–106.
- Laki yliopistolain muuttamisesta 556/2005. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050556> (haettu 20.3.2013).
- Lehikoinen, Anita (2005): Eurooppalaiset koulutusmarkkinat akateemisen koulutuksen haasteena. Teoksessa Jakku-Sihvonen, Ritva (toim. 2005): Uudenlaisia maistereita. Kasvatusalan koulutuksen kehittämislinjoja. Keuruu: Otavan kirjapaino, PS-kustannus, 21–42.
- Lees, Dawn (2002): Graduate employability – literature review. Saatavissa: [Http://www.gla.ac.uk/employability/documents/litrev.rtf](http://www.gla.ac.uk/employability/documents/litrev.rtf) (haettu 23.01.2007).

Leuven and Louvain-la-Neuve Communiqué (2009): The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf (haettu 25.7.2009).

Liitén, Marjukka (2009): Ennätysmäärä maistereita – tuhansia kortistoon. Sanomalehtiartikkeli, Helsingin Sanomat 10.1.2009. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Enn%C3%A4tysm%C3%A4%C3%A4r%C3%A4+maistereita+%E2%80%93+tuhansia+kortistoon/1135242639020> (haettu 11.1.2009).

Liitén, Marjukka (2012): Korkeasti koulutettujen työttömyys kasvaa nyt nopeimmin. Sanomalehtiartikkeli, Helsingin Sanomat 27.10.2012. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/Korkeasti+koulutettujen+ty%C3%B6tt%C3%B6myys+kasvaa+nyt+nopeimmin/a1305610170410> (haettu 28.10.2012).

Lindberg, Matti (2005): Is it worth being “traditional” in an era of mass individualization. Higher Education in Europe, Vol. 30 (3–4), 385–398.

Lindberg, Matti (2008): Diverse Routes from School, via Higher Education, to Employment. A comparison of Nine European Countries. Turun yliopisto. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE. Turku: Uniprint.

Lindberg, Matti (2009): Opiskeluajat ja siirtyminen korkeakoulutuksesta työelämään: vertailevan tutkimuksen tarjoamia näkökulmia politiikkakeskusteluihin ja tutkimukseen. Tiedepolitiikka, Vol. 34 (2), 27–33.

London Communiqué (2007): Towards the European Higher Education Area: responding challenges in a globalised world. 18.5.2007. Saatavissa: <http://www.dfes.gov.uk/bologna/uploads/documents/LC18May07.pdf> (haettu 21.11.2011).

Lore, Arthur, Brennan, John & de Weert, Egbert (2007): Employer and higher education perspectives on graduates in the knowledge society. A report from the European Commission Framework VI project: ‘The Flexible Professional in the Knowledge Society’. Saatavissa: <http://www.fdewb.unimaas.nl/roa/reflex/documents%20public/publications/qualitative-report-final-version.pdf> (haettu 20.3.2013).

Maharoso, Maboreng & Hay, Driekie (2001): Higher Education and Graduate Employment in South Africa. Quality in Higher Education, Vol. 7 (2), 139–147.

Manninen, Jyri (1999): Työllistyminen yliopistojen tulosoikeuksien kriteerinä. Näkökulmia yliopistoista valmistuvien työllistymisen arviointiin ja mittaamiseen tuloksellisuuskriteerien kehittämisen tueksi. Keskustelupaperi Opetusministeriölle, syyskuu 1999 (julkaisematon lähde).

Mason, Geoff; Williams, Gareth & Cranmer, Sue (2009): Employability skills initiatives in higher education: what effects do they have on graduate labour market outcomes? Education Economics, Vol. 17 (1), 1–30.

Maxwell, Joseph, A. (2010): Using numbers in Qualitative Research. Qualitative Inquiry, Vol. 16 (6), 475–482.

Merenluoto, Satu (2009): Nuori ja nopea valmistuja – Mitä me etsimme ja mitä me saamme? Teoksessa Teoksessa Timo Aarrevirta & Taina Saarinen (toim.) Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8.2008, 189–208.

Merenluoto, Satu (2005): Nopeasti maisteriksi. Tutkimus nopeasta valmistumisesta ja valmistujasta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. A, Tutkimuksia 204.

- Moore, Erja (2003): Pitkä opintie. Aikuisiällä suoritettu yliopistotutkinto ja koulutuksellinen elämänkulun muutos. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Mora, Jose-Gines, Garcia-Montalvo, Jose & Garcia-Aracil, Adela (2000): Higher Education and Graduate Employment in Spain. *European Journal of Education*, Vol. 35 (2), 229–237.
- Morse, James (2003): Principles of Mixed Methods and Multimethod Research Design. Teoksessa Abbas Tashakkori & Charles Teddlie (toim.): *Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. Sage Publications, 189–208.
- Moscato, Roberto & Rostan, Michele (2000): Higher Education and the Graduate Employment in Italy. *European Journal of Education*, Vol. 35 (2), 201–209.
- Murray, Sharon & Robinson, Harry (2001): Graduates into sales – employer, student and university perspectives. *Education + Training*, Vol. 43 (3), 139–144.
- Myrskylä, Pekka (2006): Muuttoliike ja työmarkkinat. *Työpoliittinen tutkimus* 321. Helsinki: Työministeriö.
- Nabi, Ghulam (2003): Graduate employment and underemployment: opportunity for skill use and career experiences amongst recent business graduates. *Education + Training*, Vol. 45 (7), 371–382.
- Nahkola, Anneli, Hirsto, Laura & Lumikko, Sanna (2012): HOPS-työskentelyn kehittäminen opiskelijapalautteen perusteella. *Yliopistopedagogiikka*, Vol. 19 (2), 15–17.
- Nauta, Aukje; van Vianen, Annelies; van der Heijden, Beatrice; van Dam, Karen & Willemsem, Marja (2009): Understanding the factors that promote employability orientation: The impact of employability culture, career satisfaction, and role breadth self-efficacy. *Journal of Occupational and Organisational Psychology*, Vol. 82 (2), 233–351.
- Nevala, Arto (1999): Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. *Biblioteca Historica* 43. Helsinki: Hakapaino Oy. Suomen historiallinen Seura.
- Nevala, Arto (2006): Korkeakouluhistorian linjoja. *Historiallinen aikakauskirja*, Vol. 104 (3), 306–311.
- Nivalainen, Satu (2010): Essays on Family Migration and Geographical Mobility in Finland. PTT Publications 21. Saatavissa: http://www.ptt.fi/dokumentit/pttjulkaisu21_2309101517.pdf (haettu 10.10.2012).
- Ollila, Anne (2008): Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit. *Acta Universitatis Lappeensis* 141. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Opetusministeriö (2005): Yliopistojen tutkinnot uudistuvat. Saatavissa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/yliopistojen_tutkinnonuudistus/liitteet/tutkintouudistus_su.pdf (haettu 20.3.2013).
- Opetusministeriö (2007): Selvitys hammaslääketieteen koulutuksen valtakunnallisesta kehittämisestä 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:40. Helsinki: yliopistopaino.
- Opetusministeriö (2008): Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. Saatavissa: http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/Korkeakoulujen_rakenteellinen_kehittaminen/liitteet/KK_rak._kehitt._suuntaviivat_muistio.pdf (haettu 5.3.2008).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010): Koulutuksen tietoyhteiskuntakehittäminen 2020. Parempaa laatua, tehokkaampaa yhteistyötä ja avoimempaa vuorovaikutus-

- ta. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:12. Saatavissa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/koulutuksen_ja_tutkimuksen_tietoyhteiskunta/verkko-opetuksen_sopimusmallit/liitteet/Loppuraportti_Koulutus2020_okmtr2010_12.pdf (haettu 18.3.2013).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011): Opetus- ja kulttuuriministeriö. (2011) Laadukas, kansainvälinen, profiloitunut ja vaikuttava yliopisto – ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi vuodesta 2013 alkaen. Saatavissa: <http://www.okm.fi/OPM/Julkaisut/2011/yliopistot.html?lang=fi> (haettu 12.12.2011)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012a): Tiedote (19-04-2012) ”Yliopistojen rahoitus uudistuu vuoden 2013 alusta”. Saatavissa: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/04/yliopistojen_rahoitus.html?lang=fi (haettu 15.9.2012).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012b): Koulutus ja tutkimus Suomessa, vuosina 2011-2016. Kehittämissuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012: 1. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/Kehittamissuunnitelma.html> (haettu 4.12.2012).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012c): Tiedote (30-03-2012) ”Ammattikorkeakoulujen aloituspaikkoja kohdennetaan alueellisiin ja valtakunnallisiin tarpeisiin” Saatavissa: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/03/AMK_aloituspaikkavahennykset.html (haettu 20.3.2013).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2013): Monipuoliset ja sujuvat opintopolut. Korkeakoulujen koulutusrakenteiden kehittämistyöryhmän muistio. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:2. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/tr02.pdf?lang=fi>
- Paul, Jean-Jacques & Murdoch, Jake (2000): Higher Education and Graduate Employment in France. *European Journal of Education*, Vol. 35 (2), 179–187.
- Perrone, Lisa & Vickers, Margaret, H. (2003): Life after graduation a “very uncomfortable world”. *An Australian case study. Education + Training*, Vol. 45 (2), 69–78.
- Piispa, Mikko (2013): ”Vapaasti olen saanut valita eikä mihinkään ole pakotettu” – Katsaus suomalaisen huippu-urheilijan elämänkulkuun. Teoksessa Piispa, Mikko & Huhta, Helena (toim.) Epätavallisia elämänkulkuja. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu- ja 134. Unigrafia: Helsinki, 13–56.
- Puhakka, Antero (2011): Maistereiden työssään tarvitsemia taitoja kartoittamassa. Teoksessa Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (toim.) (2011) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Suomen akateemiset rekrytointipalvelut, Aarresaari-verkosto. Juvenes-Print, Tampereen yliopistopaino, 61–86.
- Puhakka, Antero, Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2007): Vastavalmistuneet. Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2005 valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden työllistyminen. Joensuu: Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 44.
- Puhakka, Antero, Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2008): Maistereiden ylikoulutusta kartoittamassa. *Tiedepolitiikka* Vol. 33 (2), 7–16.

- Puhakka, Antero, Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2009): Maisterit liikkeellä. Vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellinen liikkuvuus. Yhteiskuntapolitiikka, Vol. 74 (1), 33–44.
- Puhakka, Antero, Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2010): Employability and Finnish university graduates. European Educational Research Journal, Vol. 9 (1), 45–55.
- Puhakka, Antero, Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa & Vuorinen-Lampila, Päivi (2012): Current employability and graduate employment research in Finland. Julkaisussa Ahola, Sakari & Hoffman, David (toim.) Higher education research in Finland. Emerging structures and contemporary issues. University of Jyväskylä. Finnish Institute for Educational Research. Consortium of Higher Education Researchers in Finland (CHERIF), 357–381
- Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (2002): Joensuun yliopistosta vuonna 2001 valmistuneiden työllistyminen. Joensuu: Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 31.
- Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (2005): Joensuun yliopistosta vv. 2001–2003 valmistuneiden työllistyminen. Joensuu: Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 36.
- Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (2006): Viisi vuotta myöhemmin. Joensuun yliopistosta vuosina 1999 ja 2000 valmistuneiden työllistyminen. Joensuu: Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 41.
- Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (2011): Uraseuranta – selvityksistä tutkimukseksi. Teoksessa Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (toim.) (2011) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Suomen akateemiset rekrytointipalvelut, Aarresaari-verkosto. Juvenes-Print, Tampereen yliopistopaino, 11–22.
- Pyöriä, Pasi (2006): Tietotyö Suomessa – teoreettisia ja empiirisiä huomiota. Työpoliittinen aikakauskirja, Vol. 49 (3), 23–33.
- Quek, Ai-Hwa (2005): Learning for the workplace: a case study in graduate employees' generic competencies. Journal of workplace learning, Vol. 17 (4), 231–242.
- Rautopuro, Juhani (2011): ”Kaipa sitä aikansa jaksaa tätäkin viittiä” Maistereiden ylikoulutuksen syvin olemus. Teoksessa Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (toim.) (2011): Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Suomen akateemiset rekrytointipalvelut, Aarresaari-verkosto. Juvenes-Print, Tampereen yliopistopaino, 43–60.
- Rautopuro, Juhani, Tuominen, Visa & Puhakka, Antero (2011): Vastavalmistuneiden opettajien työllistyminen ja akateemisten taitojen tarve. Kasvatus, Suomen kasvatustieteellisen seuran aikakauskirja, Vol. 42 (4), 316–327.
- Raybould, Mike & Wilkins Hugh (2006): Overqualified and under experienced. Turning graduates into hospitality managers. International Journal of Contemporary Hospitality Management, Vol. 17 (3), 203–216.
- REFLEX (The Flexible Professional in the Knowledge Society New Demands on Higher Education in Europe) -projekti. Kotisivut: <http://www.fdewb.unimaas.nl/roa/reflex> (haettu 3.3.2013).
- Ritsilä, Jari (2000): Mobility of the Highly Educated Labour Force. Jyväskylän yliopisto Taloustieteiden tiedekunta. University of Jyväskylä School of Business and Economics. Working paper n:o 214.

- Ritsilä Jari & Haapanen Mika (2003): Where do the highly educated migrate? Micro-level evidence from Finland. Teoksessa Mika Haapanen (toim.) Studies on the determinants of migration and the spatial concentration of labour. Jyväskylä studies in business and economics 27, 77–90.
- Rothwell, Andrew & Arnold, John (2005): Self-perceived employability: development and validation of a scale. *Personnel Review*, Vol. 36 (1), 23–41.
- Rouhelo, Anne (2008): Akateemiset urapolut. Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteellisen alan generalistien urapolkujen alkuvaiheet 1980- ja 1990-luvulla. Turku: Turun yliopisto.
- Saarinen, Taina (2012): Internationalization and the invisible language? Historical phases and current policies in Finnish higher education. Julkaisussa Ahola, Sakari & Hoffman, David (toim.) Higher education research in Finland. Emerging structures and contemporary issues. University of Jyväskylä. Finnish Institute for Educational Research. Consortium of Higher Education Researchers in Finland (CHERIF), 235–248.
- Saarinen, Taina & Välimaa, Jussi (2005): Muutos korkeakoulupolitiikan tutkimuksessa. Teoksessa Jakku-Sihvonen, Ritva (toim. 2005): Uudenlaisia maistereita. Kasvatusalan koulutuksen kehittämislinjoja. Keuruu: Otavan kirjapaino, PS-kustannus, 91–111.
- Saarikallio, Miia; Hellsten, Katri & Juutilainen Vesa-Pekka (2008): Korkeakoulusta työelämään? – Väylän ulkomainen tai kotimainen tutkinto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96. Helsinki: KELA.
- Saarivirta, Toni (2010): Finnish Higher Education Expansion and Regional Policy. *Higher Education Quarterly*, Vol. 64 (4), 353–372.
- Sainio, Juha (2001): Akateeminen yrittäjyys. Turun yliopistosta valmistuneiden yrittäjyyttä kartoittava selvitystyö. Turun yliopiston rekrytointipalvelut Saatavissa: http://rekrytointi.utu.fi/sijoittumisesta/tutkimustoiminta/Selvitys_akateemisesta_yrittajyydesta.pdf (haettu 23.11.2012).
- Sainio, Juha (2008a): Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. Kirjapaino Hermes: AKAVA/Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen Aarresaari-verkosto.
- Sainio, Juha (2008b): Viisi vuotta kentällä. Katsaus vuonna 2002 valmistuneiden yhteiskuntatieteilijöiden työuran alkuun. Kirjapaino Hermes: Suomen valtiotieteilijöiden Liitto/Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen Aarresaari-verkosto.
- Sainio, Juha (2009): Viisi vuotta työelämässä. Vuosina 2002 ja 2003 kauppatieteiden maisteriksi valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Saatavissa: http://www.sefe.fi/files/attachments/www.sefe.fi/tutkimuksetjajulkaisut/tyoelam.liit.julkais./viisi_vuotta_tyoelamassa_2009.pdf (haettu 21.8.2012).
- Schomburg, Harald (2000): Higher Education and Graduate Employment in Germany. *European Journal of Education*, Vol. 35 (2), 189–200.
- Sintonen, Kirsi (2012): Yliopistoindeksi jäädytetään vuodeksi. Saatavissa: http://www.aca-tiimi.fi/3_2012/03_12_03t.php (haettu 12.3.2013)

- Siukonen, Timo (2009): Joka neljäs maisteri löytää yhä töitä kotiseudultaan. Sanoma-lehtiartikkeli, Helsingin Sanomat 22.9.2009. Saatavissa: <http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Joka+nelj%C3%A4s+maisteri+l%C3%B6yt%C3%A4%3%A4+yh%C3%A4+t%C3%B6it%C3%A4+kotiseudultaan/1135243741950> (haettu 23.9.2009).
- Sleap, Mike & Reed, Helen (2006): Views of sport science graduates regarding work skills developed at university. *Teaching in Higher Education*, Vol. 11 (1), 47–61.
- Smith, Herbert (1986): Overeducation and Underemployment: An Agnostic Review. *Sociology of Education*, Vol. 59 (2), 85–99.
- Spence, Michael (1973): Job market signaling. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 87 (3), 355–374.
- Stewart, Jim & Knowles, Vanessa (2000): Graduate and recruitment and selection: implications for HE, graduates and small business recruiters. *Career Development International* Vol. 5 (2), 65–80.
- Stockdale, Aileen (2006): Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration? *Journal of Rural Studies*, Vol. 22 (3), 354–366.
- Suikkanen, Asko, Linnakangas, Ritva & Martti, Sirpa (2002): Työllisyyden muutos ja koulutuksen merkitys. *Aikuiskasvatus, aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti*, Vol. 22 (2), 114–123.
- Suominen-Taipale, Liisa (2007): Selvitys hammaslääkäri työvoimasta. Arvioita hammaslääkärien määrästä tulevana vuosikymmeninä. Saatavissa: http://www.hammaslaakariliitto.fi/fileadmin/pdf/Hammaslaakariliitto/tutkimusraportit/tyovoimaraportti_net.pdf (haettu 3.12.2012).
- Suutari, Minna (2003): Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. Helsinki: Painomerkki. AKAVA ry.
- Söderholm, Jonna & Makkonen, Tanja (2011): Uraseurantaportti 2005 – 2010. Aalto-yliopisto, Kauppakorkeakoulu, Ura- ja rekrytointipalvelut. Aalto-yliopiston julkaisusarja KAUPPA + TALOUS 8/2011. Saatavissa http://biz.aalto.fi/fi/services/career/placement/career_statistics/uraseurantaportti_2005-2010_kauppakorkeakoulu.pdf (haettu 20.3.2013).
- Takkinen, Terhi & Vahtikari, Tanja (2000): Humanisti, missä olet, mitä teet? Tampereen yliopiston humanistisesta tiedekunnasta valmistuneiden näkemyksiä omasta työllistymisestään. Tampere: Tampereen yliopiston opintotoimiston tutkimuksia ja selvityksiä 43.
- Teichler, Ulrich & Jahr, Volker (2001): Mobility During the Course of Study and After Graduation. *European Journal of Education*, Vol. 36 (4), 443–458.
- Tiainen, Minna (2013): Jyväskylä akateemisen työttömyyden huipulla. Saatavissa: <http://www.jylkkari.fi/2013/04/jyvaskyla-akateemisen-tyottomyyden-huipulla/> (haettu 18.4.2013).
- Tilastokeskus (2008): Alueluokitukset. Saatavissa: http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/index_alue.html (haettu 3.6.2008).
- Tilastokeskus (2009): Väestöennuste. http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_tie_001_fi.html (Luettu 26.02.2010.)
- Tilastokeskus (2012): Työmarkkinatilastot. Saatavissa: <http://tilastokeskus.fi/til/tyti/> (haettu 22.10.2012).

- Tomlinson, Michael (2007): Graduate employability and student attitudes and orientations to the labour market. *Journal of Education and Work*, Vol. 20 (4), 285–304.
- Tomlinson, Michael (2008): 'The degree is not enough': students' perceptions of the role of higher education credentials for graduate work and employability. *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 29 (1), 49–61.
- Trow, Martin (2005): Reflections on the Transition from Elite to Mass to Universal Access: Forms and Phases of Higher Education in Modern Societies since WWII. Saatavissa: <http://escholarship.org/uc/item/96p3s213> (haettu 22.9.2012).
- Tuominen, Visa (2009): Liikkuvuutta ja paikanottoa – yliopistosta työelämään. Julkaisematon kasvatustieteen lisensiaattitutkimus. Joensuun yliopisto.
- Tuominen, Visa (2010): Uudet opiskelijat. Syksyllä 2009 opintonsa aloittaneiden näkemyksiä koulutusvalinnan apuna käytetyistä tietolähteistä. Publications of the University of Eastern Finland. General Series, no 3. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Tuominen, Visa (2011): Tuplamaisteriksi – miksi? *Specia ry:n jäsenlehti Asiantuntija*, 3/2011, Saatavissa: <http://extranet.libris.fi/proweb/asiantuntija/index.html>, 17.
- Tuominen, Visa (2012): Sattuma työllistymisessä – maistereiden kokemuksia. *Työpoliittinen aikakauskirja*, Vol. 55 (1), 11–20.
- Tuominen, Visa; Puhakka, Antero & Rautopuro, Juhani (2009): Mitä on Nokian takana? Vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työpaikat tilastollisen kuntaryhmituksen mukaisesti syksyllä 2006. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja*, Vol. 37 (1), 56–67.
- Tuominen, Visa; Rautopuro, Juhani & Puhakka, Antero (2008): Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Tuominen, Visa; Rautopuro, Juhani & Puhakka, Antero (2013): Jossain määrin samaa tai eri mieltä – opiskelijapalautteella rahaa yliopistoille. *Tieteessä Tapahtuu*, Vol. 31 (3) 15–23.
- Tuominen, Visa & Siitonen, Johanna (2008): Vasta-aloittaneet. Joensuun yliopistossa syksyllä 2007 opintonsa aloittaneiden näkemyksiä koulutusvalinnasta ja sen apuna käytetyistä tietolähteistä. Joensuu: Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 46.
- Tyers, Claire; Connor, Helen; Bates, Peter; Pollard, Emma & Hunt, Will (2006): Welsh graduates and their jobs. *Employment and employability in Wales*. HEFCW. Saatavissa: www.hefcw.ac.uk (haettu 12.06.2012).
- Tyni, Päivi (2005): Kutsumusta, työtä vai työntöä? Luonnonvara-alojen maistereiden ja tohtoreiden uravalinnat ja niiden seuraukset. Helsinki: Agronomiliitto, Luonnontieteiden Akateemisten Liitto, Metsänhoitajaliitto ja Ympäristöasiantuntijoiden keskusliitto.
- Tynjälä, Päivi, Slotte, Virpi, Nieminen, Juha, Lonka, Kirsti & Olkinuora, Erkki (2004): Yliopistosta valmistuneet työelämässä. Teoksessa Tynjälä, Päivi; Välimaa Jussi & Murtonen Mari (toim.) *Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä*. Pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia. Juva: PS-Kustannus, 91–108.

- Ursin, Jani (2011): Loppupohdinta: yliopistokoulutusta työelämän tarpeisiin. Teoksessa Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (toim.) (2011): Kunhan kuluu viisi vuotta. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Suomen akateemiset rekrytointipalvelut, Aarresaari-verkosto. Juvenes-Print, Tampereen yliopistopaino, 111–116.
- Ursin, Jani; Rautopuro, Juhani & Välimaa, Jussi (2011): Opiskelijoiden syrjäytymisriski korkeakoulupoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Mäkinen, Marita; Korhonen, Vesa; Annala, Johanna; Kalli, Pekka; Svärd, Päivi & Värri, Veli-Matti (toim.) Korkeajännityksiä – kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta. Tampere University Press, 19–35.
- Valtioneuvoston asetus yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen liitteen muuttamisesta 421/2012, Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120421> (haettu 22.3.2013).
- Vartiainen, Perttu (1997): Muuttoliikkeen uusi kuva: muuttoliikkeen sosio-ekonomiset piirteet seutukunnittain 1993-1995 ja kehityksen suunta 1996. Aluekehitysosaston julkaisu 4/1997, Sisäasiainministeriö.
- Vuorinen, Päivi & Valkonen, Sakari (2007): Korkeakoulutuksesta työelämään. Työhön sijoittuminen ja työelämävalmiudet kaupan ja tekniikan alalla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Washer, Peter (2007): Revisiting Key Skills: A Practical Framework for Higher Education. *Quality in Higher Education*, Vol. 13 (1), 57–67.
- Wielers, Rudi & Glebbeek, Arie (1995): Graduates and the labour market in the Netherlands: three hypotheses and some data. *European Journal of Education*, Vol. 30 (1), 11–30.
- Williams, Gareth (1985): Graduate employment and vocationalism in higher education. *European Journal of Education*, Vol. 20 (2–3), 181–192.
- Wilton, Nick (2008): Business graduates and management jobs: an employability match made in heaven? *Journal of Education and Work*, Vol. 21 (2), 143–158.
- Woodley, Alan & Brennan, John (2000): Higher Education and Graduate Employment in the United Kingdom. *European Journal of Education*, Vol. 35 (2), 239–249.
- Yankow, Jeffrey (2004): The Geographic Mobility of Displaced Workers: Do Local Employment Conditions Matter? *The Review of Regional Studies*, Vol. 34 (2), 120–136.
- Yliopistolaki 558/2009. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2009/20090558> (haettu 13.3.2013).
- Yorke, Mantz & Harvey, Lee (2005): Graduate attributes and their development. *New Directions for Institutional Research* n:o 128 (winter 2005).

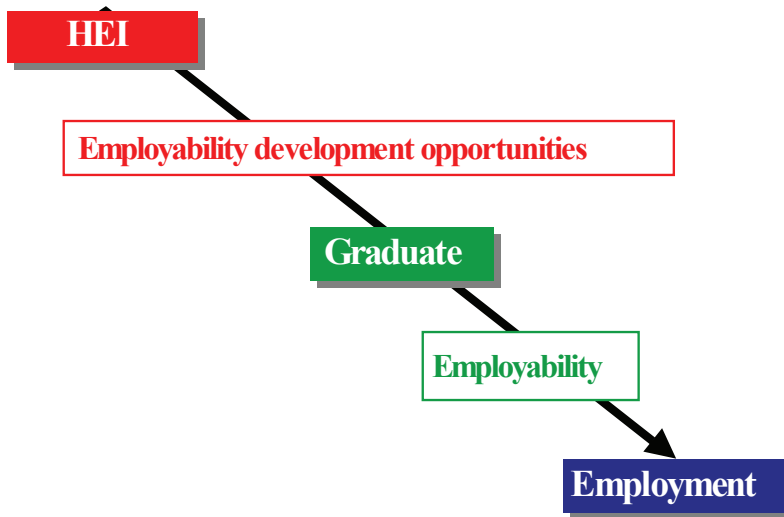
Liitteet

LIITE 1. Tutkimuksen eteneminen.

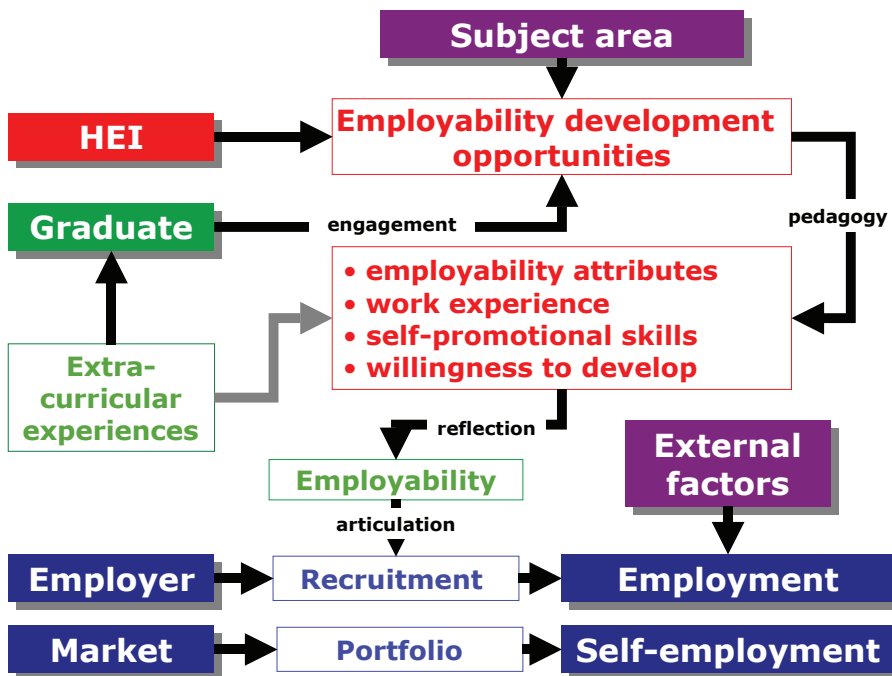
Vuosi	Tapahtuma
2001	Joensuun yliopiston työllistymisseurantajärjestelmän uudistaminen alkaa.
2002	Kyselylomakkeen suunnittelu, esitestaus ja muutokset. Kyselyn postitus vuonna 2001 valmistuneille huhtikuussa 2002. Tutkimusraportti Puhakka & Tuominen (2002): <i>Joensuun yliopistosta vuonna 2001 valmistuneiden työllistyminen</i> , jota tehtäessä havaitaan muutostarpeita lomakkeeseen.
2003	Uusittu kyselylomake postitetaan huhtikuussa 2003 edellisenä vuonna valmistuneille. Kalvosarja tuloksista. Lieviä muutostarpeita lomakkeeseen havaitaan kalvosarjan analyysistä tehdyssä. Ajatus omista jatko-opinnoista. Jatko-opintojen suorittaminen alkaa.
2004	Lomakkeeseen pieniä muutoksia, jonka jälkeen lomake säilyy käytännössä muuttumattomana vuosina 2003–2006 valmistuneille. Aineiston keruu väitöskirjaa varten alkaa. Uusitut kyselyt postitetaan huhtikuussa 2004 edellisenä vuonna valmistuneille. Kalvosarja tuloksista. Kyselylomakkeen mukana menee haastattelupyyntö. Haastattelurunkoa oli hiottu kolmella esihaastattelulla. Teemahaastattelut 17 hengen ryhmälle, eri puolilla Suomea, ensimmäinen kierros. Aarresaari-verkoston uraseuranta-lomakkeen suunnittelu. Ensimmäinen uraseurantakysely, viidestä yliopistosta vuonna 1999 valmistuneille toteutetaan lokakuussa 2004.
2005	Kyselyt postitetaan huhtikuussa 2005 edellisenä vuonna valmistuneille. Raportti aiemmasta, yhdistetystä aineistosta, Puhakka & Tuominen (2002): <i>Joensuun yliopistosta vuosina 2001–2003 valmistuneiden työllistyminen</i> . Teemahaastattelut 17 hengen ryhmälle, eri puolilla Suomea, toinen kierros. Uraseurantakysely vuonna 2000 valmistuneille lokakuussa 2005.
2006	Kyselyt postitetaan huhtikuussa vuonna 2005 valmistuneille. Julkaisu aiemmasta, yhdistetystä uraseuranta-aineistosta: Puhakka & Tuominen (2006): <i>Viisi vuotta myöhemmin. Joensuun yliopistosta vuosina 1999–2000 valmistuneiden maistereiden ja lastentarhanopettajien työllistyminen</i> . Uraseurantakysely vuonna 2001 valmistuneille lokakuussa 2006.
2007	Kyselyt postitetaan huhtikuussa vuonna 2006 valmistuneille. Uraseurantakysely vuonna 2002 valmistuneille lokakuussa 2007.

2008	Teemahaastattelut 16 hengen ryhmälle, eri puolilla Suomea, kolmas kierros. Uraseurantakysely vuonna 2001 valmistuneille lokakuussa 2008. Julkaisu aiemmasta, yhdistetystä Joensuun ja Kuopion yliopiston uraseuranta-aineistosta: Tuominen, Rautopuro & Puhakka (2008) <i>Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin.</i>
2009	Jatko-opintoja. Artikkelit <i>Varhainen Mato linnun nappaa</i> -ilmestyy. Kasvatustieteen lisensiaattityö <i>Liikkuvuutta ja paikanottoa</i> hyväksytään.
2010	Jatko-opintoja, artikkeliaihiota.
2011	Jatko-opintoja. Artikkelit <i>Paluu Nokian taakse</i> ja <i>Maistereiden työllistymisvaikeudet</i> ilmestyvät.
2012	Artikkeli <i>Henkilökohtaiset ominaisuudet maistereiden työllistymisessä</i> ilmestyy. Väitöskirjan yhteenveto-osuus. Väitöskirja esitarkastukseen.
2013	Väitös.

LIITE 2A JA B. *Harveyn alkuperäiset kuviot.*

Liite 2a: "Magic bullet" model of employability. Harvey (2001).

Liite 2b: A model of graduate employability development. Harvey (2002).

LIITE 3. Perustiedot haastateltavista.

Koodi-nimi	Tutkinto ja pääaine	Ikä valmistuessa	Ammattinimike, kesäkuussa vuosi valmistumisen jälkeen
Aaro	FM, Englannin kieli	26 v	Speech specialist
Anu	FM, Suomen kieli	24 v	Tutkija
Elina	KM, Kasvatustiede	47 v	Laaja-alainen erityisopettaja
Heidi	YTM, Sosiologia	26 v	Tutkija
Jaana	KM, Kasvatustiede	26 v	Amanuenssi
Jatta	FM, Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus	25 v	Kesäkurssin opettaja/työtön
Jutta	KM, Kotitaloustiede	29 v	Kuluttajaneuvoja
Kiira	FM, Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus	26 v	Kielten tuntiopettaja
Kirsi	KM. Kasvatustiede	25 v	Museo-opas. Lisäksi käännöstyöt freelancerina.
Liisa	FM, Venäjän kieli	28 v	Markkinointi- ja kehityspäällikkö
Linda	KTM, Kauppatieteet, laskentatoimi	35 v	Taloushallinnon kouluttaja
Maiju	FM, Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus	24 v	Kiertävä englannin opettaja
Marko	TM, Teologia	26 v	Seurakuntapastori
Mika	FM, Suomen historia	33 v	Sivistystoimenjohtaja
Oona	FM, Suomen kieli	31 v	Äitiysloma (opettajan työstä)
Sirpa	FM, Saksan kielen kääntäminen ja tulkkaus	30 v	Kielten tuntiopettaja
Tea	TM, Uskonnon pedagogiikka	27 v	Pappi (lapsi- ja nuorisotyö)

LIITE 4. Kyselylomake 1. Vastavalmistuneet. Joensuun yliopiston vuonna 2003 valmistuneille (postitettu huhtikuussa 2004).

KYSELY JOENSUUN YLIOPISTOSTA VUONNA 2003 VALMISTUNEILLE

Kyselyssä selvitetään pääasiallista tilannettasi **huhtikuussa 2004**. Täytä lomake *soveltuvin osin* valitsemalla sopivin vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus sille varattuun tilaan. Valitse *vain yksi vaihtoehto*, ellei toisin mainita.

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoli 1 Mies 2 Nainen
2. Syntymävuosi 19 _____
3. Nykyinen kotikunta _____
4. Kotikunta ennen opintoja Joensuun yliopistossa _____

KOULUTUS

5. Minkä korkeakoulututkinnon suoritit v. 2003? _____
6. Tutkintosi pääaine? _____
7. Tutkintosi suuntautuminen? Esim. luokanopettaja _____
8. Suoritin tutkintoni
1 Joensuussa 2 Savonlinnassa
9. Sivuaineet:
A. Suorititko osana tutkintoasi *opettajan pedagogiset opinnot* (35 ov)?
1 Kyllä 2 En
B. Suorititko osana tutkintoasi sivuaineita (väh. 15 ov) *oman tiedekuntasi ulkopuolelta*?
1 Kyllä 2 En
C. Suorititko osana tutkintoasi sivuaineita (väh. 15 ov) *muista yliopistoista tai korkeakouluista*?
1 Kyllä 2 En

10. Kuinka kauan opiskelit vuonna 2003 suorittamaasi tutkintoon? (poislukien väliuudet tai tauot, esim. vanhempainlomat, armeija)

Noin _____ vuotta _____ kuukautta.

- 11A. Kuinka monta opintoviikkoa suoritit tutkintoosi?

Yhteensä noin _____ opintoviikkoa.

- 11B. Pro gradun / tutkielman arvosana

valitse: app lub.a nsla cl mcl ecl laudatur ?

12. Oletko suorittanut muita ammatti- tai korkea-asteen tutkintoja?

- 1 En ole suorittanut muita tutkintoja
- 2 Suoritin **ennen** yliopisto-opintoja seuraavat tutkinnot:
- 3 Suoritin **samanaikaisesti** yliopisto-opintojen kanssa seuraavat tutkinnot:

Tutkinto _____ Suoritusvuosi _____

13. Hankitko opiskeluaikana *koulutusalaasi liittyvää työkokemusta* (mukaan lukien opintoihin liittyvät työharjoittelujaksot)?

Valitse sopivat vaihtoehdot.

- 1 Olin kokopäivätyössä yhteensä _____ kk.
- 2 Olin osa-aikatyössä yhteensä _____ kk.
- 3 Tein freelancer- tai keikkatöitä.
- 4 En tehnyt alaani liittyviä töitä opiskeluaikana.

TYÖLLISTYMINEN

14. Olitko valmistumishetkellä töissä?

- 1 Olin koulutustani vastaavassa kokopäivätyössä.
- 2 Olin koulutustani vastaavassa osa-aikatyössä.
- 3 Minulla oli työ, joka ei vastannut koulutustani.
- 4 En ollut, mutta minulla oli tiedossa työpaikka.
- 5 En ollut eikä minulla ollut tiedossa työpaikkaa.
- 6 En ollut, aion jatkaa heti opintoja maisterin tutkintoon.
- 7 En ollut, aion jatkaa heti opintoja lisensiaatin tai tohtorin tutkintoon.
- 8 En ollut ja olen valmistumishetkellä jäämässä äitiys- tai vanhempainlomalle tai hoitovapaalle.
- 9 Muuta, mitä?

→ käännä

15. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten pääasiallista toimintaasi huhtikuussa 2004?

- 1 Koulutustani vastaava kokopäivätyö
- 2 Koulutustani vastaava osa-aikatyö, _____ tuntia/viikko
- 3 Työ, joka ei vastaa koulutustani
- 4 Apurahalla työskentely
- 5 Päätoiminen, perustutkintoon johtava opiskelu
- 6 Jatko-opiskelija, tutkijakoulutettava
- 7 Yrittäjä / ammatinharjoittaja
- 8 Freelancer tai keikkatyö
- 9 Työtön
- 10 Tukityöllistetty, työvoimakoulutus tai työharjoittelu työmarkkinatuella
- 11 Äitiys-, isyys- tai vanhempainloma
- 12 Hoitovapaa
- 13 Varusmies- tai siviilipalvelus
- 14 Muu, mikä?

Jos et ole työllistynyt valmistumisesi jälkeen, siirry kysymykseen 26.

16. Mikä seuraavista oli työnantajasi sektori?

- 1 Valtio: yliopisto, korkeakoulu tai Suomen Akatemia
- 2 Muu valtion virasto, laitos tai valtion liikelaitos
- 3 Kunta, kuntayhtymä tai kaupunki
- 4 Seurakunta, seurakuntayhtymä
- 5 Yksityinen yritys
- 6 Oma yritys
- 7 Järjestö / säätiö
- 8 Teen toimeksiantoja tai keikkatoimia
- 9 Muu, mikä?

17. Mikä oli työsuhteesi laji huhtikuussa 2004?

- 1 Pysyvä tai toistaiseksi voimassa oleva
- 2 Määräaikainen tai tilapäinen
- 3 Keikkatyöt
- 4 Tavanomaisesta poikkeava (esim. apurahatutkija, provisiopalkkainen tms.), määrittele työn luonne:

18. Mitä kautta sait tiedon työpaikastasi, jossa työskentelet huhtikuussa 2004?

- 1 Lehti-ilmoitus
- 2 Www.mol.fi -sivusto
- 3 Muu internetsivusto
- 4 Työvoimatoimisto ja/tai työllistäminen --jatkuu-->

- 5 Yliopiston kautta
- 6 Oma-aloitteinen yhteydenotto työnantajaan
- 7 Työnantaja otti yhteyttä minuun
- 8 Opiskeluajan harjoittelu johti työllistymiseen
- 9 Työllistin itse itseni
- 10 Muuta kautta, miten?

19. Arvioi seuraavien tekijöiden merkitystä työpaikkasi saamiseen.

Valitse jokaisesta sopivin vaihtoehto:

- 4 = Erittäin merkittävä
3 = Jossain määrin merkittävä
2 = Ei kovin merkittävä
1 = Ei lainkaan merkittävä
0 = En osaa sanoa

1 Akateeminen tutkinto	4	3	2	1	0
2 Tutkinnon pääaine	4	3	2	1	0
3 Tutkinnon sivuaineet	4	3	2	1	0
4 Tutkinnon antamat ammatilliset pätevyyydet	4	3	2	1	0
5 Opintomenestys	4	3	2	1	0
6 Pro gradun aihe	4	3	2	1	0
7 Oman alan työkokemus	4	3	2	1	0
8 Muu työkokemus	4	3	2	1	0
9 Kansainvälinen työ- tai opiskelukokemus	4	3	2	1	0
10 Muut opinnot tai muu koulutus	4	3	2	1	0
11 Kielitaito	4	3	2	1	0
12 Atk-taidot	4	3	2	1	0
13 Sosiaaliset verkostot, suhteet	4	3	2	1	0
14 Henkilökohtaiset ominaisuudet	4	3	2	1	0
15 Oma aktiivisuus	4	3	2	1	0
16 Järjestö- tai opiskelijatoimintakokemus	4	3	2	1	0
17 Tuttu työpaikka	4	3	2	1	0
18 Harrastukset	4	3	2	1	0
19 Projektiosaaminen	4	3	2	1	0
20 Pro gradun arvosana	4	3	2	1	0
21 Tutkimusmenetelmien hallinta	4	3	2	1	0
22 Sattuma	4	3	2	1	0
23 Muu, mikä?	4	3	2	1	0

20. Vaaditaanko nykyisiin työtehtäviisi korkeakoulututkinto?

- 1 Kyllä, ylempi korkeakoulututkinto.
- 2 Kyllä, alempi korkeakoulututkinto.
- 3 Ei vaadita.
- 4 En osaa sanoa.

21. Miten nykyinen työtehtäväsi vastaa koulutustasi?

- 1 Täysin
- 2 Jokseenkin hyvin
- 3 Jokseenkin huonosti
- 4 Ei lainkaan
- 5 Koulutukseni laaja-alaisuuden vuoksi minun on vaikea määritellä, mitkä työt ovat opintojani vastaavia.
- 6 En osaa sanoa.

22. Miten nykyisen työsi vaativuustaso vastaa koulutustasi?

- 1 Työ vastaa koulutustasoaani.
- 2 Työn vaativuustaso on alhaisempi kuin koulutukseni edellyttäisi.
- 3 Työ on koulutukseeni nähden liian vaativaa.
- 4 En osaa sanoa.

23. Jos olet työssä, joka ei vastaa koulutustasi, mitkä ovat mielestäsi siihen eniten vaikuttaneet tekijät?

Valitse oheisesta listasta kaksi tärkeintä.

Tärkein _____, toiseksi tärkein _____

- 1 En ole hakemisesta huolimatta saanut koulutusalani työtä.
- 2 Koulutusalani työtilanne on niin heikko, ettei työtä ole tarjolla.
- 3 Nykyinen työni kiinnostaa minua enemmän kuin koulutusalaani vastaava työ.
- 4 Työehdot (palkka yms.) ovat paremmat kuin koulutusalaani vastaavassa työssä.
- 5 Muu hankkimani koulutus on ohjannut minut alalle.
- 6 Harrastus tai muu kiinnostus on ohjannut minut alalle.
- 5 Asuinpaikkakunnallani ei ole ollut koulutusta vastaavaa työtä tarjolla enkä ole halunnut ainakaan vielä muuttaa paikkakuntaa.
- 6 Koulutusalaan liittyvän työkokemukseni vähäisyys.
- 7 Taloudellinen pakko vastaanottaa nykyinen työ.
- 10 Muu syy, mikä?

24. Miten luonnehtisit nykyistä toimenkuvaasi?

- 1 Johtaja tai ylin virkamies
- 2 Erityisasiantuntija
- 3 Asiantuntija
- 4 Toimisto- tai asiakaspalveluyöntekijä
- 5 Palvelu-, myynti- tai hoitoyöntekijä
- 6 Maanviljelijä, metsätyöntekijä ym.
- 7 Rakennus-, korjaus- tai valmistustyöntekijä
- 8 Prosessi- tai kuljetustyöntekijä
- 9 Opettaja, opetustyöntekijä
- 10 Muu työntekijä, mikä?

25. Ammattinimikkeesi / työtehtäväsi huhtikuussa 2004?

TYÖTTÖMYYS (Jos et ole ollut valmistumisesi jälkeen työttömänä, siirry kysymykseen 29.)

26. Kuinka monta kuukautta olet ollut työttömänä valmistumisesi jälkeen?

_____ kk

27. Olen ollut työttömänä koko valmistumisen jälkeisen ajan

1 Kyllä 2 En

28. Jos olet ollut valmistumisesi jälkeen työttömänä, arvioi työttömyytesi syitä seuraavien väittämien perusteella.

Valitse kuhunkin väitteeseen sopivin vaihtoehto:

- 4 = Täysin samaa mieltä
3 = Jossain määrin samaa mieltä
2 = Jossain määrin eri mieltä
1 = Täysin eri mieltä
0 = En osaa sanoa

1 En ole löytänyt koulutusta vastaavaa työtä.	4	3	2	1	0
2 Koulutukseni ei ole antanut riittäviä työelämävalmiuksia.	4	3	2	1	0
3 Asuinkunnassani ei ole ollut tarjolla sopivia töitä.	4	3	2	1	0
4 Työsuhteiden väliin on jäänyt työttömyysjaksoja.	4	3	2	1	0
5 En ole löytänyt itseäni kiinnostavaa työtä.	4	3	2	1	0
6 En ole halunnut toimia aktiivisesti työelämässä.	4	3	2	1	0
7 Työttömyyteni on ollut ns. opettajan kesätyöttömyyttä	4	3	2	1	0
8 Muu syy, mikä?	4	3	2	1	0

OPETUKSEN JA OPINTOJEN ARVIOINTIA

29. Jos aloittaisit yliopisto-opintosi nyt, mitä tekisit?

- 1 Suorittaisin nykyisen tutkintoni sellaisenaan.
- 2 Vaihtaisin pääainetta.
- 3 Vaihtaisin sivuainetta tai -aineita.
- 4 Opiskelisin lisää tai laajempia sivuaineita, mitä? _____
- 5 Suorittaisin kokonaan eri tutkinnon.
- 6 En hakeutuisi lainkaan yliopistoon.
- 7 Muuta, mitä? _____

30. Arvioi sen laitoksen opetusta, josta valmistuit.

Valitse kuhunkin väitteeseen sopivin vaihtoehto:

- 4 = Täysin samaa mieltä
3 = Jossain määrin samaa mieltä
2 = Jossain määrin eri mieltä
1 = Täysin eri mieltä
0 = En osaa sanoa

1 Kurssien ja opetuksen sisältö vastasi oppimiselle ja osaamiselle asetettuja tavoitteita.	4	3	2	1	0
2 Tutkintotavoitteet vastasivat työelämän tarpeita.	4	3	2	1	0
3 Opettajien pedagoginen osaaminen oli pääasiallisesti hyvää.	4	3	2	1	0
4 Laitoksellani oli hyvä ja viihtyisä ilmapiiri, joka tuki oppimista.	4	3	2	1	0
5 Opetusmenetelmät ja -materiaali tukivat oppimista.	4	3	2	1	0
6 Opetusjärjestelyt tukivat normaaliaikaista valmistumista ja opintojen sujuvaa etenemistä.	4	3	2	1	0
7 Kurssien suoritusmahdollisuudet olivat riittävän monipuolisia ja vaihtelevia.	4	3	2	1	0
8 Opinnoissa joutui tekemään liikaa töitä suhteessa saatuihin opintoviikoihin.	4	3	2	1	0
9 Opinnot antoivat minulle riittävästi ammatillista itseluottamusta.	4	3	2	1	0
10 Sain haluessani riittävästi ohjausta ja palautetta opintojeni eri vaiheissa.	4	3	2	1	0
11 Mitä kehittämistä laitoksen opetuksessa kokonaisuutena olisi?					

31. Arvioi tähänastisen työmarkkinakokemuksesi perusteella hankkimasi akateemisen koulutuksen ja työllistymisen suhdetta.

Valitse kuhunkin väitteeseen sopivin vaihtoehto:

- 4 = Täysin samaa mieltä
3 = Jossain määrin samaa mieltä
2 = Jossain määrin eri mieltä
1 = Täysin eri mieltä
0 = En osaa sanoa

1 Koulutukseni antaa hyvät mahdollisuudet toimia monenlaisissa tehtävissä.	4	3	2	1	0
2 Laaja yleisosaaminen on ollut työllistymiseni kannalta tärkeämpää kuin kapean alueen syvälinen osaaminen.	4	3	2	1	0
3 Akateeminen tutkinto on ollut kohdallani huono investointi työllistymisen kannalta	4	3	2	1	0
4 Pystyn hyödyntämään koulutusalani teoreettista osaamista työssäni.	4	3	2	1	0
5 Pystyn hyödyntämään koulutusalani käytännön osaamista työssäni.	4	3	2	1	0
6 Koulutukseni oli liian teoreettista.	4	3	2	1	0
7 Koulutukseni oli liiaksi eristäytynyt työelämästä.	4	3	2	1	0
8 Yliopistotutkinnon suorittaneiden osaamista arvostetaan työelämässä.	4	3	2	1	0
9 Tutkintoni on arvostettu työnantajien keskuudessa.	4	3	2	1	0
10 Akateemisen koulutukseni arvostus näkyy hyvänä palkkatasona.	4	3	2	1	0
11 Akateemisen tutkinnon suorittaminen on ollut kohdallani taloudellisesti kannattavaa.	4	3	2	1	0

32. Omat kommentit:

Huomioithan haastattelupyynnön, kiitos vastauksestasi.

LIITE 5. Kyselylomake 2. Uraseuranta. Joensuun yliopiston vuonna 2003 valmistuneille (postitettu lokakuussa 2008).

Ura- ja työmarkkinaseuranta vuonna 2003 Joensuun yliopistosta valmistuneille

Ks. täyttöohjeet saatelomakkeesta

TAUSTATIEDOT

A. Sukupuoli 1 Mies 2 Nainen

B. Syntymävuotesi 19 _____

C. Nykyinen asuinkuntasi? _____

D. Asuinkuntasi ennen yliopisto-opintojen aloittamista? _____

(esim. Imatra)

E. Minkä korkeakoulututkinnon suorittit vuonna 2003?

- 1 _____ maisteri
2 Kasvatustieteiden kandidaatti (=LTO)

F. Tiedekunta, jossa suorittit tutkintosi vuonna 2003?

- 1 Humanistinen 4 Metsätieteellinen
2 Kasvatustieteiden 5 Yhteiskuntatieteiden
3 Matem.-luonnontiet. 6 Teologinen

G. Paikkakunta, jolta valmistuit?

- 1 Joensuu 2 Savonlinna (KVL ja SOKL)

H. Tutkintosi pääaine? (esim. yhteiskuntapolitiikka)

I. Tutkintosi suuntautuminen? (jos sitä oli; esim. luokan-, tai aineenopettaja, kemistitutkija jne.)

J. Suorittitko osana tutkintoasi *opettajan pedagogiset opinnot* (35 ov)?

- 1 Kyllä 2 En

K. Valmistumisajankohtasi? (esim. kesäkuu) Ympyröi:

Tam hel maa huh tou kesä hei elo syys loka mar jou

L. Äidinkielesi?

- 1 Suomi 2 Ruotsi 3 Muu _____?

KOULUTUS- JA TYÖHISTORIA

1. Oletko osallistunut koulutukseen vuonna 2003 suorittamasi tutkinnon jälkeen? *Valitse sopivat vaihtoehdot.*

- 1 Olen osallistunut työnantajan järjestämään tai kustantamaan koulutukseen.
2 Olen osallistunut työvoimakoulutukseen.
3 Olen osallistunut/suorittanut ammatillisen erikoistumiskoulutuksen, pätevöitymiskoulutuksen tms., -mikä koulutus? _____
4 Olen suorittanut opintoja tähtäämässä toinen korkeakoulututkinto, ala ja tutkinnon mahdollinen valmistumisvuosi? _____
5 Olen suorittanut tieteellisiä/taiteellisia jatko-opintoja, ala ja tutkinnon mahdollinen valmistumisvuosi? _____
6 Olen suorittanut muun koulutuksen tai tutkinnon, minkä? _____
7 En ole osallistunut koulutukseen.

2. Jos valitsit edellisestä kysymyksestä kohdan 4 tai 5, mikä oli tärkein perusteesi toisen korkeakoulututkinnon tai jatkotutkinnon suorittamiseen?

3. Kuinka kauan yhteensä olet ollut työssä valmistumisesi jälkeen?

_____ v _____ kk, josta yliopistollista koulutustasoaani vastaavassa työssä _____ v _____ kk

4. Kuinka monen työnantajan palveluksessa olet ollut valmistumisesi jälkeen (mukaan lukien nykyinen työnantajasi)? _____ kpl

5. Kuinka monessa erillisessä työ- tai virkasuhteessa olet ollut valmistumisesi jälkeen (jokainen määräaikainen työ- ja virkasuhde erikseen)? _____ kpl

6. Oletko valmistumisesi jälkeen

a) toiminut yrittäjänä/ammattinharj./freelancerina?

- 1 En 2 Kyllä, _____ v _____ kk.

b) ollut perhevapaiden vuoksi poissa työelämästä?

- 1 En 2 Kyllä, _____ v _____ kk.

c) ollut apurahatutkijana?

- 1 En 2 Kyllä, _____ v _____ kk.

d) ollut päätoimisena opiskelijana?

- 1 En 2 Kyllä, _____ v _____ kk.

7. Oletko ollut työttömänä valmistumisesi jälkeen?

- 1 En ole ollut työttömänä.
2 Kyllä, _____ kertaa, yhteensä _____ v _____ kk

8. Jos Sinulla on ollut valmistumisesi jälkeen työllistymisvaikeuksia, arvioi missä määrin seuraavat tekijät ovat vaikeuttaneet työllistymistäsi:

Ympyröi sopivin vaihtoehto:

1 = ei lainkaan, 2 = vain vähän, 3 = jonkin verran,
4 = melko paljon, 5 = paljon, 6 = erittäin paljon

1 Työkokemuksen puute	1	2	3	4	5	6
2 Puutteelliset työnhakutaidot	1	2	3	4	5	6
3 Suhdeverkostojen puute	1	2	3	4	5	6
4 Tutkinto ja sen aineyhdistelmä	1	2	3	4	5	6
5 Tutkinnon huono tunnettuus	1	2	3	4	5	6
6 Alan heikko työmarkkinatilanne	1	2	3	4	5	6
7 Alueellinen työmarkkinatilanne	1	2	3	4	5	6
8 Katkot määräaikaisissa työsuhteissa	1	2	3	4	5	6
9 Puutteellinen työelämä tietous	1	2	3	4	5	6
10 Epätietoisuus omista tavoitteista	1	2	3	4	5	6
11 Epävarmuus omasta osaamisesta	1	2	3	4	5	6
12 En ole löytänyt itseäni kiinnostavaa työtä	1	2	3	4	5	6
13 Sukupuoli	1	2	3	4	5	6
14 Perheeseen tai muu elämäntilanteeseen liittyvä syy	1	2	3	4	5	6
15 Valmistumisajankohta	1	2	3	4	5	6
16 Muu, mikä?	1	2	3	4	5	6

TILANNE VALMISTUMISHETKELLÄ

9. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tilannettasi valmistumishetkellä?

- 1 Työssä
- 2 Työtön työnhakija
- 3 Päätoiminen opiskelu (johtaa tutkimoon tai arvosanaan)
- 4 Perhevapaa (äitiys-/isyys-/vanhempain-/hoitovapaa)
- 5 Työskentely apurahalla
- 6 Muu, mikä?

10. Jos et valmistumishetkelläsi ollut töissä, kuinka pitkä aika valmistumishetken jälkeen kului siihen, kun aloitit ensimmäisessä työssä?

Aloitin ensimmäisen työn _____ v _____ kk valmistumiseni jälkeen.

ENSIMMÄINEN TYÖPAIKKA VALMISTUMISEN JÄLKEEN

Seuraavat kysymykset (11–18) koskevat ensimmäistä työpaikkaasi vuonna 2003 suorittamasi tutkinnon jälkeen. Kyseinen työ on voinut alkaa jo ennen valmistumishetkeä.

11. Mikä oli ensimmäisen työpaikkasi työsuhteen luonne?

- 1 Vakituinen kokopäivätyö
- 2 Määräaikainen kokopäivätyö
- 3 Osa-aikatyö, _____ tuntia/viikko
- 4 Itsenäinen yrittäjä/ammattinharjoittaja/freelancer
- 5 Työllistetty/työharjoittelu

12. Mikä oli ensimmäinen päätyönantajasi?

- 1 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö (esim. Itella Oyj, Oy Yle Ab), yli 250 työntekijää
- 2 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö, 50–249 työntekijää
- 3 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö, alle 50 työntekijää
- 4 Kunta, kuntayhtymä, kunnallinen liikelaitos, ammattikorkeakoulu
- 5 Valtio, valtion liikelaitos
- 6 Järjestö, seurakunta, säätiö tai vastaava, itsenäinen julkisoikeudellinen laitos tai yhteisö (esim. Eläketurvakeskus, Työterveyslaitos, Kela, Suomen Pankki)
- 7 Oma yritys, vastaanotto, toiminimi tms.
- 8 Muu, mikä?

13. Millä paikkakunnalla ensimmäinen työpaikkasi sijaitsi?

14. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten ensimmäisen päätyösi tehtävien luonnetta? Valitse yksi vaihtoehto.

- 1 Tutkimus
- 2 Opetus tai kasvatustyö
- 3 Johto- ja esimiestehtävät
- 4 Konsultointi tai koulutus
- 5 Asiakastyö/potilastyö
- 6 Markkinointi ja myynti
- 7 Suunnittelu-, kehitys- tai hallintotehtävät
- 8 Viestintä- ja mediatyö
- 9 Toimisto- ja esikuntatehtävät (huom! jatkuu ->)
- 10 Taiteellinen työ

- 11 Lainopillinen työ
- 12 Kirkollinen työ
- 13 Rahoituksen ja taloushallinnon tehtävät
- 14 Muu, mikä?

15. Mikä oli ensimmäisen työpaikan ammatti-, tehtävä- tai virkanimikkeesi?

16. Oliko ylempi (LTO-tutkinnon suorittaneilla alempi) korkeakoulututkinto vaatimuksena ensimmäiseen työpaikkaasi?

- 1 Ei 2 Kyllä 3 En tiedä

17. Miten hyvin pystyit hyödyntämään yliopistossa oppimiasi asioita ensimmäisessä työssäsi?

- 1 En voinut hyödyntää juuri lainkaan.
- 2 Jonkin verran / osittain.
- 3 Hyödynsin jatkuvasti.

18. Miten hyvin ensimmäinen työsi vastasi vaativuustasoltaan yliopistollista koulutustasi?

- 1 Työn vaativuustaso oli koulutustasoaani selvästi alhaisempi.
- 2 Työn vaativuustaso oli koulutustasoaani osittain alhaisempi
- 3 Työ vastasi hyvin koulutustasoaani.
- 4 Työ oli koulutukseeni nähden vaativampaa.

TILANNE TÄLLÄ HETKELLÄ

19. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tilannettasi tällä hetkellä?

- 1 Vakituinen kokopäivätyö
- 2 Määräaikainen kokopäivätyö
- 3 Osa-aikatyö _____ tuntia/viikko
- 4 Itsenäinen yrittäjä/ammattinharjoittaja/freelancer
- 5 Työllistetty/työharjoittelu
- 6 Työtön työnhakija, edell. työ päättyi (kk/v): _____/_____
- 7 Työvoimakoulutus tai vastaava
- 8 Päätoiminen opiskelu (johtaa tutkimoon tai arvosanaan)
- 9 Perhevapaa (äitiys-/isyys-/vanhempain-/hoitovapaa)
- 10 Työskentely apurahalla
- 11 Muu, mikä?

Ohje:

Vastaa seuraaviin kysymyksiin (20–32) **NYKYISEN PÄÄTYÖSI** perusteella. Jos olet esim. perhe- tai opintovapaalla, vastaa sen työpaikan perusteella, josta jäit vapaalle. Jos olet yrittäjä, ammatinharjoittaja tai freelancer, vastaa kysymyksiin soveltuvin osin. Jos et ole tällä hetkellä töissä tai et ollut töissä jädessäsi esim. perhevapaalla, voit siirtyä viimeiselle sivulle kysymykseen 33.

20. Mikä on päätyönantajasi?

- 1 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö (esim. Itella Oyj, Oy Yle Ab), väh. 250 työntekijää
- 2 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö, 50–249 työntekijää
- 3 Yksityinen yritys tai valtionyhtiö, alle 50 työntekijää
- 4 Kunta, kuntayhtymä, kunnallinen liikelaitos, ammattikorkeakoulu
- 5 Valtio, valtion liikelaitos
- 6 Järjestö, seurakunta, säätiö tai vastaava, itsenäinen julkisoikeudellinen laitos tai yhteisö (esim. Eläketurvakeskus, Työterveyslaitos, Kela, Suomen Pankki)
- 7 Oma yritys, vastaanotto, toiminimi tms.
- 8 Muu, mikä?

21. Millä paikkakunnalla työpaikkasi sijaitsee?

22. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten päätyötäsi tällä hetkellä? Valitse yksi vaihtoehto.

- 1 Tutkimus
- 2 Opetus tai kasvat
- 3 Johto- ja esimiestehtävät
- 4 Konsultointi tai koulutus
- 5 Asiakastyö/potilastyö
- 6 Markkinointi ja myynti
- 7 Suunnittelu-, kehitys- tai hallintotehtävät
- 8 Viestintä- ja mediatyö
- 9 Toimisto- ja esikuntatehtävät
- 10 Taiteellinen työ
- 11 Lainopillinen työ
- 12 Kirkollinen työ
- 13 Rahoituksen ja taloushallinnon tehtävät
- 14 Muu, mikä?

23. Mikä on ammatti-, tehtävä- tai virkanimikkeesi?

24. Oliko ylempi (LTO-tutkinon v. 2003 suorittaneilla alempi) korkeakoulututkinto vaatimuksena nykyiseen työhösi?

- 1 Ei 2 Kyllä 3 En tiedä

25. Miten hyvin voit hyödyntää yliopistossa oppimiasi asioita nykyisessä työssäsi?

- 1 En voi hyödyntää juuri lainkaan.
- 2 Jonkin verran / osittain.
- 3 Hyödynnän jatkuvasti.

26. Miten hyvin nykyinen työsi vastaa vaativuustasoltaan yliopistollista koulutustasi?

- 1 Työn vaatavuustaso on koulutustasoani selvästi alhaisempi.
- 2 Työn vaatavuustaso on koulutustasoani osittain alhaisempi
- 3 Työ vastaa hyvin koulutustasoani.
- 4 Työ on koulutukseeni nähden vaativampaa.

27. Mikäli työ ei vastaa hyvin koulutustasoasi, mikä on tärkein syy työn vastaanottamiseen?

Valitse yksi vaihtoehto.

- 1 Jatkan työssä, jossa olin jo ennen valmistumistani.
- 2 En ole saanut koulutustasoani vastaavaa työtä.
- 3 Työ on mielenkiintoisempaa.
- 4 Palkka ja/tai työehdot ovat paremmat.
- 5 Muu koulutus on ohjannut minut nykyisiin tehtäviini.
- 6 En ole halunnut toimia koulutustasoani vastaavissa töissä.
- 7 Muu syy, mikä?

28. Minkä suuruinen on/oli bruttopalkkasi lokakuussa 2008 säännölliset lisät, luontoisetujen verotusarvot ja ylityökorvaukset mukaan lukien?

Jos olet yrittäjä, ammatinharjoittaja tai freelancer, merkitse keskimääräisen kuukaustulosi suuruus.

€/kk

29. Arvioi tyytyväisyyttäsi nykyiseen työhösi seuraavien väittämien perusteella:

Ympyröi sopivin vaihtoehto:

1 = täysin eri mieltä, 2 = eri mieltä, 3 = hieman eri mieltä, 4 = hieman samaa mieltä, 5 = samaa mieltä, 6 = täysin samaa mieltä

1 Työni on mielenkiintoista.	1	2	3	4	5	6
2 Työni mahdollistaa urallan etenemisen.	1	2	3	4	5	6
3 Työni mahdollistaa osaamiseni kehittämisen.	1	2	3	4	5	6
4 Työtehtäväni ovat monipuolisia.	1	2	3	4	5	6
5 Työni on itsenäistä ja vastuullista.	1	2	3	4	5	6
6 Työni tarjoaa sopivasti haasteita.	1	2	3	4	5	6
7 Työni on henkisesti liian kuormittavaa.	1	2	3	4	5	6
8 Työtä on liikaa.	1	2	3	4	5	6
9 Työsuhteeni jatkuvuus on epävarmaa.	1	2	3	4	5	6
10 Pystyn pitämään tasapainossa työn ja muut elämäalueet.	1	2	3	4	5	6
11 Olen tavoitteideni mukaisella työuralla.	1	2	3	4	5	6

Vastaa kysymyksiin 30–32, jos olet tällä hetkellä määräaikaisessa työ- tai virkasuhteessa. Muussa tapauksessa siirry suoraan kysymykseen 33.

30. Mikä on tärkein peruste työ- tai virkasuhteesi määräaikaisuuteen? Valitse yksi vaihtoehto.

- 1 Työn luonne (esim. projekti- tai kausiluontoisuus)
- 2 Sijaisuus
- 3 Avoimen viran/toimen hoito
- 4 Tehtävää ei ole haluttu vakinaistaa.
- 5 Työ on määräaikainen omasta aloitteestani.
- 6 En tiedä työni määräaikaisuuden perustetta.
- 7 Muu, mikä?

31. Kuinka pitkäksi ajaksi nykyinen määräaikainen työ- tai virkasuhteesi on solmittu?

_____ v _____ kk

32. Oletko valmistumisesi jälkeen ollut useissa peräkkäisissä määräaikaissa työ- tai virkasuhteissa saman työnantajan palveluksessa?

1 En 2 Kyllä, lukumäärä: _____

33. Työmarkkinakokemuksesi perusteella, mihin opiskeluun liittyviin tietoihin ja taitoihin kehottaisit tällä hetkellä opiskelevia erityisesti perehtymään?

34. Miten tyytyväinen olet vuonna 2003 suorittamaasi tutkintoon työurasi kannalta?

Ympyröi sopivin vaihtoehto:

1 = erittäin tyytymätön
2 = tyytymätön
3 = hieman tyytymätön
4 = melko tyytyväinen
5 = tyytyväinen
6 = erittäin tyytyväinen

Perustelut:

35. Kuinka tärkeitä seuraavat tiedot ja taidot ovat nykyisessä työssäsi? Miten hyvin yliopisto-opiskelu kehitti kyseisiä työelämävalmiuksia? *Jos et ole tällä hetkellä työelämässä, arvioi viimeisimmän työpaikkasi mukaan. Ympyröi jokaisesta sopivimmat vaihtoehdot.*

Kuinka tärkeitä seuraavat tiedot ja taidot ovat nykyisessä työssäsi?

1 = ei lainkaan tärkeä, 2 = vain vähän merkitystä,
3 = jonkin verran merkitystä, 4 = melko tärkeä,
5 = tärkeä, 6 = erittäin tärkeä

Miten hyvin yliopisto-opiskelu kehitti kyseisiä työelämävalmiuksia?

1 = erittäin puutteellisesti, 2 = puutteellisesti,
3 = melko puutteellisesti, 4 = melko hyvin,
5 = hyvin, 6 = erinomaisesti

1 Oman alan teoreettinen osaaminen	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
2 Analyttiset, systemaattisen ajattelun taidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
3 Tiedonhankintataidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
4 Ongelmanratkaisutaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
5 Ryhmätyötaitot ym. sosiaaliset taidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
6 Neuvottelutaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
7 Organisointi- ja koordinoitaitaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
8 Esiintymistaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
9 Projektinhallintataidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
10 Lainsäädännön tuntemus	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
11 Taloussuunnittelu ja budjetointi	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
12 Yritystoiminnan perusteiden tuntemus	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
13 Tieto- ja viestintätekniikan taidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
14 Viestintä suomen kielellä	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
15 Viestintä ruotsin kielellä	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
16 Viestintä englannin kielellä	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
17 Viestintä muilla kielillä, millä? _____	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
18 Esiintymistaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6
19 Opetus-, koulutus- ja ohjaustaidot	1	2	3	4	5	6	1	2	3	4	5	6

Kiitos vastauksistasi!

Tähän voit halutessasi kirjoittaa lisätietoja. Voit myös kommentoida kyselylomaketta. Tarvitessasi lisää tilaa avovastauksille, voit käyttää saatelomakkeen kääntöpuolta.

Artikkelit

Väitöstutkimus sisältää seuraavat artikkelit, jotka ovat tässä tutkimuksessa julkaisujärjestyksessä ja muuttamattomina.

Artikkelit on julkaistu alkuperäisjulkaisijoiden luvalla.

*Artikkeli on referee-arvioitu.

** Artikkeli on kahden nimettömän asiantuntijan arvioima.

I VARHAINEN MATO LINNUN NAPPAA? OPISKELUAJAN YHTEYS VASTAVALMISTUNEIDEN MAISTEREIDEN TYÖMARKKINATILANTEeseen*

Visa Tuominen, Juhani Rautopuro & Antero Puhakka (2009). Teoksessa Timo Aarrevirta & Taina Saarinen (toim.) Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8.2008. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopistopaino, 189–208.

II PALUU NOKIAN TAAKSE – MAISTEREIDEN ASUIN- JA TYÖPAIKKOJEN SIJAINTI VIISI VUOTTA VALMISTUMISEN JÄLKEEN*

Visa Tuominen (2011). Julkaisussa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta. Suomen akateemiset rekrytointipalvelut, Aarresaari-verkosto. Juvenes-Print, Tampereen yliopistopaino, 87–107.

III MAISTEREIDEN TYÖLLISTYMISSVAIKEUDET**

Visa Tuominen, Juhani Rautopuro & Antero Puhakka (2011). *Työpoliittinen aikakauskirja* 54 (3), 5–21.

IV HENKILÖKOHTAISET OMINAISUUDET MAISTEREIDEN TYÖLLISTYMISSÄ*

Visa Tuominen (2012). *Tiedepoliittikka* 37 (1), 33–42.

Varhainen mato linnun nappaa?

Opiskeluajan yhteys vastavalmistuneiden maistereiden työmarkkinatilanteeseen

Artikkelissa selvitetään, millainen yhteys on ylemmän korkeakoulututkinnon (= maisteri) suorittamiseen käytetyllä ajalla ja työmarkkinatilanteella. Kannattaako opiskelijan siis työllistymismissä valmistua nopeasti?

Tarkastelemme Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2006 valmistuneiden maistereiden työmarkkinatilannetta valmistumisvuotta seuraavassa huhtikuussa. Rajaamme tarkasteluun vain ne maisterit ($n = 1\,181$), joilla ei ollut muita aiempia tai yhtä aikaa suoritettuja korkea-asteen tutkintoja. Opiskeluun käytetty aika jaettiin kolmeen luokkaan. Nopeiksi luokiteltiin ne, jotka olivat omasta tiedekunnastaan valmistuneiden nopeimmassa neljänneksessä, vastaavasti pitkään opiskelleisiin kuuluu eniten opiskeluihinsa aikaa käyttänyt neljännes. Artikkelissa tarkastellaan valmistumisnopeutta myös suhteessa professio–generalisti-tutkintojakoon.

Tulokset osoittavat, että pitkään opiskelleet generalistimaisterit kohtaavat vaikeuksia työuransa alussa. Useampi kuin joka viides (22 %) hitaasti opiskellut generalistimaisteri oli työttömänä tai tukityöllistettynä valmistumista seuraavan vuoden huhtikuussa, kun professiomaistereista samassa tilanteessa oli vain 5 %. Hitaasti opiskelleista generalisteista vain puolet (49,4 %) pitää nykyisiä työtehtäviään koulutustasoa vastaavina, ja koulutustasoaan alhaisempina niitä piti lähes neljä kymmenestä (38,2 %). Vastaavasti hitaasti opiskelleista professiomaistereista 82,8 % pitää työtehtäviään koulutustasoa vastaavina, koulutustasoaan alhaisempana vain 7 %.

Asiasanat: työmarkkinat, akateeminen työvoima, opintojen kesto, työllistyminen, työhön sijoittuminen, tutkinnon suorittaneet

Johdanto

Jos on pahuksen pitkään opiskellut, eikä pysty osoittamaan, ettei ole opiskeluaikana tehnyt muuta kuin syönyt ja nukkunut, niin se ei näytä työnantajan näkökulmasta hyvältä. Tokmanni-konsernin toimitusjohtaja Kyösti Kakkonen, Niirasen (2008) mukaan.

Suomessa kuten laajemminkin kansainvälisesti on vannottu koulutustason nostamisen nimiin. Maailmanlaajuisen tietovallankumouksen vuoksi työtehtävissä väitetään tarvittavan entistä enemmän taitoja, joita saavutetaan vain yliopistokoulutuksessa (Grubb ja Lazerson 2005; Tynjälä ym. 2004, 91–93). Yhdeksi yliopistolaitoksen keskeisistä tehtävistä muodostuukin osaavan työvoiman uusintaminen työmarkkinoille. Eri puolilla Eurooppaa yliopistot yrittävät reagoida vaatimuksiin opettaa yhä suurempia opiskelijaryhmiä yhä pienemmillä kustannuksilla ja samalla vastata nopeasti kehittyvän yhteiskunnan tarpeisiin (Ducrotoy 2001, 239). Yhtäaikaisesti tulisi taata sekä valmistuneiden tutkintojen korkeatasoisuus että lisätä opiskelijoiden työllistettävyyttä, liikkuvuutta ja lyhentää opiskeluaikoja – vastata siis Bolognan julistuksen (1999) ja Lontoon Communiqué (2007) haasteisiin. Opetusministeriö kaavailee korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen yhdeksi indikaattoriksi työllistymistä ja sitä kautta yliopistojen työelämäkytkennät tulevat nousemaan entistä enemmän esille myös Suomessa (Opetusministeriö 2008).

Suomessa huoli korkeakoulutuksen pitkistä opintoajoista ei suinkaan ole uusi ilmiö. Ensimmäisen kerran keskustelua pidentyneistä opintoajoista on Merenluodon (2005, 9–10) mukaan käyty jo 1800-luvun puolella. Sen jälkeen aiheeseen on palattu tasaisin väliajoin (ks. tarkemmin Lempinen 2001). Ylempään korkeakoulututkintoon käytettävissä olevaa opintoaikaa on pyritty lyhentämään sekä kiinnittämällä huomiota henkilökohtaiseen opintojen ohjaukseen että rajaamalla opintoaikoja (Laki yliopistolain muuttamisesta 556/2005). Olemme artikkelissamme kiinnostuneita siitä, millainen yhteys on ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamiseen käytetyllä ajalla ja pian valmistumisen jälkeisellä työmarkkinatilanteella.

Tutkimustehtävä ja aineisto

Tarkastelemme Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2006 ylemmän korkeakoulututkinnon (jatkossa maisteri) suorittaneiden opiskeluajan yhteyttä työmarkkinatilanteeseen sekä työllistymisen tarkoituksenmukaisuuteen. Kartoitamme työmarkkinatilannetta valmistumisvuoden jälkeisessä huhtikuussa postikyselyn pohjalta. Aineisto on kerätty puolistrukturoidulla lomakkeella, joka perustuu alun perin AKAVA:n LAASER-hankkeen kokemuksiin (Suutari 2003). Poikkileikkaustutkimuksen tarkasteluajankohta on kunkin valmistumisvuoden (2003–2006) jälkeinen huhtikuu, jolloin valmistumisesta oli kulunut 4–15 kuukautta. Tätä tutkimusta varten yhdistimme eri vuosien aineistot.

Vuosina 2003–2006 Joensuun yliopistossa suoritettiin yhteensä 2 594 maisterin tutkintoa. Naisia tutkinnon suorittaneista oli 1 836 (71 %). (KOTA -tietokanta) Kysely lähetettiin 2 491 henkilölle, sillä 103 valmistunutta (3,9 %) jäi kyselyn tavoittamattomiin muun muassa osoite-eston tai virheellisten osoitetietojen vuoksi. Kyselyyn vastasi yhteensä 1 681 vuosina 2003–2006 valmistunutta maisteria. Vastausprosentti suoritetuista tutkinnoista laskettuna on 64,8 %.

Olemme rajanneet pois ne vastanneet ($n = 502$; 29,8 %), joilla oli jo aiemmin suoritettuna jokin toinen korkea-asteen tutkinto tai jotka suorittivat sellaista yliopisto-opintojensa ohella. Näistä tutkinnoista 89 % oli suoritettu ennen nykyisten opintojen aloittamista vuosina 1960–2004. Yleisin toisista korkean asteen tutkinnoista oli nykyistä AMK-tutkintoa vastaava tutkinto (37 %), tyypillisimmin tradenomi. Aiemmin suoritetuista yliopistotutkinnoista oli puolestaan yleisin lastentarhanopettajan tutkinto (36 %). Näiden opiskelijoiden poisrajaamista perustelemme sillä, että a) he voisivat olla aiemmin tai yhtä aikaa suoritettuna tutkinnon mukaisissa työtehtävissä, b) henkilöt, joilla on jo korkea-asteen tutkinto ennen yliopistoon tuloa, valmistuvat nopeammin kuin suoraan opiskelemaan tulevat ja c) samanaikaisesti toista korkea-asteen tutkintoa suorittavat valmistuvat puolestaan muita hitaammin (Puhakka ym. 2007).

Rajauksen jälkeen tarkasteluun jää 1 181 maisteria, jotka muodostavat 45,5 % vuosina 2003–2006 Joensuun yliopistossa maisterin tutkinnon suorittaneista. Tarkasteltavassa joukossa on miehiä 28 % ja naisia 72 %, joten kaikkiin tutkinnon suorittaneisiin verrattuna naisilla on rajatussa ryhmässä yhden prosenttiyksikön ”yliedustus.

Jaoimme vastanneet tiedekuntakohtaisten opintoaikojen mukaisesti nopeisiin (alakvartiili, nopein 25 %), keskimääräiseen opiskelu aikaan sekä hitaisiin (yläkvart-

tiili, hitain 25 %). Opiskeluihin käytetty todellinen tehollinen aika pyydettiin ilmoittamaan siten, että vastaajat jättivät huomiotta välivuodet ja tauot, esimerkiksi varusmiespalvelus tai perhevapaat. Vastaavaa jaottelua on aiemmin käyttänyt Hämläinen (2003). Tässä tutkimuksessa jako nopeisiin, keskimääräisiin ja hitaisiin on tehty nimenomaan tiedekunnittain, sillä kaikista vastaajista lasketut opintoaikojen kvartiilit olisivat vääristäneet tulkintoja tiedekuntien opintoaikojen erojen vuoksi (ks. taulukko 2 tässä artikkelissa).

Artikkelissa tarkastelemme professio- ja generalistimaistereiden työmarkkinatilannetta ja työllistymisen tarkoituksenmukaisuutta pian valmistumisen jälkeen ja vertaamme generalisti- ja professiomaistereita paitsi toisiinsa myös oman ryhmänsä sisällä. Generalistimaisterilla tarkoitamme Rouhelon (2006) määrittelyn mukaista koulutusta, joka ei tutkintoon sisältyvänä anna erityistä kelpoisuutta, esimerkiksi filosofian maisterin tutkinto ilman opettajankelpoisuutta. Joensuun yliopistossa professiokoulutus tarkoittaa käytännössä koulutuksen tuottamaa aineenopettajan, luokanopettajan tai psykologin pätevyyttä. Aineistossa professioryhmä koostuu lähes täysin jommankumman opettajatutkinnon suorittaneista (95,6 %), kun psykologeja on vain 4,4 %.

Aineiston analyysi ja rajoitteet

Analysoimme aineiston tilastollisin menetelmin. Kuvaamme valmistuneita perinteisin graafein (esimerkiksi pylväskuviot), frekvenssi- ja prosenttijakaumien avulla sekä tavallisimpia keski- ja hajontalukuja hyödyntäen. Suurin osa mitatuista muuttujista on luokittelu- tai järjestysasteikollisia, joten muuttujien välisten riippuvuuksien analysointiin käytämme perinteistä khiin-neliötestiä. Mikäli testin oletukset eivät olleet voimassa, testin p-arvot tarkastettiin Monte-Carlo-menetelmällä (Mehta & Patel 1996).

Aineiston järjestysasteikollisesta luonteesta ja määrällisten muuttujien jakaumien (esimerkiksi suoritettut opintoviikot) vinoudesta johtuen ryhmävertailut on suoritettu ei-parametrisin menetelmin. Kahden ryhmän (esimerkiksi Pro-Gen¹) erojen testauksessa on käytetty Mann-Whitneyn testiä ja useamman ryhmän vertailussa Kruskal-Wallis testin yksisuuntaista varianssianalyysia.

¹ Taulukoissa ym. käytetään lyhenteitä Pro = professiomaisterit, Gen = generalistimaisterit.

Tarkastelu tapahtuu heti valmistumisvuotta seuraavan huhtikuun tietojen perusteella, jolloin vastanneet ovat tyypillisesti olleet työuransa alussa. Lyhimmillään valmistumisesta on kulunut neljä kuukautta (jos valmistuminen on tapahtunut joulukuussa) ja pisimmillään 15 kuukautta (jos on valmistunut tammikuussa). Viive valmistumisesta kyselyn saamiseen on verrattain lyhyt. Esimerkiksi Saarikallion ym. (2008, 60) tutkimuksessa keskimääräinen viive valmistumisesta työnlöytämiseen oli kuusi kuukautta, joten tämän artikkelin tulokset kuvaavat siis erityisesti työmarkkinoille siirtymisvaihetta, eivät välttämättä myöhempää työuralla menestymistä.

Poikkileikkauksen ajankohtaa voidaan kritisoida siitä, a) etteivät kaikki vastanneet ole olleet yhtäläistä aikaa työmarkkinoilla ja b) työuran on huomattu vakiintuvan noin kolmen vuoden sisällä valmistumisesta (Woodley & Brennan 2000; Suutari 2003). Aineistomme vastanneet ovat tässä prosessissa korkeintaan puolivälissä. Eri vuosien kyselyaineistojen yhdistäminen häivyttää toisaalta mahdollista satunnaisvaihtelua eri vuosien välillä. Valmistumisvuosien väliset mahdolliset työmarkkinatilanteen erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä koko aineiston tasolla eivätkä professio- tai generalistiryhmien sisällä.

Työllistyminen ja työllistettävyyys

Pelkkä ylempi korkeakoulututkinto ei enää vuosiin ole riittänyt työmarkkinoilla, vaikka samaan aikaan tutkinnosta on tullut entistä välttämättömämpi edellytys hyviin tehtäviin pääsemiseksi (Appold 2005; Harvey 2000; Paul & Murdoch 2000; Smith 1986). Lukuisten koti- ja ulkomaisten tutkimusten mukaan tutkinto on rekrytointiprosessissa vain alku, jonka lisäksi valmistuneen tulisi osata markkinoida oma osaamisensa rekrytoijille ja tutkinnon ja pääaineen hallinnan lisäksi omata viestintätaitoja, taloudellista osaamista, ajanhallintaa, sosiaalisia taitoja sekä halua henkilökohtaiseen työssä kehittymiseen (esimerkiksi Allen ym. 2000, 214; Korhonen 2004, 100; Sleaf & Reed 2006, 55; Harvey 2005, 16–17).

Työllistyminen ja työllistettävyyys eivät ole sama asia. Työllistyminen ymmärretään useimmiten minkä tahansa työn saamiseksi, ja sen eräänlaisena vastakohtana on työttömyys. Termiä *työllistettävyyys* (employability), jota ei yleisesti käytetä Britannian ulkopuolella, on vaikea määritellä yksiselitteisesti. Se voitaisiin suomen-
taa myös *työllistyyvydeksi*, jolloin yksilön oma toiminta korostuisi enemmän kuin ”työllistettävyydessä”. Työllistettävyyys sisältää tietoja, taitoja ja henkilökohtaisia

ominaisuuksia, jotka auttavat ihmisiä saamaan töitä myös tulevaisuudessa, mutta työllistymisessä on kyse hetkellisestä tiettyyn aikaan sidotusta tapahtumasta (Harvey 2005; Yorke & Harvey 2005). Artikkelissa tarkasteltavat maisterit olivat itse arvioineet, että akateemisen tutkinnon (90 %) lisäksi eniten työllistymiseen olivat vaikuttaneet oma aktiivisuus (90 %) ja henkilökohtaiset ominaisuudet (88 %). Näiden kehittymiseen on yliopistoissa realistisesti ajatellen varsin vähäisiä mahdollisuuksia vaikuttaa. Kyseiset piirteet ja taidot ovat usein enemmän sosiaalisen taustan kuin koulutuksen muovaamia (Kivinen ym. 2000). Myös sosiaalisella taustalla, johon yliopisto ei tietenkään voi vaikuttaa, on todettu olevan suuri merkitys työuran mahdollisuuksiin (Haapakorpi 1998).

Työllistettävyyteen ja sitä kautta työllistymiseen vaikuttavat edelleen alueellisten työmarkkinoiden erot (Myrskylä 2005) sekä se, että valmistuneiden työmarkkinat ovat jossain määrin segmentoituneet valmistumisoppiaineiden mukaisesti ja jakaantuneet voimakkaasti erikoistumis- ja työnantajasektoreihin (esimerkiksi Kanervo 2006, 42; Kivinen ym. 2000; Knight 2001; Vila ym. 2007). Työllistettävyyteen ja työllistymiseen tuo lisähaasteensa myös se, että vuosittain valmistuvista maistereista osa ei ainakaan välittömästi valmistumisensa jälkeen edes halua etsiä koulutustaan vastaavia töitä. He voivat olla joko jäämässä perhevapaalle, jatkamassa opintojaan tai suuntaamassa täysin koulutustaan vastaamattomiin työtehtäviin, joko omasta halustaan tai pakotettuina (Puhakka ym. 2007, 60–61).

Opintoajat, opintomenestys ja työmarkkinatilanne

Merenluoto on tutkimuksissaan (2004, 2005) profiloinut nopeaa Turun yliopistosta valmistumista ja valmistujaa. Keskeinen johtopäätös on, että nopeasta valmistumisesta on ollut enimmäkseen hyötyä. Merenluoto ei kuitenkaan tee johtopäätöksiään työmarkkinatilanteen perusteella, vaan esimerkiksi siten, että nopeasti valmistuneet olivat olleet opintomenestykseltään keskimääräistä opiskelijaa parempia. Tosin sitä nopeasti valmistuneet olivat olleet jo ennen yliopistoon tuloaan ja siten oppineet niin sanotun yliopistopelin (Ahola & Olin 2000) pelaamisen säännöt nopeasti. Lisäksi suurin osa nopeasti valmistuneista oli ainakin harkinnut jatko-opintojen suorittamista (Merenluoto 2005, 105).

Tampereen seudulla toimivien yritysten rekrytoinnista vastaavia henkilöitä tutkinut Korhonen (2004, 103) havaitsi työnantajien ristiriitaisen suhtautumisen

opiskeluajaksi rekrytointitilanteessa: rekrytoijat tunsivat epäluuloa sekä pitkään yliopistossa opiskelleita että toisaalta suoraan nopealla putkitutkinnolla valmistuneita kohtaan.

Lindberg (2005, 2007) on tarkastellut vakaalle työuralle päätyvän ja opiskelun keston yhteyttä toisiinsa. Lindberg määrittää ”perinteisellä tavalla” valmistuvan suomalaisen maisterin noin viidessä vuodessa valmistuneeksi, joita hänen aineistossaan oli vain joka neljäs. Lukema oli kahdeksaan muuhun vertailtuun Euroopan maahan nähden alhainen. Tulosten mukaan perinteisellä tavalla opiskelleille miehille vakaan työuran löytäminen oli vaikeampaa kuin ei-perinteisellä tavalla opiskelleille, naisilla tilanne oli päinvastainen. Lindberg tuo esiin myös sen seikan, että tutkinnon suorittamisen nopeuttaminen saattaa tuoda mukanaan työn etsinnän pitkittymisen. Siten kokonaissiirtymäaika koulutuksen päättymisestä työhön sijoittumiseen ei välttämättä nopeudu, vaikka tutkinto suoritettaisiin nopeammin.

Opintoihin käytettyä aikaa ja työmarkkinatilanteen yhteyttä on tutkinut myös Härmäläinen (2003). Hän jakoi valmistuneiden koulutusaloittaiset opintoajat pitkään, keskimääräiseen ja lyhyeen tai puuttuviin opiskeluajoihin. Härmäläisen (2003, 36, 45) mukaan opiskeluajaksi yliopistossa (tai opintoviikkojen määrä) tutkinnossa ei vaikuta työllistymisen laatuun viisi vuotta valmistumisen jälkeisessä tilanteessa.

Tulokset

Professio- ja generalistimaistereiden työurien alut

Generalistimaistereiden työurien alun on lukuisissa tutkimuksissa havaittu kehittyvän selkeästi eri tavoin kuin professioammattiin valmistuneiden (esimerkiksi Kivinen ym. 2000; Puhakka & Tuominen 2006; Puhakka ym. 2008; Rouhelo & Rautakilpi 2005; Sainio 2008). Tämä ero näkyy myös tutkimuksessamme. Taulukossa 1 kuvataan Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2006 vastavalmistuneiden professio- ja generalistimaistereiden työmarkkinatilannetta heti valmistumisvuoden jälkeisessä huhtikuussa. Erot ryhmien välillä ovat sekä tilastollisesti merkitseviä ($p = 0,000$) että käytännöllisesti merkittäviä.

Taulukko 1. *Professio- ja generalistimaistereiden työmarkkinatilanne seuraavan vuoden huh-
tikuussa*

	Pro n = 594 %	Gen n = 553 %	Kaikki, n = 1 147 %
Töissä	83,7	59,9	72,2
Apuraha	0,3	1,4	0,9
Opiskelu	2,9	12,3	7,4
Työtön tai tukityöllistetty	2,9	15,7	9,1
Perhevapaa	7,1	5,2	6,2
Muu	3,2	5,4	4,3
Yhteensä	100	100	100

Kaikista vastanneista työttömänä tai tukityöllistettyinä oli pian valmistumisensa jälkeen 9,1 %. Generalisteista työttömänä oli useampi kuin joka seitsemäs (15,7 %), mutta professiomaistereista vähemmän kuin yksi kolmestakymmenestä (2,9 %). Professiomiehistä työttömänä oli joka seitsemästoista (6,4 %), mutta professionaisista samassa tilanteessa oli harvempi kuin joka viideskymmenes (1,8 %). Tämä ero on tilastollisesti merkitsevä. Generalistien osalta sukupuolten väliset erot eivät olleet merkitseviä.

Sukupuoleen liittyviä eroja löytyy perhevapaiden osalta sekä professio- että generalistimaistereilla. Kukaan miehistä ei ole ollut kyselyhetkellä perhevapailla, kun naisista perhevapailla oli generalisteista joka kahdestoista (7,8 %) ja professiomaistereista joka yhdeksäs (11,2 %).

Työllistyneistä professiomaistereista 84,3 % oli sijoittunut julkissektorille eli joko valtio- tai kuntasektorille, generalistimaistereista puolestaan selvästi alle puolet 41,5 %. Yksityissektorille oli professiomaistereista sijoittunut 3,0 % ja generalisteista lähes joka neljännes 24,2 %. Generalistien työmarkkinat ovat siten professiomaistereita sirpaloituneemmat ja ero on myös tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,000$).

Opintojen kesto

Opiskeluajkojen määrittely ryhmiin nopea, keskimääräinen ja hidas kuvailevine tunnuslukuineen on esitetty tiedekunnittain taulukossa 2. Tiedekunnat eroavat opintoaikojen suhteen merkitsevästi toisistaan ($p = 0,000$). Esimerkiksi kasvatustieteilijöistä sijoittuisi koko aineiston tasolla jakoa tehtäessä yli puolet (55 %) nopeasti valmistuneisiin. Siksi opintoaikojen kvartiilit laskettiin kunkin tiedekunnan sisällä erikseen ja aineistot yhdistettiin ryhmiksi nopea, keskimääräinen ja hidas.

Lisäksi ongelman kvartiileihin jaottelussa muodostivat tasatulokset. Esimerkiksi sekä generalisti- että professiomaistereiden ryhmissä tasan neljässä vuodessa valmistuneet muodostavat suuren ryhmän. Aineistosta ei kuitenkaan voi päätellä, kuka heistä tulisi sijoittaa nopeisiin ja kuka keskimääräisiin, joten molempien ryhmien nopeiden (pro 32 % ja gen 31 %) ja hitaiden (pro 23 % ja gen 24 %) osuudet poikkeavat hieman matemaattisesta neljänneksestä (25 %). Vastaavasti ”normaalissa” ajassa (keskimäinen 50 %) valmistuneiden luokka kutistuu hieman alle puoleen (pro 45 % ja gen 46). Koska jakaumat ovat toisiinsa verrattuina samankaltaiset, emme pidä poikkeamaa vertailun kannalta kovinkaan merkittävänä.

Taulukko 2. *Opintoihin käytetyn ajan tunnuslukuja tiedekunnittain*

Tiedekunta	Keskiarvo (ja -hajonta)	Mediaani	Ala- kvartiili	Ylä- kvartiili
Biotieteiden (n = 47)	6 v 2 kk (1 v 11 kk)	5 v 8 kk	5 v 1 kk	7 v
Humanistinen (n = 218)	6 v 1 kk (1 v 6 kk)	6 v	5 v	6 v 6 kk
Kasvatustieteiden (n = 368)	4 v 7 kk (1 v 2 kk)	4 v 6 kk	4 v	5 v 2 kk
Kauppa- ja oikeustieteiden (n = 98)	5 v 1 kk (1 v 5 kk)	5 v	4 v 3 kk	5 v 9 kk
Matemaattis-luonnontieteellinen (n = 144)	5 v 9 kk (1 v 10 kk)	5 v 4 kk	4 v 7 kk	6 v 6 kk
Metsätieteellinen (n = 71)	5 v 1 kk (1 v 4 kk)	5 v	4 v 2 kk	5 v 7 kk
Teologinen (n = 32)	4 v 9 kk (1 v 5 kk)	4 v 8 kk	4 v 1 kk	5 v 4 kk
Yhteiskunta- ja aluetieteiden (n = 196)	5 v 10 kk (1 v 8 kk)	5 v 6 kk	5 v	6 v 6 kk

Taulukosta 2 näkyy helposti, että valmistumisajoissa on suurta vaihtelua tiedekunnittain, esimerkiksi mediaaniopintoajat vaihtelivat kasvatustieteilijöiden neljästä ja puolesta vuodesta humanistien kuuteen vuoteen. Sukupuolten välinen ero valmistumisajoissa on koko aineiston tasolla tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,020$). Naiset valmistuvat maistereiksi miehiä nopeammin, mikä on todettu useissa tutkimuksissa

aiemminkin (esimerkiksi Pajala & Lempinen 2001, 59; Puhakka & Tuominen 2006, 11). Kuitenkin tarkasteltaessa professio- ja generalistimaistereiden opintojen keston jakaumaa (nopea – keskimääräinen – hidas) sukupuolittain, ei miesten ja naisten välillä havaita tilastollisesti merkitsevää eroa.

Professiomaisterit suorittivat tutkintoihinsa samassa opiskeluajassa kymmenkunta opintoviikkoa enemmän kuin generalistit. Molemmissa ryhmissä pitkään opiskelleet sisällyttivät tutkintoonsa enemmän opintoviikkoja kuin nopeasti opiskelleet.

Opintojen aikaista koulutusalaan liittyvää kokopäiväistä työkokemusta oli vähintään yhden kuukauden verran hankkinut yli puolet (58 %) vastanneista. Opintojen aikaisen työkokemuksen suhteen professio- ja generalistimaisterit poikkeavat merkitsevästi paitsi toisistaan, myös ryhmiensä sisäisesti, kun ääripäitä verrataan ryhmänsä keskimääräiseen arvoon ($p = 0,000$). Kaikkien valmistuneiden opintojen aikaisen työkokemuksen mediaaniarvo oli seitsemän kuukautta, mutta hitaasti opiskelleilla professiomaistereilla koulutusalaan liittyvää työkokemusta oli kymmenen kuukautta ja generalisteilla tasan vuosi. Nopeasti valmistuneilla professiomaistereilla ja generalistimaistereilla koulutusalaan liittyvän työkokemuksen mediaaniaika oli kuusi kuukautta. On siis todennäköistä, että työkokemuksen kartuttaminen on osaltaan hidastanut valmistumista.

Taulukko 3. *Pro gradu -arvosanojen jakauma prosentteina*

	approbatur – non sine laude %	cum laude – magna cum laude %	eximia – laudatur %	Kaikki %
Pro (Nopea)	12	81	8	100
Pro (Normaali)	15	72	13	100
Pro (Hidas) $p = 0,014$	24	67	9	100
Gen (Nopea)	12	68	20	100
Gen (Normaali)	16	68	16	100
Gen (Hidas) $p = 0,096$	17	74	9	100

Pro gradu -arvosanan ja opintojen keston välinen yhteys on esitetty taulukossa 4. Koko aineistossa ($p = 0,025$) ja professiomaistereilla ($p = 0,014$) yhteys on tilastollisesti merkitsevä, mutta generalistimaistereilla vain lähellä merkitsevää ($p = 0,096$). Käytännössä asiayhteys tarkoittaa sitä, että hitaasti valmistuneet professiomaisterit

saavat muita professiomaistereita useammin alhaisen arvosanan ja hitaasti valmistuneet generalistimaisterit eivät yllä korkeisiin arvosanoihin yhtä usein kuin nopeasti valmistuneet.

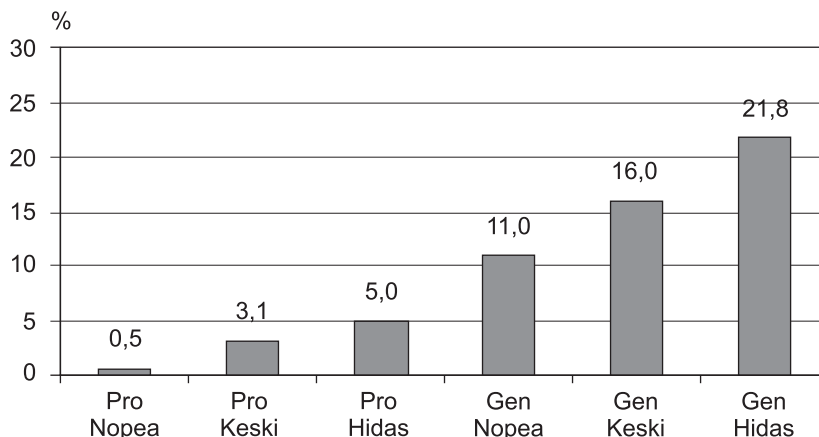
Opintoaikojen yhteys työmarkkinatilanteeseen

Opiskelun keston ja työmarkkinatilanteen välinen asiayhteys on selkeä; erot ja asiayhteydet ovat tilastollisesti ja käytännöllisesti merkitseviä. Valmistumishetkellä töissä oli kaikista vastanneista noin puolet (49 %), hitaasti opiskelleista 59 % ja nopeasti valmistuneista 47 %. Ryhmät eroavat toisistaan merkitsevästi ($p = 0,001$) myös siten, että kaikista valmistuneista noin joka seitsemännellä (13,3 %) ei valmistumishetkellä ollut töitä, mutta työpaikka oli kuitenkin tiedossa. Vastaavassa tilanteessa oli vain joka kahdestoista (8,1 %) hitaasti valmistuneista, mutta joka kuudes (16,2 %) nopeasti valmistunut. Opintojen aikainen työskentely selittää osan opintojen hitaasta etenemisestä. Se, että selvästi useammalla hitaasti opiskelleella oli valmistumishetkellään työpaikka tiedossa, saattaa viitata siihen, että lopullinen sysäys opintojen loppuun saattamiselle on tullut juuri työelämän taholta sopivan työpaikan ollessa näköpiirissä.

Valmistumista seuraavan vuoden huhtikuussa oli tutkintoon johtavassa päätöismissä opiskelussa joko jatko-opiskelijana tai toista maisterin tutkintoa suorittamassa 10 % nopeasti valmistuneista ja 8,8 % normaaliajassa valmistuneista. Vastaava osuus hitaasti valmistuneilla oli 2,2 % ($p = 0,002$).

Pro gradun arvosanan yhteys työmarkkinatilanteeseen näkyy siinä, että kahden korkeimman arvosanan (eximia tai laudatur) suorittaneet toimivat muita useammin ($p = 0,000$) apurahatutkijoina tai tutkintoon johtavassa päätöismissä koulutuksessa. Sen sijaan opiskelutavan ja eri työnantajasektoreille (valtio, kunta, yksityinen ja muut) sijoittumisen välillä ei havaita merkitseviä eroja.

Kuten aiemmin todettiin, oli kaikista maistereista työttöminä tai tukityöllistettyinä pian valmistumisen jälkeen 9,1 %, professiomaistereista 2,7 % ja generalisteista 15,7 %. Kuviossa 1 esitetään professio- ja generalistimaistereiden työttömyys- ja tukityöllistämisprosentit. Erot ovat tilastollisesti merkitseviä ($p = 0,000$), tarkastellaanpa opiskelun kestoja ja työmarkkinatilanteen yhteyttä professio- ja generalistimaistereiden välillä tai ryhmien sisällä: hitaasti opiskelleet professiomaisterit (5 %) ovat useammin työttöminä kuin nopeat (0,5 %). Generalistien tilanne on samankaltainen, mutta prosentit huomattavasti suurempia (nopeat 11 %, hitaat 21,8 %).

Kuvio 1. Työttömyys- ja tukityöllistämisprosentti seuraavan vuoden huhtikuussa

Kun tarkastelu ulotetaan myös niihin maistereihin ($n = 245$), jotka eivät olleet valmistuessaan töissä tai sitä ei ollut tiedossakaan, muuttuvat työttömyys- ja tukityöllistämisprosentit vielä suuremmiksi. Tässä ryhmässä hitaiden generalistimaistereiden työttömyys- tai tukityöllistämisprosentti (43,5 %, $n = 20$) ylittää jopa työssäkäyvien prosenttiosuuden (32,6 %, $n = 15$). Hitaista professiomaistereista on töissä 80 %, mutta työttömänä joka seitsemäs (14,3 %, $n = 5$).

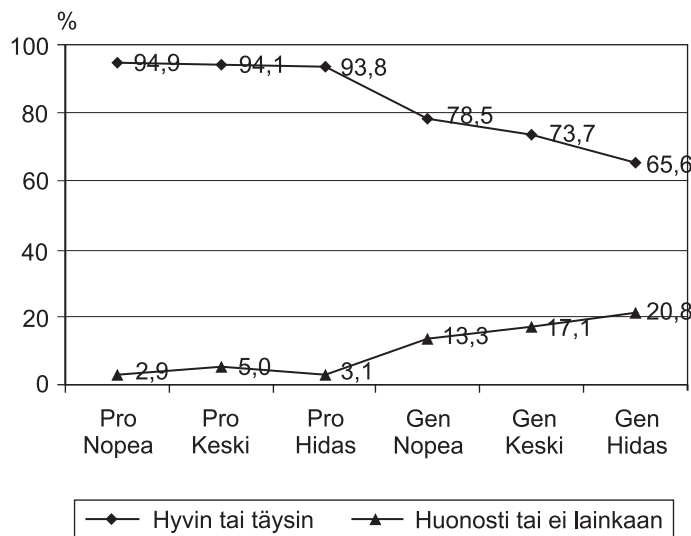
Nopeista professiomaistereista opiskelemassa oli 2,1 %, keskimääräisessä ajassa valmistuneista 5 % ja pitkään opiskelleista ei yksikään. Samat arvot generalisteilla olivat: nopeat 18,6 %, keskimääräiset 12,1 % ja hitaat 4 %. Näyttää siis siltä, että pitkään opiskelleille ei opintojen jatkaminen ole realistinen vaihtoehto. Erot professio- ja generalistiryhmien välillä ovat merkitseviä ($p = 0,000$), mutta aineistomme perusteella ei voida selvittää, miksi opintoja ei jatketa.

Koulutuksen ja työtehtävien vastaavuus

Valmistuneita pyydettiin arvioimaan työtehtäviensä vastaavuutta koulutusalaansa. Kuviossa 2 esitetään tulokset tiivistettynä kahteen luokkaan. On kuitenkin muistettava, että joidenkin generalistien on vaikea määrittää, mitkä työtehtävät ovat koulutus-alaa (esimerkiksi historia) vastaavia työtehtäviä (Puhakka & Tuominen 2006). Tämä näkyy myös aineiston vastauksista: kaikista vastanneista 5 % ei osannut arvioida,

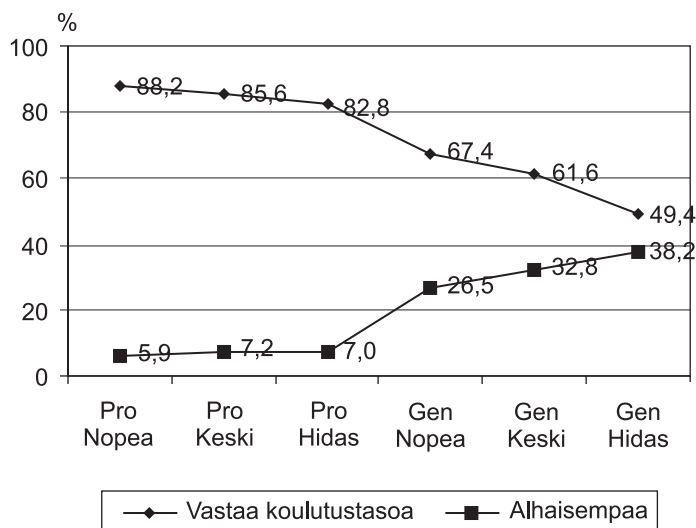
vastaavatko koulutusala ja nykyinen työtehtävä toisiaan. Profiessiomaistereilla arvot vaihtelivat nopeiden 2,2 %:n ja hitaiden 3,1 %:n välillä, generalisteilla nopeiden 8,2 %:n ja hitaiden 13,6 %:n välillä. *En osaa sanoa* -vastaukset on kuvioista jätetty pois, joten prosentit eivät summaudu sataan.

Kaikista profiessiomaistereista työtehtävien vastaavuutta koulutusalaan täysin tai jokseenkin hyvinä piti 94,3 %, huonoina tai ei lainkaan vastaavana 3,9 %. Miesten ja naisten välillä ei ollut eroja, eikä opiskeluun käytetty aikakaan vaikuttanut profiessiomaistereiden näkemyksiin. Profiessiomaistereiden kokemaa työtehtävien vastaavuus koulutusalaan ei ole yhteydessä opiskelujen kestoon (kuvio 2). Generalistimaistereista vastaavat prosenttiosuudet ovat 73,4 % ja 16,6 %, ja ero profiessiomaistereihiin on myös tilastollisesti merkitsevä ($p = 0,000$). Generalistimaistereilla ei ollut eroja sukupuolten välillä koko ryhmänä eikä myöskään otettaessa huomioon opintoihin käytetty aika. Hitaasti opiskelleista generalisteista vain kaksi kolmesta (65,6 %) pitää työtehtäviään hyvin tai täysin vastaavina, huonosti tai ei lainkaan vastaavina jo joka viides (20,8 %). Pisimpään opiskelleilla generalisteilla on siten vaikeuksia arvioida koulutusosalansa ja työtehtävänsä vastaavuutta, ja arvion tehdessään he arvioivat sen selvästi huonommaksi kuin muut.

Kuvio 2. Työtehtävien vastaavuus koulutusalaan prosentteina

Kuviossa 3 esitetään valmistuneiden arvio työtehtävien vastaavuudesta koulutustasoon, mikä on yksiselitteisempää kuin edellä kuvattu koulutusalan ja työtehtävien arvioinnin vastaavuus. Tulokset esitetään jälleen tiivistettynä kahteen luokkaan. *En osaa sanoa* ja *työ on koulutukseeni nähden vaativampaa* -osuudet (yhteensä 7 %) on kuviosta jätetty pois, joten prosentit eivät summaudu sataan.

Kuvio 3. Koulutustason vastaavuus nykyisiin työtehtäviin prosentteina

Kaikista professiomaistereista nykyisten työtehtävien koki vastaavan koulutustasoaan täysin tai jokseenkin hyvin 85,8 %. Koulutustasoa alhaisemmissa tehtävissä koki työskentelevänsä 6,7 %. Generalistimaistereilla vastaavat luvut ovat 60,9 % ja 32 %. Hitaasti opiskelleista generalisteista vain puolet (49,4 %) pitää nykyisiä työtehtäviään koulutustasoa vastaavina, koulutustasoaan alhaisempina lähes neljä kymmenestä (38,2 %). Erot ryhmien välillä ja generalistiryhmän sisällä ovat merkitseviä ($p = 0,000$). Miesten ja naisten välillä ei ollut eroja sen kummemmin generalisti- kuin professiomaistereiakaan. Sukupuolten välillä ei ole eroja, vaikka opintoihin käytetty aikakin otettaisiin huomioon.

Pohdinta

Opintomenestystä kartoitimme aineistossamme pro gradu -työn arvosanalla. Nopeasti valmistuneet olivat saaneet kahta ylintä arvosanaa (eximia tai laudatur) merkitsevästi useammin kuin keskimäärin tai hitaasti opiskelleet. Kahta ylintä pro gradun arvosanaa saaneet olivat myös merkitsevästi useammin seuraavan vuoden huhtikuussa apurahatutkijoina tai jatko-opiskelijoina. Hitaasti opiskelleet olivat puolestaan saaneet kolmea heikointa pro gradu -työn arvosanaa (approbatur – non sine laude approbatur) keskimäärin tai nopeasti opiskelleita useammin. Tuloksemme ovat siis samansuuntaisia Merenluodon (2004, 2005) havaintojen kanssa – nopeasti valmistuneet olivat keskimäärin menestyneet opinnoissaan paremmin kuin muut.

Hämäläisen (2003, 36, 45) mukaan opiskeluaika yliopistossa tai opintoviikkojen määrä tutkinnossa ei vaikuttaisi työllistymisen laatuun valmistumisen jälkeen. Hämäläisen seuranta-aika – lähes viisi vuotta – oli omaamme merkittävästi pidempi, mikä voi selittää tutkimustemme erilaiset havainnot. Hitaasti opiskelleet olivat aineistossamme merkitsevästi useammin olleet työttöminä kuin muut. Tulokset olivat samansuuntaiset sekä professio- että generalistiryhmien sisällä, mutta generalistien työttömyysprosentit olivat selvästi professiomaistereita suurempia. Pitkään opiskeluiden generalistimaistereiden, jotka eivät valmistuessaan olleet töissä tai joilla ei töitä ollut tiedossakaan, työttömyys- ja tukityöllistämispromsentti oli hälyttävän suuri (43,5 %) ja ylitti jopa tämän ryhmän sisällä työssäolevien (32,6 %) prosenttiosuuden. Tämä näyttää puoltavan Korhosen (2004) tulosta, että työnantajat suhtautuvat epäluuloisesti pitkään opiskelleisiin. Korkeita työttömyyspromsentteja tarkasteltaessa on kuitenkin muistettava tulostemme kuvaavan erityisesti työmarkkinoille *siirtymis*vaihetta, jonka on jo useissa aiemmissa tutkimuksissa todettu olevan professio- ja generalistimaistereilla erilainen (esimerkiksi Puhakka & Tuominen 2006; Sainio 2008).

Pian valmistumisen jälkeisen työmarkkinatilanteen suhteen tuloksista ei juuri nouse esiin sellaisia positiivisia seikkoja, jotka puoltaisivat pitkää opiskeluaikaa. Professiotutkinnon suorittaneilla opintojen keston venyminen ei tulosten perusteella vaikuta työmarkkinatilanteeseen yhtä voimakkaasti kuin generalisteilla. Silti kummassakin ryhmässä pitkään opiskelleet arvioivat nykyisten työtehtävien vaativuustason vastaavuuden koulutustasoaan matalammaksi useammin kuin ne, jotka olivat opiskelleet korkeintaan keskimääräisessä ajassa.

Toisaalta pitkään opiskelleiden ryhmä oli opiskellut itselleen laajemman tutkinnon kuin nopeasti valmistuneiden ryhmä. Aiemmissa Joensuun yliopistosta valmis-

tuneisiin kohdistuneissa tutkimuksissa opettajiksi valmistuneet professiomaisterit olivat kokeneet, että laaja tutkinto olisi etu työmarkkinoilla (Puhakka & Tuominen 2005; Puhakka ym. 2007). Tämä voi käytännössä tarkoittaa sitä, että minimitutkinolla nopeasti valmistuneet professiomaisterit joutuvat opiskelemaan pian valmistumisen jälkeen lisää opetettavia aineita työmarkkinatilannettaan edistääkseen.

Kilpailu akateemisista työpaikoista näyttää yleisen työmarkkinakehityksen valossa olevan kiristymässä. Työmarkkinoille tulee vuosittain tuhansia uusia maiistereita, jotka kilpailevat keskenään harvoista työpaikoista. Professiokoulutettujen osalta työnantajan on helpompi tiedostaa, millaisia tietoja ja taitoja valmistuneilla on. Generalistien osalta tilanne on hankalampi. Työnantaja ei välttämättä hahmota, millaista osaamista sisältyy näihin tutkintoihin, jotka antavat valmiudet lähes kaikkeen, mutta eivät kelpoisuutta mihinkään. Nopeasta valmistumisesta näyttäisi tutkimuksemme mukaan olevan selvää hyötyä generalisteille työllistymisen ja sen laadun suhteen. Työpaikoista kilpailtaessa valmistumiseen käytetty aika saattaa olla yksi tekijä, jolla samantasoisia ja samat kvalifikaatiot omaavia työnhakijoita erotellaan toisistaan. Jos näin on, silloin tehokas ja määrätietoinen opiskelu, joka johtaa nopeampaan valmistumiseen, saattaa toimia kilpailuetuna akateemisista työpaikoista kamppailtaessa. On kuitenkin huomattava, että kyse on *suhteellisesta* nopeudesta, siitä, että valmistuneita verrataan toisiinsa, ei absoluuttisista arvoista siten, että tietyn aikarajan alittaneiden työmarkkinamenestys olisi aina turvattu.

Miten tuloksiamme tulisi tulkita suhteessa vastavalmistuneiden työmarkkinoihin? Tutkimuksemme on kartoittanut opiskeluajan ja työmarkkinatilanteen yhteyttä vastavalmistuneiden työmarkkinatilanteeseen neljän kyselyvuoden aineistot yhdistämällä, lyhyellä seurannalla ja poikkileikkausasetelmalla. Näkökulma tarkastelussa on kapea eikä kykene ottamaan huomioon positiivisia vaikutuksia, joita yliopistotutkinnon suorittamisella yksilöön on (mm. oppimiskyky, itsensä kehittäminen, sivistys jne.), eikä yhden yliopiston tietojen valossa ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä yleistyksiä. Lisäksi niin nopeasti, keskimääräisessä ajassa kuin hitaasti valmistuneidenkin ryhmästä oli työllistytty koulutuksen vaatavuustasoa vastaaviin tehtäviin, ja vastaavasti kaikissa ryhmissä oli myös työttömiä.

Tulostemme perusteella opintoihin käytetty aika on tärkeä tekijä silloin, kun tarkastellaan vastavalmistuneiden työllistymistä ja työmarkkinatilannetta. Esiin nousi myös tarve pidemmästä seurantatutkimuksesta, jossa seurattaisiin sekä yksilö- että ryhmätasolla työuran kehittymistä eri nopeudella valmistuneiden opiskelijoiden suhteen.

Lähteet

- Ahola, S. & Olin, N. 2000. Yliopiston piilo-opetussuunnitelma. Eli tutkimus siitä miten yliopistossa pärjää pelaamalla yliopistopeliä. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE. Raportti 54.
- Allen, J., Boezerooy, P., De Weert, E., & van der Valden, R. 2000. Higher education and graduate employment in the Netherlands. *European Journal of Education* 35 (2), 211–219.
- Appold, S. 2005. The weakening position of university graduates in Singapore's labor market: causes and consequences. *Population and Development Review* 31 (1), 85–112.
- Bolognan julistus. 1999. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Join declaration of the European Ministers of Education. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF>](http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF) (luettu 21.2.2009).
- Ducrotoy, J-P. 2001. Higher education in coastal sciences and management: establishing a partnership between education and industry. *Innovations in Education and Teaching International* 38 (3), 239–250.
- Grubb, W. & Lazerson, M. 2005. Vocationalism in higher education: The triumph of the education gospel. *The Journal of Higher Education* 76 (1), 1–25.
- Haapakorpi, A. 1998. Realisoituuko koulutusoptimismi työmarkkinoilla? Korkeakoulutus, sosiaalinen tausta ja urakehitys. *Kasvatus* 29 (3), 258–266.
- Harvey, L. 2000. New realities: The relationship between higher education and employment. *Tertiary Education and Management* 6 (1), 3–17.
- Harvey, L. 2005. Embedding and integrating employability. *New Directions for Institutional Research* 128, 13–28.
- Hämäläinen, U. 2003. Ylikoulutusta korkeakoulutettujen työmarkkinoilla? Palkansaajien tutkimuslaitos. Tutkimuksia 87. Helsinki.
- Kanervo, O. 2006. Korkeasti koulutetut ja työ. Valintojen rationaalisuus eurooppalaisessa vertailussa. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen RUSE. Raportti 68.
- Kivinen, O., Nurmi, J. & Salminiitty, R. 2000. Higher education and graduate employment in Finland. *European Journal of Education* 35 (2), 165–177.
- Knight, P. 2001. Employability and quality. *Quality in Higher Education* 7 (2), 93–95.
- Korhonen, P. 2004. Tutkinto ja työkokemus työllistymisen avaimina. Työurien käynnistyminen yhteiskuntatieteellisellä koulutusallalla. Tampereen yliopiston opintotoimiston tutkimuksia ja selvityksiä 45.
- Laki yliopistolain muuttamisesta 556/2005. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050556>](http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050556) (luettu 14.4.2008).
- Lempinen, P. 2001. Opiskeluajat korkeakoulupoliittisena kesto-ongelmana. Teoksessa S. Pajala & P. Lempinen (toim.) Pitkä tie maisteriksi. Selvitys 1985, 1988 ja 1991 yliopistoissa aloittaneiden opintojen kulusta. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 22/2001. Helsinki: Yliopistopaino, 7–23.
- Lindberg, M.E. 2005. Is it worth being "traditional" in an era of mass individualization? *Higher Education in Europe* 30 (3–4), 385–398.
- Lindberg, M.E. 2007. At the frontier of graduate surveys. Assessing participation and employability of graduates with master's degree in nine European countries. *Higher Education* 53 (5), 623–644.

- London Communiqué 2007. Towards the European higher education area: responding challenges in a globalised world. 18.5.2007. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/London-Communiqué-18-May2007.pdf>](http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/London-Communiqué-18-May2007.pdf) (luettu 5.2.2008).
- Mehta, C.R. & Patel, N.R. 1996. SPSS Exact Tests 7.0 for Windows. USA: SPSS Inc.
- Merenluoto, S. 2004. Yliopiston nopeat valmistajat. Teoksessa R. Mietola & H. Outinen (toim.) Kulttuurit, erilaisuus ja kohtaamiset. Kasvatustieteen päivien 2003 -julkaisu. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitos. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.helsinki.fi/ktl/julkaisut/ktp-2003/sisallys.htm](http://www.helsinki.fi/ktl/julkaisut/ktp-2003/sisallys.htm), 196–204> (luettu 9.9.2008).
- Merenluoto, S. 2005. Nopeasti maisteriksi. Tutkimus nopeasta valmistumisesta ja valmistajasta. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. A, Tutkimuksia 204.
- Myrskylä, P. 2006. Muuttoliike ja työmarkkinat. Työministeriö. Työpoliittinen tutkimus 321. Helsinki.
- Niiranen, M. 2008. Voimamiehet. Joensuun ylioppilaslehti 4/2008. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.joensuunylioppilaslehti.fi/category/joensuun-ylioppilaslehti-42008/>](http://www.muodossa: <http://www.joensuunylioppilaslehti.fi/category/joensuun-ylioppilaslehti-42008/>) (luettu 5.8.2008).
- Opetusministeriö. 2008. Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. Saatavilla [www-muodossa: <http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/Korkeakoulujen_rakenteellinen_kehittaminen/liitteet/KK_rak._kehitt._suuntaviivat_muistio.pdf>](http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/Korkeakoulujen_rakenteellinen_kehittaminen/liitteet/KK_rak._kehitt._suuntaviivat_muistio.pdf) (luettu 5.3.2008).
- Pajala, S. & Lempinen, P. 2001. Vuosina 1985, 1988 ja 1991 aloittaneiden opintojen kulku. Teoksessa S. Pajala & P. Lempinen (toim.) Pitkä tie maisteriksi. Selvitys 1985, 1988 ja 1991 yliopistoissa aloittaneiden opintojen kulusta. Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus rs 22/2001. Helsinki: Yliopistopaino, 24–79.
- Paul, J-P. & Murdoch, J. 2000. Higher education and graduate employment in France. European Journal of Education 35 (2), 179–187.
- Puhakka, A., Rautopuro, J. & Tuominen, V. 2007. Vastavalmistuneet. Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2005 valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 44.
- Puhakka, A., Rautopuro, J. & Tuominen, V. 2008. Maistereiden ylikoulutusta kartoittamassa. Tiedepolitiikka 2, 7–16.
- Puhakka, A. & Tuominen, V. 2005. Joensuun yliopistosta vv. 2001–2003 valmistuneiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 36.
- Puhakka, A. & Tuominen, V. 2006. Viisi vuotta myöhemmin. Joensuun yliopistosta vuosina 1999–2000 valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja ja selvityksiä 41.
- Rouhelo, A. 2006. Akateemisten suorat ja polveilevat urapolut. Teoksessa J. Mäkinen, E. Olkinuora, R. Rinne & A. Suikkanen (toim.) Elinkautisesta työstä elinikäiseen oppimiseen. Jyväskylä: PS-Kustannus, 121–138.
- Rouhelo, A. & Rautakilpi, S. 2005. Suuret odotukset vai turhat toiveet? Akateemiset generalistit vuosituhannen vaihteen työmarkkinoilla. Aikuiskasvatus 25 (1), 36–46.
- Saarikallio, M., Hellsten, K. & Juutilainen, V-P. 2008. Korkeakoulusta työelämään? – Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96. Helsinki: KELA.
- Sainio, J. 2008. Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. Helsinki: AKAVA, Aarresaari-verkosto.
- Sleap, M. & Reed, H. 2006. Views of sport science graduates regarding work skills developed at university. Teaching in Higher Education 11 (1), 47–61.

- Smith, H. 1986. Overeducation and underemployment: an agnostic review. *Sociology of Education* 59 (2), 85–89.
- Suutari, M. 2003. *Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet*. LAASER-projektin loppu-raportti. Helsinki: AKAVA ry.
- Tynjälä, P., Slotte V., Nieminen, J., Lonka, K. & Olkinuora, E. 2004. Yliopistosta valmistuneet työelämässä. Teoksessa P. Tynjälä, J. Välimaa & M. Murtonen (toim.) *Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä. Pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 91–108.
- Vila, L. E., Garcia-Aracil, A. & Mora, J-G. 2007. The distribution of job satisfaction among young European graduates: does the choice of study field matter. *The Journal of Higher Education* 78 (1), 97–113.
- Woodley, A. & Brennan, J. 2000. Higher education and graduate employment in the United Kingdom. *European Journal of Education* 35 (2), 239–249.
- Yorke, M. & Harvey, L. 2005. Graduate attributes and their development. *New Directions for Institutional Research* 128 (winter), 41–58.

Visa Tuominen

PALUU NOKIAN TAAKSE – MAISTEREIDEN ASUIN- JA TYÖPAIKKOJEN SIJAINTI VIISI VUOTTA VALMISTUMISEN JÄLKEEN

JOHDANTO

Opiskelijoiden muuttaminen syrjäseuduilta keskuksiin on todettu lukuisissa kotimaisissa ja kansainvälisissä tutkimuksissa (esimerkiksi Moscati & Rostan 2000; Myrskylä 2006; Ritsilä 2000a; Saarivirta & Consoli 2007). Suomessa opiskeluperäiseen muuttoliikkeeseen vaikuttaa osaltaan se, ettei kaikkia koulutusaloja¹ ole mahdollista opiskella kaikissa maakunnissa tai lääneissä². Vaikka useimmiten koulutukseen tullaan sen läänin alueelta, jolla yliopisto sijaitsee (Hedman 2000; Puhakka ym. 2009), on monien kuitenkin muutettava päästäkseen haluamaansa koulutukseen. Tämä on yksi syy, miksi nuoret aikuiset ovat aktiivisimpia maassamuuttajia (Kauppinen & Karhu 2002). Valmistumisen jälkeen yliopistopaikkakunnat keräävät suuren määrän valmistuneita, ja jos nuoret eivät jää yliopistopaikkakunnille, muuttoliike suuntautuu lähinnä suuriin kasvukeskuksiin. Ne alueet, joilta opiskelemaan on lähdetty, menettävät siten nuoria (Hedman & Aaltonen 1999, 42–43; Myrskylä 2006, 71; Tuominen ym. 2009).

Kunnallistieteellisessä aikakauskirjassa (1/2009) julkaistussa artikkelissa *Mitä on Nokian takana?* tarkasteltiin vuonna 2001 ylemmän korkeakoulutut-

¹ Koulutusaloja ovat esimerkiksi hammaslääketiede, farmasia jne. KOTA-tietokannan mukaan esimerkiksi entisen Lapin läänin alueella oli vuonna 2003 mahdollista opiskella neljää koulutusala kahdestakymmenestä.

² Artikkelissa käytetään Tilastokeskuksen alueluokittelua vuoden 2009 tilanteen mukaisesti, josta syystä artikkelissa käytetään yhä käsitettä läänit, jotka lakkautettiin vuoden 2010 alussa.

kinnon suorittaneiden (n = 5791) työpaikkojen sijaintia viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Tulosten perusteella tutkinnon suorittaneet sijoittuvat voimakkaasti tietyille alueille. Yhdeksässä kaupungissa (Helsinki, Turku, Tampere, Espoo, Oulu, Vantaa, Jyväskylä, Kuopio ja Joensuu) työskenteli kaksi kolmasosaa valmistuneista eikä noin joka neljännessä Suomen kunnassa työskennellyt yhtään kyselyyn vastannutta. *Mitä on Nokian takana?*-artikkelin aineisto ei kahden yliopiston puuttuvien tietojen vuoksi mahdollistanut asuinpaikkatietojen tarkastelua, vaan tarkastelu keskittyi työpaikkojen sijaintiin.

Uusi ja kattavampi aineisto mahdollistaa nyt ”paluun Nokian taakse”. Kun tämän artikkelin edeltäjässä selvitettiin erityisesti työpaikkojen sijaintia, on nyt painopisteessä se, missä ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden asuinpaikat sijaitsevat viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Asiaa selvitetään Manner-Suomen osalta. Vaikka valmistuneiden muuttoliike suuntautuu myös Suomen rajojen ulkopuolelle³, jouduttiin osoitevaikeuksien vuoksi (ks. tarkemmin esimerkiksi Saarikallio 2008, 29) jättämään ulkomaille muuttaneet tarkastelusta pois. Ahvenanmaalla asuvat rajattiin pois vähäisten havaintojen vuoksi, sillä ennen opintoja Ahvenanmaalla asui vain kolme ja kyselyhetkellä seitsemän vastannutta.⁴ Muuttotarkastelussa verrataan vastaushetken tilannetta siihen asuinalueeseen (kunta, maakunta ja lääni), jossa vastaaja oli asunut ennen yliopisto-opintojaan.

KORKEASTIKOULUTETTUIEN MUUTTOLIIKE

Yliopistoista valmistuneet näyttävät keskittyvän tietyille alueille (Haapanen 2003, 38–47; Moscati ja Rostan 2000; Myrskylä 2006; Ritsilä 2000a; Saarivirta & Consoli 2007). Siihen, miksi tietyt alueet keräävät paljon korkeastikoulutettuja, vaikuttavat monet asiat. Paasivirta (2001) ja Kotiranta (2005) näkevät työpaikkojen saatavuuden ja koulutettujen ihmisten suuremman muuttoalttiuden ratkaisevan muuttoliikkeen määrän ja suuntautumisen.

Suomessa yliopistotutkinnon suorittaneista jo valmistumishetkellään on ollut töissä aiempien tutkimusten mukaan kolmasosa tai peräti kaksi kolmasosaa valmistuneista (Sainio 2008; Schomburg & Teichler 2006). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että joka vuosi useita tuhansia ilman työtä valmistuessaan ol-

³ Esimerkiksi Teichler ja Jahr (2001) arvioivat kansainväliseen CHEERS-aineistoon viitaten että noin seitsemän prosenttia Suomessa valmistuneista työskenteli ”ulkomailla” neljä vuotta valmistumisensa jälkeen.

⁴ Virtasen (2010, Helsingin Sanomat 30.5.2010, D1-D2) mukaan ahvenmaalaisten nuorten muuttoliike suuntautuu yhä voimakkaammin Ruotsiin opiskelemaan. Vuonna 2009 Ahvenanmaan ainoan lukion abiturienteista lähti yli kolmannes Ruotsiin opiskelemaan heti ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen.

lutta ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanutta lähtee etsimään itselleen sopivaa työpaikkaa. Sitä, miten eri koulutusaloilta valmistuneiden siirtyminen työmarkkinoille onnistuu, käsittelee tarkemmin Sainio (2011) tässä teoksessa. Joka tapauksessa tutkimuksissa on todettu koulutuspaikkakunnalta muuttamisen parantavan mahdollisuuksia koulutusta vastaavan työn löytämiseen, ja usein muutto suuntautuu tällöin suuremmille kaupunkiseuduille (Dolton & Silles 2001; Sainio 2008).

Kodrzycki (2000) korostaa muuttamisen keskeisenä tekijänä sopivien työpaikkojen lisäksi yksilön menneisyyteen liittyviä asioita, kuten asumishistoriaa, jonka myötä on syntynyt siteitä tiettyihin alueisiin. Mitä koulutetumpi henkilö on, sitä todennäköisemmin hän muuttaa taloudellisesti menestyvälle alueelle (Aro 2007a; Gottlieb & Joseph 2006). Korkein koulutuspääoma löytyy kaupunkimaisista kunnista ja kasvukeskuksista, ja mitä kauemmaksi niistä siirrytään, sitä alhaisempi väestön keskimääräinen koulutustaso on (Karhunen 2008). Kaupungeista opiskelemaan tulevat sijoittuvat valmistuttuaan yleensä joko kotikaupunkiinsa tai muihin kaupunkeihin (Ritsilä 2000b), mutta maaseudulta opiskelemaan tulo liittyy usein lopulliseen alueelta pois muuttamiseen, minkä vuoksi maaseuduilla menetetään inhimillistä pääomaa (Stockdale 2006; Nivalainen 2010, 15–16).

Suomen sisäisen muuttoliikkeen suunta on ollut pitkään sama. Aro (2007c) on kiteyttänyt sen muutoksi ”Savotta-Suomesta Rannikko-Suomeen”. Työmahdollisuuksien epätasaisessa jakautumisessa maan eri alueiden ja kuntien välillä ei myöskään ole nähtävissä muutosta (Mella 2007), sillä kehämäisen tilanteen murtaminen on vaikeaa. Yritykset investoivat seutuihin, joilla on tarjolla korkeasti koulutettua työvoimaa. Yritystoimintaa tai työpaikkoja ei niiden ulkopuolelle helposti synny, ja jos koulutettua työvoimaa ei ole saatavilla, ei myöskään investointeja tehdä. Näin inhimillinen pääoma ja osaaminen kasautuvat. (Hedman 2000; Heiskala 2006, 29–30; Kauppinen & Karhu 2002; Kurikka 2008; Myrskylä 2006, 88–90; Mäkinen 2007; Ritsilä 2000a; 2000b.)

Tutkimustulokset osoittavat, että valmistuneet hakeutuvat korkeastikoulutetuille tyypillisille asuin- ja työskentelyalueille. Esimerkiksi Englannissa on todettu valmistuneiden haluavan työskennellä Keski-Lontoossa ja olevan valmiita sen vuoksi hyväksymään töitä, joihin he kokevat olevansa ylikoulutettuja. (Chevalier & Lindley 2006, 11–12; Gottlieb & Joseph 2006, 649, suomalaisen maistereiden ylikoulutusta tarkastelee tarkemmin Rautopuro 2011, tässä teoksessa.) Suomessa Ritsilä on havainnut korkeastikoulutettujen hakeutuvan alueille, joilla asuu myös muita korkeastikoulutettuja. Selitystä on haettu alueellisesti epätasaisesti keskittyneiden työmahdollisuuksien lisäksi myös korkeastikoulutettujen kiinnostuksesta muun muassa kulttuuri- ja koulutuspalveluihin,

joita on paremmin saatavilla suurempien kaupunkimaisten kuntien alueella tai läheisyydestä (Ritsilä 2000a; 2000b).

Työntekijöiden on havaittu etsivän töitä mahdollisimman läheltä asuinpaikkaa, jotta kustannukset olisivat järkeviä. Työn saavutettavuuteen vaikuttavat 1) asuinpaikan sijainti suhteessa alueellisesti epätasaisesti jakautuneisiin työllistymismahdollisuuksiin sekä 2) työmarkkinoiden koko. Niiden lisäksi työntekijät etsivät töitä, joissa voisivat käyttää niitä tietoja ja taitoja, joita he ovat koulutuksensa myötä hankkineet. Jos sopivia töitä ei ole heidän omalla alueellaan ja liikkumisen kustannukset olisivat liian suuret, työntekijät saattavat hyväksyä työn, jonka vaativuustaso on heidän kvalifikaatioidensa alapuolella. (Büchel & van Ham 2002, 3–4; Wald 2005.)

TUTKIMUSTEHTÄVÄ, AINEISTO JA ANALYYSI

Tutkimuksessani selvitän vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellista sijoittumista sekä työpaikan että asumisen osalta Manner-Suomessa viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Tarkastelen nykyistä sijaintia suhteessa asuinalueeseen ennen opintoja, ei koulutuspaikkakuntaan. Yliopistoihin hakeutuneet eivät välttämättä sitoudu koulutuspaikkakuntaansa, vaan mahdollisesti hakevat sieltä tutkinnon palatakseen takaisin alueelle, josta ovat lähteneet tai muuttavat edelleen työmahdollisuuksien perässä kolmannelle paikkakunnalle (esimerkiksi Puhakka 2009 ym.; Tuominen ym. 2008). Jos yksioikoisesti oletetaan yliopistosta valmistuneiden olevan kiinnittyneitä sille alueelle, josta he valmistuvat, saadaan tuloksia, joiden mukaan osa koulutuspaikkakunnista kärsii vuodesta toiseen muuttotappiosta, kun valmistuneet palaavat kotiseuduilleen.

Aineistoni on sama kuin muissakin tämän artikkelikokoelman tutkimuksissa. Teen tarkastelun Tilastokeskuksen alueluokittelujen mukaisesti sekä kyselyssä käytettyjen valmiiksi luokiteltujen toimenkuvien perusteella. Kaikki kyselyssä saadut asuin⁵- ja työpaikkakunnat koodattiin Tilastokeskuksen alueluokitusten 2009 tilanteen mukaisiksi. Ennen–jälkeen tapahtuvissa aluevertailuissa on otettu mukaan vain ne henkilöt, jotka olivat vastanneet asuinpaikkakysymyksiin molempina ajankohtina. Tämä selittää vastaajien määrän lievän vaihtelun eri taulukoiden yhteydessä, sillä kaikki eivät olleet vastanneet kaikkiin kysymyksiin. Koska pienimpänä alueluokitteluyksikkönä on kunta, voidaan tuloksissa

⁵ Uraseurannassa kysyttiin asuinpaikkakuntaa ennen yliopisto-opintoja, sillä asuinpaikkakunnan uskottiin olevan vastaajalle helpommin määriteltävissä kuin kotipaikkakunnan. On huomattava, että *asuinpaikkakunta* ja *kotipaikkakunta* eivät välttämättä ole samoja, eivätkä täysin ongelmattomia määriteltäviä. Esimerkiksi Reijonen (2010) kirjoittaa kotiseudun olevan monille ihmisille mielentilan, osalle lapsuusmaiseman ja ”osa kokee useammankin paikkakunnan kotiseudukseksi”.

huomioida vain kuntien välillä tapahtuneet muutot, vaikka Aron (2007c) mukaan maan sisäisestä muutosta kaksi kolmasosaa tapahtuu kuntien sisäisesti.

Eriytyinen mielenkiinto kohdistuu Tilastokeskuksen tilastollisen kuntaryhmän (jatkossa kuntatyyppi) mukaisiin (kaupunki–taajama–maaseutu) mahdollisiin eroihin valmistuneiden alueellisessa sijoittumisessa. Luokittelussa kaupunkimaisia ovat ne kunnat, joissa vähintään 90 prosenttia väestöstä asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000 henkeä. Vastaavasti maaseutumaisia ovat puolestaan ne kunnat, joissa alle 60 prosenttia väestöstä asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 15 000 henkeä. Loput Suomen kunnat luokitellaan taajaan asutuiksi eli taajamiksi.⁶ Vuoden 2009 Tilastokeskuksen kuntaluokituksen mukaisesti Suomessa oli 348 kuntaa, joista Ahvenanmaalla oli 16. Manner-Suomessa oli siten 332 kuntaa, joista 62 oli kaupunkimaisia, 66 taajamakuntia ja maaseutumaisia 219.

Vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneilta tiedusteltiin heidän työmarkkinatilannettaan ja alueellista sijoittumistaan syys–lokakuussa 2008. Saatujen vastausten perusteella vertaillaan:

- 1) Asuinpaikkakuntaa, jolla vastaaja oli asunut ennen yliopisto-opintoja.
- 2) Paikkakuntaa, jolla työpaikka sijaitti viisi vuotta valmistumisen jälkeen.
- 3) Paikkakuntaa, jolla vastaaja asui viisi vuotta valmistumisensa jälkeen.

Näiden lisäksi vertailussa pidetään silmällä myös:

- 4) Paikkakuntaa, jolla vastaajan ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka oli sijainnut.

Nämä tiedot koulutusaloittain ja kuntatyypeittäin eriteltyinä löytyvät liitetaulukkoina 1–4.

Aineistoa on analysoitu tilastollisin menetelmin. Keskinäisiä riippuvuuksia tai eroja on selvitetty ristiintaulukoinnein ja niihin liittyvillä khiin neliö -testeillä sekä prosenttiosuus- ja residuaalitarkasteluilla. Testit osoittivat kaikkien alueellisten erojen olevan tilastollisesti merkitseviä ($p < 0,05$). Osaltaan erojen tilastollinen merkitsevyys johtuu suuresta havaintoaineistosta, mutta ennen kaikkea siitä, että erot ”voittoa” keräävien ja vastaavasti ”menettävien” alueiden välillä ovat erittäin suuria, kuten tullaan havaitsemaan. Lukijajästyvällisyyden vuoksi ei analyysien yhteydessä esitetä tilastollisia merkitsevyystasoja tekstissä tai jokaisen taulukon tai kuvion kohdalla, vaan keskitytään ennemminkin ero-

⁶ Tilastokeskuksen toisen määritelmän mukaan ”taajama” on vähintään 200 asukkaan rakennusryhmä, jossa rakennusten välinen etäisyys ei ole yli 200 metriä. Tämä määritelmä koskee lähinnä kunnan sisäistä taajamaa eikä sitä pidä sekoittaa tässä tutkimuksessa käytettyyn taajama-termiin.

jen käytännön merkitykseen. Suurten alueellisten erojen ja muutosten vuoksi artikkelissa käytetään kokonaisprosentteja, sillä desimaalien käyttäminen ei toisi tarkasteltavaan asiaan juurikaan uutta.

TULOKSET

Valmistuneet ovat lääniuskollisia

Valmistuneet vaikuttavat olevan ainakin jossain määrin lääniuskollisia, sillä viisi vuotta valmistumisen jälkeen asutaan useimmin sen läänin alueella, jossa oli asuttu myös ennen yliopisto-opintoja, osuuksien vaihdellessa Lapin 37 %:sta Etelä-Suomen 87 prosenttiin (ks. taulukko 1).

TAULUKKO 1. Asuinlääni ennen opintoja ja viisi vuotta valmistumisesta

%	<i>Asuinlääni ennen</i>					
Asuinlääni nyt	Etelä n= 3 090	Länsi n= 2 055	Itä n= 483	Oulu n= 530	Lappi n= 164	Kaikki nyt n= 6 320
Etelä-Suomi	87	29	34	23	24	49
Länsi-Suomi	9	66	16	12	15	33
Itä-Suomi	2	2	46	4	2	8
Oulu	1	2	3	58	22	8
Lappi	1	1	1	3	37	2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Kaikista vastanneista Etelä-Suomen läänissä asui jo lähes puolet (49 %) viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Etelä-Suomen lääni on ainoa, joka lisää osuuttaan (35 %) asujista ennen opintoja olleeseen tilanteeseen verrattuna. Ennen-jälkeen -prosentit muiden läänien osalta ovat seuraavat: Länsi-Suomi (39–33), Itä-Suomi (12–8), Oulu (10–8) ja Lappi (4–2).

Etelä-Suomen läänin alueella ennen opiskelua asuneista selkeä enemmistö (87 %) asui saman läänin alueella myös viisi vuotta myöhemmin (ks. taulukko 1). Yhdeksän prosenttia Etelä-Suomessa ennen opintoja asuneista on siirtynyt asumaan Länsi-Suomen läänin alueelle ja yhteensä neljä prosenttia Oulun, Lapin ja Itä-Suomen läänien alueille. Sen sijaan merkittävä osa aiemmin muissa lääneissä asuneista on siirtynyt Aron (2007c) sanoin ”Savotta-Suomesta Rannikko-Suomeen” eli asumaan entisten Etelä-Suomen (23–34 %) tai Länsi-Suomen läänin (9–16 %) alueille.

Vuonna 2003 valmistuneiden määrää opiskelemaan lähteneiden määrään (n = 6 328) verrattaessa maakunnittain ääripäät ovat Uusimaa ja Kainuu. Edellisen alueella asuu lähes kaksinkertainen määrä (lisäystä 80 prosenttia) ja jälkimmäisen alueella vain kolmasosa (vähennystä 66 prosenttia) verrattuna yliopisto-opintoja edeltäneeseen tilanteeseen. Tulos on lohduton muutamien muidenkin maakuntien osalta: Kainuun lisäksi Satakunta, Kymenlaakso, Etelä-Savo, Etelä-Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa menettävät vähintään puolet alueellaan ennen opintoja asuneiden määrästä verrattuna tilanteeseen viisi vuotta myöhemmin. Näiden lisäksi kuusi maakuntaa menettää yli neljänneksen alueellaan asuvien määrästä (ks. taulukko 2).

TAULUKKO 2. Asuinmaakunnat, ennen opintoja ja viisi vuotta valmistumisesta sekä muutokset prosentteina

	<i>Ennen</i>	<i>Nyt</i>	<i>Muutos %</i>
Uusimaa	1 463	2 639	+80
Pirkanmaa	591	756	+28
Pohjois-Pohjanmaa	536	484	-10
Varsinais-Suomi	644	582	-10
Keski-Suomi	344	277	-19
Kanta-Häme	148	115	-22
Pohjois-Savo	329	251	-24
Etelä-Karjala	176	127	-28
Pohjanmaa	259	176	-32
Pohjois-Karjala	220	138	-37
Itä-Uusimaa	83	51	-39
Lappi	251	141	-44
Päijät-Häme	185	101	-45
Satakunta	308	154	-50
Kymenlaakso	167	82	-51
Etelä-Savo	209	95	-55
Etelä-Pohjanmaa	184	72	-61
Keski-Pohjanmaa	105	38	-64
Kainuu	123	42	-66

Vain kahden maakunnan alueella, Uusimaalla (+80 %) ja Pirkanmaalla (+28 %) asuvien määrä lisääntyy verrattuna tilanteeseen ennen opiskelujen aloittamista, mutta niillä lisäys onkin sitten hyvin voimakasta. Tulos on samantyyppinen kuin kaikkien suomalaisten muuttamista selvittäneen Myrskylän (2006, 41–42) tutkimuksessa, jonka mukaan maakuntien välisessä muuttoliikkeessä on vain kolme ”voittavaa” maakuntaa. Korkeastikoulutettujen osalta keskittyminen on

siis vielä selvempää kuin koko väestön tasolla. Kolmas Myrskylän tutkimuksen voittajiin kuulunut maakunta, Varsinais-Suomikin menetti korkeakoulun käyneistä kymmenen prosenttiyksikköä.

”Maakunnittaisesta asumisesta” puhuttaessa ja verrattaessa tietyissä kaupungeissa asuvien lukumääriä (ks. kuvio 1 tässä artikkelissa) yllä esitettyihin tietoihin (taulukko 2) esimerkiksi Keski-Suomen tai Etelä-Karjalan kohdalla Jyväskylän ja Lappeenrannan kaupungit keräävät erittäin suuren osan (vähintään 80 %) koko maakuntansa alueella asuvista. Näin keskittyminen on voimakasta paitsi valtakunnallisesti tai lääneittäin tietyille alueille, myös maakuntien sisällä tiettyihin (yliopisto)kaupunkeihin. Eri maakunnissa asuvien ja työskentelevien kokemuksia ylikoulutuksesta sivuaa artikkelissaan Rautopuro (2011, tässä teoksessa).

Kaupungistuminen on voimakasta

Suomessa kaupungistumiskehitys on ollut muuhun Eurooppaan verrattuna hitaampaa johtuen muun muassa pienehköstä väestön määrästä suhteessa laajaan maapinta-alaan. Vasta 1960-luvulla suomalaisten kaupunkien väkiluku ylitti maaseudulla asuvan väestön määrän (Saartenoja 2004, 33–36). Kaupungistumisen eräänä syynä on pidetty valmistuneiden muuttamista parempien työmahdollisuuksien perässä (Haapanen 2003, 11–16; Ritsilä 2000a; Stockdale 2006; Puhakka & Tuominen 2006).

Kaupungistuminen näkyy myös tässä tutkimuksessa. Ennen opintoja kaupunkimaisissa kunnissa asui 72 %, taajamakunnissa 15 % ja maaseutumaisissa kunnissa 13 % vastanneista. Viisi vuotta valmistumisen jälkeen kaupunkimaisessa kunnassa asui 86 prosenttia, taajaan asutussa 8 prosenttia ja maaseudulla 6 prosenttia (ks. taulukko 3). Taajamissa ja maaseudulla asuneiden vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on siten lähes puolittunut opintoja edeltäneeseen tilanteeseen verrattuna. Sen sijaan ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan ja viisi vuotta myöhemmin olevan työpaikan kuntatyyppien välillä siirtymät ovat hyvin pieniä. Maaseutumaiset kunnat menettävät yhden prosentin työskentelevien osuudesta ja kaupungit kasvattavat saman verran. Ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka sijaitsi kaupungeissa 86 %:lla, taajamissa 7 %:lla ja maaseudulla myös 7 %:lla vastanneista. Viisi vuotta myöhemmin tilanne oli: kaupungit 87 %, taajamat 7 % ja maaseutu 6 %.

TAULUKKO 3. Asuinkuntatyyppi ennen opintoja ja viisi vuotta valmistumisesta

%	<i>Kaupunki- mainen ennen, n= 4 539</i>	<i>Taajaan asuttu ennen n= 925</i>	<i>Maa- seutumainen ennen n= 857</i>	<i>Kaikki n= 6 321</i>
Kaupunkimainen nyt	94	69	65	86
Taajaan asuttu nyt	3	27	6	8
Maaseutumainen nyt	3	4	29	6
Yhteensä	100	100	100	100

Kaupunkimaisesta kunnasta opiskelemaan lähteneistä ylivoimaisesti suurin osa (94 %) asui viisi vuotta valmistumisensa jälkeen edelleen kaupunkimaisessa kunnassa, sillä maaseudulle tai taajamaan oli kumpaankin muuttanut asumaan vain kolme prosenttia vastanneista (ks. taulukko 3). Maaseudulla ennen opintojaan asuneista oli kaupunkimaiseen kuntaan muuttanut jo kaksi kolmesta (65 %). Tulokset vahvistavat aiempia (Stockdale 2006; Haapanen 2003; Ritsilä 2000b) huomioita siitä, että kaupungeista opiskelemaan tulleet sijoittuvat kaupunkimaisiin kuntiin eivätkä maaseudulta lähteneenkään palaa maaseudulle. Vaikka maaseutumaisissa kunnissa asui viisi vuotta valmistumisensa jälkeen enää vajaa kolmannes (29 %) maaseudulta opiskelemaan lähteneistä, on maaseudulta alun perin lähteneiden ja siellä edelleen asuvien osuus moninkertainen verrattuna kaupunkimaisesta kunnasta maaseutumaiseen kuntaan muuttaneisiin (29 % vs. 3 %).

Lähes kaikki (95 %) kaupunkimaisissa kunnissa asuvista (n = 5 255) myös työskentelivät kaupunkimaisissa kunnissa, sillä maaseutumaisessa kunnassa työpaikka sijaitsi vain kolmella prosentilla vastanneista. Sen sijaan liikehdintä toiseen suuntaan oli vilkkaampaa. Maaseudulla asuvista (n = 368) kävi kaupunkimaisessa kunnassa töissä 40 prosenttia ja maaseudulla työskenteli hieman useampi kuin joka toinen (57 %).

Nykyisen asuinkuntatyyppin yhteys entisillä asuinseuduilla asumiseen on selvä (ks. taulukko 4). Kaupunkimaisessa kunnassa aiemmin asuneista 42 prosenttia asuu viisi vuotta valmistumisensa jälkeen samassa kunnassa, jossa asui myös ennen opintojaan. Taajaan asutuissa kunnissa sama osuus on vain 21 prosenttia ja maaseutumaisista kunnista opiskelemaan lähteneistä 23 prosenttia asuu entisessä kunnassaan. Yhteys kasvaa, kun siirrytään kohti suurempaa luokitteluyksikköä (kunta–seutukunta–maakunta–lääni). Kaikista vastanneista entisessä seutukunnassaan asuu lähes puolet (49 %), entisen maakunnan alueella jo yli

puolet (54 %) ja entisen asuinläänin alueella jo lähes seitsemän kymmenestä (69 %). Kaupunkimaisista kunnista lähteneistä asuu edelleen entisen asuinläänin alueella yli seitsemän kymmenestä (72 %), maaseutumaisista kunnista lähteneistä puolestaan 60 prosenttia. (Ks. taulukko 4.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että maaseutumaisista kunnista opiskelemaan lähteneitä on siirtynyt asumaan ”oman” lääninsä sisällä kaupunkimaiseen kuntaan (ks. myös Tuominen 2009).

TAULUKKO 4. Asuinkuntatyypit ja asuminen entisellä alueella eri alueluokitteluissa

%	<i>Kaupunki nyt,</i> <i>n= 4 539</i>	<i>Taajama nyt,</i> <i>n= 925</i>	<i>Maaseutu nyt,</i> <i>n= 857</i>	<i>Kaikki nyt,</i> <i>n= 6 321</i>
Entinen asuinkunta	42	21	23	37
Entinen seutukunta	57	29	31	49
Entinen maakunta	59	40	42	54
Entinen asuinlääni	72	61	60	69

Asuin- ja työskentelykunnat

Vuonna 2003 valmistuneet olivat lähteneet opiskelemaan 315 kunnasta, joten lähes jokainen suomalainen kunta on edustettuna opiskelemaan lähteneissä. Vuonna 2008 heitä kuitenkin asui 282 kunnassa ja työskenteli 276 kunnassa. Keskimäärin joka kuudennessa Suomen kunnassa ei siis asunut tai työskennellyt yhtään kyselyyn vastannutta.

Selvitettäessä tarkemmin niitä kuntia, joissa ei työskentele tai asu yhtään kyselyyn vastannutta, löytyy aiempien tutkimusten (Haapanen 2003; Nivalainen 2010; Ritsilä 2000b; Tuominen ym. 2009) perusteella odotettuja eroja. Jokaisessa Manner-Suomen kaupunkimaisessa kunnassa työskenteli yhtä poikkeusta (Kaskinen) lukuun ottamatta vähintään yksi vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut. Myös taajamakunnista löytyi vain yksi poikkeus (Parkano), jossa ei työskennellyt ainoatakaan valmistunutta. Sen sijaan maaseutumaisista kunnista, joita vuoden 2009 mukaan alueluokittelujen mukaan oli 219 kappaletta, löytyi ylemmän korkeakoulututkinnon suorittanut ja kyselyyn vastannut työskentelemästä vain 150 kunnasta (68 %).

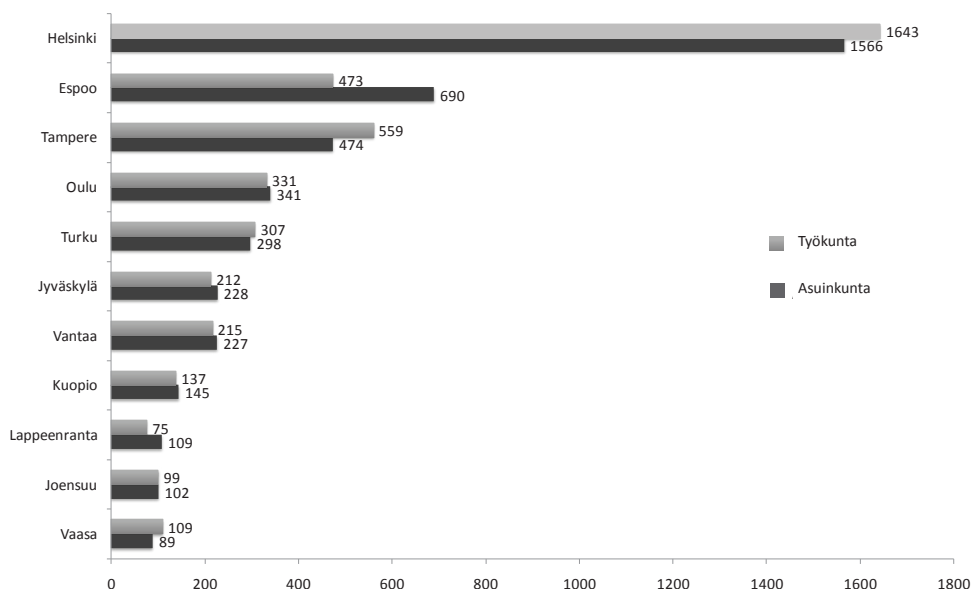
Jokaisessa suomalaisessa kaupunkimaisessa kunnassa ja taajamakunnassa *asui* vähintään yksi kyselyyn vastannut. Myös 150 maaseutumaisessa kunnassa asui vähintään yksi vastannut, joten noin kolmannes maaseutumaisista kunnista oli sellaisia, joissa ei *asu* eikä *työskentele* yhtään kyselyyn vastannutta.

Kun huomioidaan *Mitä on Nokian takana?* -artikkelin tapaan vain kunnat, joissa joko asuu tai työskentelee vähintään sata kyselyyn vastannutta⁷, vain yksitoista kuntaa yltyä tähän (ks. kuvio 1). Nämä kaikki kunnat ovat kaupunkimaisia, mikä ei aiempien tutkimustulosten perusteella ole mikään yllätys (Myrskylä 2006; Ritsilä 2000b; Tuominen ym. 2009). Listalle yltyvistä kaupungeista Lappeenranta ja Joensuu yltyvät vain niukasti sataan alueellaan asuvaan. Vaasassa asuvien määrä tippuu jo alle sadan, mutta Vaasan kaupungin alueella kuitenkin työskenteli yli sata vastaajaa⁸. Lappeenrannan ja Joensuun tilanteet olivat päinvastaiset: kaupunkien alueilla asui yli sata, mutta työskenteli alle sata vastannutta. Espoon alueella asutaan useammin kuin työskennellään (690 henkilöä asui, 473 työskenteli), kun taas Tampereen tilanne on päinvastainen (474 henkilöä asui, 559 työskenteli). Joka tapauksessa näiden yhdentoista yliopistokaupungin alueella asuu kumulatiivisesti peräti 65 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista (ks. kuvio 1). Työpaikoista puolestaan 67 prosenttia sijaitsee niiden alueilla. Lopuille noin 300 Manner-Suomen kunnalle jää siten vain kolmannes kaikista asuin- ja työpaikoista, joten alueellinen keskittyminen suurempiin kaupunkeihin ja erityisesti yliopistopaikkakunnille on erittäin voimakasta. Tulkintaa tukee maakunnittaisen ja niissä sijaitsevien tiettyjen kaupunkien vertailusta (ks. taulukko 2 ja kuvio 1). Esimerkiksi Lappeenrannan ja Jyväskylän kaupungit keräävät yli 80 % maakunnassaan asuvista tähän kyselyyn vastanneista, joten puhuminen *maakunnittaisesta asumisesta* on jossain määrin harhaanjohtava käsite⁹.

⁷ Työpaikkansa sijainniksi oli ilmoittanut ”ulkomaat” 182 vastaajaa.

⁸ Asuminen ja työskentely eri kunnan alueella, eli ns. pendelöinti olisi oman tutkimuksen aiheensa. Jos pendelöintiä päätettäisiin selvittää tarkemmin, olisi kyselylomakkeeseen lisättävä täsmentäviä kysymyksiä esimerkiksi työmatkan pituudesta ja työmatkaan käytetyn ajan kestosta.

⁹ Ks. myös Tuominen ym. (2008) huomio siitä, että esimerkiksi nykyisen Itä-Suomen yliopiston valmistuneiden ja Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon maakunnissa työskentelevien työpaikat keskittyvät voimakkaasti Joensuun ja Kuopion työssäkäyntialueisiin.

KUVIO 1. Yleisimmät asuin- ja työskentelykunnat viisi vuotta valmistumisen jälkeen, henkilöä

Helsingissä työskentelee 1 643 henkilöä (ks. kuvio 1) ja sen prosentuaalinen osuus (26) on selvästi suurin vuonna 2003 valmistuneiden työpaikoista. Sen osuus on jokseenkin yhtä suuri kuin neljän seuraavaksi eniten työllistävän kaupungin (Tampere, Espoo, Oulu ja Turku) osuudet yhteensä (1 670 henkilöä, 27 %). Kaupungistumista ja työpaikkojen keskittymistä suurimpiin kaupunkeihin – erityisesti Helsinkiin – tapahtuu siis paljon, ja tulos on yhdenmukainen aiempien muuttoliiketutkimusten kanssa (esimerkiksi Myrskylä 2006; Karhunen 2008; Saari ym. 2006).

Työllistyminen työnantajasektoreittain

Viisi vuotta valmistumisen jälkeen yksityinen sektori on suurin työllistäjä koko aineiston (40 %) tasolla ja kaupunkimaisissa kunnissa (ks. taulukko 5). Työpaikkojen jakaumaa sektoreittain ja lääneittäin tarkastelee osaltaan Puhakka (2011, tässä teoksessa). Taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa selvä enemmistö työskentelee julkisen sektorin eli kunnan tai valtion palveluksessa. Kaupunkimaisissa kunnissakin julkinen sektori kokonaisuudessaan on tärkein työllistäjä, valtiosektorin työllistäessä vajaan viidenneksen (17 %) kaupunkimaisessa kunnassa työskentelevistä. Koska suuria valtionhallinnon toimipisteitä ei juuri kaupunkien

ulkopuolella ole, taajamissa tai maaseudulla vain kolme prosenttia vastaajista oli valtiosektorin palveluksessa. Maaseudulle työllistyneet ovat useammin (5 %) työllistyneet oman yrityksen palvelukseen kuin kaupunkimaisissa kunnissa (3 %).

TAULUKKO 5. Työnantajasektorijakauma kuntatyypeittäin

%	<i>Kaupunki</i> <i>n= 5 251</i>	<i>Taajama</i> <i>n= 413</i>	<i>Maaseutu</i> <i>n= 396</i>	<i>Kaikki</i> <i>n= 6 060</i>
Yksityinen yritys	44	24	17	40
Kunta, kuntayhtymä	29	61	71	34
Valtio	17	3	3	16
Järjestö, seurakunta	6	6	4	6
Oma yritys	3	4	5	3
Muu	1	2	0	1
Yhteensä	100	100	100	100

Kyselylomakkeessa (ks. liite 1) käytetyn valmiiksi luokitellun¹⁰ työn luonteen ja työpaikan kuntatyyppin yhteyden vertailu paljastaa odotetusti, että ylivoimaisesti suurin työtehtäväkokonaisuus taajamissa ja maaseudulla on opetus- ja kasvatustyö; sen parissa työskentelee vähintään puolet vastanneista. Vastaavasti kaupunkimaisissa kunnissa opetuksen tai kasvatuksen parissa työskentelee vajaa viidennes (19 %). Sen sijaan ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työtehtävistä hallinto-, suunnittelu- ja kehitystehtävät sekä tutkimustyö näyttävät keskittyneen voimakkaasti kaupunkimaisiin kuntiin (ks. taulukko 6).

TAULUKKO 6. Työnluonne kuntatyypeittäin

%	<i>Kaupunki</i> <i>n= 5 207</i>	<i>Taajama</i> <i>n= 404</i>	<i>Maaseutu</i> <i>n= 395</i>	<i>Kaikki</i> <i>n= 6 006</i>
Opetus tai kasvat	19	50	55	24
Hallinto-, suunnittelu ym. tehtävät	20	11	6	19
Johto- ja esimiestehtävät	10	13	14	11
Tutkimus	13	2	3	11
Asiakastyö, potilastyö	9	10	9	9
Konsultointi tai koulutus	6	2	2	5
Kaikki muut	23	12	11	21
Yhteensä	100	100	100	100

¹⁰ Kyselyssä käytetty työpaikkojen luokittelu on ongelmallinen ja se olisi vaihdettava. Ks. tarkemmin esimerkiksi Tuominen (2008, 55–56) sekä Puhakka (2011) tässä kirjassa.

Eri kuntatyypeittäin työllistymismahdollisuudet ovat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneille huomattavan erilaisia, ja varsinkin yhdistetty luokka *kaikki muut*¹¹ kertoo kaupunkimaisten kuntien tarjoavan selvästi monipuolisempia mahdollisuuksia kuin maaseutumaiset tai taajamakunnat.

POHDINTA

Edellä on tarkasteltu Tilastokeskuksen alueluokitusten avulla ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellista sijoittumista Manner-Suomeen viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Aiemmissa sijoittumisselvityksissä on havaittu korkeastikoulutettujen muuttaneen Etelä-Suomen läänin ja erityisesti Uudellemaalle, yleisemmin muuttamista maaseudulta kaupunkeihin (kaupungistumista) ja lisäksi ylempää korkeakoulututkintoa vaativien työpaikkojen keskittyneen suurimpiin kaupunkeihin (Aro 2007b; Hedman & Aaltonen 1999, 42–45; Jauhiainen 2010; Kurikka 2008; Myrskylä 2006, 88–90; Rautopuro ym. 2008; Ritsilä 2000b; Saarivirta ym. 2007). Samansuuntaisia tuloksia saatiin tälläkin aineistolla. Maakunnittain tarkasteltuna Uudenmaan lisäksi vain Pirkanmaan alueella asui viisi vuotta valmistumisen jälkeen enemmän vuonna 2003 valmistuneista kuin ennen opintoja. Kuusi maakuntaa: Satakunta, Kymenlaakso, Etelä-Savo, Etelä-Pohjanmaa, Keski-Pohjanmaa ja Kainuu menettivät vähintään puolet ennen opintoja alueillaan asuneista, ja yli neljänneksen alueellaan asuvien määrästä menettäviä oli kaikkiaan kaksitoista Manner-Suomen yhdeksästätoista maakunnasta.

Paitsi valmistuneiden keskittymistä kahteen maakuntaan ja suuriin kaupunkeihin, tuloksista näkyy, että vastanneet ovat ainakin jossain määrin lääniuskollisia. Viisi vuotta valmistumisen jälkeen asutaan useimmin sen entisen läänin alueella, jossa oli asuttu myös ennen yliopisto-opintoja: osuudet vaihtelevat Lapin 37 prosentista ja Etelä-Suomen 87 prosenttiin. Muuttamista on siten tapahtunut ”oman” läänin sisällä suurille (yliopisto)kaupunkiseuduille, mitä on havaittu jo aiemminkin (esim. Tuominen 2009). Läänitason tarkastelussa vain Etelä-Suomen läänin alueella asuvien määrä oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen suurempi kuin ennen opintoja. Etelä-Suomen läänin alueella ennen opintojaan asuneet eivät ole juuri muuttaneet asumaan Aron (2007c) käsittelyn mukaisesti ”Savotta-Suomen” alueelle, vaan 87 prosenttia heistä asui edelleen Etelä-Suomen läänin alueella. Yhdeksän prosenttia oli siirtynyt asumaan Länsi-Suomen läänin alueelle ja yhteensä vain neljä prosenttia Oulun, Lapin

¹¹ Sisältää luokat: markkinointi ja myynti, viestintä- ja mediatyö, toimisto- ja esikuntatehtävät, taiteellinen työ, lainopillinen työ, kirkollinen työ, rahoituksen ja taloushallinnon tehtävät ja *muu, mikä?*

ja Itä-Suomen entisten läänien alueille. Tulos on samansuuntainen esimerkiksi Nivalaisen (2010), Kurikan (2008) ja Ritsilän (2000a) huomioiden kanssa siitä, että Etelä-Suomesta ei juuri muuteta muualle Suomeen asumaan tai työskentelemään.

Aiemmat havainnot (esimerkiksi Karhunen 2008; Myrskylä 2006) korkeasti koulutettujen keskittymisestä tietyille kaupunkialueille saavat tukea tästäkin aineistosta, sillä yksitoista kaupunkimaista kuntaa keräsi peräti kaksi kolmasosaa sekä asuinpaikoista (65 %) että työpaikoista (67 %). Lopuille noin 300 Manner-Suomen kunnalle jäi kolmannes kaikista asuin- ja työpaikoista. Keskittyminen liittyy suoraan työmahdollisuuksiin, tai pikemminkin niiden puuttumiseen, sillä työmahdollisuudet suurempien kaupunkien ulkopuolelta löytyvät lähinnä kuntasektorilta ja pääasiassa opetuksen ja koulutuksen alalta. Maaseutumaisten kuntien työpaikoista yli puolet (55 %) ja taajamissa puolet (50 %) sijoittui opetuksen ja kasvatuksen alalle. Tulos on samansuuntainen Peltosen raportin (2004, 15) kanssa.

Stockdale (2006) havaitsi, että vain harva maaseudulta poismuuttaneista koki, että heillä voisi olla tulevaisuutta alkuperäisillä asuinseuduilla. Esteinä olivat sopivien työmahdollisuuksien puute sekä nykyiseen asuinpaikkaan liittyvät henkilökohtaiset siteet, ja siksi Stockdalen (2006) mukaan muuttoliike suuntautuu kaupungeista kaupunkiin. Samansuuntaisia tuloksia saadaan myös tämän tutkimuksen aineistosta. Vastanneiden kaupungistuminen oli voimakasta: ennen opintoja kaupunkimaisessa kunnassa oli asunut 72 % vastanneista, viisi vuotta valmistumisen jälkeen jo 86 %. Kaupunkimaisissa kunnissa ennen opintojaan asuneista vain kolme prosenttia oli muuttanut maaseutumaiseen kuntaan, mutta maaseudulla aiemmin asuneista kaupunkiin oli muuttanut kaksi kolmesta (65 %). Maaseutumaisesta kunnasta alun perin lähteneiden ja kyselyhetkellä maaseudulla asuvien osuus oli moninkertainen verrattuna kaupunkimaisesta kunnasta lähteneiden ja maalle muuttaneiden osuuteen (29 % vs. 3 %). Lisäksi ensimmäinen valmistumisen jälkeinen työpaikka oli sijainnut kaupunkimaisessa kunnassa 86 prosentilla vastanneista ja viisi vuotta myöhemmin 87 prosentilla, joten osuus ei siis ollut muuttunut. Käytännössä tämä tarkoittanee, että valmistumisvaiheen jälkeinen ensimmäinen rekrytointi antaa viitteitä myöhempään työuraan. Tämä voi myös olla signaali siitä, että jos maaseutumaiset kunnat haluavat rekrytoida korkeastikoulutettua työvoimaa, lienee todennäköisempää saada valmistumassa olevia ”omia nuoria” palaamaan kotiseuduilleen, kuin suuremmista kaupunkimaisista kunnista tutkinnon suorittaneita muuttamaan tai työskentelemään maaseudulle.

Kun kaupungistuminen on tämänkin artikkelin tulosten valossa varsin voimakasta, miten esitettyihin tuloksiin pitäisi suhtautua? Suomalaisen korkeakoululaitoksen laajentaminen perustui aikoinaan koulutusmahdollisuuksien

laajentamiseen tasapuolisesti eri puolelle Suomea. Vallalla oli käsitys siitä, että kaikki lahjakkuusreservit eri puolilta maata piti saada käyttöön. Suomalaisen hyvinvointivaltion kehittäminen tarvitsi korkeastikoulutettua työvoimaa ja laajeneva hyvinvointivaltio kykeni kohtuullisen helposti imemään yliopistoista valmistuneet työelämään. (Nevala 1999.)

Tällä hetkellä suomalaisen korkeakoululaitoksen laajentumisvaihe on ohi. Vallalla näyttää olevan näkemys, että enää ei ole varaa tai tarvetta ylläpitää koulutusmahdollisuuksia tasapuolisesti eri puolella Suomea. Pienenevät ikäluokat ja kaavaillut tai jo tehdyt korkeakoulujen yhdentymiset tähtäävät koulutuspaikkojen voimakkaaseen supistamiseen ja keskittämiseen korkeakoulujen vahvuusalueiden ympärille (ks. esimerkiksi Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015 tai Teknologiateollisuuden innovaatiopoliittikan työryhmän raportti). Erityisesti alueilla joilla väestö vähenee, ollaan suurten haasteiden edessä, jotta sekä korkeakoulutarjonnan että elinkeinoelämän intressit saataisiin yhteneväisiksi (Opetusministeriö 2008).

Tulisiko siis kaiken yliopistokoulutuksen tapahtua esimerkiksi yhdentoista kaupungin alueella? Siis niiden, jotka työllistivät tai joiden alueella asui vähintään sata henkilöä, ja jotka pystyvät sitomaan suurempia määriä valmistuneita töihin alueelleen? Kurikka (2008) tutki Suomen yliopistoista valmistuneiden alueellista sijoittumista ja havaitsi, että suuremmille yliopistopaikkakunnille oli jääty pieniä paikkakuntia useammin. Kurikka kysyikin johtopäätöksissään, tulisiko kaiken koulutuksen tapahtua suuremmilla kaupunkiseuduilla, jos ihmiset kuitenkin muuttavat niille jossain vaiheessa? Kurikan (2008, 126) omiin tutkimustuloksiinsa perustuva vastaus oli muun muassa se, että maakunnissa voidaan kyllä kouluttaa työvoimaa koko maahan ja Uudellemaalle, mutta Uudellamaalla on vaikeaa kouluttaa työvoimaa muualle maahan. Tästä esimerkkinä Kurikka käyttää sitä, ettei Keski-Suomen tai Itä-Suomen alueelle ole saatu riittävästi hammaslääkäreitä. Käytännön koulutuspolitiikassa tämä on näkynyt siten, että lakkautettu hammaslääketieteen koulutus jouduttiin aloittamaan reilun kymmenen vuoden tauon jälkeen Itä-Suomen yliopiston Kuopion kampuksella (Opetusministeriö 2007b). Jos ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneen työvoiman saanti halutaan jatkossakin turvata koko maan alueella, miten mahdollinen koulutuspaikkojen keskittäminen Etelä-Suomeen (esimerkiksi Opetusministeriö 2007a) tai pelkästään suuremmille kaupunkiseuduille palvelisi niiden ulkopuolisia alueita? Aiemmat tutkimustulokset (Kurikka 2008, Jauhiainen 2010, Myrskylä 2006, 13, Ritsilä 2000a) muistuttavat, ettei Etelä-Suomesta juuri muuteta muualle Suomeen ja tätä tukee myös tässä tutkimuksessa esiin noussut valmistuneiden lääniuskollisuus.

Työantajasektoreiden jakaumat kuntatyypeittäin osoittavat, että etenkin maaseutumaisissa, mutta myös taajaan asutuissa kunnissa kohtalonkysymys on

pitkälti se, mitä julkisen sektorin palveluille tapahtuu. Kuten aiemmissa tutkimuksissa on havaittu (esim. Paasivirta 2001; Kotiranta 2005), työpaikkojen sijainti määrittää pitkälti sitä minne korkeastikoulutetut Suomessa muuttavat. Kunnallisen työmarkkinalaitoksen ennusteiden mukaan vuoteen 2015 mennessä kuntien henkilöstö vähenee keskimääräisesti 1 500 hengellä vuodessa (Kuntalehti 15/2005). Valtionhallinnon tuottavuusohjelmaleikkaukset puolestaan vähentävät valtion henkilöstöä. Julkisen sektorin mahdolliset leikkaukset vähentäisivät luultavasti lisää maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa tarjolla olevia työllistymismahdollisuuksia, jolloin niiden mahdollisuudet houkutella korkeakoulutettuja heikkenivät entisestään. Toisaalta maaseudulla asuvista 40 prosenttia ”pendelöi” eli kävi töissä kaupungeissa. Kenties maaseudun mahdollisuudet liittyvätkin tulevaisuudessa näihin pendelöijiin, sekä toisaalta myös siihen, että omassa yrityksessä työskenteleviä oli maaseudulla enemmän kuin kaupungeissa.

LÄHTEET

- Aro, Timo (2007a) Julkinen valta ja maassamuuttoa edistävät ja rajoittavat tekijät Suomessa 1880-luvulta 2000-luvulle. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 69. Turun yliopisto.
- Aro, Timo (2007b) Valikoiva muuttoliike osana pitkän aikavälin maassamuuttokehitystä. *Yhteiskuntapolitiikka* 72: 4, 371–379.
- Aro, Timo (2007c) Maassamuuton suuri linja 1880 –luvulta lähtien: Savotta-Suomesta Rannikko-Suomeen. *Tilastokeskuksen Kuntapuntari* 2, 9–12.
- Büchel, Felix & van Ham, Maarten (2002) Overeducation, regional labour markets and spatial flexibility. *IZA Discussion Papers* 424. Bonn.
- Chevalier, Arnaud & Lindley, Joanne (2006) Over-education and the skills of UK graduates. *IZA Discussion Papers* No. 2442. Bonn.
- Dolton, Peter & Silles, Mary (2001) Over-Education in the Graduate Labour Market: Some Evidence from Alumni Data. Centre for the Economics of Education. London School of Economics and Political Science.
- Gottlieb, Paul D. & Joseph George (2006) College-to-Work Migration of Technology graduates and holders of doctorates within the United States. *Journal of Regional Science*, 46: 4, 627–659.
- Haapanen, Mika (2003) Studies on the Determinants of Migration and the Spatial Concentration of Labour. *Jyväskylä Studies in Business and Economics* n:o 27. University of Jyväskylä.
- Hedman, Juha (2000) Maisterit muuttavat. Pitäisikö jonkun huolestua? Turun yliopiston tiedotuslehti 2/2000. <http://www.utu.fi/tiedotot/aurora/pdf/2-2000/maisterit.html>. Haettu 7.9.2009.
- Hedman, Juha & Aaltonen Satu (1999) External Economic Impacts of the University of Turku. Self-Evaluation Report. Turun yliopiston Rehtorinviraston julkaisusarja 6/1999, Kehittäminen ja suunnittelu.
- Heiskala, Risto (2006) Kansainvälisen toimintaympäristön muutos ja Suomen yhteiskunnallinen murros. Teoksessa Risto Heiskala & Eeva, Luhtakallio (toim.) *Uusi Jako. Miten Suomesta tuli kilpailuyhteiskunta?* Gaudeamus: Helsinki, 14–42.
- Jauhiainen, Signe (2010) Studies on Human Capital Flows and Spatial Labour Markets. University of Jyväskylä Studies In Business and Economics 94. Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25585/9789513940829.pdf?sequence=2> Luettu 15.11.2010.
- Karhunen, Hannu (2008) Koulutuspääoma keskittyy korkeakoulujen läheisyyteen. Oulun seutukunnassa eniten koulutuspääomaa. *Tilastokeskuksen Kuntapuntari* 1, 42–44.
- Kauppinen, Mikko T. & Karhu, Veli (2002) Kasautuva alueellinen kasvu ja sen ohjausmahdollisuudet. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja* 30:3, 273–283.
- Kodrzycki, Ylanda K. (2000) Migration of recent college graduates: evidence from the national longitudinal survey of youth. *New England Economic Review* January/February, 13–34.
- KOTA, Opetusministeriön yliopisto- ja koulutusaloittainen –tietokanta: <http://kotaplus.csc.fi:7777/online/Etusivu.do>.
- Kotiranta, Mikko (2005) Satakunnan muuttoliike 2000-luvun alussa – kuntatalouden näkökulma. Satakunnan TE-keskuksen julkaisusarja 1/2005. Eura.
- Kuntalehti (2005) 15: <http://www.kuntalehti.fi/default.asp?sc=3027>. Luettu 22.11.2010.
- Kurikka, Heli (2008) Suomen yliopistoista valmistuneiden alueellinen sijoittuminen 1990-luvulta 2000-luvulle. *Hallintopalvelujen lausunnot, muistiot, selvitykset ja tilastot* nro 58. Oulun yliopistopaino: Oulu.

- Mella, Ilkka (2007) Alueiden rakenteelliset ongelmat voimistuvat tulevaisuudessa. Tilastokeskuksen Kuntapuntari 1, 3–5.
- Moscato, Roberto & Rostan, Michele (2000) Higher education and graduate employment in Italy. *European Journal of Education* 35:2, 201–209.
- Myrskylä, Pekka (2006) Muuttoliike ja työmarkkinat. Työpoliittinen tutkimus 321. Työministeriö. Helsinki.
- Mäkinen, Pentti (2007) Yritysjohtajat sijoittumispäätöksistä: Tärkeintä sopiva työvoima, markkinoiden läheisyys ja liikenneyhteydet. Tilastokeskuksen Kuntapuntari 1, 9–12.
- Nevala, Arto (1999) Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. *Biblioteca Historica* 43. Suomen Historiallinen Seura. Hakapaino Oy: Helsinki.
- Nivalainen, Satu (2010) Essays on Family Migration and Geographical Mobility in Finland. PTT Publications 21. Pellervon taloustutkimus PTT. http://www.ptt.fi/dokumentit/pttjulkaisu21_2309101517.pdf. Luettu 24.9.2010.
- Opetusministeriö (2007a) Opettajankoulutus 2020. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:44. Helsinki: yliopistopaino.
- Opetusministeriö (2007b) Selvitys hammaslääketieteen koulutuksen valtakunnallisesta kehittämisestä 2007. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:40. Helsinki: yliopistopaino.
- Opetusministeriö (2008) Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/Korkeakoulujen_rakenteellisen_kehittaminen/liitteet/KK_rak._kehitt._suuntaviivat_muistio.pdf. Luettu 5.3.2008.
- Paasivirta, Anssi (2001) Muuttoliike ja työllisyys. Kuusi teesiä muuttoliikkeen ja työllisyyden kehityksestä sekä viisi teesiä aluepolitiikasta. Teoksessa Elli Heikkilä (toim.): Muuttoliikkeet vuosituhannen vaihtuessa – halutaanko niitä ohjata? Siirtolaisuustutkimuksia A 24. Turku, 93–96.
- Peltonen, Eriikka (2004) Korkeakoulusta valmistuneiden alueellinen sijoittuminen. Pellervon taloudellisen tutkimusseuran työpapereita n:o 72. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos. Helsinki.
- Puhakka, Antero (2011) Maistereiden työssään tarvitsemia taitoja kartoittamassa. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Puhakka, Antero & Tuominen, Visa (2006). Viisi vuotta myöhemmin. Joensuun yliopistosta vuosina 1999–2000 valmistuneiden maistereiden ja lastentarhanopettajien työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja ja selvityksiä n:o 41. Joensuun yliopisto.
- Puhakka, Antero; Rautopuro, Juhani & Tuominen, Visa (2009) Maisterit liikkeellä. Vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden alueellinen liikkuvuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 74: 1, 33–43.
- Rautopuro, Juhani (2011) ”Kaipa sitä aikansa jaksaa tätäkin viittiä” Maistereiden ylikoulutuksen syvin olemus. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Rautopuro, Juhani; Tuominen, Visa & Puhakka, Antero (2008) Kiskot vievät Etelään. Vuonna 2001 kasvatustieteen maistereiksi valmistuneiden alueellinen sijoittuminen syksyllä 2006. *Kasvatus* 39: 1, 81–84.
- Reijonen, Katja (2010) Kiinnostus kasvaa. Kuntaliitoksista haasteita ja mahdollisuuksia kotiseututyöhön. *Sanomalehti Karjalainen* 7.8.2010, 5.
- Ritsilä, Jari (2000a). Mobility of the Highly Educated Labour Force. Jyväskylän yliopisto Taloustieteiden tiedekunta. University of Jyväskylä School of Business and Economics. Working paper n:o 214. Jyväskylä.

- Ritsilä, Jari (2000b) Where do the Highly Educated Migrate? Micro-Level Evidence from Finland. Jyväskylän yliopisto Taloustieteiden tiedekunta. University of Jyväskylä School of Business and Economics. Working paper n:o 222. Jyväskylä.
- Saari, Matti & Nevalainen, Pasi (2006) Väestön keskittyminen hidastunut. Tilastokeskuksen Kuntapuntari 1, 12–16.
- Saarikallio, Miia; Hellsten, Katri & Juutilainen Vesa-Pekka (2008) Korkeakoulusta työelämään? – Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96. Helsinki: KELA.
- Saarivirta, Toni & Consoli, Davide (2007) Where did they go? A Study on Newly Established Universities and Graduate Mobility in Finland. SENTE working papers 13. University of Tampere, Research Unit for Urban and Regional Development Studies.
- Saartenoja, Antti. 2004. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus alueellisessa kehittämiss politiikassa. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 214. Turun yliopisto: Turku. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/5996/C214.pdf?sequence=1>. Luettu 2.11.2010.
- Sainio, Juha (2008) Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. http://www.aarresaari.net/pdf/Kitka_netti.pdf AKAVA/Aarresaari-verkosto Luettu 4.5.2009.
- Sainio, Juha (2011) Valmistumishetken työmarkkinatilanteen vaikutus maistereiden työuraan viisivuotistarkastelussa. Teoksessa Antero Puhakka & Visa Tuominen (toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari.
- Schomburg, Harald & Teichler, Ulrich (2006) Higher education and graduate employment in Europe: results of graduate surveys from twelve countries. Springer. Dordrecht.
- Stockdale, Aileen (2006) Migration: Pre-requisite for rural economic regeneration? Journal of Rural Studies 22, 354–366.
- Teichler, Ulrich & Jahr, Volker (2001) Mobility during the course of study and after graduation, European Journal of Education, 36: 4, 443–458.
- Teknologiaeollisuuden innovaatiopolitiikan työryhmän raportti. www.teknologiaeollisuus.fi/file/10166/Innoraportti_final.pdf.html. Luettu 21.12.2010.
- Tilastokeskus. Alueluokitus 2009. http://www.stat.fi/tk/tt/luokitukset/index_alue.html Luettu 2.6.2009.
- Tuominen, Visa (2009) Liikkuvuutta ja paikanottoa – yliopistosta työelämään. Julkaimaton kasvatustieteen lisensiaattitutkimus. Kasvatustieteiden tiedekunta, Joensuun yliopisto.
- Tuominen, Visa; Puhakka, Antero & Rautopuro, Juhani (2009) Mirä on Nokian takana? Vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työpaikat tilastollisen kuntaryhmituksen mukaisesti syksyllä 2006. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 37:1, 56–67.
- Tuominen, Visa; Rautopuro, Juhani & Puhakka, Antero (2008) Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin. http://www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=995a3c09-0594-4820-bd91-04b10ae1cd32&groupId=10128 Itä-Suomen yliopisto 2010. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Tuominen, Visa; Rautopuro, Juhani & Puhakka, Antero (2009) Varhainen mato linnun nappaa? Opiskeluajan yhteys vastavalmistuneiden maistereiden työmarkkinatilanteeseen. Julkaisussa: Timo Aarrevaara & Taina Saarinen (toim.). Kilvoittelusta kilpailuun? Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8. 2008. Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylä 2009, 189–207.

- Tutkimus- ja innovaationeuvosto. 2010. Tutkimus- ja innovaatiopoliittinen linjaus 2011–2015. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/tutkimus-_ja_innovaatio-neuvosto/julkaisut/linjaus2011-2015.pdf. Luettu 22.12.2010.
- Virtanen, Jenni (2010) Toinen kotimaa. Sanomalehti Helsingin Sanomat 30.5.2010, D1-D2.
- Wald, Steven (2004) The impact of overqualification on job search. *International Journal of Manpower* 26: 2, 140–156.

LIITETAULUKKO 1. Asuinkunta ennen opintoja kuntatyypeittäin

<i>Koulutusala</i>	<i>n=</i>	<i>Asuinkunta ennen opintoja %</i>		
		<i>Kaupunki</i>	<i>Taajama</i>	<i>Maaseutu</i>
Psykologia	104	85	7	8
Lääketieteellinen	180	80	11	9
Oikeustieteellinen	208	80	12	8
Liikuntatieteellinen	34	79	18	3
Terveystieteiden	214	79	8	13
Kauppatieteellinen	674	78	12	10
Yhteiskuntatieteellinen	687	78	11	11
Hammaslääketieteellinen	28	75	18	7
Teknillistieteellinen	1 207	73	15	12
Maatalous-metsätieteellinen	144	72	18	10
Farmasia	48	69	13	18
Humanistinen	984	68	16	16
Luonnontieteellinen	827	66	18	16
Kasvatustieteellinen	949	65	17	18
Taideteollinen	37	65	19	16
Teologia	72	65	17	18
Eläinlääketieteellinen	27	59	19	22
Kaikki	6 424	72	15	13

LIITETAULUKKO 2. Nykyisen työpaikan sijainti viisi vuotta valmistumisesta kuntatyypeittäin

<i>Koulutusala</i>	<i>n=</i>	<i>Nykyisen työn sijainti %</i>		
		<i>Kaupunki</i>	<i>Taajama</i>	<i>Maaseutu</i>
Oikeustieteellinen	205	96	3	1
Teknillistieteellinen	1 149	94	4	2
Kauppatieteellinen	645	93	4	3
Lääketieteellinen	176	92	5	3
Yhteiskuntatieteellinen	652	90	6	4
Terveystieteiden	215	89	5	6
Luonnontieteellinen	769	88	6	6
Psykologia	101	87	9	4
Maatalous-metsätieteellinen	136	87	7	6
Farmasia	46	87	9	4
Humanistinen	888	85	8	7
Taideteollinen	32	84	3	13
Hammaslääketieteellinen	27	82	7	11
Teologia	70	76	14	10
Liikuntatieteellinen	32	72	15	13
Eläinlääketieteellinen	32	72	19	9
Kasvatustieteellinen	896	69	14	17
Kaikki	6 071	87	7	6

LIITETAULUKKO 3. Nykyinen asuinkunta, viisi vuotta valmistumisesta kuntatyy-
peittäin

<i>Koulutusala</i>	<i>n=</i>	<i>Nykyinen asuinkunta %</i>		
		<i>Kaupunki</i>	<i>Taajama</i>	<i>Maaseutu</i>
Lääketieteellinen	183	93	5	2
Oikeustieteellinen	215	92	5	3
Teknillistieteellinen	1 215	92	4	4
Kauppatieteellinen	677	91	4	5
Farmasia	48	88	4	8
Yhteiskuntatieteellinen	712	88	7	5
Luonnontieteellinen	848	87	8	5
Psykologia	105	87	6	7
Humanistinen	1 009	85	9	6
Maatalous-metsätieteellinen	149	85	8	7
Hammaslääketieteellinen	29	83	14	3
Liikuntatieteellinen	33	82	12	6
Teologia	78	82	10	8
Taideteollinen	36	81	8	11
Terveystieteiden	230	80	11	9
Eläinlääketieteellinen	33	79	12	9
Kasvatustieteellinen	976	75	12	13
Kaikki	6 576	86	8	6

LIITETAULUKKO 4. Ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan sijainti kun-
tatyypeittäin

<i>Koulutusala</i>	<i>n=</i>	<i>Ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan sijainti %</i>		
		<i>Kaupunki</i>	<i>Taajama</i>	<i>Maaseutu</i>
Teknillistieteellinen	1 191	95	3	2
Kauppatieteellinen	667	94	3	3
Oikeustieteellinen	211	92	6	2
Yhteiskuntatieteellinen	677	91	4	5
Maatalous-metsätieteellinen	139	90	5	5
Luonnontieteellinen	821	88	6	6
Terveystieteiden	222	88	7	5
Humanistinen	970	86	8	6
Hammaslääketieteellinen	28	85	11	4
Farmasia	49	84	12	
Psykologia	104	83	12	5
Taideteollinen	36	81	11	8
Liikuntatieteellinen	32	78	9	13
Eläinlääketieteellinen	30	74	13	13
Teologia	74	74	11	15
Lääketieteellinen	182	71	19	10
Kasvatustieteellinen	963	68	15	17
Kaikki	6 396	86	7	7

Maistereiden työllistymisvaikeudet

Visa Tuominen¹ – Juhani Rautopuro² – Antero Puhakka³

Johdanto

”Tota et työelämän vaatimukset on kuitenkin aika kovat, niin jos opintojen aikana opiskelija polttaa itsensä loppuun tai poltetaan loppuun, miten se nyt sitten menee, niin niin, onko mitään järkeä mennä suoraan työelämään polttamaan itseensä loppuun siellä? --- Varmaan se oli yksi (minun) uupumisen syy silloin opintojen aikana kans, kun tuntu niinku, et tekee turhaa työtä tavallaan. Valmistuu ammattiin, johon ei edes halua.”

Kirsi, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta.

Akateeminen työttömyys on noussut Suomessa ennätyslukemiin. Työ- ja elinkein-

oministeriön työnvälitystilastojen mukaan maaliskuussa 2011 Suomessa oli yli 11 000 ylemmän korkeakoulututkinnon (jatkossa maisteri) suorittanutta työtöntä työnhakijaa. Jos mukaan otetaan alemman korkeakoulututkinnon ja tieteellisen jatkotutkinnon suorittaneet, oli Suomessa yli 25 000 korkeakoulututkinnon suorittanutta työtöntä. Akavan työttömyyskatsauksessa (1/2011) todetaankin: *”Työttömien ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden lukumäärä on kasvanut lähes koko 2000-luvun ajan, lukuun ottamatta jaksoa vuoden 2006 alusta vuoden 2008 alkupuoliskolle.”*

Korkeakoulututkinnon suorittaneiden työttömyyden kasvusta huolimatta voidaan perustellusti todeta, että mitä korkeampi koulutustaso, sen alhaisempi työttömyys

¹ Visa Tuominen, KL, opinto-ohjaaja, Joensuun normaalikoulun lukio, Itä-Suomen yliopisto

² Juhani Rautopuro, KT, YTM, tutkija, Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

³ Antero Puhakka, YTT, FM, yliopistonlehtori, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto

(esimerkiksi Myrskylä 2010). Akateemisessa työttömyydessä on usein kyse välittömästi valmistumisen jälkeisestä työttömyydestä ja työura vakiintuu Woodleyn ja Brennanin (2000) ja Suutarin (2003) mukaan useimmilla noin kolmessa vuodessa.

Suomessa Opetus- ja kulttuuriministeriö on kaavaillut korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen ja myös rahanjaon yhdeksi indikaattoriksi työllistymistä, mikä tarkoittaa yliopistojen työelämäyhteyksien korostamista (Opetusministeriö 2008). Työllistymisen mahdollinen huomioiminen rahanjaossa seuraa eurooppalaisen korkeakoulutusalueen rakentamiseen tähtääviä julkilausumia (esimerkiksi Bologna 1999 ja Leuven and Louvain-la-Neuve 2009). Julkilausumisissa on korkeasti koulutettujen *työllistyvyys* (engl. *employability*) nostettu yhdeksi tärkeimmistä yliopistojen painopisteistä.

Suomessa käytettyjä *työllistyvyys* tai *työllistettävyyttä* -termejä on vaikeaa määritellä yksiselitteisesti. Yörken ym. (2005) mukaan työllistyvyys tarkoittaa tietoja, taitoja ja henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka edistävät töiden saamista. Jos yliopistoilta edellytetään aiempaa suurempaa vastuuta valmistuneiden työllistyyvyydestä ja työllistymisestä, on oltava tietoisia näitä vaikeuttavista tekijöistä.

Artikkeli kartoittaa maistereiden kokemia työllistymisvaikeuksia vuosina 2001–2003 Joensuun yliopistosta (nykyisin Itä-Suomen yliopisto) valmistuneiden kokemusten perusteella. Aineisto kerättiin osana Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen, Aarresaariverkoston vuosittaista uraseurantaa vuosina 2006–2008 ja viive valmistumisesta seurantakyselyyn oli viisi vuotta. Kyselyaineiston lisäksi tehtiin teemahaastatteluja. Niiden avulla seurattiin yksilötasolla työurien kehittymistä ja henkilökohtaisia ratkaisuja. Artikkelissa pohditaan mitä yliopistot voivat tehdä työllistymisen edistämiseksi ja kuvaako di-

kotomia *työllinen–työtön* riittävästi työllistymisen onnistumista tai vaikeutta.

Työurien alut

Yliopistotutkinnon suorittaneiden työllistyminen on tutkimusten mukaan helpompaa kuin alemman koulutusasteen suorittaneiden niin Suomessa kuin kansainvälisestikin (Myrskylä 2010; Paul ja Murdoch 2000). Siirtymä koulutuksesta työelämään on kuitenkin pidentynyt ja muuttunut aiempaa epävarmemmaksi. Akateeminen työttömyys on lisääntynyt ja pätkätyöt tai erilaiset projektit ovat korvanneet pysyvämmät työpaikat (Jokisaari 2002; Sainio 2011), eivätkä suhdannevaihteluilta säästy akateemisesti koulutetutkaan (Manninen 1999).

Ylempien korkeakoulututkintojen määrä kaksinkertaistui Suomessa vuosina 1975–1995 (Nevala 2006). Työllisten koulutustaso on noussut ja keskimääräinen koulutusaika pidentynyt, sillä yhteiskunnan on katsottu tarvitsevan yhä paremmin koulutettuja työntekijöitä (Suikkanen ym. 2002). Työmarkkinoille tulee jatkuvasti entistä enemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita, jolloin pelkkä tutkinto ei enää takaa koulutustasoa vastaavia työtehtäviä. Samaan aikaan tutkinto on kuitenkin entistä välttämättömpi, sillä ilman loppututkintoa työmarkkinoilla on tarjolla suhteellisen vähän ja heikosti arvostettuja töitä (Kanervo 2006, 194; Paul ja Murdoch 2000). Tutkinnot toimivat pääsylippuina työpaikkahaastatteluihin ja työpaikkoihin, joissa suuri osa töistä opitaan. (Kivinen ja Nurmi 2003; Takkinen ja Vahतिकari 2000).

Suomessa yliopistotutkinnon suorittaneista on valmistumishetkellä ollut töissä noin kaksi kolmasosaa (Puhakka ym. 2011; Sainio 2008). Vuosittain muutama tuhat valmistuessaan ilman työtä ollutta maisteria alkaa

etsiä itselleen sopivaa työpaikkaa ja osalla on vaikeuksia työmarkkinoille siirtymisessä. Vaikeudet näkyvät työttömänä olleiden ja koulutusta vastaamattoman työn vastaanottaneiden osuuden kasvuna (Saarikallio ym. 2008; Sainio 2011).

Työmarkkinoille siirtymiseen vaikuttaa merkittävästi koulutustaso (Sainio 2011) ja se onko suoritettu tutkinto professio- vai generalistitutkinto (Puhakka ym. 2007). Professio- koulutus antaa tutkintoon sisältyvänä jonkin kelpoisuuden, esimerkiksi psykologin tai opettajan ammattiin (Suutari 2003). Tutkimusten mukaan professiotutkinnon suorittaneiden siirtyminen työmarkkinoille sujuu generalisteja helpommin ja nopeammin (Sainio 2008; Tuominen ym. 2009a). Generalistit kohtaavat vaikeuksia varsinkin kolmen valmistumisen jälkeisen vuoden aikana (Puhakka ym. 2006 ja 2007; Sainio 2008). Työuran päästyä vauhtiin generalistit kuitenkin kokevat mahdollisuutensa työurala etenemiseen jopa professiotutkinnon suorittaneita paremmiksi ja he ovat myös usein professiotutkinnon suorittaneita paremmin palkattuja (Tuominen ym. 2008).

Akateemisten työmahdollisuudet sijoittuvat Suomessa suurimpiin (yliopisto) kaupunkeihin (Myrskylä 2006; Tuominen ym. 2009b; Tuominen 2011). Vuonna 2011 Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan vain kahdeksan (Helsinki, Espoo, Tampere, Vantaa, Turku, Oulu, Jyväskylä ja Lahti) kaupunkia, joiden asukasluku saavutti sadantuhannen rajan. Nämä kaupungit ovat tutkimusten mukaan olleet myös eniten akateemisille työpaikkoja tarjoavien joukossa. Vastaavasti niiden ulkopuolella ei muutamaa yliopistopaikkakuntaa lukuun ottamatta työmahdollisuuksia juuri ole kuin opetusta ja koulutustehtävissä toimiville (Myrskylä 2006, 71; Tuominen ym. 2009b).

Yksittäisen työnhakijan työllistymiseen vaikuttaa asuinpaikan sijainti suhteessa työ-

listymismahdollisuuksiin. Nämä eivät ole alueellisesti tasaisesti jakautuneet määrällisesti tai laadullisesti. Toinen työllistymiseen vaikuttava tekijä on niiden työmarkkinoiden koko, joilta voidaan etsiä töitä oman asuinpaikan alueelta (Büchel ja van Ham 2002, 4). Työntekijät saattavat hyväksyä laadullisesti heikompia töitä, jos sopivia töitä ei ole tarjolla omalla alueella ja liikkumisen kustannukset muodostuvat liian suureksi (Büchel ja van Ham 2002, 3–4). Doltonin ja Sillesen (2001, 8) mukaan perheelliset saattavat muuttaa puolison työn perässä riippumatta siitä, voivatko he löytää kohdealueelta töitä, jossa voivat hyödyntää koulutustaan. Tilanne on yleisempi naisille, sillä työperäinen muuttaminen tehdään enemmän ansaitsevan, useimmiten miehen ehdoilla. Tämä johtaa vähemmän ansaitsevan puolison maantieteellisesti rajoittuneempaan työn etsimiseen, jolloin pienet työmarkkinat vähentävät mahdollisuutta löytää kykyjä ja koulutusta vastaavaa työtä (Dolton ja Silles 2001, 8; McGoldrick ja Robst 1996).

Aineisto, analyysi ja tutkimustehtävä

Tutkimuksen aineisto (n= 1221) on koottu kyselytutkimuksella vuosina 2001–2003 Joensuun yliopistossa maisteriksi valmistuneista, joista viisi vuotta valmistumisensa jälkeen kaksi kolmesta (66 %) vastasi kyselyyn. Naisten vastausprosentti oli 67 ja miesten 60. Vuonna 2001 valmistuneet vastasivat kyselyyn syksyllä 2006, vuonna 2002 valmistuneet syksyllä 2007 ja 2003 valmistuneet syksyllä 2008. Aineistot yhdistettiin, mikä mahdollistaa tarkemman analyysin ja poistaa yksittäisen vuositarkastelun sattumanvaraisuutta.

Aineisto kerättiin osana Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen, Aarresaariverkoston uraseurantaa, jota on toteutettu lä-

hes kaikissa yliopistoissa ja tiedekorkeakouluissa. Aiemmistä aineistoista tehdyt raportit ja tutkimukset ovat löydettävissä osoitteesta <http://www.aarresaari.net/uraseuranta/julkaisut.htm>.

Kysely toteutettiin anonyymisti, joten katoanalyysia ei voitu luotettavasti suorittaa. Kultakin vastausvuodelta kertyi kyselyyn reilut 400 vastausta, joten vastausaktiivisuudessa ei ollut mainittavaa eroa eri vastausvuosien välillä. Kyselyaineistoa täydentävät haastattelut, joita tehtiin vuonna 2003 Joensuun yliopistosta valmistuneelle 16 maisterille. Heidän työuriansa seurattiin viiden vuoden ajan teemahaastatteluilla, jotka tehtiin vuosi, kaksi vuotta ja viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Haastateltavat olivat valmistuneet neljältä eri koulutusosalta (humanistinen, kasvatustieteellinen, teologinen ja yhteiskuntatieteellinen).

Artikkelissa kartoitetaan maistereiden työllistymistä vaikeuttaneita tekijöitä viiden vuoden ajanjaksolla valmistumisen jälkeen. Tarkastelu tehdään professio- ja generalistitutkinnon suorittaneiden mukaisesti, joista

kuvioissa ja taulukossa käytetään lyhenteitä Pro ja Gen. Professiotutkintoja ovat opettajatutkinnon suorittaneet (luokan- ja aineenopettajat) ja psykologian maisterit. Kaikki muut, kuten esimerkiksi filosofian maisterin tutkinto ilman opettajanpätevyyttä, luokitellaan generalistitutkinnoiksi.

Tämän artikkelin tekstinäytteet, jotka konkretisoivat tilastollisen analyysin tuloksia, on valittu kolmelta hyvin erityyppisiä työllistymisvaikeuksia kokeneelta. Haastattelukatkelmissa pureudutaan henkilökohtaisiin kokemuksiin ja siihen miten yksittäiset valmistuneet ovat reagoineet tilanteeseensa. Kaksi haastateltavista oli suorittanut professiotutkinnon ja yksi generalistisen tutkinnon. Haastateltavista yksi oli kasvatustieteelliseltä ja kaksi humanistiselta koulutusosalta (taulukko 1). Haastattelut on litteroitu sanasta sanaan ja katkelmat on erotettu muusta tekstistä lainausmerkein ja kursivoinnein. Kolme viivaa (---) katkelmissa merkitsee poisjätettyjä sanoja ja sulkujen sisällä olevat kursivoimattomat sanat selvennöstä asiayhteyteen.

Taulukko 1. Perustiedot haastateltavista

Pro/Gen	Pääaine ja suuntautuminen	Koodinimi
Pro	kasvatustiede, luokanopettaja	Kirsi
Pro	historia, aineenopettaja	Mika
Gen	englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus	Kiira

Aineiston analysoinnissa on käytetty pääasiassa kuvailevia tilastollisia menetelmiä, kuten prosenttijakaumia, graafisia esityksiä sekä tavallisimpia keski- ja hajontalukuja (aritmeettinen keskiarvo, keskihajonta, mediaani ja kvartiilit). Laadullisten muuttujien asiayhteyksiä (esimerkiksi työmarkkina-tilanne ja tutkinto) testattiin perinteisellä

khiin neliötestillä residuaalitarkasteluineen. Kyselylomakkeen työllistymisvaikeusväittämät tiivistettiin pääkomponenttianalyysin suurimpien latausten perusteella näitä kokonaisuuksia kuvaaviksi ulottuvuuksiksi. Muodostettujen mittareiden sisäistä yhdenmukaisuutta (reliabiliteettia) tarkasteltiin Cronbachin alfa -kertoimen avulla.

Tulokset – yleinen työmarkkinatilanne

Vuosina 2001–2003 valmistuneiden työmarkkinatilanne valmistumishetkellä ja viisi vuotta valmistumisen jälkeen on esitetty taulukossa 2. Noin kuusi kymmenestä oli

ollut jo töissä valmistuessaan, mikä vastaa hyvin esimerkiksi Sainion (2008, 2011) tutkimusten tuloksia. Valmistumishetkellä hie-
man useampi generalisti oli työttömänä kuin
professiotutkinnolla valmistunut (24 % vs.
20 %), mutta ero ei ole tilastollisesti mer-
kitsevä.

Taulukko 2. Valmistumishetki ja tilanne viisi vuotta valmistumisesta

%	Valmistumishetki		Viisi vuotta	
	Pro, n= 639	Gen, n= 562	Pro, n= 639	Gen, n= 564
Töissä	59	59	83	83
Työtön, työllistetty	20	24	1	4
Päätoiminen opiskelu	11	9	0	3
Perhevapaa	4	2	14	6
Muu	6	6	2	4
Yhteensä	100	100	100	100

Viisi vuotta valmistumisen jälkeen profes-
sio- ja generalistimaistereiden työmarkkina-
tilanteet eroavat tilastollisesti merkitsevällä
tavalla ($p < 0,01$), vaikka työssä olevien pro-
sentsisuus (83 %) on sama. Kuten taulukos-
ta 2 havaitaan, työttöminä tai tukityöllistet-
tyinä oli professiomaistereista yksi prosentti,
generalisteista neljä. Professiomaistereista
vain kaksi vastaajaa (0,2 %) oli päätoimises-
ti opiskelemassa. Professiomaistereista pe-
rästi joka seitsemäs oli perhevapaalla, gene-
ralisteista joka seitsemästoista. Sukupuolten
välinen ero näkyy perhevapaalla viisi vuotta
valmistumisen jälkeen olevissa: 141 perhe-
vapaalla olleesta henkilöstä miehiä oli vain
kaksi. Tulos vastaa Mannisen (1999) huo-
mioita siitä, että jos valmistuneiden korkeaa
työllisyysprosenttia pidetään tavoiteltavana,
miesvaltaisilla koulutusaloilla tämä onnistu-
nee parhaiten.

Henkilöiltä, jotka eivät olleet töissä val-
mistuessaan, kysyttiin viivettä ensimmäisen
työpaikan löytämiseen. Professiomaiste-
reista alle puolessa vuodessa oli työpaikka
löytynyt kahdelle kolmesta (66 %), kun ge-
neralisteille sama oli onnistunut alle puolelle
(43 %), ero on tilastollisesti merkitsevä ($p <$
 $0,01$). Jos pelkkää *työllistymistä* valmistumi-
sen jälkeen pidetään jatkossa tärkeänä, eikä
erotella työsuhteen lajia tai vaativuustasoa,
olisi *Kirsin* tilanne erinomainen. Hän työs-
kenteli noin vuosi valmistumisensa jälkeen
yhtä aikaa tai limittäin kolmessa osa-aikai-
sessa työpaikassa: iltaisin näyttelijänä, päivi-
sin museo-oppaana ja lisäksi *Kirsi* teki vielä
satunnaisia käännöstöitä freelancer-pohjalta.
Ammattinimikkeekseen hän ilmoittaa *ilta-
näyttelijä/osa-aikatyötön*. *Kirsi* kertoo opin-
tojensa aikana alkaneensa epäillä, haluaako
sittenkään luokanopettajaksi (ks. haastatte-

lukatkelma artikkelin johdannossa) ja uupuneensa saattaessaan loppuun tutkintoa, joka antaisi hänelle kelpoisuuden tehtävään, johon hän ei halua. Tutkinnon valmistuttua hän valitsikin sekalaiset työt, osa-aikaisen työttömyyden ja itsensä toteuttamisen. Vantaja (2010, 92–93) on raportoinut välivuoden selkiyttävän monen nuoren suunnitelmia ennen opintoihin hakeutumista. *Kirsi* puolestaan toivoi opintojen jälkeisen välivuoden aikana saavansa varmuuden siihen, haluaako hän työskennellä luokanopettajana.

”--- oli tarkoitus pitää välivuosi jo sillan (heti ylioppilaskirjoitusten jälkeen), mutta se ei sit ollu sillan mahdollista kun oli saanu sen opiskelupaikan heti kirjoitusten jälkeen. --- et se tuntuu vaan olevan niin itsestäänselvyys, että niinku heti kun valmistutaan niin oot jo töissä. Tai sitten niinku oot ainakin tukka putkella menossa töihin. Et niinku miksei se oo yhtä hyväksyttävää pitää välivuotta, tai kahta niinku opiskelujen jälkeen, kuin ennen opiskeluja. Et semmonen niinku tuumailutauko ei oo meidän yhteiskunnassa hyväksytty malli, tuntuu siltä. --- ” Ja tota monenlaisia kannanottoja mä oon siihen kyllä saanut. Ja monta kertaa on kysytty ”millos sä rupeet tekee oikeita töitä?” ja ”et missäs sä nyt oot opettajana?” ja näin pois päin. Siihen törmää ihan jatkuvasti.”

Kirsi, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta.

Työllistymistä vaikeuttaneet tekijät ja työttömyys

Mikäli työllistymisvaikeuksien yhtenä seurauksena pidetään työttömyyttä, tässä aineistossa työttömyyskokemusten yleisyydessä ei havaita tilastollisesti merkitsevää eroa pro-

fessio- ja generalistitutkinnon suorittaneiden välillä. Kaikista vastanneista ainakin päivän ajan oli ollut työttömänä viiden valmistumista seuranneen vuoden aikana 43 prosenttia. Prosenttiosuus on korkeampi kuin esimerkiksi Korhosen ja Sainion (2006) sekä Vuorisen ja Valkosen (2007) tutkimuksissa, joissa noin kolmannes vastaajista oli ollut valmistumisensa jälkeen työttöminä. Tämä johtunee Joensuun yliopiston vahvasta panostuksesta opettajankoulutukseen. Opettajan pätevyyden suorittaneet ovat usein välittömästi valmistumisensa jälkeen olleet joko koulutusta vastaamattomissa työtehtävissä tai työttöminä, koska vasta muodollisen kelpoisuuden osoittava tutkintotodistus antaa mahdollisuuden tulla valituksi pysyvään työsuhteeseen (Sainio 2008; Puhakka ym. 2007). Esimerkkinä toimii opettajaksi maaliskuussa valmistunut *Mika*. Vaikka aluksi työnhaussa tuli pettymyksiä, koulutusta vastaava työpaikka löytyi parissa kuukaudessa ja työsuhde alkoi elokuussa.

”Mä hain sillon moneen paikkaan keväällä. Oisko ollut jotain --- kahteentoista. Mä pääsin niistä neljässä vai viidessä haastatteluun. Jaaaa ja (jään) kakkossijalle. --- Osasta paikoista mut naurettiin tyyliin pihalle, että ”luuleks sä tosiaan, että tuolla työkokemuksella?” Sullahan ei oo mitään sitä tai mitään tätä. --- Mä hain ja --- tuli soitto, että et tuota, oon päässyt. Sitten siinä (toukokuussa) polleena selitin, että hei, että muuten pääsinpä töihin syksyllä. Eipä tarttenut kauaakaan meikämanner täällä työttömänä palloilla!”

Mika, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta

Työttömyysjaksojen tyyppiarvo oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen niin generalisteilla kuin professiotutkinnon suorittaneilla

yksi. Korkeintaan kahdella työttömyysjaksolla oli selvinnyt kaikista työttömänä olleista 79 prosenttia. Työttömyys näyttää siis useimmille olevan kertaluontoista ja painottuvan aiempien havaintojen mukaisesti välittömään valmistumisen jälkeiseen aikaan (Korhonen 2004; Siitonen 2007; Vuorinen ja Valkonen 2007). Kuitenkin käytännöllisesti merkittävä ja tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$) ero havaitaan professio- ja generalistitutkinnon suorittaneiden välillä työttömyyden kestossa. Työttömyyden mediaanikesto oli viisi vuotta valmistumisen jälkeen professiotutkinnon suorittaneilla neljä kuukautta ja generalisteilla seitsemän kuukautta.

Kyselyssä pyydettiin arvioimaan valmiiksi muotoilluilla väittämillä työllistymistä vaikeuttaneita tekijöitä, jos niitä valmistumisen jälkeen oli ollut. Kuten ennakoitavissa oli, työllistymisvaikeuksilla oli selvä yhteys työttömyyskokemuksiin, vaikka vain neljä viidestä (78 %) työttömänä olleista oli arvioinut työllistymisvaikeuksiaan. Niistä työttömänä olleista, jotka eivät olleet arvioineet työllistymisvaikeuksiaan, lähes kolmella neljästä (72 %) työttömyys oli kestänyt korkeintaan kolme kuukautta ja heistä 80 prosentilla oli ollut vain yksi työttömyysjakso.

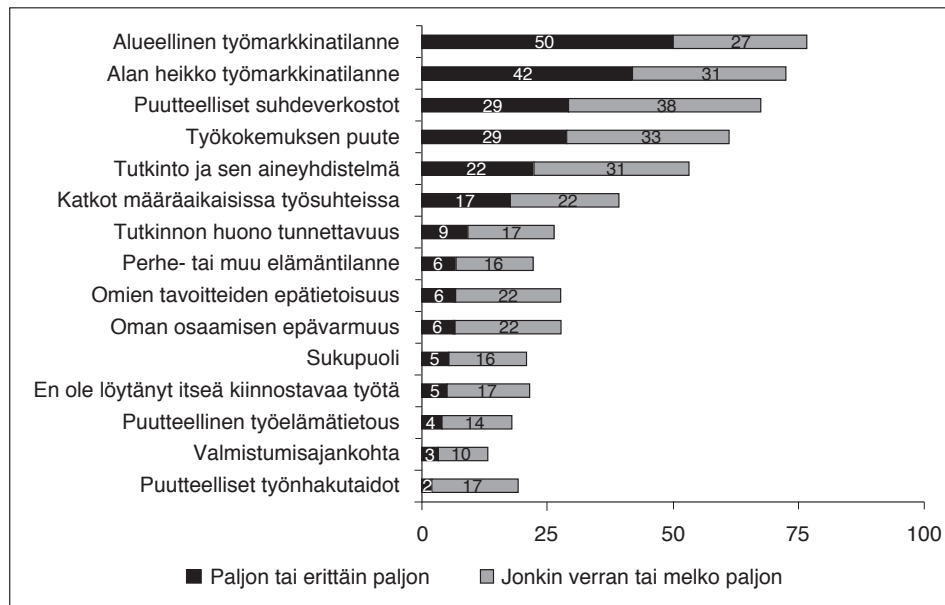
Kaikki työttömänä olleet eivät siis arvioineet työllistymisvaikeuksiaan, mutta tämä pätee myös toisinpäin. Reilu viidennes (22 %) niistä, jotka eivät olleet valmistumisensa jälkeen olleet lainkaan työttömänä, oli arvioinut omaan työllistymiseensä liittyviä ongelmia. Heistä kolmannekselle (35 %) ensimmäisessä valmistumisen jälkeisessä työpaikassa ylempi korkeakoulututkinto *ei ollut* vaatimuksena työtehtävään valinnalle. Edelleen tästä joukosta 37 prosenttia oli valmistumisensa jälkeen ollut vähintään kolmen työnantajan palveluksessa ja yli joka kolmannella (35 %) oli ollut vähintään neljä erillistä työsuhdetta. Heidän osaltaan kyse näyttää olevan laadullisista ongelmista

työllistymisessä. Laadullisista ongelmista kertoo myös sekin tilastollisesti ($p < 0,01$) merkitsevä ero, että generalisteista joka viides (21 %) koki vastaushetkellä olevansa ylikoulutettu työtehtäviinsä, professiomaistereista vain joka neljästoista (7 %).

Jatkossa tarkastellaan kaikkia vastanneita, jotka olivat arvioineet työllistymisvaikeuksia omalta kohdaltaan, olivatpa he olleet valmistumisensa jälkeen työttöminä tai eivät. Työllistymisvaikeuksia oli arvioinut vain 38 % kaikista vastaajista, generalisteista joka toinen (49 %) mutta professiotutkinnon suorittaneista joka kolmas (31 %), mikä ero on tilastollisesti merkitsevä ($p < 0,01$). Kuviossa 1 esitetään vastaajien kokemukset erilaisista työllistymistä vaikeuttaneista tekijöistä. Väittämien alkuperäinen asteikko oli 1= ei lainkaan... 6= erittäin paljon. Kuviossa esitetään selkeyden vuoksi vain yhdistetyt *paljon* tai *erittäin paljon*, sekä *jonkin verran* tai *melko paljon* osuudet, eikä kuviossa esitetä *vähän* tai *ei lainkaan* osuuksia. Kuten kuviosta havaitaan, niin tärkeimmäksi työllistymistä *paljon* tai *erittäin paljon* vaikeuttaneeksi tekijäksi arvioitiin *alueellinen työmarkkinatilanne* (50 %) – vähiten tärkeäksi *puutteelliset työnhakutaidot* (2 %).

Alueelliseen työmarkkinatilanteeseen, jonka koettiin eniten vaikeuttaneen työllistymistä, yliopistot eivät omilla toimillaan juuri voi vaikuttaa. Alueellinen työmarkkinatilanne voi viitata paitsi koulutuspaikkakuntaan, myös paikkakuntiin, joille valmistuneet muuttavat. Esimerkiksi Kiiralle englannin kielen kääntämisen ja tulkkaukseen suuntautuneella maisterin tutkinnolla ei koulutusta vastaavaa työtä ollut löytynyt. Parin kuukauden työttömyyden jälkeen Kiira meni siskonsa sijaiseksi pääkaupunkiseudun yläkouluun erityisopettajaksi, viihtyi erinomaisesti ja sai kipinän opettajan töihin. Sijaisuuden päätyttyä Kiira oli jälleen työttömänä ja kun tilaisuus aukeni, syntyi päätös

Kuvio 1: Työuralla työllistymisvaikeuksia aiheuttaneet tekijät, prosentteina

muuttaa takaisin pienehkölle kotipaikkakunnalle tekemään kieltenopettajan sijaisuutta yläkouluun.

”--- hain pelkästään kääntäjän töitä tai jotenkin siihen liittyviä ja en ollut ikinä edes ajatellut että minusta mikään opettaja tulisi. Mut sitten olin pari viikkoo kuitenkin opettajan sijaisena tuolla Helsingissä Jakomäessä ja tykkäsin ihan älyttömän paljon siitä --- mä olin hakenut kymmeniä työpaikkoja varmaankin, ennen kuin huomasin tuolla työhallinnon www-sivuilla oli, että vanhalla kotipaikkakunnalla oli tällöinen vuoden opettajansijaisuus, englanti ja ruotsi. Ja tota, soitin sille rehtorille ja kysyin ja hän sano, että pistä hakemus tulemaan. Seuraavalla viikolla soitin ja kysyin, että onko hakemus tullut ja hän sano, että paikka

on sinun jos sen haluat (nauraa). – Haluan. Se oli niinku sillä selvä sitten. Pari viikkoo, niin muutettiin tänne.

Kiira, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta.

Kaksi vuotta valmistumisen jälkeen lukuvuoden mittainen sijaisuus oli päättynyt ja Kiira oli vuoroin työttömänä, vuoroin teki eripituisia sijaisuuksia eri kouluissa. Perhe oli jo kerran asettunut paikkakunnalle ja haastateltavan puoliso kävi töissä toisella paikkakunnalla, joten työn perässä uudelleen muuttaminen ei vaikuttanut järkevältä. Toisaalta vuorottelu työttömyyden ja työskentelyn välillä jätti Kiiralle paljon vapaa-aikaa, mikä mahdollisti opiskelun. Muodollisen pätevyyden antavat aineenopettajan pedagogiset opinnot olivatkin vuodessa edenneet yli puolen välin.

”---loppusyksystä niin tulee lukioon ja yläkouluun niin englannin kielen opettajan äitiysloman sijaisuus. Et se on, en tiää jätänkö sen varaan sitten että odotan sitä vai sitten haenkö muualta, että tässä on lähikunnissa on Siilinjärvellä ja Nilsiässä on kans paikat auki, mutta se on vähän hankala sitten lähtee, pitäis saada joku asuinpaikka. Mun mieskin käy Nilsiässä, että siellä on jo yks ylimääräinen asunto sitten ja sit minun pitäis ottaa kans jos Siilinjärveltä vaikka niin asunto, niin se on vähän hankalaa. --- varsinkin se luokanopettajan sijaistaminen siis tosi rankkaa --- yhtäkkiä siellä uskontoo ja matematiikkakin ala-asteella, tuntu että apua, miten näitä jakokulmia ja muita tehään. Niin se oli aika rankkaa, mutta niin mielenkiintosta.”

Kiira, toinen haastattelu, kaksi vuotta valmistumisesta.

Aiemmissa yliopistokohtaisissa uraseuran taraporteissa alueellinen työmarkkinati-

lanne on vaikeuttanut eniten työllistymistä Joensuun, Kuopion (Tuominen ym. 2008), Tampereen (Korhonen 2004) ja Turun yliopistoista (Siitonen 2007) sekä Åbo Akademista valmistuneilla maistereilla (Erlund ym. 2007). Sen sijaan Helsingin yliopistosta valmistuneet (Ollikainen ja Lindholm 2009) olivat kokeneet tärkeimmäksi työllistymistä vaikeuttaneeksi tekijäksi alan heikon työmarkkinatilanteen. Tähän yksittäinenkin yliopisto voisi kenties vaikuttaa säätelemällä uusien opiskelijoiden sisäänottoa ja siten leikkaamalla valmistuvien määriä. Nykyisillä rahoitusmalleilla tuskin yksikään yliopisto lähtee tähän, vaan on oletettavaa, että Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa yliopistoja mahdollisiin supistuksiin (ks. Opetus- ja kulttuuriministeriön 2011 näkemyksiä kulttuurialan koulutuspaikkojen vähentämisestä). Päätös aloituspaikkamäärien supistamisista vaikuttaisi työllisyystilanteeseen kuitenkin vasta vuosien viiveellä, jolloin työmarkkinatilanne on jo voinut muuttua, suuntaan tai toiseen. Sen sijaan työkokemuk-

Taulukko 3. Työllistymisvaikeuksien ulottuvuudet ja niiden reliabiliteetit

Ulottuvuudet	Väittämät	Reliabiliteetti
Osaamisen puute, n= 337	Puutteelliset työnhakutaidot Työkokemuksen puute Puutteellinen työelämä tietous Puutteelliset suhdeverkot	Alfa = 0,80
Tutkinto, n= 336	Alan heikko työmarkkinatilanne Tutkinto ja sen aineyhdistelmä Tutkinnon huono tunnettuus Alueellinen työmarkkinatilanne	Alfa = 0,74
Tavoitteiden epävarmuus, n= 339	Omien tavoitteiden epätietoisuus Oman osaamisen epävarmuus Kiinnostavan työn löytymättömyys	Alfa = 0,80
Henkilösytyt, n= 334	Katkot määräaikaissa työsuhteissa Sukupuoli Perheeseen tai muuhun elämäntilanteeseen liittyvä syy Valmistumisajankohta	Alfa = 0,39

sen ja jossain määrin myös suhdeverkoston osalta yliopistoilla on mahdollisuuksia kehittää toimintaansa. Yliopisto-opiskeluun liittyvän harjoittelun avulla on mahdollista saada alaan liittyvää työkokemusta ja sitä kautta myös luoda suhdeverkostoja.

Työllistymisvaikeuksien ulottuvuudet

Yksittäiset työllistymisvaikeusväittämät tiivistettiin keskiarvomuuttujiksi pääkomponenttianalyysin avulla. Työllistymisvaikeuksien ulottuvuudet saavat nimet *osaamisen puute*, *tutkinto*, *tavoitteiden epävarmuus* ja *henkilösytyt*. Taulukossa 3 on esitelty keskiarvomuuttujien sisältö ja niiden sisäistä

yhdenmukaisuutta mittaavat reliabiliteettikertoimet, joita voidaan pitää varsin hyvinä *henkilösytyt* lukuun ottamatta. Tästä syystä kyseistä ulottuvuutta ei jatkossa tarkastella, vaan tarkastellaan muita ulottuvuuksia, jotka ovat sisällöllisesti selkeitä.

Työllistymisvaikeuksien kuvailevia tunnuslukuja on esitetty taulukossa 4, palautettuna alkuperäiselle asteikolle 1–6. Mitä suurempi keskiarvo on, sitä enemmän ulottuvuuden on koettu vaikeuttaneen työllistymistä. Tärkeimmät työllistymisvaikeuksien ulottuvuudet ovat keskiarvolla mitattuina tutkinto (3,3) ja osaamisen puute (2,6). Ne ovat siis vaikeuttaneet työllistymistä jonkin verran. Vähiten työllistymistä on vaikeuttanut tavoitteiden epävarmuus (1,9).

Taulukko 4. Työllistymisvaikeusulottuvuuksien kuvailevat tunnusluvut.

	25 %	Medi- aani	75 %	Keski- arvo	Keski hajonta
Tutkinto, n= 336	2,5	3,5	4,3	3,3	1,2
Osaamisen puute, n= 337	1,8	2,5	3,3	2,6	1,1
Tavoitteiden epävarmuus, n= 339	1	1,7	2,7	1,9	1,1

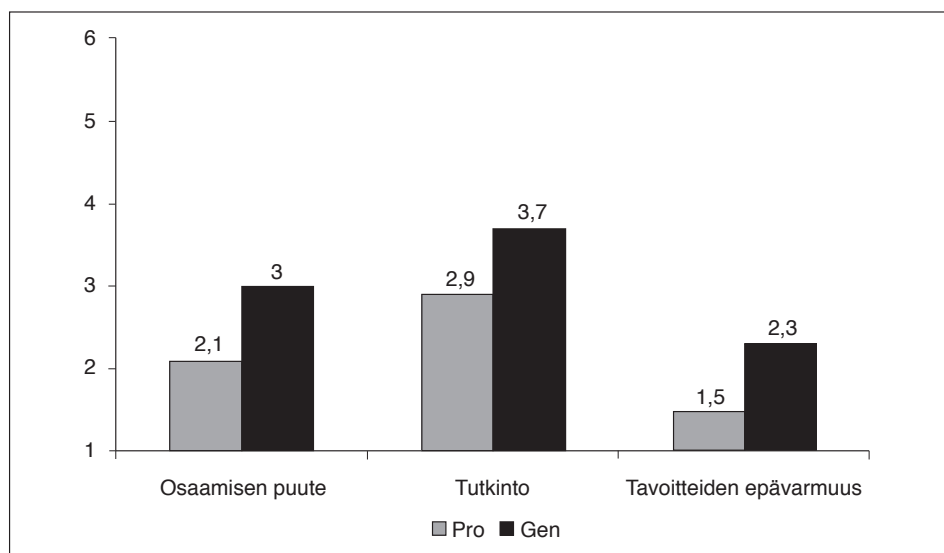
Kaiken kaikkiaan koko aineiston tasolla työllistymisvaikeuksien ulottuvuuksien tasot eivät tutkintoa lukuun ottamatta ole kovin korkeat. Generalistit olivat kokeneet kaikkien ulottuvuuksien vaikeuttaneen työllistymistä tilastollisesti merkitsevästi ($p < 0,01$) professiotutkinnon suorittaneita enemmän (ks. kuvio 2).

Generalisteilla *tutkinto* (3,7) on vaikeuttanut työllistymistä melko paljon, muiden ulottuvuuksien osalta vaikutusta on ollut vain vähän tai jonkin verran. Vaikka *tavoitteiden epävarmuus* -ulottuvuus ei kosketa suurta joukkoa professiokoulutettuja, aina löytyy henkilöitä, joille tilanne on oma-

kohtainen. *Kirsi* oli ensimmäisen ja toisen haastattelukerran välillä luopunut kokonaan ajatuksesta luokanopettajan työurasta, vaikka hänet oli jo ehditty jo valita vuodeksi luokanopettajan sijaisuuteen. Kaksi vuotta valmistumisen jälkeen *Kirsi* työskenteli yliopistolla tutkimusapulaisena, kolmen kuukauden työsopimuksella. Samalla hän prosessoii omaa tilannettaan ja pohtii uudelleen kouluttautumista, eikä uuden suunnan ottaminen tapahdu helposti.

”---mä oon nyt käyny ammatinvalinnan ohjauksessa tuolla työkkärissä ja miettiny erilaisia vaihtoehtoja, että yks työ mikä

Kuvio 2. Työllistymisvaikeusulottuvuudet Pro-Gen jaolla

mua kiinnostas, niin olis kyllä tutkijan työ, että oon miettiny, että pitäskö sit ruveta miettimään ihan jatko-opintoja tai näin. Haast: Onko nää ammatinvalinta-ohjaustuokiot tuonu sitä esille et tutkijahomma vois olla kiinnostava? Vast: Joo tai siis sitä mä oon tässä miettiny jo pidemmän aikaa --- ja kääntäjän työ on yks mikä mua on kiinnostanu tai sit joku kirjastoala tai tämmönen että monenlaista pyörii mielessä, mut ei oo vielä niinku silleen selkiintyny et mitä tässä.”

Kirsi, toinen haastattelu, kaksi vuotta valmistumisesta

Viisi vuotta luokanopettajaksi valmistumisensa jälkeen *Kirsi* oli tilanteessa, jossa hän oli saanut päätökseen kirjasto- ja tietopalvelualan ammatilliset erikoistumisopinnot. Haastattelua edeltävänä päivänä hänestä oli tullut jälleen työtön ja edessä oli työnhaun aloittaminen, nyt kirjastoalalta.

Kuviossa 2 havaittavat erot ovat varsin odotettuja, kun muistetaan professiotutkimnon pätevöittävän tiettyyn työtehtävään, mitä ajatellen koulutusohjelmien opintosuunnitelmat on rakennettu. Generalistit suunnittelevat tutkintonsa vapaammin ja opintosisällöt vaihtelevat usein huomattavan paljon samastakin koulutusohjelmasta valmistuneilla. *Osaamisen puute* -ulottuvuus, hahmottuu *Kiiran* kautta. Hänen tutkintoonsa ei sisällynyt pakollista työharjoittelua, eikä hän sitä itsekään järjestänyt. Niinpä opiskelujen ajalta kertyneestä työkokemuksesta esimerkiksi kesäkahviloista ja hotellin vastaanotosta ei ollut tulkin ja kääntäjän töitä haettaessa juuri apua, eikä myöhemmälläkään työuralla.

”---Ehkä ois enemmän voinut toivoa jotakin työharjoittelua tai jotain tämmöstä enemmän. --- et se vissiin meillä oli valinnaisena tai tämmösenä vapaaehtoisena, joka olis sitten ite pitänyt järjestää ja

näin poispäin. Et mulla se ei sitten toteutunut.

Haast: Sä sanoit, että sä toivot, että sitä olis ollut, niin mikä saa sitä toivomaan? Vast: Lähinnä just se, että haluis tietää minkälaista se työ sitten oikeesti olis. Että opiskeluaikana ei siitä tullut oikeen kunnollista kuvaa. --- Se, että kesällä mäkin olin töissä aina, kesäkahviloissa ja niin, mut ilman sitä oman alan työkokemusta on hirmu hankala lähteä hakemaan töitä jos ei oo MITÄÄN.”

Kiira, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta.

Ahon (2010) ja Vanttajan (2010) mukaan lähes kaikki korkeakouluopiskelijat työskentelevät opintojensa aikana ja selkeä enemmistö opiskelijoiden tekemistä töistä olisi omaan alaan liittyviä tai johto- tai asiantuntijatehtäviä. Niin sanotuissa hanttihommissa työskentelisi vain joka kuudes (16 %). Haastattelukatkelmien perusteella työuran alulle näyttäisi olevan merkitystä opiskeluaikaisen työkokemuksen laadulla. *Mikalla* lyhyt työsuhte oli opintojen aikana johtanut aina seuraavaan ja vähitellen edellistä vaativampaan työhön. Lopulta näistä työkokemuksista oli ollut hyötyä paitsi ensimmäiseen valmistumisen jälkeiseen työpaikkaan pyrittäessä, mutta myös uralla edetessä kesken ensimmäisen lukuvuoden tuntiopettajasta sivistystoimenjohtajaksi, jossa hän työskenteli myös kaksi vuotta valmistumisensa jälkeen. Viisi vuotta valmistumisesta hän oli vaihtanut työpaikkaansa uudemman kerran, oppimiskeskuksen toimitusjohtaja-rehtorin virkaan.

”--- olin Avoimessa yliopistossa jättämässä tenttikuorta, siinä kävi sitten sellainen --- nuori, ensimmäisen vuosikurssin opiskelija kysymässä koulutuspäälliköltä, että olisiko töitä? --- Ajattelin, että perkele, että jos tuokin hakee töitä, niin miks-

en mä vois kysyy, että sehän ois täältä. Mulla ei ollut mitään kontaktia Joensuuun, että mulla ei ollut mitään verkostoa siellä hyödyntää. Kuitenkin niinkö nyky-aikana työnsaanti, kesätöiden saanti on verkostojen kautta --- Sain siitä sitten sellasen pienen projektin, tuota niin kesäks, joka kesti kolme kuukautta --- ja opiskelin siinä sivussa --- se jatku sitten projektisihteerinä ja sitten lopulta projektikoordinaattoriksi ja suunnittelijaksi että. Ja tuota se oli itte asiassa sellanen äärimmäisen iso noste, nyt tätä jatkookin ajatellen.”

Mika, ensimmäinen haastattelu, vuosi valmistumisesta

Pohdinta

Työuralla kohdatut työllistymisvaikeudet ovat moniulotteinen ilmiö. Kertooko työttömänä olo automaattisesti työllistymisvaikeuksista? Viidennes (22 %) työttöminä valmistumisensa jälkeen olleista ei ollut lainkaan arvioinut työllistymisvaikeuksia. Osa vastanneista ei siten ole kokenut lyhyttä valmistumisen jälkeistä työttömyyttä ongelmallisena. Vastaavasti henkilöistä, jotka eivät olleet valmistumisensa jälkeen olleet työttöminä, reilu viidennes (22 %) oli arvioinut omia työllistymisvaikeuksiaan, mikä viittaa laadullisiin ongelmiin heidän työllistymisensä. Nämä seikat tukevat Lindbergin (2007) pohdintoja, että dikotomia *työttömänä – ei ole ollut työttömänä* on riittämätön mittari kuvaamaan työllistymisvaikeuksia. Vastaavasti, jos käytettäisiin dikotomia *töissä – ei töissä* suosisi kyseinen jaottelu miesvaltaisia koulutuksia, sillä tässäkin aineistossa naiset olivat selkeästi miehiä useammin perhepailla, kuten esimerkiksi Manninen (1999) ja Puhakka ym. (2011) ovat aiemmin todeneet.

Professiomaistereiden siirtymä työmarkkinoille tapahtui tässäkin tutkimuksessa generalisteja helpommin. Generalisteista puolet (49 %) oli kokenut työllistymisvaikeuksia, kun professiotutkinnon suorittaneista sama tilanne oli vain kolmanneksella (31 %). Professiomaistereiden työttömyysaika oli myös tilastollisesti merkitsevästi generalisteja lyhyempi (4 vs. 7 kuukautta), vaikka työttömyyskokemusten yleisyydessä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

Eniten työmarkkinoille siirtymistä oli vaikeuttanut *alueellinen työmarkkinatilanne*, jonka puolet (50 %) oli kokenut vaikeuttaneen työmarkkinoille siirtymistä paljon tai erittäin paljon. Muut tekijät, joita vähintään viidennes oli kohdannut, olivat *alan heikko työtilanne*, *puutteelliset suhdeverkot*, *työkokemuksen puute* ja *tutkinto ja sen aineyhdistelmä*. Keskiarvomuuttujien avulla muodostetuista ulottuvuuksista tutkinto oli vaikeuttanut eniten työllistymistä, erityisesti generalisteilla, joilla tämä ulottuvuus oli ainoana vaikeuttanut työllistymistä melko paljon. Tämä korostaa opiskelijoiden tekemien sivuainevalintojen ja niihin ohjaamisen tärkeyttä, sillä Takkinen ja Vahtikari (2000) raportoivat sivuainevalintoja tehdyn varsin sattumanvaraisesti. Puhakan ym. (2007, 81) mukaan jopa puolet vastavalmistuneista maistereista tekisi muutoksia sivuainevalintoihinsa tai opiskelisi niitä lisää.

Haastatteluaineistosta nousi esille opiskeluaikaisen relevantin työkokemuksen merkitys. *Kiira* ei suorittanut kääntäjän ja tulkin tutkintoon sisältyvää vapaaehtoista työharjoittelua, sillä sen järjestäminen oli ollut jokaisen opiskelijan itsensä vastuulla. Työkokemus opiskeluajalta olikin rajoittunut lähinnä kesäkahviloihin, mikä oli vaikeuttanut *Kiiran* työllistymistä. *Mikalle* opintojen aikaisesta työkokemuksesta oli ollut selkeää hyötyä yliopistosta työmarkkinoille siirryttäessä ja edelleen uralla edetessä. *Kirsille*, joka

oli vaihtanut alaa valmistuttuaan, ei opintojen aikaisella työkokemuksella ollut suurta merkitystä. Työharjoittelun sisällyttäminen pakollisena tutkintoihin voisi olla valmistuneiden työllistyvyyden kannalta perusteltua, mutta Opetus- ja kulttuuriministeriön (2010) raportin mukaan työkokemuksen hankkiminen viivästyttää valmistumista ja olisi siten vastakkainen opiskelun tehostamisen pyrkimyksille. Vanttajan (2010, 107) tutkimustulokset eivät tosin tätä näkemystä tue, sillä opiskelijoiden työssäkäynti paitsi parantaa opiskelijoiden toimeentuloa ja ”*voi olla tulevan työuran kannalta järkevää, vaikka tutkinnon suoritus aika pidentyisi jonkin verran.*”

Mikalle työllistymisvaikeudet, jos niistä hänen kohdallaan edes voi puhua, rajoittuivat ensimmäisen valmistumisen jälkeisen työpaikan löytämiseen, jonka jälkeen työura pääsi vauhtiin. Kirsi vietti valmistumisensa jälkeen välivuotta ja vuorotteli koulutusta vastaamattomien osa-aikatöiden ja työttömyyden välillä. Siksi, jos yliopistot saisivat jatkossa rahaa valmistuneidensa työllistymisestä tai käänteisesti sanktioita koulutusta vastaamattomissa töissä toimimisesta, tulisi huomioida se, toimitaanko koulutusta vastaamattomissa tehtävissä *pakosta* vai *kiinnostuksesta* (ks. Puhakka ym. 2007, 60–61). Välivuoden jälkeen Kirsi päätti olla suuntaamatta luokanopettajan työuralle ja lähti tutkimusapulaisten tehtävien kautta uudelleen kouluttautumaan kirjastoalalle.

Kiiralle entiseltä kotipaikkakunnalta löytyi lukuvuoden mittainen kielten lehtorin viransijaisuus. Sen päätyttyä hän teki eri mittaisia luokan- ja aineenopettajan sijaisuuksia ja oli kesän työttömänä, sillä hän ei ottanut vastaan paikallisen työvoimatoimiston tarjoamaa paikkaa kesäkahvilassa, jossa hän oli jo työskennellyt opintojensa aikana ja jossa hänen nykyiset oppilaansa työskentelivät. *Kiiran* esimerkki tukee Doltonin ja Sillesen (2001, 8) ja McGoldrickin ja Robstin

(1996) näkemyksiä että maantieteellisesti rajoittunut työn etsintä vähentää mahdollisuutta löytää työ, jossa voisi hyödyntää kykyjä ja koulutusta. Pienehköllä asuinpaikkakunnalla ei ollut realistisia mahdollisuuksia löytää tulkin ja kääntäjän töitä, vaikka hän oli harkinnut myös toiminimen perustamista ja etätyötä. Opettajaopintojen suorittamisen myötä *Kiiran* työura kuitenkin vakiintui Woodley ja Brennanin (2000), sekä Suutarin (2003) havaintojen mukaisesti noin kolmen vuoden sisällä valmistumisesta. Viisi vuotta valmistumisen jälkeen *Kiira* oli palkallisella kesälomalla yläkoulun englannin ja ruotsin kielten opettajan työstä ja työsuhte oli solmittu jo seuraavaksi lukuvuodeksi eteenpäin. Lisäkouluttautuminen oli siten yksilön kannalta ollut ”oikea ratkaisu” työllistymisvaikeuksien ratkaisemiseksi, kuten alla on luettavissa.

”Mä sanon, niinkun on sanonut monille, että on ollut ihan oikee päätös. Oon viihtynyt hirmu hyvin ja oon tykännyt tästä työstä. On kiva olla töissä, oppilaat on tykännyt minusta ja minä oon tykännyt niistä ja työ on edennyt hyvin, joka johti sitten siihen, että hain niihin pedagogisiin opintoihin.”

–”*Kiira*”. Toinen haastattelu, kaksi vuotta valmistumisesta.

Artikkelin tuloksia on esitetty nimellä ”Maistereiden työllistymistä vaikeuttaneet tekijät” Työelämän tutkimuspäivillä 4.–5.11.2010, Tampereella.

Lähteet

- Aho, S. (2010) Opiskelijoiden työssäkäynti – työvoimatutkimukseen perustuva analyysi. Teoksessa Aho, S., Hynni-
- nen, M., Ruoholinna, T. & Vanttaja, M. (2010) Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen työ ja hyvinvointi 5/2010, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_6-2010.pdf (haettu 26.6.2011).
- Akava. Akavalaisten työttömyys -katsaus, marraskuu (2010). Saatavilla [www-muodossa: http://www.akava.fi/tutkimukset/akavalaisten_tyottomyys_katsaus/akavan_tyottomyyskatsaus_marraskuu_2010_korkeimmin_koulutettujen_tyottomien_maara_kasvaa_edelleen.html](http://www.akava.fi/tutkimukset/akavalaisten_tyottomyys_katsaus/akavan_tyottomyyskatsaus_marraskuu_2010_korkeimmin_koulutettujen_tyottomien_maara_kasvaa_edelleen.html) (haettu 12.2.2011).
- The Bologna Declaration. (1999) Joint declaration of the European Ministers of Education 19.6. 1999. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf (haettu 4.4.2011).
- Büchel, F. & van Ham, M. (2002) Overeducation, regional labour markets and spatial flexibility. IZA Discussion Papers 424. Bonn.
- Dolton, P. & Silles, M. (2001) Over-Education in the Graduate Labour Market: Some Evidence from Alumni Data. Centre for the Economics of Education. London School of Economics and Political Science.
- Erlund, M., Kraufvelin, J. & Kuusakoski, A. (2007) Fem år i arbetslivet. Placering på arbetsmarknaden – Utexaminerade från Åbo Akademi år 2000 och 2001. Åbo Akademi: Åbo.
- Jokisaari, M. (2002) Työelämään siirtyminen. Vuorovaikutusta tavoitteellisen toiminnan, sosiaalisen pääoman ja työelämän välillä. Teoksessa Salmela-Aro, K. & Nurmi, J-E. (toim.) Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatioteorian perusteet. PS-kustannus: Jyväskylä, 67–83.

- Kanervo, O. (2006) Korkeasti koulutetut ja työ. Valintojen rationaalisuus eurooppalaisessa vertailussa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 68. RUSE, Digipaino: Turku.
- Kivinen, O. & Nurmi, J. (2003) Unifying higher education for different kinds of europeans. Higher education and work: a comparison of ten countries. *Comparative Education*, 39: 1, 83–103.
- Korhonen, P. (2004) Tutkinto ja työkokeus työllistymisen avaimina. Työurien käynnistyminen yhteiskuntatieteellisellä koulutusallalla. Tutkimuksia ja selvityksiä 45. Tampereen yliopiston opintotoimisto: Tampere.
- Korhonen, P. & Sainio, J. 2006 Viisi vuotta työelämässä. Monialayliopistoista vuonna 2000 valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Aarresaari & Akava ry. Kirjapaino Hermes.
- Leuven and Louvain-la-Neuve Communiqué (2009). The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf (haettu 4.5.2010).
- Lindberg, M.E. (2007) At the Frontier of Graduate Surveys. Assessing participation and employability of graduates with master's degree in nine European countries. *Higher Education* 53: 5, 623–644.
- Manninen, J. (1999) Työllistyminen yliopistojen tulosohjauksen kriteerinä. Näkökulmia yliopistoista valmistuvien työllistymisen arviointiin ja mittaamiseen tuloksellisuuskriteerin kehittämisen tueksi. Keskustelupaperi Opetusministeriölle, syyskuu 1999. Julkaisematon lähde.
- McGoldrick, K. & Robst, J. (1996) Gender differences in overeducation: a test of the theory of differential overqualification. *The American economic review* 86: 2, 280–284.
- Myrskylä, P. (2006) Muuttoliike ja työmarkkinat. Työpoliittinen tutkimus 321. Työministeriö. Helsinki.
- Myrskylä, P. (2010) Taantuma ja työttömyys. http://www.tem.fi/files/27778/TEM_57_2010_netti.pdf (haettu 6.3.2011).
- Nevala, A. (2006) Korkeakouluhistorian linjoja. *Historiallinen aikakauskirja* 104: 3, 306–311.
- Ollikainen J. & Lindhom H. (2009) Vuonna 2003 Helsingin yliopistossa ylemmän korkeakoulututkinnon, farmaseutin ja lastentarhanopettajan tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen työmarkkinoille viisi vuotta tutkinnon suorittamisen jälkeen. <http://www.helsinki.fi/urapalvelut/materiaalit/Maisterit%20työmarkkinoilla%202009.pdf>. (haettu 12.3.2011).
- Opetusministeriö (2008) Korkeakoulujen rakenteellisen kehittämisen suuntaviivat vuosille 2008–2011. http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/Korkeakoulujen_rakenteellinen_kehittaminen/liitteet/KK_rak._kehitt._suuntaviivat_muistio.pdf (haettu 5.3.2008).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2010), tekijöinä Saarenmaa, K., Saari, K. & Virtanen, V. *Opiskelijatutkimus 2010. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu* http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2010/Opiskelijatutkimus_2010.html (haettu 12.4.2011).
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2011). Tasapainoiseen työllisyyskehitykseen 2025. Ehdotus koulutustarjonnan tavoitteiksi 2016. <http://www.okm.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr16.pdf?lang=fi> (haettu 16.4.2011).
- Paul, J.-J. & Murdoch, J. (2000) Higher Education and Graduate Employment in France. *European Journal of Education* 35: 2, 179–187.

- Puhakka, A. & Tuominen, V. (2006) Viisi vuotta myöhemmin. Joensuun yliopistosta vuosina 1999 ja 2000 valmistuneiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 41. Joensuun yliopisto: Joensuu.
- Puhakka, A., Rautopuro, J. & Tuominen, V. (2007) Vastavalmistuneet. Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2005 valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden työllistyminen. Joensuun yliopiston hallintoviraston raportteja n:o 44. Joensuun yliopisto: Joensuu.
- Puhakka, A. & Tuominen, V. (2011) Ura-seuranta – selvityksistä tutkimukseksi. Teoksessa Puhakka, A. & Tuominen, V. (toim.) (2011) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari-verkosto: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Saarikallio, M., Hellsten, K. & Juutilainen V-P. (2008) Korkeakoulusta työelämään? – Väylänä ulkomainen tai kotimainen tutkinto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 96. Helsinki: KELA.
- Sainio, J. (2008) Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. AKAVA/Aarresaari-verkosto, Kirjapaino Hermes.
- Sainio, J. (2011) Valmistumishetken työmarkkinatilanteen vaikutus maistereiden työuraan viisivuotistarkastelussa. Teoksessa Puhakka, A. & Tuominen, V. (toim.) (2011) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari-verkosto: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Siitonen, M. (2007) Viisi vuotta valmistumisesta. Turun yliopistosta vuosina 1999–2000 valmistuneiden sijoittuminen työmarkkinoille. Turun yliopisto: Turku.
- Suikkanen, A., Linnakangas, R. & Martti S. (2002) Työllisyyden muutos ja koulutuksen merkitys. Aikuiskasvatus (2/02) aikuiskasvatustieteellinen aikakauslehti 22 <http://elektra.helsinki.fi/se/a/0358-6197/22/2/tyollisy.pdf> (haettu 20.8.2009).
- Suutari, M. (2003) Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti. Helsinki: AKA-VA ry.
- Takkinen, T. & Vahtikari, T. (2000) Humanisti, missä olet, mitä teet? Tampereen yliopiston humanistisesta tiedekunnasta valmistuneiden näkemyksiä omasta työllistymisestään. Tutkimuksia ja selvityksiä 43. Tampereen yliopiston opintotoimisto: Tampere.
- Tuominen, V. (2011) Paluu Nokian taakse – Maistereiden asuin- ja työpaikkojen sijainti viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Teoksessa Puhakka, A. & Tuominen, V. (toim.) (2011) Kunhan kuluu viisi vuotta – ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Aarresaari-verkosto: Tampereen yliopistopaino Oy.
- Tuominen, V., Rautopuro, J. & Puhakka, A. (2008) Perustutkinnon jälkeen – Itä-Suomen yliopistosta työmarkkinoille. Joensuun ja Kuopion yliopistoista vuosina 2001 ja 2002 valmistuneet viisi vuotta myöhemmin. http://www.uef.fi/c/document_library/get_file?uuid=995a3c09-0594-4820-bd91-04b10ae1cd32&groupId=10128 Itä-Suomen yliopisto 2010. Joensuu: Joensuun yliopistopaino (haettu 14.3.2010)
- Tuominen, V., Puhakka, A. & Rautopuro, J. (2009b) Mitä on Nokian takana? Vuonna 2001 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työpaikat tilastollisen kuntaryhmittämyksen mukaisesti syksyllä 2006. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 37:1, 56–67.
- Tuominen, V., Rautopuro, J. & Puhakka, A. (2009a) Varhainen mato linnun nappaa? Opiskeluajan yhteys vastavalmistuneiden

- maistereiden työmarkkinatilanteeseen. Teoksessa Aarrevaara, T. & Saarinen, T. (toim.) ”Kilvoittelusta kilpailuun” – Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8.2008. Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylä, 189–208.
- Työ- ja elinkeinoministeriö, työnvälitystilasto 31.3.2011, <http://www.tem.fi/index.phpml?s=2609> (haettu 4.6.2010).
- Vanttaja, M. 2010. Opintojen pitkittyminen ja opiskelijoiden työssäkäynti. Teoksessa Aho, S., Hynninen, M., Ruoholinna, T. & Vanttaja, M. (2010) Osaavan työvoiman saatavuus ja osaamisen kehittämisen muodot tulevaisuudessa. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen työ ja hyvinvointi 5/2010, http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_6-2010.pdf (haettu 26.6.2011).
- Woodley, A. & Brennan, J. (2000) Higher Education and Graduate Employment in the United Kingdom. *European Journal of Education* 35: 2, 239–249.
- Vuorinen, P. & Valkonen, S. (2007) Korkeakoulutuksesta työelämään. Työhön sijoittuminen ja työelämävalmiudet kaupan ja tekniikan alalla. Koulutuksen tutkimuslaitos, tutkimusselosteita 37: Jyväskylän yliopistopaino.
- York, M. & Harvey, L. (2005) Graduate Attributes and Their Development. *New Directions for Institutional Research*, no. 128, 41–58.

Henkilökohtaiset ominaisuudet maistereiden työllistymisessä

Yliopistojen välillä ei Suomessa ole yleisesti ottaen kovin merkittäviä eroja opiskelijoiden työllistymisessä ja eri yliopistoissa suoritettut saman alan samantasoiset tutkinnot antavat samat lähtökohdat työllistymiselle. Rekrytointi on merkittävä päätös työnantajan näkökulmasta ja siksi on myös tärkeää tutkia, mitkä ovat keskeisiä kriteerejä, kun yliopistoista valmistuneet maisterit siirtyvät työmarkkinoille valmistumisen jälkeen. Visa Tuominen on tarkastellut maistereiden työllistymistä ja käsitellyt artikkelissaan erityisesti henkilökohtaisten ominaisuuksien merkitystä ja sisältöä. Henkilökohtaiset ominaisuudet ja oma aktiivisuus olivat maistereiden itse arvioimina tärkeimmät työllistymiseen johtaneet kriteerit. Kun yliopistoille ollaan jakamassa tulevaisuudessa rahoitusta myös työllistymisen perusteella, herää kysymys yliopistojen mahdollisuuksista vaikuttaa opiskelijoidensa henkilökohtaisiin ominaisuuksiin.

”Työskentelin aikasemmin konttoripäällikkönä, niin (yhtiön nimi poistettu) osti sen viime vuoden lopulla. Ja työtä olisi siinä ollut enää tämän vuoden loppuun ja näin olle piti sitten lähteä etsimään töitä. --- Oon toiminut itse työhönottajana, niin se kyllä vaikuttaa siinä vaiheessa, kun se tulee se henkilö sisään, niin sen persoonasta ja puheesta, kaikesta käy ilmi niitä henkilökohtaisia ominaisuuksia, mitä myö etitään. Se riippuu siihen työpaikkaan, jos on joku esim. laskentatoimen ihminen, niin sillä pitää olla tietty tunnollisuus, ahkeruus, hyvin paljon. Vaikea sanoa tällä tavalla, mutta kyllä sen tietää.” Linda (perustiedot haastattelusta löytyvät liitetaulukosta 1).

Johdanto

Eurooppalaisen korkeakoulutusalueen rakentamiseen tähtäävän Bolognan prosessin julkilausumissa *työllistyvyys* (engl. *employability*)

on nostettu yhdeksi tärkeimmistä yliopistojen kehittämisen painopisteistä (ks. tarkemmin Puhakka ym. 2010). Työllistyvyys voidaan määritellä yksilön kyvyksi ja asenteeksi hankkia töitä ja myös pysyä töissä tulevaisuudessa. Työllistyminen on puolestaan hetkellinen, aikaan sidottu tapahtuma. Työllistyvyyden tarve käy ilmi Lindan haastattelukatkelmasta, sillä työura konttoripäällikkönä vaihtui yrityskaupan seurauksena taloushallinnon kouluttajan tehtäviin. Nykyisin yksilöllä oletetaan olevan lukuisia työsuhteita ja jopa useita työuria, jolloin yksilöiden täytyy kyetä siirtämään osaamisensa työpaikasta ja -tehtävästä toiseen (Harvey 2005, Yorke ja Harvey 2005, Tomlinson 2007).

Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisi loppuvuodesta 2011 ehdotuksensa yliopistojen uudeksi rahanjakomalliksi. Suunnitelmassa yliopistosta valmistuneiden työllistyminen mitattaisiin valmistumista seuraavan vuoden lopussa. Vaikka Opetus- ja kulttuuriministeriön

suunnitelma ei huomioi työllistymisen laatua, kuten koulutuksen ja työtehtävän vaativuustason vastaavuutta, vaikutus olisi yksi prosentti yliopistojen saamasta perusrahoituksesta (OKM 2011, 35). Työllistyminen rahoituskriteerinä merkitsi Ursinin (2011) mukaan sitä, että valmistuneiden työllistymiseen alettaisiin kiinnittää enemmän huomiota. Artikkelissa selvitän vastavalmistuneiden maistereiden näkemyksiä omaan työllistymiseen vaikuttaneista tekijöistä ja pohdin erityisesti sitä, mitä ovat ne henkilökohtaiset ominaisuudet, joilla aiempien tutkimusten (Puhakka ja Tuominen 2002, Suutari 2003) mukaan on ollut suuri merkitys työllistymiselle.

Koulutuksesta työelämään

Jokisaari (2002, 68–69) pitää työelämään siirtymää keskeisenä osana ihmisen elämänsä, koska sillä on merkitystä taloudelliseen toimeentuloon, perhe-elämään ja jopa terveyteen ja hyvinvointiin. Suurimmalle osalle ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista (jatkossa maisteri) työelämään siirtyminen tapahtuu ongelmitta, sillä jo valmistumishetkellä töissä on noin kaksi kolmesta maisterista (Sainio 2008, Puhakka ja Tuominen 2011).

Useimmat tutkimukset, joissa selvitetään yliopistoista valmistuneiden työelämään sijoittumista, lähtevät Harveyn (ym. 2002, 18–19) mukaan ajatuksesta, että työllistyyvyyteen ja työllistymiseen vaikuttaisivat vain yliopistossa hankitut taidot. Tomlinsonin (2008) mielestä tällainen näkökulma on kuitenkin liian yksinkertainen, ja formaalin koulutuksen merkitystä on ylikorostettu työllistyyvyyss keskustelussa. Työmarkkinoilla on paljon loppututkinnon suorittaneita, ja tutkintojen erottelukyky työhön rekrytoinnissa on heikentynyt. Tutkinnon suurin merkitys on, että se on olemassa ja avaa mahdollisuuden työllistymiselle, mutta ei takaa sitä (Alpin ym. 1998, Dolton ja Silles 2001, Tomlinson 2008).

Tutkinnon lisäksi yksilön työmarkkinoille siirtymiseen vaikuttavat muutkin tekijät, kuten alueellinen työmarkkinatilanne, valtakunnalliset koulutusmäärät ja taloudellinen suhdanne (Manninen 1999, Tuominen ym. 2011). Kaikki työssä tarvittavat taidotkaan eivät välttämättä ole pelkällä yliopistokoulutuksella hankittuja tai edes hankittavissa (Cole ym. 2007, Wood

2004). Niin sanotut kontekstuaaliset tekijät sisältävät esimerkiksi sosiaaliset verkostot ja kielitaidon, jotka ovat usein enemmän peräisin sosiaalisesta taustasta ja ympäristöstä kuin pelkästä akateemisesta koulutuksesta (Kivinen ym. 2000). Erikoiset harrastukset tai vapaaehtoistyö voivat myös olla rekrytointitilanteessa ”se jokin”, jolla työnhakija pystyy syrjäyttämään muut työnhakujonosta (Brown ja Hesketh 2004, 34–36).

Työntekijän rekrytointi on työnantajan näkökulmasta aina riski-investointi, jos työntekijän taitoja ei tunneta entuudestaan. Työnhakija yrittää tutkinnolla ja siihen sisältyvillä suorituksilla ja muilla todistuksin osoitettavilla krediiteillä antaa signaalin siitä, että hän olisi sopiva rekrytoitava ja kyvykäs oppimaan työtehtävässä vaadittavia taitoja (Spence 1973, Tomlinson 2007). Näitä krediittejä opiskelijat keräävät vuosien ajan yliopistossa opiskellen käsitteellisiä, analyyttisiä ja tutkimusmenetelmällisiä taitoja, joita työnantajat eivät kuitenkaan monesti arvosta työntekijöitä valittaessa (Rautopuro ym. 2011, Raybould ja Wilkins 2006). Työnantajia ei välttämättä kiinnosta sekään, mistä pääaineesta valmistunut on, sillä tiedon nopean muuttumisen vuoksi taustalla olevien periaatteiden ymmärtäminen ja kyky kehittää omaa tietotaitoa nousevat pääaineen sisältöjä tärkeämmiksi (Yorke ja Harvey 2005, 43).

*Työntekijän rekrytointi on
työnantajan näkökulmasta
aina riski-investointi,
jos työntekijän
taitoja ei tunneta
entuudestaan.*

Rekrytointitilanteessa näytetään arvostavan niin sanottuja yleisiä taitoja. Niiden sisällöstä ei vallitse yksimielisyyttä, mutta niillä käsitellään esimerkiksi tiedonhankinta- ja raportointitaitoja, ihmisten välisiä taitoja, joustavuutta, viestintä- ja esittämistaitoja sekä kognitiivisia

kykyjä. Näitä taitoja opetetaan harvoin suoraan kursseilla (Jones 2009), mutta ne ovat siirrettävissä laajaan työllistymiskirjoon ja ne ovat samankaltaisia riippumatta siitä, mistä koulutuksesta on valmistuttu (Mason ym. 2009; Quek 2005, 238). Yliopistokursseilla ei suoraan opeteta myöskään esimerkiksi ajankäytön suunnittelua, pitkäjänteisyyttä ja itsekuria. Nämä taidot opitaan välillisesti, mutta niiden oppiminen on edellytys tutkinnon suorittamiseksi (Ahola ja Olin 2000).

Ammatikseen rekrytoivien toimittamassa suomalaisessa työnhakuoppaassa Airo ym. (2008, 102) tiivistävät, mitä vastavalmistuneilta työnhakutilanteessa etsitään: ”*Sopiva tutkinto kohtuullisen hyvillä arvosanoilla, kohtuullisessa valmistumisajassa ja riittävillä näytöillä opiskeluaikaisesta työelämäkokeuksesta – muuta ei tarvita.*” Tämä toteutuu monien työnhakijoiden kohdalla, joten henkilökohtaisten ominaisuuksien onkin väitetty nousseen Britanniassa tärkeimmäksi työllistymiseen vaikuttaneeksi tekijäksi (Harvey ym. 2002, Little 2001). Myös Suomessa niiden tärkeys on tunnustettu. Riippumatta siitä, mitkä suomalaiset yliopistot tai koulutusalat ovat olleet tutkittavina, tulokset ovat samansuuntaisia. Tärkeimpien työllistymiseen vaikuttaneiden viiden yksittäisen tekijän joukossa ovat akateeminen tutkinto, oma aktiivisuus työhaussa ja henkilökohtaiset ominaisuudet. (Puhakka ja Tuominen 2002, Puhakka ym. 2007 ja Tyni 2005.) Henkilökohtaisten ominaisuuksien sisältö on jäänyt kuitenkin aiemmissa tutkimuksissa jäänyt selvittämättä.

Aineisto ja analyysi

Tilastollinen aineisto, jota käytän tässä tutkimuksessa yleiskuvan luomiseen, on kerätty puolistrukturoidulla lomakkeella. Lomake perustui AKAVA:n LAASERin kokemuksiin (Suutari 2003), ja kyselyä kehitettiin Joensuun yliopiston (nyk. Itä-Suomen yliopisto) vastavalmistuneiden seurannan tarpeisiin. Poikileikkaustutkimuksen tarkasteluajankohta oli kunkin valmistumisvuoden (2003–2006) jälkeinen huhtikuu, jolloin valmistumisesta oli kulunut 4–15 kuukautta. Eri vuosien aineistot yhdistämällä pyrittiin vähentämään mahdollista satunnaisvaihtelua vastausvuosien välillä. Aiemmin vastaavasta yhdiste-

tystä aineistosta ovat ilmestyneet tutkimukset opiskeluajan vaikutuksesta työmarkkinatilanteeseen (Tuominen ym. 2009) sekä opettajien työllistymiseen vaikuttaneista tekijöistä (Rautopuro ym. 2011).

*Tärkeimpien työllistymiseen
vaikuttaneiden viiden yksittäisen
tekijän joukossa ovat
akateeminen tutkinto,
oma aktiivisuus työhaussa
ja henkilökohtaiset ominaisuudet.*

Vuosina 2003–2006 Joensuun yliopistossa suoritettiin yhteensä 2 594 maisterin tutkintoa, joiden suorittajista naisia oli 1 836 (71 %). (KOTA -tietokanta). Kysely postitettiin eri vuosina yhteensä 2 491 henkilölle, sillä satakunta valmistunutta (vajaa 4 %) jäi tavoittamatta esimerkiksi osoite-eston vuoksi. Kyselyyn vastasi yhteensä 1 681 maisteria ja vastausprosenttia 65 on pidettävä hyvänä. Tilastollisen aineiston voidaan katsoa kuvaavan varsin hyvin kaikkia valmistuneita, sillä tarkistettaessa esimerkiksi työmarkkinatilanteen eroja valmistumisvuosien välillä tai verrattaessa vastaajien ikää opiskelijarekisterin tietoihin, ei havaittu tilastollisesti merkitseviä eroja.

Pääasiallisen aineiston muodostavat haastattelut. Vuonna 2003 valmistuneille maistereille osoitettiin vastauslomakkeen mukana teemahaastattelupyyntö. Seurasin 17 henkilön työurien alkua kahden vuoden ajan. Ryhmässä oli viiden eri koulutusalan (ks. liitetaulukko 1) valmistuneita, joista kolme on miehiä. 16 henkilön osalta seuranta jatkui viiteen vuoteen. Haastattelin henkilöt kesäkuussa vuosi, kaksi vuotta ja viisi vuotta valmistumisen jälkeen. Tässä artikkelissa nämä haastattelut yhdistetään vastavalmistuneiden tilastolliseen aineistoon. Aiemmin niitä on verrattu myös viisi vuotta valmistumisen jälkeen koottuun niin sanottuun uraseuranta-aineistoon (Tuominen ym. 2011).

Käytän haastatteluja ensimmäiseltä haastattelukierrokselta noin vuosi valmistumisen jälkeen kuvaamaan työmarkkinoille siirtymisvaihetta. Kaikki haastateltavat olivat työllistyneet tavalla tai toisella seuraavan vuoden huhtikuuhun mennessä, jolloin he vastasivat lomakekyselyyn, vaikka kahdeksan heistä ei vielä valmistuessaan ollut töissä. Yhdeksän henkilöä oli jo vaihtanut työtehtäviä kesäkuun haastatteluun mennessä, joten työnhakuprosessit olivat tuoreessa muistissa. Haastattelut on litteroitu sanasta sanaan ja olen valinnut niistä katkelmia selventämään tutkimuksessa esitettyä asiaa. Katkelmat on erotettu muusta tekstistä lainausmerkein ja kursivoinein, kolme viivaa (---) merkitsevät poisjätettyjä sanoja ja sulkujen sisällä olevat sanat asiayhteyden selventämistä.

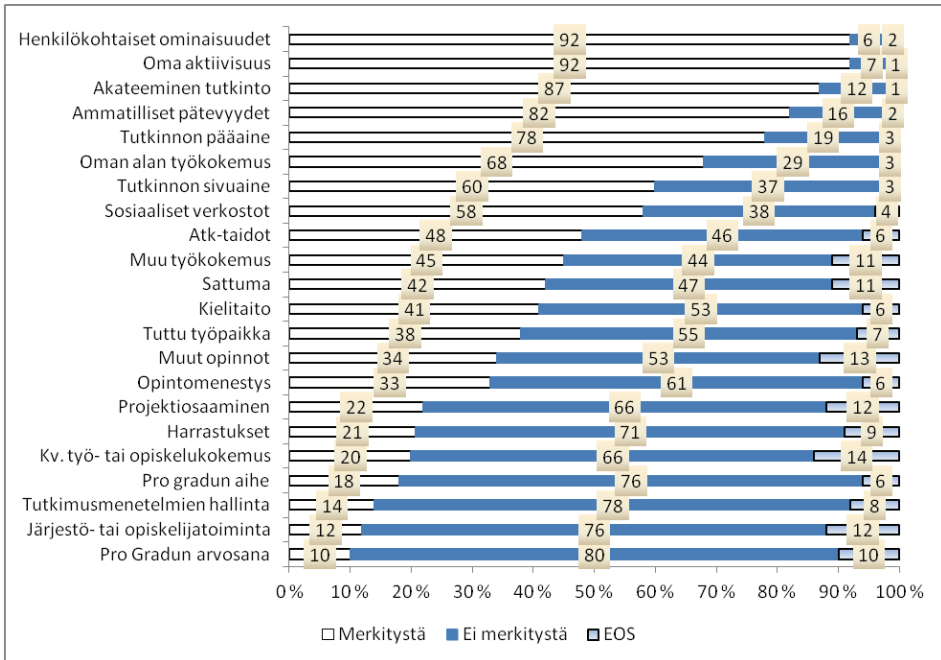
Luokittelin ja kvantifioin vastauksista henkilökohtaisia ominaisuuksia koskevat luonnehdinnat ja pyrin välttämään laadulliselle tutkimukselle tyypillisiä ilmaisuja kuten ”paljon”, ”jotkut” tai ”useat” (Creswell 2003, 220–221, Maxwell 2010). Jokaiselta henkilöltä huomioitiin kukin määritelmä vain kerran, vaikka vastaaja olisi toistanut esimerkiksi

”sosiaalisuutta” useampaan kertaan. Pelkistin ja raakaluokittelin työllistymiseen vaikuttaneiden henkilökohtaisten ominaisuuksien vastauksista yhteensä 50 eri ilmaisuja, joista muodostin neljä laajempaa kokonaisuutta, jotka esittelen myöhemmin taulukossa 1.

Työpaikan saamiseen vaikuttaneet tekijät

Valmistumisen jälkeen töissä olleilta tiedusteltiin valmiiksi annetuilla väitteillä (22 kpl) työpaikan saamiseen vaikuttaneita tekijöitä. Vastausasteikkona oli 1 = ei lainkaan merkittävä – 4 = erittäin merkittävä; 0 = en osaa sanoa. Kuviossa 1 on esitetty suorat jakaumat tiivistettynä kolmeen luokkaan, merkitystä – ei merkitystä – en osaa sanoa¹.

Tulokset näyttävät koulutuksen järjestäjän näkökulmasta yleisellä tasolla hyviltä (kuvio 1). Viiden tärkeimmän työpaikan saamiseen vaikuttaneen tekijän joukossa on kolme koulutusperäistä asiaa: akateeminen tutkinto (87 %), ammatilliset pätevydet (82 %) ja pääaine (78 %).

Kuvio 1. Työllistymiseen vaikuttaneet tekijät tärkeysjärjestyksessä, prosenteina (n = 1 358).

%). Koulutusta tärkeämpinä työllistymiseen vaikuttaneina tekijöinä on kuitenkin koettu henkilökohtaiset ominaisuudet (92 %) ja oma aktiivisuus (92 %).

Henkilökohtaiset ominaisuudet

Teemahaastattelussa selvitin, mitä henkilökohtaiset ominaisuudet ovat työnhakutilanteessa. Haastateltavista neljä oli sitä mieltä, että työllistymiseen liittyviä henkilökohtaisia ominaisuuksia on vaikeaa kuvailla, sillä ”*kylä sen tietää*” (ks. Linda artikkelin alussa). Viiden haastateltavan vastauksissa henkilökohtaiset ominaisuudet ja oma aktiivisuus kietoutuivat toisiinsa, josta esimerkkinä Anun näkemys, miten hän opiskelujen aikana pohjusti itselleen tutkijan paikan:

”Proseminaarivaiheessa jo tyrkytin itteeni tuonne (yliopiston) laitokselle, että mie haluan joskus tehdä väitöskirjan. Elikä innokkaasti suhtaudun tuohon opiskeluun ja siihen mahdollisesti tulevaan työpaikkaan, jos tuota jatko-opiskelua työpaikaks voi sanoa, tavallaan. Siis se innokkuus ja aktiivisuus ja sitten että niin hoidin hommani tai tein kunnolla sen proseminarin ja seminaarin. --- Sosiaalisuutta on pakko olla, en nyt haluu kehuu itseäni, mutta mikään sisäänpäin sulkeutunut ei voi olla, jos aikoo tyrkyttää itseensä uuteen työpaikkaan tai haluu että kiinnostutaan työntekijänä, niin pakko siinä olla kiinnostunut muista ihmisistä. Anu.

Henkilökohtaisten ominaisuuksien yhteensä 50 maininnasta ryhmittelin ja tiivistin laajempia rekrytointiin vaikuttaneita kokonaisuuksia (taulukko 1). Niistä tärkeimmäksi muodostui (työhön sopiva) persoona, jonka kuusitoista haastateltavaa seitsemästätoista mainitsi vai-

kuttaneen työllistymiseensä.

Kivinen ja Nurmi (2003) ovat väittäneet, ettei yliopistoissa opiskella enää opiskelemisen vuoksi, vaan suoritetaan tutkintoja, joiden toivotaan toimivan pääsylippuna työpaikkahaastatteluihin. Näkemys saa tukea haastatteluryhmältä. Kolme haastateltavaa oli suorittanut huomattavan laajan tutkinnon (vähintään 300 opintoviikkoa, noin 560 opintopistettä) ja johon sisältyi jopa seitsemän sivuainetta. Tarkoituksena oli ollut määrätteisesti parantaa työllistymismahdollisuuksia. Mikan kohdalla (laaja) tutkinto oli avannut hänelle tien työpaikkahaastatteluun kunnan uutta sivistystoimenjohtajaa valittaessa.

”Et mähän tein itseäni tuotteeksi työmarkkinoille. Millä mä sen näytän? Mä näytän sen semmosella paperilla, joka on leimallinen ja että siinä on muutama lasertulostimen antama väri, mutta se mitä siinä lukee, pitää olla sellasta, joka kiinnostaa työmarkkinoita. --- Suurin osa (opiskelijoista), mun käsityksen mukaan ei ajattele sitä, sitä loppuvaihetta vaan ne ajattelee, että valmistuminen on vaan valmistuminen ja sitten katsotaan mitä tehdään ja lähdetään töihin. Mulle se valmistuminen oli taas se, että mulla pitää olla sellaset työkalut näyttää paperilla työnantajalle, että toi jätkä tulee semmosen työkalupakin kanssa, että joka pystyy meillä hoitaa nuo hommat, tai ne ja ne. --- Pitää --- muodostaa sellanen kokonaisuus, josta löytyy avaimia. Et ei riitä että sulla on jokoavain, vaan pitää olla myös lenkkiavain, ruuvimeisselit ja kaikki mukana, että sä voit jotain tehdä.”

Mika selvitti valitsijoiltaan jälkikäteen, mikä ratkaisi valinnan hänen edukseen. Muodollisesti pätevien hakijoiden joukosta oli seuloutunut loppusuoralle kaksi maisteria ja persoona oli ollut ratkaiseva tekijä valinnassa.

Taulukko 1. Rekrytointiin vaikuttaneet henkilökohtaisten ominaisuuksien kokonaisudet.

Kokonaisuus	Yht, n=
Persoona (mm. luonne, persoona, olemus)	16
Tuttuus (mm. sitoutuneisuus työhön, tunnettu jo aiemmin, projektityön tuntemus)	13
Ihmisten väliset taidot (mm. erilaisten ihmisten kanssa toimeen tuleminen, sosiaalisuus, ulospäin suuntautuneisuus)	12
Muut (mm. ikä, harrastukset ja muu kuin yliopistotutkintokoulutus)	9

Mikan mukaan sivistystoimenjohtajalta oli haettu ”non-verbaalista johtajuutta”. Muita ratkaisevia tekijöitä olisivat olleet ”persoonaa, tapa esittää asiat ja yleensä sellanen tavallaan olemus, jota jokainen yksilö yksilöllisesti huokuu. Toiset sanoo sitä mun tapauksessa karismaksi. Toiset sanoo sitä, öö, sanotaanko ylitsevuo tavaksi itsevarmuudeksi joka ällöttää”.

Haastattelujen perusteella on ilmeistä, etteivät haettavat henkilökohtaiset ominaisuudet ole samoja eri työtehtävissä (vrt. myös *Linda* näkemys artikkelin alussa). Kouluverkon saneeraustyöhön joutuvalta sivistystoimenjohtajalta odotetaan eri ominaisuuksia kuin esimerkiksi lapsi- ja nuorisotyötä tekevältä papilta. Jälkimmäiseen liittyen *Tea* mainitsi työllistymiseen vaikuttaneista henkilökohtaisista ominaisuuksistaan sosiaalisuuden, ahkeruuden ja musikaalisuuden.

Toiseksi tärkeimmäksi henkilökohtaiseksi ominaisuuden kokonaisuudeksi muodostui *tuttuus* (13 mainintaa, taulukko 1). Tähän kokonaisuuteen luokiteltuihin kaikkiin vastauksiin liittyy se, että haastateltavilla oli ollut aiempi kontakti tai työsuhte työntantajaan, esimerkiksi kesätöiden tai harjoittelujen kautta. Lisäksi kahdeksan haastateltavaa kertoi, että koska he olivat työntantajalle entuudestaan tuttuja, valinta työtehtäviin oli hoidettu organisaation sisäisellä siirrolla tai sovittu etukäteen. *Jutalle* kesätyöt olivat reitti vakituiseen ja lopulta vaativampaan työtehtävään yksityissektorilla. Muiden hakijoiden käyttäessä aikaansa työnhakuasiakirjojen laatimiseen kuluttajaneuvojan vakituista työsuhdetta varten, palautti *Jutta* palan ruutupaperia, jossa oli hänen nimensä.

”Olin siellä v. 2000 kesätöissä ja v. 2001 menin kesätöihin --- Ja mulle soitettiin kotiin, että tulisitkö töihin, niin mä uskon, että henkilökohtaiset ominaisuudet on että oli hyväksi havaittu. Ei samaan tehtävään suoranaisesti, mutta samantilaisten asioitten pariin. Ja sitten sain vakipaikan ja siinä mä oon ollut nyt kolme vuotta --- Kun varsinainen työhaastattelu sitten tehtiin, niin se oli vaan tyhjä ruutupaperi, jossa oli mun nimi, tai siis mun hakemus se oli. Se paikka johon se sitten oli, oli siis ihan Hesarissa auki työnhakuihmotuksena, mut mun ei sitten erillistä hakemusta tehdä siihen sitä varten.” *Jutta*

Kolmanneksi kokonaisuudeksi muodostuu *sosiaaliset taidot* (12 mainintaa), jossa toistuu näkemys, että työtehtäviin pääsemiseen ja

siellä toimimiseen tarvitaan taitoja kohdata erilaisia ihmisiä, ryhmätyötaitoja ja ulospäin suuntautuneisuutta. *Anun* vastauksessa aiemmin oli esimerkki siitä, miten hän pohjusti itselleen tutkijan paikkaa. Sosiaaliin taitoihin liittyy myös yksityiskohta, että tuleva työntantaja oli kahden haastateltavan tietojen mukaan ottanut yhteyttä yliopiston ainelaitoksen henkilökuntaan, joilta oli kyselty, *millaista* henkilöä he ovat palkkaamassa ja miten työpaikkaan ehdolla oleva oli hoitanut opiskelunsa.

Kivinen ja Nurmi (2003) ovat väittäneet, ettei yliopistoissa opiskella enää opiskelemisen vuoksi, vaan suoritetaan tutkintoja, joiden toivotaan toimivan pääsylimppuina työpaikkahaastatteluihin.

Luokkaan *muut* (9 mainintaa) tulivat ne maininnat, joita oli 1–2 kappaletta kutakin (muun muassa ikä, harrastukset tai nuoruudessa perheen kanssa ulkomailla asumisen kautta saatu kielitaito). Näillä voi olla oma merkityksensä, kun työpaikkoja täytetään, mutta yliopistokoulutuksella ei niihin ole vaikutusta. *Marko* kertoo omasta valinnastaan pienehkön, jääkiekostaan tunnetun kaupungin seurakunnan palvelukseen. Hän painotti haastattelussa sitä, että valintaa ei olisi voitu tehdä, jos hänellä ei olisi ollut (teologian) maisterin tutkintoa, mutta harrastuksilla ja paikkakunnan tuntemuksella oli *Markon* mielestä myös suuri merkitys. Lisäksi hänen näkemyksensä mukaan oli tällä kertaa etsitty mieluiten nuorta työntekijää.

”Löysin tästä lähitienoilta itelleni vaimon ja vaimon perässä tulin --- Olin nuori ja harrastin monenlaisia asioita ja olin halukas niihin töihin, mitä täällä oli tarjolla. --- Siin oli mun mielestä sellasia huvittavia asioita, mitkä vaikutti tähän työpaikan saantiin oli se, että harrastin hirvenmetsästäystä --- tunsin suomalaista jääkiekkoo ja (nimi poistettu) jääkiekkoo. Ne toi sillä tavalla pisteitä siinä, että työntantaja huomasi, että tässä on sellanen sälli, joka sopii meidän porukkaan.”

Pohdinta

Tulokset kuvaavat vastavalmistuneiden maistereiden työmarkkinoille siirtymää ja työllistymiseen vaikuttaneita tekijöitä. Tilastollisessa aineistossa viiden tärkeimmän väittämän joukossa oli kolme koulutusperäistä asiaa: akateeminen tutkinto, ammatilliset pätevyydet ja pääaine. Kaksi tärkeimmäksi koettua työllistymiseen vaikuttanutta tekijää olivat henkilökohtaiset ominaisuudet ja oma aktiivisuus. Tulos muistuttaa usein todettua lähtökohtaa työnhaussa, että pelkkä tutkinto ei takaa työllistymistä, mutta mahdollistaa sen (Alpin ym. 1998, Dolton ja Silles 2001, Tomlinson 2008).

Ursinin (2011) mukaan valmistuneiden työllistymiseen kiinnitettäisiin huomiota paremmin ja järjestelmällisemmin, jos sen perusteella jaettaisiin rahaa. OKM:n (2011) suunnitelmien mukaan yksi prosentti yliopistojen perusrahoituksesta tulisi jatkossa valmistuneiden työllistymisen perusteella ja vuositasolla yksi prosentti merkitsisi yliopistoille miljoonia euroja. Miten siis turvata rahavirrat ja edistää opiskelijoiden työllistyvyyttä? Jos jätetään laskuista pois sellaiset ilmiselvät ratkaisut kuin, että niitä koulutuksia supistetaan, joista ei työllistytä hyvin, ja että yliopistot palkkaavat mittaavuoden joulukuuksi kaikki työttömät valmistuneensa tutkimusapulaiksiksi, jäljelle jää vaikeampia vaihtoehtoja.

Henkilökohtaisilla ominaisuuksilla näytetään työmarkkinoilla ratkaistavan samantasoisien tutkinnon suorittaneista se, joka työhön valitaan. Näistä ominaisuuksista haastattelutavat antoivat 50 luonnehdintaa, joista vain kaksi oli suoraan koulutuksella saavutettavia (*ennen yliopistotutkintoa suoritettu sopiva tutkinto ja yliopistotutkinnon jälkeinen täydennyskoulutus*). Väitteistä muodostetuista kokonaisuuksista tärkeimmäksi nousi työhön sopiva *persoon*a, jonka yhtä lukuun ottamatta kaikki nimesivät työpaikkansa saantiin vaikuttaneena tekijänä. Se, että työllistymiseen näyttää vaikuttavan olennaisesti jokin, jota on vaikeaa määritellä (ks. Lindan haastattelukatelma alusta), on hankalaa yliopistojen kannalta, sillä yliopistojen halua ja kykyä muokata opiskelijoiden persoonaa voidaan vain arvailla. Osassa koulutuksista tähän tosin jo vaikutetaan välillisesti, nimittäin järjestämällä soveltuvuuskokeita koulutukseen hakemisvaiheessa.

Toiseksi tärkeimpänä kokonaisuutena erottui *tuttuus*. Jo vuonna 1973 Spence oli sitä mieltä, että tuntemattoman työntekijän palkkaaminen on riskiratkaisu. On ilmeistä, että entuudestaan (hyvässä mielessä) tunnetulla henkilöllä on paremmat mahdollisuudet tulla valituksi kuin tuntemattomalla. Opiskeluaikaiset työt ja kesätyöt ovat siis eräs reitti vaativampiin ja pysyvämpiin työtehtäviin, josta esimerkkinä oli *Jutta*. Yliopistot eivät kuitenkaan voi vaikuttaa siihen, miten opiskelijat hoitavat nämä työnsä. Yksi keino on kehittää harjoittelujärjestelmiä siten, että opiskelijoille luodaan mahdollisuuksia kartuttaa työkokemusta opintojen aikana. Jos taas aiempaa kontaktia tai työsuhdetta työnantajaan ei ole, on tämä vakuutettava keräämällä kredittejä esimerkiksi tutkintotodistukseen (kuten *Mika*), ja niiden avulla pyrittävä pääsemään työpaikkahaastatteluun. Opintojen suunnittelun ohjaukseen panostaminen voi siis olla yksi keino edistää työllistävyyttä.

*Ursinin (2011) mukaan
valmistuneiden työllistymiseen
kiinnitettäisiin huomiota paremmin
ja järjestelmällisemmin,
jos sen perusteella
jaettaisiin rahaa.*

Sosiaalisten taitojen voi olettaa hioutuvan maisterin tutkinnon suorittamisen aikana. Opiskelijat neuvottelevat henkilökunnan ja toistensa kanssa opinnoistaan ja työstävät ryhmätöitä ja projekteja. Tämä kehittää niin sanottuja yleisiä taitoja, joita Jonesin (2009) mukaan harvoin erikseen opetetaan yliopistoissa, mutta joita arvostetaan rekrytointitilanteessa. Neljänneksi tärkeimmästä kokonaisuudesta *muut* esimerkkinä oli *Markon* työhönottoprosessi. Hirvenmetsästys, paikkakunnan (jäähiekkoilun) tuntemus ja ylipäänsä sopivuus ”*meidän porukkaan*” ratkaisivat valinnan hänen edukseen, kunhan tutkintotodistus oli saatu. Tulos muistuttaa Brownin ja Heskethin (2004, 34–36) huomioita, että erikoiset harrastukset

tai vapaaehtoistyö voivat olla rekrytointitilanteessa ”se jokin”, jolla työnhakija syrjäyttää muut työnhakujonosta.

Jos työllistyvyyttä halutaan kehittää, Sleapin ja Reedin (2006, 59–60) mukaan ei ole selvyyttä, tapahtuisiko tämä yksilöön itseensä panostamalla vai olisiko kursseilla opetettava voimakkaammin spesifejä taitoja. Kysymys on osaltaan myös siitä, voidaanko työllistyvyyttä korostaa akateemisten opintojen kustannuksella. Monet valmistuneet eivät nähneet (vrt. kuvio 1 artikkelissa) esimerkiksi pro gradu -työllä tai tutkimusmenetelmien hallinnalla olleen suurtakaan yhteyttä omaan työllistymiseensä. Pitäisikö gradun tekemisestä siis luopua? Vastaus on kielteinen, sillä suomalaiset yliopistot antavat maistereille valmiuksia jatkaa tieteellisiin jatko-opintoihin, mikä voi realisoitua useita vuosia valmistumisen jälkeen. Lisäksi pro gradu -työn tekemisen kautta opitaan ainakin argumentaatiota, tiivistämistä

ja raportointitaitoja, jotka ovat niin sanottuja yleisiä taitoja ja siten tärkeitä työllistyvyydelle ja työllistymiselle.

Vaikeinta yliopistoille lienee kehittää yleis-päteviä työllistyvyydestä taitoja. Opiskelija-aines on hyvin heterogeenistä, eri tavoin motivoitunutta, ja valmistuneilta saatu palaute korostaa sitä, että ne tiedot ja taidot, joita tarvitaan toisessa työssä, eivät ole tärkeitä toisissa ja saattavat samankaltaisissa tehtävissäkin vaihdella työnantajasektoreittain (Puhakka 2011, Tuominen 2010). Tässä artikkelissa oli viitteitä siitä, että eri työtehtävissä eri henkilökohtaisia ominaisuuksia arvostetaan ja tarvitaan eri tavoin. Musikaalisuudesta ei välttämättä ole hyötyä sivistystoimenjohtajalle, eikä ”ylitsevuotavasta itsevarmuudesta, joka ällöttää” lapsi- ja nuorisotyötä tekeville papille. Sen sijaan toisin päin niistä voi olla suuri hyöty työllistymiselle, kuten haastattelusta kävi ilmi. ♦

VIITTEET

1 Aiemmin on suppeammalla aineistolla selvitetty lähes kaikkien yksittäisten väitteiden ja niistä muodostettujen summamuuttujien välillä olevan suuria eroja ainelaitoksittain, tiedekunnittain tai professio-generalistijaolla tarkasteltuna (Puhakka, Rautopuro ja Tuominen 2007, 72–80 ja liitteet 5–9).

KIRJALLISUUTTA

- AHOLA, S. & OLIN, N. (2000) Yliopiston piilo-opetus-suunnitelma. Eli tutkimus siitä miten yliopistossa pärjää pelaamalla yliopistopeliä. Turun yliopisto. Turku: Koulutussosiologian tutkimuskeskus RUSE, raportti 54.
- AIRO, J.-P., RANTANEN, J. & SALMELA, T. (2008) Oma ura, paras ura. Helsinki: Talentum.
- ALPIN, C., SHACKLETON, J.R. & WALSH, S. (1998) Over- and undereducation in the UK graduate labour market. *Studies in Higher Education* 23: 1, 17–33.
- BROWN, P. & HESKETH, A. (2004). *Employability and the Competition for Jobs in the Knowledge Economy*. Oxford University Press.
- COLE, M., RUBIN, R., FEILD, H. & GILES, W. (2007) Recruiters' Perceptions and Use of Applicant Résumé Information: Screening the Recent Graduate. *Applied Psychology* 56 (2), 319–343.
- CRESWELL, J. (2003) *Research Design. Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. Second Edition. Sage Publications.
- DOLTON, P. & SILLES, M. (2001) Over-Education in the Graduate Labour Market: Some evidence from Alumni Data. Centre for the Economics of Education. London School of Economics and Political Science.
- HARVEY, L., LOCKE, W. & MOREY, A. (2002) Enhancing Employability, Recognising Diversity. Making links between higher education and the world of work. <http://www.universitiesuk.ac.uk/Publications/Documents/employability.pdf> Universities UK. Luettu 3.1.2012.
- HARVEY, L. (2005) Embedding and Integrating Employability. *New Directions for Institutional Research* New Directions for Institutional Research, Volume 2005, issue 128, 13–28.
- JOKISAARI, M. (2002) Työelämään siirtyminen. Vuorovaikutusta tavoitteellisen toiminnan, sosiaalisen pääoman ja työelämän välillä. Teoksessa Salmela-Aro, K. & Nurmi, J.-E. (toim.) *Mikä meitä liikuttaa. Modernin motivaatioteorian perusteet*. PS-kustannus. Jyväskylä, 67–83.
- JONES, A. (2009) Generic attributes as espoused theory: the importance of context. *Higher Edu-*

- cation 58 (2) 175–191.
- KIVINEN, O., NURMI, J. & SALMINIITY, R. (2000) Higher education and graduate employment in Finland. *European Journal of Education* 35 (2), 165–177.
- KIVINEN, O. & NURMI, J. (2003) Unifying higher education for different kinds of europeans. Higher education and work: a comparison of ten countries. *Comparative Education*, 39: 1, 83–103.
- KOTA -ONLINE, Opetus- ja kulttuuriministeriön ylläpitämä tietokanta.
- LITTLE, B. (2001) Reading Between the Lines of Graduate Employment. *Quality in Higher Education* 7 (2), 121–129.
- MASON G., WILLIAMS, G. & CRANMER, S. (2009) Employability skills initiatives in higher education: what effects do they have on graduate labour market outcomes? *Education Economics* 17 (1), 1–30.
- MANNINEN, J. (1999) Työllistyminen yliopistojen tulosoajauksen kriteerinä. Näkökulmia yliopistoista valmistuvien työllistymisen arviointiin ja mittaamiseen tuloksellisuuskriteerien kehittämisen tueksi. Keskustelupaperi Opetusministeriölle, syyskuu 1999 (julkaisematon lähde).
- MAXWELL, J.A. (2010) Using numbers in Qualitative Research. *Qualitative Inquiry* 16 (6) 475–482.
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ. (2011) Laadukas, kansainvälinen, profiloitunut ja vaikuttava yliopisto – ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi vuodesta 2013 alkaen. <http://www.okm.fi/OPM/Julkaisut/2011/yliopistot.html?lang=fi> (luettu 12.12.2011)
- PUHAKKA, A. (2011) Maistereiden työssään tarvitsemia taitoja kartoittamassa. Teoksessa Puhakka, A. & Tuominen, V. (toim.) *Kunhan kuluu viisi vuotta. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat*. Tampereen yliopistopaino Oy: Juvenes Print, 61–86.
- PUHAKKA, A., RAUTOPURO, J. & TUOMINEN, V. (2007) Vastavalmistuneet. Joensuun yliopistosta vuosina 2003–2005 valmistuneiden kandidaattien ja maistereiden työllistyminen. Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä n:o 44. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- PUHAKKA, A., RAUTOPURO, J. & TUOMINEN, V. (2010) Employability and Finnish university graduates. *European Educational Research Journal* 9 (1), 45–55.
- PUHAKKA, A. & TUOMINEN, V. (2002) Joensuun yliopistosta vuonna 2001 valmistuneiden työllistyminen. Hallintoviraston raportteja ja selvityksiä n:o 30. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- PUHAKKA, A. & TUOMINEN, V. (2011). *Uraseuranta – selvityksistä tutkimukseksi*. Teoksessa Puhakka, A. & Tuominen, V. (toim.) *Kunhan kuluu viisi vuotta. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat*. Tampereen yliopistopaino Oy: Juvenes Print., 11–21.
- QUEK, A. (2005) Learning for the workplace: a case study in graduate employees’ generic competencies. *Journal of workplace learning* 17 (4), 231–242.
- RAYBOULD, M. & WILKINS H. (2006) Overqualified and under experienced. Turning graduates into hospitality managers. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 17 (3), 203 – 216.
- RAUTOPURO, J., TUOMINEN, V. & PUHAKKA, A. (2011) Vastavalmistuneiden opettajien työllistyminen ja akateemisten taitojen tarve. *Kasvatus* 42 (4), 316–327.
- SAINIO, J. (2008) *Kitkaa ja kasautuvia vaikeuksia. Akateemisten työuran alkua hankaloittavia tekijöitä. Ei painopaikkaa*. AKAVA/Aarresaari-verkosto, Kirjapaino Hermes.
- SLEAP, M. & REED, H. (2006) Views of sport science graduates regarding work skills developed at university. *Teaching in Higher Education* 11 (1), 47–61.
- SPENCE, M. (1973) Job market signaling. *The Quarterly Journal of Economics* 87: 3, 355–374.
- SUUTARI, M. (2003) *Korkeakoulutettujen työelämäurien alkuvuodet. LAASER-projektin loppuraportti*. AKAVA ry, Helsinki: Painomerkki Oy.
- TOMLINSON, M. (2007) Graduate employability and student attitudes and orientations to the labour market. *Journal of Education and Work* 20 (4), 285–304.
- TOMLINSON, M. (2008) ‘The degree is not enough’: students’ perceptions of the role of higher education credentials for graduate work and employability. *British Journal of Sociology of Education* 29 (1), 49–61.
- TUOMINEN, V. (2010) *Uudet opiskelijat. Syksyllä 2009 opintonsa aloittaneiden näkemyksiä koulutusvalinnan apuna käytetyistä tietolähteistä*. Publications of the University of Eastern Finland. General Series, no 3. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- TUOMINEN, V., RAUTOPURO, J. & PUHAKKA, A. (2009) *Varhainen mato linnun nappaa? Opiskeluajan yhteys vastavalmistuneiden maistereiden työmarkkinatilanteeseen*. Teoksessa Aarrevaara, T. & Saarinen, T. (toim.) *”Kilvoittelusta kilpailuun” – Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen juhlasymposiumista 25.–26.8.2008*. Jyväskylän yliopistopaino: Jyväskylä, 189–208.
- TUOMINEN, V., RAUTOPURO, J. & PUHAKKA, A. (2011). *Maistereiden työllistymisvaikeudet*. Työpoliittinen aikakauskirja 54 (3), 5–21.
- TYNI, P. (2005) *Kutsumusta, työtä vai työntöä? Luonnonvara-alojen maistereiden ja tohtoreiden uravalinnat ja niiden seuraukset*. Ei painopaikkaa. Agronomiliitto, Luonnontieteiden Akateemisten Liitto, Metsänhoitajaliitto ja Ympäristöasiantuntijoiden keskusliitto.

- URSIN, J. (2011) Loppupohdinta: yliopistokoulutusta työelämän tarpeisiin. Teoksessa Puhakka, A.& Tuominen, V.(toim.) Kunhan kuluu viisi vuotta. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden työurat. Tampereen yliopistopaino Oy: Juvenes Print, 111–116.
- YORKE, M. & HARVEY L. (2005) Graduate attributes and their development. New Directions for Institutional Research n:o 128 (winter 2005); 41–58.
- Wood, F. B. (2004) Preventing postparchment depression: a model of career counseling for college seniors. Journal of employment counseling 41 (June 2004), 71–79.

Liitetaulukko 1. Perustiedot haastateltavista.

Koodini- mi	Tutkinto ja pääaine	Ikä valmis- tuessa	Ammattinimike, kesäkuussa vuosi valmis- tumisen jälkeen
Aaro	FM, Englannin kieli	26 v	Speech specialist
Anu	FM, Suomen kieli	24 v	Tutkija
Elina	KM, Kasvatustiede	47 v	Laaja-alainen erityisopettaja
Heidi	YTM, Sosiologia	26 v	Tutkija
Jaana	KM, Kasvatustiede	26 v	Amanuenssi
Jatta	FM, Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus	25 v	Kesäkurssin opettaja/työtön
Jutta	KM, Kotitaloustiede	29 v	Kuluttajaneuvoja
Kiira	FM, Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus	26 v	Kielten tuntiopettaja
Kirsi	KM. Kasvatustiede	25 v	Museo-opas. Lisäksi käännöstyöt freelan- cerina.
Liisa	FM, Venäjän kieli	28 v	Markkinointi- ja kehityspäällikkö
Linda	KTM, Kauppatieteet, laskentatoimi	35 v	Taloushallinnon kouluttaja
Maiju	FM, Englannin kieli, kääntäminen ja tulkkaus	24 v	Kiertävä englannin opettaja
Marko	TM, Teologia	26 v	Seurakuntapastori
Mika	FM, Suomen historia	33 v	Sivistystoimenjohtaja
Oona	FM, Suomen kieli	31 v	Äitiysloma (opettajan työstä)
Sirpa	FM, Saksan kielen kääntäminen ja tulkkaus	30 v	Kielten tuntiopettaja
Tea	TM, Uskonnon pedagogiikka	27 v	Pappi (lapsi- ja nuorisotyö)

VISA TUOMINEN
*Maistereiden
työllistyvyys*

Työllistyvyydellä tarkoitetaan yksilön kykyä löytää työtä, pysyä töissä ja edetä työurallaan. Visa Tuomisen väitöstutkimuksessa tarkastellaan maistereiden työllistyvyyttä ja sitä, mitkä muut seikat kuin pelkkä tutkinto vaikuttavat joko edistävästi tai vaikeuttavasti yksilön työllistymiseen. Tutkimus on erityisen mielenkiintoinen nyt, kun valmistuneiden työllistyminen alkaa vaikuttaa yliopistojen perusrahoitukseen.

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

PUBLICATIONS OF THE UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND
Dissertations in Social Sciences and Business Studies

ISBN (NID.): 978-952-61-1117-9

ISSN: 1798-5749